

LIMBA ROMÂNĂ

Anul LIX

2010

Nr. 1
ianuarie–martie

SUMAR

60 DE ANI DE EXISTENȚĂ A INSTITUTULUI DE LINGVISTICĂ
„IORGU IORDAN – AL. ROSETTI”

ROMANISTICĂ

IOANA VINTILĂ-RĂDULESCU, Sectorul de romanistică al Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”	5
ANA-MARIA BARBU, Baza de date românească din cadrul platformei Neorom	13
IULIA BARBU, Observații asupra unor verbe contextual <i>dicendi</i> din română și din italiană, moștenite din latină	30
ANTONIA-FERIHAN CIOLAC, Interferențe lexicale engleze în franceza din Québec.....	39
EMANUELA DIMA, Lexicul păstoresc românesc în perspectivă romanică. Poziția elementelor lexicale moștenite din latină în ansamblul romanic	49
MIHAELA IVAN, De la cuvinte la realitate. Evoluții semantice și mentalități	72
LORENȚA POPESCU, Efemeride lexicale în secolul al XIX-lea. Vocabularul modei vestimentare feminine.....	79
DOMNIȚA TOMESCU, Onomastică delexicală romanică și românească. Numele de animale.....	89

MISCELLANEA

IOANA VINTILĂ-RĂDULESCU, Limbajul mimico-gestual liturgic românesc.....	99
---	----

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

CRISTIANA ARANGHELOVICI, <i>Dicționar de sinonime și antonime în context</i> , București, Editura Niculescu, 2009, 311 p.; MARIANA BARA, ANCA ALICE OLARU, <i>Glosar privind Tratatul de la Lisabona</i> , București, Institutul European din România, 2009, 195 p. (Ioana Vintilă-Rădulescu); ALEXANDRU CALCIU, ZAIRA SAMHARADZE, <i>Dicționar român-spaniol</i> , București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009, 824 p. (Valeria Neagu); I. FUNERIU, <i>Reflecții filologice</i> , Arad, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, 2008, 253 p. (Iulia Barbu); ANTOLÍN LÓPEZ PELÁEZ, <i>El Gran Gallego (Fr. Martín Sarmiento)</i> , Vigo, Editorial Galaxia, 2002, 268 p. (Mariana Ploae-Hanganu); MIHAELA MARIN, <i>Lexicul autohton al limbii române raportabil la idiomuri iraniene</i> , București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2009, 170 p.;...	103
---	-----

ILIE RAD (coordonator), *Limba de lemn în presă*, București, Editura Tritonic, 2009, 366 p. (Ioana Vintilă-Rădulescu); MARIUS SALA, *Cuvintele – mesageri ai istoriei*, București, Editura Meronia, 2009, 261 p. (Mariana Neț); IOANA VINTILĂ-RĂDULESCU, *DIN. Dicționar normativ al limbii române. Ortografic, ortoepic, morfologic și practic*, București, Editura Corint, 2009, 895 p. (Cristiana Arangelovici); LAURA ANA-MARIA VRABIE (coord.), *Ghid stilistic de traducere în limba română pentru uzul traducătorilor acquis-ului comunitar* – ediția a V-a revăzută și adăugită –, București, Institutul European din România, 2008, 158 p. (Ioana Vintilă-Rădulescu)..... 114

SEMNALĂRI

DOINA CONDREA DERER, HANIBAL STĂNCIULESCU (coordonatori), *Un secol de italianistică la București. I. Ctitorii*, Editura Universității din București, 2009, 199 p. (Ioana Vintilă-Rădulescu); EUGENIU COȘERIU, *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală*, Antologie, argument, note, bibliografie și indici de Dorel Finaru, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009, 466 p. (Carmen Mîrzea Vasile); CHRISTIAN DELPORTE, *Une histoire de la langue de bois*, Paris, Flammarion, 2009, 355 p. (Ioana Vintilă-Rădulescu); CRISTINA FLORESCU (coord.), ELENA DĂNILĂ, LAURA MANEA, MARIUS-RADU CLIM, *DTLR^d – Bază lexicală informatizată – derivate în -ime și -iște*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2008, 354 p. (Iulia Barbu); *fr*|*Lexique panlatin des chariots de manutention*, Realiter; Québec, Office québécois de la langue française, 2007, 418 p.; *fr*|*Vocabulaire panlatin de la nanotechnologie*, Realiter, [http://www.realiter.net/]; Québec, Office québécois de la langue française, [http://www.oqlf.gouv.qc.ca], 2009 (Ioana Vintilă-Rădulescu); CĂTĂLINA MĂRĂNDUC, *Familia de cuvinte*, București, Editura Lucman, 2008, 263 p. (Nicoleta Petuhov); IULIA MĂRGĂRIT, *Vocabularul graiurilor muntenești actuale*, București, Editura Academiei Române, 2009, 321 p.; VALERIA NEAGU, *Dicționar de buzunar spaniol-român/român-spaniol*, Ediție revizuită, București, Editura Niculescu, 2008, 651 p.; *Dicționar spaniol-român*, București, Editura All Educational, 2008, 189 p.; ISABELA NEDELCEU, *Categoria partitivului în limba română*, Editura Universității din București, 2009, 291 p.; MIHAI PAPUC, *Dicționar de expresii și locuțiuni străine*, Chișinău, Editura Știința, 2008, 320 p.; RADU PARASCHIVESCU, *Dintre sute de clișee. Așchii dintr-o limbă tare*, București, Editura Humanitas Fiction, 2009, 196 p.; SANDA REINHEIMER RÎPEANU (ed.), *Abordări semantice în lucrări de lingvistică romanică*, Editura Universității din București, 2009, 168 p. (Ioana Vintilă-Rădulescu); AUREL SASU, *Dicționarul limbii române de lemn*, Pitești, Editura Paralela 45, 2008, 407 p. (Nicoleta Petuhov); STATUL MAJOR GENERAL, SERVICIUL ISTORIC AL ARMATEI, *Enciclopedia armatei României*, București, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2009, 1.354 p. (Ioana Vintilă-Rădulescu); EMIL SUCIU, *Condensarea lexico-semantică*, Iași, Institutul European, 2009, 235 p. (Nicoleta Petuhov); EMMA TĂMĂIANU-MORITA, MIORIȚA ULRICH (coord.), *Limbaj primar vs. Metalimbaj: Structuri, funcții și utilizări ale limbii*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2008, 366 p. (Iulia Barbu); ALICE TOMA, *Pragmatique informationnelle du discours scientifique*, Editura Universității din București, 2009, 251 p. (Antonia Ciolac); ADRIAN TURCULEȚ (ed.), *La variation diatopique de l'intonation dans le domaine roumain et roman*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2008, 272 p. (Maria Mărdărescu Teodorescu); ELENA ZGÂRCIBABĂ-BOGDAN, *Problema predicatului verbal compus cu semiauxiliare modale în limba română actuală. Monografie*, Chișinău, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, CEP USM, 2009, 230 p. (Carmen Mîrzea Vasile) 123

REVISTA REVISTELOR

<i>Folia linguistica bucarestiensia. Buletinul Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” din București</i> , nr. 3 (ianuarie–iunie), 2009, 44 p.; <i>Revue de linguistique romane</i> , 291–292, juillet–décembre 2009, tome 73, p. 321–640; <i>Studii și cercetări de onomastică și lexicologie</i> (SCOL), anul I, nr. 1–2, 2008, 373 p. (Ioana Vintilă-Rădulescu).....	135
--	-----

CRONICI

Atelierul de lingvistică al tinerilor cercetători din Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, 2009.....	137
Conferințele Academiei Române <i>Limba română și relațiile ei cu istoria și cultura românilor</i> , 2009.....	137
Colocviul <i>Teorie și analiză în lingvistică. In memoriam Sorin Stati</i> , Academia Română, Secția de filologie și literatură, 15 mai 2009 (Ioana Vintilă-Rădulescu).....	138
Școala de vară de gramatică generativă, Poznań, Polonia, 27 iulie–7 august 2009 (<i>Mona Moldoveanu Pologea</i>).....	139
Al III-lea Simpozion internațional al Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, 20–21 noiembrie 2009.....	140
Dezbateri ocazionate de lansarea lucrării <i>Glosar privind Tratatul de la Lisabona</i> , Reprezentanța Comisiei Europene în România, București, 23 noiembrie 2009.....	140
Al 9-lea colocviu al Catedrei de limba română a Facultății de Litere din Universitatea București <i>Limba română: controverse, delimitări, noi ipoteze</i> , 4–5 decembrie 2009 (Ioana Vintilă-Rădulescu).....	141

IN MEMORIAM

ARTUR GREIVE (1936–2009) (<i>Marius Sala</i>).....	143
THEODOR HRISTEA (1930–2009) (<i>Ioana Vintilă-Rădulescu</i>).....	145
DUMITRU IRIMIA (1939–2009) (<i>Ioana Vintilă-Rădulescu</i>).....	146
INDICELE REVISTEI „LIMBA ROMÂNĂ” PE ANUL 2009.....	147

Ioana Vintilă-Rădulescu

SECTORUL DE ROMANISTICĂ AL INSTITUTULUI DE LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN – AL. ROSETTI”

În seria numerelor speciale ale revistei „Limba română” pe anul 2009 consacrate pe rând sectoarelor Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, cu prilejul împlinirii a 60 de ani de existență a acestuia, și îngrijite de fiecare dintre ele, a venit acum rândul celui de romanistică.

Sectorul își datorează înființarea, în 1959, acad. Iorgu Iordan, principalul reprezentant al romanisticii românești. În acești 50 de ani, Sectorul a fost condus succesiv de acad. Iorgu Iordan (1959–1967), acad. Marius Sala (1967–1994) și de mine (din 1994 – și în prezent), primii doi rămânând, pe rând, mentori de netăgăduit ai Sectorului și după ce au încetat să-l mai dirijeze formal.

Sectorul a inclus un timp și limbile clasice sau a devenit practic, la un moment dat, cel puțin sub aspect administrativ, un sector de limbi străine, înglobând și rămășițele sectorului de slavistică, dispărut între timp.

În cele ce urmează voi prezenta însă pe scurt exclusiv lucrările de lingvistică romanică ale membrilor Sectorului, lăsând de o parte contribuțiile lor în alte domenii¹, fără a face distincție între lucrările de plan și cele elaborate în afara planului de cercetare și îmbinând, în măsura posibilului, criteriul tematic cu cel cronologic. Din acest ultim punct de vedere, cred că se poate vorbi de succedarea, *grosso modo*, a trei generații de romaniști, care se suprapun însă în parte, asigurând continuitatea activității Sectorului.

Prima generație

Mai ales în prima perioadă a existenței sale, Sectorul a fost cu adevărat un departament de lingvistică romanică comparată, datorită atât orientării date de acad. Iorgu Iordan, cât și faptului că, sub conducerea acestuia, membrii Sectorului s-au specializat, fiecare, în alt idiom romanic, acoperind toată aria romanității. Această primă generație a urmat în Sector, înainte de venirea mea în Institut, o adevărată școală sub îndrumarea directă a acad. Iorgu Iordan, suplinindu-se astfel cele ce nu se putuseră învăța în facultate.

¹ Pentru detalii privind membrii sectorului și activitatea lor v. Marius Sala, *Sectorul de limbi romanice și clasice*, în Mioara Avram, Marius Sala, Ioana Vintilă-Rădulescu (coord.), *Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, 50 de ani de existență (1949–1999)*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1999, p. 147–164, și Teodora Codiță, Ioana Vintilă-Rădulescu, *Sectorul de limbi romanice, 1999–2009*, în Ioana Vintilă-Rădulescu (coord.), *Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”. 60 de ani de existență (1949–2009)*, București, Editura Univers Enciclopedic, [2009], p. 226–253.

Primul și cel mai important rod al acestei munci îl reprezintă monumentală *Crestomație romanică* (1962–1974), coordonată de acad. Iorgu Iordan și însumând cinci tomuri de mari dimensiuni. Pe lângă nucleul constant, cel puțin până la un moment dat, al Sectorului – format din Maria Iliescu, Liliana Macarie, Constant Maneca, Marius Sala, Florența Sădeanu –, această lucrare colectivă a avut autori puțin diferiți de la un volum la altul², la ea colaborând și persoane din afara Sectorului și a Institutului. De altfel, conlucrarea cu membri ai altor sectoare, precum și cu specialiști de la catedrele de limbi romanice ale Universității din București avea să rămână o caracteristică a lucrărilor colective elaborate sub egida Sectorului.

Deși proiectată nouă ediție a *Crestomației*, cu aducerea ei la zi și cu traducerea comentariilor într-o limbă de circulație internațională, la care s-a lucrat ulterior în Sector sub conducerea acad. Marius Sala, nu s-a putut finaliza, versiunea ei românească a fost și este folosită la secțiile de limbi romanice ale multor universități din lume, unde limba română a devenit tot mai bine cunoscută.

Dintre lucrările individuale având ca autori reprezentanți ai acestei prime generații a membrilor Sectorului se remarcă studiile privitoare la existența, aproape ignorată anterior, a unor idiomuri romanice occidentale vorbite pe teritoriul României: iudeospaniola (Marius Sala, 1970, 1971) și friulana (Maria Iliescu, 1972); volumele care le-au fost consacrate, dezvoltând tezele de doctorat ale autorilor, au fost redactate în limba franceză și publicate în colaborare cu edituri din străinătate, ceea ce le-a asigurat o bună difuzare.

A doua generație

Realizarea principală a generației următoare a Sectorului în domeniul lingvisticii romanice comparate a constituit-o *Vocabularul reprezentativ al limbilor romanice* (1988), lucrare elaborată în concepția și sub conducerea acad. Marius Sala. În acest studiu sunt avute în vedere toate idiomurile romanice majore, prin capitole semnate în majoritate de mai tinerii, pe atunci, membri ai Sectorului specializați în aceste limbi. Selectate după criterii comune, inventarele comparate au servit și la elaborarea unor capitole de sinteză privind nucleul lexical cel mai important la nivel romanic. În ciuda redactării ei în limba română, lucrarea a fost folosită ca punct de plecare pentru diverse teze de licență și de doctorat în mai multe universități din România și din lume. Merită să fie menționat și un detaliu în legătură cu publicarea acestui volum, care risca să fie compromisă din cauza interdicției de semnătură, de către cenzura vremii, pentru una dintre autoare, Maria Iliescu, plecată ulterior din țară (deși în condiții legale). Apariția lucrării nu a fost posibilă decât printr-o stratagemă a coordonatorului și a Editurii, care au inclus numele acesteia numai cu inițiala prenumelui, M. Iliescu.

² Sectorul n-a putut beneficia însă în continuare de aportul unora dintre autorii din Institut ai *Crestomației* (ca Nicolae Dănilă, Cristina Micușan, Daniela Rădulescu ș.a.), care au plecat pe rând din Institut sau din țară.

O altă lucrare consacrată ansamblului romanității este *Enciclopedia limbilor romanice* (1989), elaborată cu concursul unor colegi din afara Sectorului și a Institutului, în care sunt prezentate, în articole de dicționar, latina ca sursă a limbilor romanice, diferitele idiomuri romanice și varietățile lor, primele atestări ale acestora, precum și diversele componente din domeniul foneticii și fonologiei, morfologiei, sintaxei și lexicului, în evoluția de la latină la limbile romanice.

Dintre domeniile Romaniei, cel hispanic s-a bucurat de o atenție specială în cadrul Sectorului, mai ales prin două lucrări colective consacrate spaniolei americane, *El léxico indígena del español americano* (1977) și *El español de América* (1982), dintre care cea dintâi a fost distinsă cu Premiul Centenarului Academiei Mexicane pentru lingvistică hispanică. Ambele au fost redactate, după cum se vede din titlurile lor, în limba spaniolă și, mai mult, au fost publicate în țări din America Latină, ceea ce le-a asigurat o bună circulație în lumea specialiștilor din domeniu. Realizarea lor a fost posibilă în România datorită faptului că, prin strădania acad. Marius Sala, s-a creat în Sector cea mai bogată bibliotecă de studii privitoare la spaniola americană. Și tot acad. Marius Sala a fost acela care a conceput criteriile după care să poată fi apreciată ponderea diverselor straturi etimologice ale lexicului acestei varietăți a limbii spaniole, mai puțin studiate exhaustiv în lume până la acea dată³.

Din domeniul hispanic s-a ocupat de limba catalană, din această a doua generație, și Jana Balacciu Matei (pensionată, din păcate, prea devreme), care a devenit o excelentă traducătoare de literatură din această limbă, lucru pentru care a primit importante distincții catalane.

Dintr-o serie concepută de acad. Marius Sala și cuprinzând prezentări ale unor limbi romanice mai puțin cunoscute, la vremea aceea, în România, fac parte cele dedicate catalanei (Liliana Macarie, 1980), occitanei (Ioana Vintilă-Rădulescu, 1981) și portughezei (Maria Theban, 1979, și Mariana Ploae Hanganu, 1981).

Unor membri ai celei de a doua generații de romaniști li se datorează și pachetul de teze de doctorat consacrate, tot la sugestia acad. Marius Sala, diferitelor creole romanice, privite mai ales – în condițiile studierii lor tot departe de locurile în care se vorbesc – din perspectiva factorilor interni ai evoluției lor: creola franceză (Ioana Vintilă-Rădulescu), creola portugheză (Mariana Ploae-Hanganu) și papiamentu (Dan Munteanu).

Trebuie evidențiate în mod deosebit și cele două volume publicate, la solicitarea prestigioasei edituri Mouton din Olanda, în seriile *Janua Linguarum*, *Series Critica* și, respectiv, *Trends in Linguistics, State-of-the Art*, cu privire la creola franceză (Ioana Vintilă-Rădulescu, 1976) și la iudeospaniolă (Marius Sala, 1976) – devenite lucrări de referință fiecare în domeniul său.

Sunt de menționat, de asemenea, tezele de doctorat privitoare la lexicul limbii sarde a Ioanei Nichita (1998) – silită, „în vremurile de tristă amintire”, să

³ Din păcate, și colectivul de hispanică s-a redus drastic prin plecarea din Institut sau din țară a lui Dan Munteanu, a Gabrielei Necheș și a Tudorei Șandru Olteanu/Mehedinți.

părăsească Institutul –, respectiv la sintaxa propoziției portugheze în perspectivă romanică a Mariei Theban (finalizată abia în 2002).

Un loc aparte ocupă în acest context colaborarea Domniței Tomescu la proiectul internațional PatRom privitor la numele de persoană în limbile romanice, inclusiv în română (*Dictionnaire historique de l'anthroponymie romane (PatRom)*, 1997, 2004, 2007).

Din aceste două prime generații, Maria Grossmann, Maria Iliescu, Marinella Lőrinczi, Dan Munteanu au părăsit țara, ajungând profesori la prestigioase universități din străinătate.

A treia generație

Lucrarea cea mai recentă de lingvistică romanică comparată a Sectorului este *Dictionnaire des emprunts latins dans les langues romanes* (2004), inițiată la sugestia acad. Marius Sala, coordonată de Sanda Reihneimer Rîpeanu (care a lucrat un timp și în Sector) și realizată de asemenea cu participarea altor cadre didactice de la Universitatea din București. Este vorba de un pendant al dicționarului etimologic al lui Wilhelm Meyer-Lübke: dacă acela privea cu precădere, dintre elementele latine, pe cele moștenite, lucrarea citată se referă la elementele latinești savante. Ea are avantajul, față de lucrările de lingvistică romanică comparată ale Sectorului menționate anterior, de a fi fost redactată în limba franceză, și a fost foarte bine primită și în străinătate. S-a realizat astfel un deziderat constant al mentorilor noștri, care subliniau necesitatea publicării de studii în limbi străine, pentru a face mai bine cunoscute în afara limitelor țării limba română și lingvistica românească.

În același scop este în curs de aducere la zi și de traducere în vederea publicării în limba franceză, sub coordonarea Sandei Reinheimer Rîpeanu, *Enciclopedia limbilor romanice*.

Sub conducerea Valeriei Neagu s-a finalizat *Dicționarul frazeologic spaniol-român* (2008), existând și intenția redactării perechii sale, român-spaniol; de asemenea, s-a reluat *Dicționarul spaniolei americane*, care nu-și găsisese un editor la vremea redactării lui.

Dintre lucrările în curs, menționez culegerea cuvintelor recente din română pe baza atestărilor din presă, efectuată, la inițiativa mea, de Ana-Maria Barbu, în cadrul *Observatorului român de neologie*, care se încadrează în proiectul internațional NeoRom privind acest aspect în toate limbile romanice (cu privire la care a se vedea în prezentul număr articolul Anei-Maria Barbu, *Baza de date românească din cadrul platformei Neorom*).

Antonia Ciolac, Teodora Codiță și Nicoleta Petuhov alcătuiesc, sub conducerea acad. Marius Sala, *Bibliografia lucrărilor străine cu referiri la limba română*, având în vedere în special spațiul romanic.

Evoluția din ultimul deceniu a Sectorului de romanistică reflectă însă în mic ceea ce s-a petrecut cu o parte a Institutului în acest interval. Fără a invoca „greaua moștenire” a perioadei anterioare, nu pot să nu constat efectele unor factori care n-au fost întru totul favorabili dezvoltării romanisticii românești. Pe de o parte,

„comanda socială” a avut în vedere cu precădere elaborarea în cadrul Institutului a unor lucrări fundamentale privitoare la limba română. Pe de altă parte, editurile caută lucrări vandabile, destinate marelui public. De asemenea, după o întreagă perioadă în care nu s-au făcut prea multe angajări în Institut, lipsindu-l în mare măsură de foarte necesara generație de mijloc, cercetătorii nou-recrutați nu sunt absolvenți de limbi romanice ca primă specialitate, ci de limba română, iar specialitatea lor B este aproape în toate cazurile aceeași – franceza. În fine, intervine și presiunea factorului material, care îi face pe majoritatea lor să-și folosească timpul liber pentru a recurge la expediente spre a-și rotunji salariile modeste. A crescut de asemenea fluctuația efectivului de cercetători, pentru unii Institutul fiind o trambulină spre învățământul superior sau un popas înainte de opțiunea pentru alte locuri de muncă, în țară sau în străinătate. O altă tendință este aceea a fragmentării normei de cercetare între mai multe teme ale Sectorului sau ale Institutului, prin colaborarea la lucrări care depășesc limitele unui anume compartiment administrativ. Ca urmare, în mod paradoxal, în această epocă, în care deplasările și bursele în străinătate se realizează cu mult mai multă ușurință, situația fericită anterioară a specializării în câte una dintre limbile romanice nu se regăsește totuși la cea de a treia generație de romaniști din Sector.

Pe de o parte se poate vorbi de o oarecare îngustare, în ultima vreme, a domeniilor de cercetare ale Sectorului, care s-a axat parțial pe probleme predominant ale limbii române ca limbă romanică. Este de subliniat însă faptul că orientarea Sectorului a avut dintotdeauna în vedere, în tradiția lingvisticii din România, tema permanentă a locului limbii române între limbile romanice.

Aceasta explică, printre altele, după mai multe proiecte care nu au fost finalizate prin cărți, ci numai prin articole, inițierea în Sector, sub conducerea acad. Marius Sala, a marelui *Dicționar etimologic al limbii române*, în care, în mod firesc, tratarea elementului moștenit pornește de la latină și se bazează pe comparația cu celelalte idiomuri romanice.

Dintre lucrările personale ale acad. Marius Sala, în același sens, trebuie evidențiată introducerea sa în istoria limbii române în context romanic, pornind de la limba latină (1998; ed. a II-a, 2006), care a făcut o extraordinară carieră internațională, fiind publicată în străinătate în șase limbi: engleză (2005), franceză (1999), greacă (2008), italiană (2004), japoneză (2001) și spaniolă (2002).

Sub coordonarea acad. Marius Sala, Iulia Barbu, Emanuela Dima și Daniela-Luminița Teleoacă studiază lexicul latin moștenit al limbii române, iar Ana-Cristina Halichias, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu (coresponsabilă de volum) și Gabriela Stoica sunt autoare ale unor capitole din vol. I al *Tratatului de istorie a limbii române*, coordonat de acad. Marius Sala, din care o primă parte privește latina dunăreană. În același timp, Domnița Tomescu elaborează secțiunile de onomastică românească din întregul *Tratat de istorie a limbii române*.

Este, într-o oarecare măsură, și cazul pregătirii în Sector a ediției a II-a a *Dicționarului ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române DOOM*² (2005), care a răspuns la o comandă a conducerii Academiei Române și la o necesitate a

societății românești. Elaborarea lui a avut în vedere și fructificarea experienței dicționarelor similare ale limbilor romanice (și neromanice) și normarea, printre altele, a neologismelor latino-romanice din limba română, luând, de asemenea, parțial ca model, pentru normarea anglicismelor, tratamentul lor din celelalte limbi romanice.

În domeniul morfologiei verbale, Anei-Maria Barbu (2005) i se datorează ceea ce am putea numi un Bescherelle modern al limbii române.

Pe de altă parte se poate considera că au avut loc și o lărgire și o modernizare a ariei de preocupări a Sectorului. În acest sens trebuie menționate cercetările de semiotică, de filozofie a limbajului și de mentalități datorate Marianeii Neț, dintre ale cărei volume amintesc studiul, într-o viziune originală, consacrat unui scriitor francez, Alexandre Dumas (2008), care s-a bucurat de o bună primire în străinătate.

Este vorba însă, mai ales, de inițierea unor studii de terminologie, care, în sensul actual al termenului, nu figurase printre preocupările Institutului. Astfel, Antonia Ciolac, Teodora Codiță și Nicoleta Petuhov au lucrat la glosare de terminologie panromanice elaborate sub egida Réseau Panroman de Terminologie (Realiter); pentru alte două glosare panromanice elaborate sub coordonarea mea, v. în volumul de față semnalările *Lexique panlatin des chariots de manutention* și *Vocabulaire panlatin de la nanotechnologie*.

Dintre proiectele în curs, evidențiez o altă lucrare de terminologie, *Dicționarul termenilor oficializați prin legislație* (DOF), coordonat de mine, care este conectat la problema de actualitate a *acquis*-ului european.

Este de semnalat și cuprinderea altor limbi decât cele romanice, dar care pun probleme în parte comune, prin *Dicționarul cuvintelor străine* (DICES) neadaptate din limba română, coordonat tot de mine și aflat în faza de efectuare a corelațiilor și de pregătire pentru tipar.

La aceste teme lucrează, integral sau parțial, majoritatea membrilor Sectorului. Prin aceste lucrări, limba română va dispune de instrumente de lucru comparabile cu cele existente pentru alte limbi romanice (*Dictionnaire des termes officiels*, respectiv *Dizionario delle parole straniere nella lingua italiana* etc.).

LISTĂ SELECTIVĂ DE LUCRĂRI

Crestomație romanică, întocmită sub conducerea acad. Iorgu Iordan de: Mioara Avram, Nicolae Dănilă, Florica Dimitrescu, Valeria Guțu-Romalo, Maria Iliescu, Liliana Macarie, Constant Maneca, Maria Manoliu, Alexandru Niculescu, Marius Sala, Florența Sădeanu, Sanda Stavrescu, Mirela Teodorescu, vol. I; *Crestomație romanică*, întocmită sub conducerea acad. Iorgu Iordan de: Mioara Avram, Nicolae Dănilă, Valeria Guțu-Romalo, Maria Iliescu, Liliana Macarie, Constant Maneca, Maria Manoliu, Marius Sala, Florența Sădeanu, Mirela Teodorescu; vol. II, *Secolele al XVII-lea – al XVIII-lea*; *Crestomație romanică*, întocmită sub conducerea acad. Iorgu Iordan de: Mioara Avram, Matilda Caragiu-Marioțeanu, Nicolae Dănilă, Valeria Guțu-Romalo, Maria Iliescu, Liliana Macarie, Constant Maneca, Maria Manoliu, Cristina Micușan, Alexandru Niculescu, Daniela Rădulescu, Sanda Reinheimer, Marius Sala, Florența Sădeanu, Sanda Stavrescu, Mirela Teodorescu, vol. III, *Secolele al XIX-lea – al XX-lea*, partea I; *Crestomație romanică*, întocmită sub conducerea acad. Iorgu Iordan de: Mioara Avram, Matilda Caragiu-Marioțeanu, Nicolae Dănilă, Valeria Guțu-Romalo, Maria Iliescu,

- Liliana Macarie, Constant Maneca, Maria Manoliu Manea, Alexandru Niculescu, Daniela Rădulescu, Sanda Reinheimer-Rîpeanu, Marius Sala, Florența Sădeanu, Sanda Stavrescu, Mirela Teodorescu; vol. III, *Secolele al XIX-lea–al XX-lea*, partea a II-a; *Crestomație romanică*, întocmită sub conducerea acad. Iorgu Iordan de: Mioara Avram, Matilda Caragiu-Marioțeanu, Nicolae Dănilă, Valeria Guțu-Romalo, Maria Iliescu, Liliana Macarie, Constant Maneca, Maria Manoliu-Manea, Alexandru Niculescu, Daniela Rădulescu, Sanda Reinheimer, Marius Sala, Florența Sădeanu, Sanda Stavrescu, Mirela Teodorescu; vol. III, *Secolele al XIX-lea–al XX-lea*, partea a III-a, Editura Academiei, București, 1962, XV + 884 p.; 1965, X + 1.212 p.; 1968, 1.332 p.; 1971, 908 p.; 1974, 1.058 p.
- Ana-Maria Barbu, *Conjugarea verbelor românești. Dicționar. 7500 de verbe românești grupate pe clase de conjugare*, Editura Coresi, București, 2005, 263 p.; ed. a II-a, 2006; ed. a III-a, 2007; ed. a IV-a, revăzută, 2007; ed. a V-a, revăzută, 2009.
- Dictionnaire des emprunts latins dans les langues romanes*, autori: Jana Balacciu-Matei, Cristina Halichias, Coman Lupu, Cristian Moroianu, Alexandra Nicolescu, Victoria Popovici, Sanda Reinheimer Rîpeanu (redactor responsabil), Oana Sălișteanu Cristea, Maria Theban, Editura Academiei Române, București, 2004, 456 p. (Premiul *Timotei Cipariu* al Academiei Române)
- Dictionnaire historique de l'anthroponymie romane (PatRom). Présentation d'un projet* (autor din Sector: Domnița Tomescu), Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 1997, 370 p.
- Dictionnaire historique de l'anthroponymie romane, Patronymica Romanica (PatRom)*, volume II/1 *L'homme et les parties du corps humains (première partie)* (autor din Sector: Domnița Tomescu), Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 2004, 806 p.
- Dictionnaire historique de l'anthroponymie romane, Patronymica Romanica (PatRom)*, volume I/1 *Introductions, Cahier de normes rédactionnelles, Bibliographies* (autor din Sector: Domnița Tomescu), Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 2007, 285 p.
- Dicționar frazeologic spaniol-român* (coordonator: Valeria Neagu; autori: Valeria Neagu, Maria Gabriela Necheș, Tudora Șandru Mehedinți, Maria Melania Albu), Editura Univers Enciclopedic, București, 2008, 632 p.
- Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române [DOOM²]*, ed. a II-a revăzută și adăugită. Lucrarea a fost elaborată în cadrul Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” din București de: Cristiana Aranghelovici, Jana Balacciu-Matei, Mioara Popescu, Marina Rădulescu Sala, Ioana Vintilă-Rădulescu. Coordonator: Ioana Vintilă-Rădulescu, Editura Univers Enciclopedic, București, 2005, CIV + 872 p. (Premiul *Bogdan Petriceicu Hasdeu* al Academiei Române)
- Enciclopedia limbilor romanice* de: Mioara Avram, Jana Balacciu-Matei, Alexandra Cuniță, I. Fischer, Christian Ionescu, Sebastian Popescu-Fischer, Sanda Reinheimer Rîpeanu, Marius Sala, Oana Sălișteanu-Cristea, Ion Toma, Mariana Tuțescu, Laura Vasiliu, Ioana Vintilă-Rădulescu. Coordonator: Marius Sala, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, 336 p. (Premiul *Timotei Cipariu* al Academiei)
- Liliana Macarie, *Limba catalană. Fonologie. Morfologie. Vocabular*, Tipografia Universității București, 1980, 322 p.
- Dan Munteanu, *El papiamento, lengua criolla hispánica*, Gredos, Madrid, 1996, 518 p.
- Dan Munteanu, *El Papiamentu, origen, evolución y estructura*, Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer, Bochum, 1991, 224 p.
- Mariana Neț, *Alexandre Dumas, écrivain du 21e siècle: «L'impatience du lendemain»*, L'Harmattan, Paris, 2008, 317 p.
- Ioana Nichita, *Complexul insulei. Fizionomia lexicului sard*, Editura Lumina Lex, București, 1998, 246 p.
- Mariana Ploae-Hanganu, *Português contemporâneo. Fonologia. Vocabulario*, Tipografia Universității din București, 1981, 216 p.
- Marius Sala, *Απο τα λατινικά στα ρουμανικά* [versiune în limba greacă a cărții *De la latină la română*], Atena, 2008, 176 p.
- Marius Sala, *Dal latino al romeno. Introduzione ad una storia della lingua romana*. Traduzione e note di Roberto Merlo, Alessandria, Edizioni dell'Orso, 2004, XIII + 300 p. (*La colonna infinita*. Collana di studi e testi romeni diretta da Marco Cugno e Roberto Scagno 7).

- Marius Sala, *De la latină la română*. Redactor: Jana Balacciu-Matei, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, 163 p. (col. *Limba română* 1); ed. a II-a revăzută, Editura Academiei Române, București, 2006, 185 p.
- Marius Sala, *Del latín al rumano*. Traducción española por Valeria Neagu, Unión Latina, Univers Enciclopedic, Paris – București, 2002, 194 p.
- Marius Sala, *Du latin au roumain*. Traduction de Claude Dignoise, L'Harmattan, Editura Univers Enciclopedic, Paris, Bucarest, 1999, 188 p.
- Marius Sala, *Estudios sobre el judeoespañol de Bucarest*, Universidad Nacional Autónoma de México, México, 1970, 200 p.
- Marius Sala, *Le judéo-espagnol*, Mouton, Haga – Paris, 1976, XI + 114 p. (*Trends in Linguistics. State-of-the-Art Reports*, 7).
- Marius Sala, *From Latin to Romanian: The Historical Development of Romanian in a Comparative Romance Context*, University of Mississippi, 2005, XIII + 168 p. (*Romance Monographs*, 63).
- Marius Sala, *Phonétique et phonologie du judéo-espagnol de Bucarest*, [traducere de Ioana Vintilă-Rădulescu], Mouton, Haga – Paris, 1971, 224 p.
- Marius Sala, *Ratengo kara rûmaniago e. Rûmaniagoshi* [versiune japoneză a cărții *De la latină la română*, traducător Taigo Ito], Osaka University of Foreign Studies, Osaka, 2001, 188 p.
- Marius Sala, Dan Munteanu, Valeria Neagu, Tudora Șandru-Olteanu, *El español de América*, t. I, *Léxico*, Bogotá, 1982, 2 vol., XXIII + 624 + 498 p.
- Marius Sala, Dan Munteanu, Valeria Neagu, Tudora Șandru-Olteanu, *El léxico indígena del español americano. Apreciaciones sobre su vitalidad*, Academia Mexicana, Editura Academiei, México – București, 1977, 198 p. (*Premio del Centenario de la Academia Mexicana, Lingüística Hispánica*, 1975).
- Maria Theban, *Português contemporâneo. Morfologia*, Tipografia Universității din București, 1979, 292 p.
- Maria Theban, *Sintaxa propoziției portugheze în perspectivă romanică*, Editura Universității din București, 2002, 180 p. (Premiul Bogdan Petriceicu Hasdeu al Academiei Române).
- Ioana Vintilă-Rădulescu, *Introducere în studiul limbii occitane (provensale)*, Tipografia Universității din București, 1981, 288 p.
- Ioana Vintilă-Rădulescu, *Le Créole français*, Mouton, Haga – Paris, 1976, 212 p. (*Janua Linguarum, Series Critica*, 17).
- Vocabularul reprezentativ al limbilor romanice* de: Mihaela Bîrlădeanu, Maria Iliescu, Liliana Macarie, Ioana Nichita, Mariana Ploae-Hanganu, Marius Sala, Maria Theban, Ioana Vintilă-Rădulescu. Coordonator Marius Sala, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, 630 p.

LE DÉPARTEMENT DE LINGUISTIQUE ROMANE DE L'INSTITUT DE LINGUISTIQUE
«IORGU IORDAN – AL. ROSETTI»

(Résumé)

Le département des langues romanes de l'Institut de linguistique «Iorgu Iordan – Al. Rosetti» de Bucarest près l'Académie Roumaine a été créé en 1959 par le professeur Iorgu Iordan. Au fil des années, ses membres ont publié d'importantes contributions à la linguistique romane comparée, à l'étude de l'espagnol américain, des langues créoles romanes, etc., y compris à la place du roumain parmi les langues romanes.

Cuvinte-cheie: creolistică, hispanistică, romanistică, românică.

Mots-clés: études créoles, linguistique hispanique, romane, roumaine.

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

Ana-Maria Barbu

BAZA DE DATE ROMÂNEASCĂ DIN CADRUL PLATFORMEI NEOROM

INTRODUCERE

Cercetarea prezentată în acest articol reprezintă contribuția românească la proiectul Neorom, care are ca obiectiv inventarierea cuvintelor nou-apărute anual în presa scrisă, în paralel pentru următoarele limbi romanice: catalană, franceză (din Franța, Belgia și Québec), galiciană, italiană, portugheză (din Portugalia și Brazilia), română și spaniolă. Proiectul Neorom se desfășoară sub egida Rețelei Panlatine de Terminologie Realiter (<http://www.realiter.net>) și a Uniunii Latine (<http://www.unilat.org>) și este condus de Maria Teresa Cabré, profesor la Institutul Universitar de Lingvistică Aplicată din cadrul Universității Pompeu Fabra din Barcelona. El este concretizat printr-o platformă de căutare a cuvintelor inventariate în bazele de date corespunzătoare limbilor implicate. Platforma Neorom se găsește la adresa <http://obneo.iula.upf.edu/bneorom/index.php>.

Sunt considerate *neologisme* cuvintele nou-apărute în presa scrisă: pe de o parte, acele cuvinte care nu sunt înregistrate în niciunul dintre principalele dicționare românești, chiar dacă intrarea lor în limbă e posibil să nu fie de dată foarte recentă, iar, pe de altă parte, acele cuvinte care nu au intrat propriu-zis în limbă, dar reprezintă mărturii asupra mijloacelor de îmbogățire a limbii și asupra inventivității lingvistice. Subliniem că în baza de date Neorom înregistrăm, de asemenea, cuvinte care au suferit o modificare față de forma înregistrată în dicționare: de pildă, și-au schimbat partea de vorbire sau genul, au căpătat forme de plural sau folosesc alte morfeme de plural, se scriu altfel (cu cratimă sau fără cratimă sau ca în limba de origine) ș.a.

Trebuie să precizăm că prin *cuvânt* în acest proiect se înțelege, de fapt, o unitate lexicală care poate fi formată din unul sau mai multe cuvinte în accepțiunea obișnuită.

Corpusul de presă scrisă folosit este alcătuit din mii de articole descărcate de pe Internet (însușind circa 14 milioane de cuvinte) din ziare în format electronic precum *Adevărulonline*, *BBC-România*, *Cotidianul*, *Jurnalul Național*, *Libertatea* și *România Liberă*, apărute în perioada 01.08.2004–15.10.2007. Corpusul este accesibil prin bunăvoința unor colegi italieni.

Dicționarele românești care alcătuiesc corpusul de excludere, adică referința față de care un cuvânt este considerat nou-apărut (anume, dacă nu este deja

înregistrat în corpusul de excludere respectiv) sunt cele în format electronic disponibile la adresa <http://dexonline.ro>, din care avem în vedere DEX '98, DLRA, DLRC, DLRM, DN, MDA și MDN¹.

Modul în care se realizează observarea lingvistică a cuvintelor nou-apărute în presa scrisă, printr-un sistem semiautomat, este descris în Barbu (2006).

În articolul de față vom prezenta, în schimb, în prima parte, interfața platformei Neorom folosită pentru dezvoltarea bazei de date românești, iar în a doua parte, o analiză sumară a cuvintelor înregistrate în această bază. Numărul cuvintelor înregistrate până acum este de peste 2000 și se preconizează să se dubleze până la sfârșitul acestui an.

1. INTERFAȚA PLATFORMEI NEOROM

În această secțiune vom descrie conținutul fișei care trebuie completată pentru fiecare cuvânt nou-introdus în bază. Fiecare câmp al fișei reprezintă, în același timp, un posibil criteriu de căutare pentru utilizatorii care doresc să consulte baza de date Neorom.

După cum se vede în figura de la pagina 16, câmpurile care trebuie completate sunt următoarele:

Date generale despre despuire:

Type – Se indică faptul că datele sunt extrase din presa scrisă.

Langue – Datele culese sunt din limba română.

Région – Este vorba de limba română vorbită în România.

Source – Ziarul din care s-a extras cuvântul respectiv.

F. Publication – Data ediției ziarului.

Datele fișei:

Entrée – Se indică cuvântul-titlu.

Catégorie grammaticale – Categoria gramaticală (partea de vorbire, genul, numărul, tipul verbului etc.) se alege dintr-o listă predefinită. În privința categoriei gramaticale, ne-am confruntat la început cu faptul că în lista predefinită nu figura genul neutru (deoarece nu există în celelalte limbi romanice), însă ulterior această problemă a fost rezolvată.

¹ Ulterior am adăugat la corpusul de excludere și DOOM2, însă confruntarea a fost făcută parțial, pe de o parte deoarece în momentul apariției lui proiectul Neorom era început deja, iar, pe de alta, pentru că este incomparabil mai anevoioasă confruntarea cu un dicționar pe hârtie, cum este cazul DOOM-ului, decât cu dicționare în variante electronice, cum sunt cele de la dexonline.ro.

Contexte – Pentru fiecare cuvânt-titlu se dă contextul în care apare în numărul respectiv al ziarului. În cele mai multe cazuri, un cuvânt apare în mai multe numere ale mai multor ziare. În această situație se alege de obicei numărul cel mai vechi, însă acolo unde este cazul se preferă contextul care sugerează cel mai bine sensul cuvântului respectiv (de pildă, sunt contexte în care se dă chiar o scurtă definiție a cuvântului în cauză).

Aspects typographiques – Această rubrică se referă la modalitățile de subliniere a unui cuvânt. În cele mai multe cazuri, sublinierea se face cu ghilimele, însă în edițiile pe hârtie pot exista și alte modalități.

Type de néologisme – Acest câmp este destinat indicării modului de formare a cuvântului nou. Se alege dintr-o listă predefinită, redată în traducere în Anexă, simbolul corespunzător modului de formare a cuvântului.

Section de périodique – Se indică secțiunea articolului din care a fost extras cuvântul. Domeniile cărora le aparțin în general secțiunile unui ziar sunt cel politic, economic, financiar, social, comercial (autoturisme), informatic-electronic, sănătate, sport, cultural și diverse. Pentru că în corpusul electronic folosit articolele nu sunt organizate pe secțiuni, domeniul este dedus după conținutul articolului.

Page – În cazul edițiilor pe hârtie se poate indica pagina publicației, însă noi, folosind edițiile electronice, nu avem acces la această informație.

Auteur – Dacă se cunoaște autorul articolului, acesta poate fi indicat.

Code note – Pentru anumite tipuri de neologisme se poate adăuga un cod de notă explicativă, ales dintr-o listă predefinită (astfel, în exemplul din fișă, 2e înseamnă variantă flexionară).

Note – Acest câmp conține nota explicativă propriu-zisă. În exemplul dat în figură, cuvântul *anabolizant* este un neologism sintactic (pentru definiție v. Anexa), pentru că este obținut prin schimbarea genului, de la substantivul neutru *anabolizant*, la unul masculin (cu pluralul *anabolizanți*).

État – Starea fișei poate fi precizată în această rubrică prin indicarea uneia dintre valorile Incompletă/Completă.

Commentaires – Colaboratorii pot face diferite comentarii pe marginea fișei respective, ele nefiind făcute publice.

Historique de changements – Zona de evidență a modificărilor operate în fișă este completată automat de sistem cu numele colaboratorului care a creat, a completat, a corectat sau a validat fișa și cu data operației respective.

Procesul de realizare a fișei se încheie apăsând butonul de salvare 'Sauvegarder' sau lăsând fișa neschimbată prin butonul de anulare 'Annuler'.

PLATAFORMA NEOROM Français · Gallec · Português

Bienvenue ivr **Gestion de fiches :: Presse - Éditer fiche**

- Gestion de fiches
- Édition de fiches
- Consultation réalisée
- Consultation générale
- Consultation impression
- Sortir

Données générales du dépouillement

Type: Presse
Langue: Roumain
Région: ROMANIA
Source: România Liberă
F. Publication: 04/08/2004 (jj/mm/aaaa)

Données de la fiche

Entrée: anabolizant corpus d'exclusion
Catégorie grammaticale: Nombre masculino
Contexte: Atleta ieseana Carmen Zamfir a recunoscut ca a consumat *anabolizanti*, desi a fost constienta ca acestia fac parte din categoria substantelor interzise.
Aspects typographiques: Sin marca tipográfica
Type de néologisme: SINT - Neologismo sintáctico aide
Section du périodique: SPT - sportive
Page:
Auteur: ☐ Oui ☒ Non
Code note: 2e chercher
Note: variante flexiva de s.n. 'anabolizant'
État: ☒ Incomplétez ☐ Complétez
Commentaires:

Historique de changements

	Création	Complété	Correction	Validation
Auteur	ivr	-	-	-
Date	19/11/2008	-	-	-

sauvegarder
annuler

Observatoire de Néologie - Institut Universitaire de Linguistique Appliquée - Université Pompeu Fabra
 La Rambla, 30-32, 08002 Barcelone. Tel. 935 422 334 le Fax 935 422 321
 observatori.neologia@upf.edu

Fișa unei intrări din baza de date Neorom

2. ANALIZA CUVINTELOR ÎNREGISTRATE ÎN BAZA NEOROM

În ceea ce urmează propunem clasificarea cuvintelor înregistrate în baza Neorom din punctul de vedere al modurilor lor de formare, pentru a putea urmări modalitățile de manifestare a creativității lingvistice în româna actuală.

Indicarea modului de formare a fiecărui cuvânt înregistrat se face, în baza de date Neorom, potrivit unei liste predefinite de tipuri de neologisme, comune pentru toate limbile implicate în proiect, ale căror simboluri și definiții sunt specificate în

anexă. Menționăm că această clasificare se bazează pe forma analizabilă a cuvintelor, iar nu pe etimologia lor în mod strict (de pildă, unele dintre cuvintele analizabile pot fi, de fapt, împrumuturi).

În continuare prezentăm cele mai reprezentative modalități de formare a cuvintelor noi din baza de date românească. Toate exemplele sunt date cu grafia din corpus.

2.1. Derivare cu afixe

Printre cele mai productive metode de îmbogățire a lexicului rămâne derivarea cu afixe, așa cum a observat și Stoichițoiu-Ichim (2001: 8).

2.1.1. Suffixare

Preponderentă este utilizarea unor sufixe neologice:

- substantive: **-ism** (*blairism, ceaușism, chinezism, consumism, heirupism, minimalism*), corelativul său pentru nume de agent sau de adept **-ist** (*angelist, antiimigraționist, antipesedist, baasist, blatist, brejnevist, cablist, capro-varzist, cederist, cekist, conspiraționist, cotrocenist, cuzist, developmentalist, dezinflaționist, drujbist, echinoxist, etnocacerist, facturist, fomist, forumist, fripturist, frontierist, galerist, gorbaciovist, hair-stilist, heirupist, iliesciano-fesenist, manelist, maradonist, minimalist, sepepist, stelist, știrist, traseist, udermerist, umanisto-puterist*), **-itate** (*conectivitate, concurențialitate, habitabilitate, sustenabilitate*), **-istică** (*zvonistică*), **-ant/-ent** (*aplicant, concedent, contribuent, fitonutrient, micronutrient, nutrient, repondent*), **-iadă** (*baroniadă, căpșuniadă*), **-aj** (*bunkeraj*), **-at** (*compresorat*), dar și sufixul mai puțin obișnuit **-ing** (*bancheting, cuponing*);
- adjective: **-bil** (*accizabil, finanțabil, fracționabil, funcționabil, gestionabil, retrogradabil, sustenabil, șantajabil*), **-istic** (*aiuristic, baschetbalistic, chistic/cristic, futuristic, manelistic*), **-ant** (*autobronzant, autocolant, calificant, descalificant, globalizant*), **-al** (*acțional, asistențial, aspirațional, credal, intervențional, stagional*), **-tiv** (*citativ, confiscativ, inovativ*);
- adverbiale: **-mente** (*civilmente*);
- verbale: **-iza** (*desecretiza, enclaviza, energiza, externaliza, fideliza, termopaniza*), regăsit și în sufixele substantive **-izare** (*accesorizare, bancarizare, carrefourizare, competitivizare, conformizare, credibilizare, delocalizare, demutualizare, destalinizare, digitizare, facsimilizare, funcționalizare, viabilizare*) și participial **-izat** (*accesorizat, anualizat, cofeinizat, francizat*).

Cu ajutorul sufixelor vechi românești se creează următoarele tipuri de derivate:

- substantive cu: **-re** (*abuzare, agreare, alertare, auditare, avalizare, bransare, calamitare, căpățare, căpușare, concertare, criptare, criticare, dalare, debransare, decommunizare, declasificare, decongestionare, delegare, delegitimare,*

denăstasificare, denominare, derusificare, despovărare, distrare, disturbare, exhibare, fentare, fumare, gajare, gudurare, îndatorare, microcipare, stentare), -eală/-ială (bălăcăreală, bulibășeală, cașteală, cârcoteală, drăcuială, fonfăială, eurocăpșuneală, golăneală, rockereală, vrăjeală), -tor (comediator, comunicator, contestator, cusător, devalizator, dezvoltator, împingător), -ar (benzinar, broscar, caravanar, ciorbar, cuponar), -iță (crăciuniță, ciorbiță, dubiță, glumiță), -ier (ambulanțier), -ie (boemie);

- adjectivale cu: **-an/-ean/-ian** (*amazonian, anatolian, bășescian, bachian, bașkan, becalian, brechtian, cărășean, cațavencian, caracalean, cosmopolitan, giuleștean, hamletian, hollywoodian, ivorian, pascuan, transnistrean*), **-ic** (*alcoolsopic, aminic, discalculic, disgrafic, etnocentric, futuristic, glicemic, glicerinic, transgenic*), **-ez** (*birmanez, cannez, taiwanez, torinez*), **-tor** (*aiuritor, blasfemiator, descumpănitor*), **-uț** (*blonduț, finuț*), **-at/-it** (*blătuit, cagulat, cimentuit, cipat, firmat*), **-os/-oasă** (*băftos, bengos, fișos, sexoasă*);
- verbale cu: **-a** (*apostila, bugeta, căpușa, concubina, disturba, falsă, ghidona, microcipa*), **-i** (*bucătări, căpăci*), **-ui** (*țepui*).

Menționăm două creații livrești expresive, care folosesc sufixele vechi *-nic* și, respectiv, *-aci*: *culturnic* „activist cultural comunist” și *gândaci* „om cu sarcina de a gândi și a cărui gândire este fără valoare”.

2.1.2. Prefixare

Dacă numărul prefixelor folosite în derivare nu este nici pe departe tot atât de mare ca acela al sufixelor, acest fapt este compensat prin numărul deosebit de mare al cuvintelor prefixate.

Sunt înregistrate numeroase cuvinte cu prefixe vechi, dintre care de departe cel mai productiv este **ne-** (*neaccizabil, neacoperire, neactiv, neactivare, neactualizare, neadecvare, neaderare, neadjudecare, neadministrabil, neaerisire, nealegere, nealergic, nealimentar, neamerican, neangajament, neangajant, nearmonizare, neasigurare, neasumare, neașezare, neatingere, neatractiv, neatractivitate, neatrăgător, neautomat, neavantajos, necalificare, necalitativ, necandidatură, necanonic, necaracteristic, necarbogazos, necarbonatat, necâștigător, necheltuire, neciufut, necivilizație, neclasic, neclerical, necolaborare, necolegial, necombatere, necombativ, necomercializabil, necompetițional, necompetitiv, necomunicare, necomunist, neconcesiv, neconcurență, neconcurențial, neconfesional, neconform, neconformare, neconformitate, neconservator, neconsiderare, neconsolidabil, neconstituționalitate, neconstructiv, neconsultare, necontagios, necontencios, necontributiv, necontrolabil, necontrolare, neconvocare, necorelare, necorespundere, necorporal, necostisitor, necredibil, necreștin, necreștinesc, necuantificabil, necultural, necumulativ, necunoscător, necunoștință, necurățare, neeuropenizare, nesustenabil*).

Acesta este urmat de **de-/des-/dez-** (*debirocratizare, declasifica, decongestionare, delegitimare, delocalizare, demutualizare, descreștinare, desecretiza, dezaburire, dezinflație*).

Dintre prefixele neologice (comune limbilor romanice și indicate într-o listă specială a platformei Neorom), cel mai des întâlnite sunt cele „negative”.

Prefixul **anti-** este cel mai bine reprezentat dintre prefixele de acest tip (*antiadormit, antialcool, antialgic, antiavort, antibolșevic, anticastrist, anticearcăn, anticeaușist, anticelulită, anticelulitic, anticenzură, anticoncurență, anticoncurențial, anticriminal, anticriminalitate, anticutremur, antidiscriminare, antiefracție, antieuropean, anti-europenism, antievreiesc, antifair-play, antifraudă, antifumat, antigerman, antiglobalist, antiglobalizare, antihepatic, antiliescian, antiimigraționist, antiirakian, antiisraelian, antiîmbătrânire, anti japonez, antimafie, antimanele, antimanelist, antinicotină, antinipon, antinomenclatură, antioccidental, antiopозиție, antiorbire, antiortodox, antiototman, antipatinaj, antipesedist, antipiraterie, antirăzboi, antireformă, anti-rujeolic, antirus, antirusesc, antisărăcie, antisecretoriu, antisforăit, antisirian, antispam, antispionaj, antispysware, antitraseism, antitratat*).

La acesta se adaugă **contra-** (*conframemoriu, contradeclarație, contra-informativ, contraraport*) și **non-** (*non-concurențialitate, nonecologism, non-guvernamental*).

Numeroase derivate prefixate exprimă sensuri spațio-temporale cu ajutorul prefixelor latino-romanice: **ante-** (*antecontract, antemenționat, antemergător, anteprounța, anterevoluționar*), **extra-** (*extracomunitar, extraeuropean, extrahepatic, extraopțiune, extrasportiv*), **inter-** (*intersezon, intertitlu*), **intra-** (*intraeuropean, intraspitalicesc*), **post-** (*postfactum, postfestum, postiliescian*), **supra-** (*suprahepatic, supratitlu*).

Prefixele neologice care exprimă ideea de superlativ sunt și ele reprezentate prin **arhi-** (*arhisuficient*), **extra-** (*extrașansă*), **hiper-** (*hiperputere*), **super-** (*superdezinflație*), **ultra-** (*ultraperformant, ultrapoluat*).

Alte prefixe neologice productive sunt **bi-** (*binominal, bipartizan, bipolarizare*), **co-/con-** (*codecizie, coeditare, cogenerare, coinventator, centru, coorganizator, copartner, coprezentatoare*), **cvasi-** (*cvasi-absență, cvasi-certitudine, cvasi-confidențialitate, cvasi-conjunctural, cvasi-fascist, cvasi-fiscal, cvasi guvernamental, cvasi-necunoscut, cvasi-protectorat, cvasi-război, cvasi-total/cvasitotal, cvasicircular, cvasiconfidențial, cvasidefinitiv, cvasiegalitate, cvasieuropean, cvasigeneralizat, cvasiinexistent, cvasilegal, cvasinațional, cvasinestatutar, cvasistaționar*), **demi-/hemi-/semi-** (*demidulce, hemitorace, semieșec, semimaraton, semipermanent, semisecret*), **multi-** (*multicentru, multi-layer, multiplayer/multi-player*), **re-** (*reinvestiga, reizbucni, reizbucnire, reîncarcerare, renumăra, renumărare, reobișnui, reobișnuire, reporni, repornire, repoziționa, repoziționare, retehnologizare*) și **sub-** (*subcontractant, subcontractor, subfinanțare, submăsură*), **trans-** (*transgenic*), **vice-** (*vice-primar, vicelider*).

2.2. Compunere

Un număr mare de cuvinte înregistrate în baza Neorom sunt formate prin compunere cultă cu ajutorul prefixoidelor și sufixoidelor, prin compunere din cuvinte întregi, aflate în diverse raporturi sintactice (vezi Coteanu *et al.*, 1985), și prin compunere prin abreviere (siglare, acronimie și trunchiere).

2.2.1. Compunere cultă

Compunerea cultă (sau „savantă”) urmează un „model hibrid” cu circulație internațională și se definește prin prezența unui prim element de compunere greco-latin, și, mai nou, englezesc, terminat, în majoritatea cazurilor, în vocală, și prin topica determinant/determinat (improprie limbii române) (Stoichițoiu-Ichim 2001:10). Menționăm că, potrivit unui criteriu stabilit de consorțiul proiectului Neorom, prefixoidele care participă la compunerea cultă sunt cele care nu au fost în limba de origine prepoziții sau adverbe. Compusele înregistrate în baza Neorom conțin, în general, următoarele prefixoide:

- **agro-** (*agroturistic*);
- **auto-** cu sensul „de la sine, pe sine” (*autoadmirație, autoadresa, autoaproba, autobronzant, autoconduce, autoconvinge, autocopia, autodenunț, autodisponibiliza, autodisponibilizat, autodisponibilizare, autoexcludere, autofraudare, autoglorificare, autoimpus, autoinvita, autoironic, automotivare, autonumi, autopropune, autoregenera, autoreglementare, autoreprezentare, autosuficient, autosuficiență, autosuspenda, autosuspendare, autovictimiza, autovictimizare*);
- **auto-** cu sensul „referitor la automobil” (*automarfar*);
- **bio-** (*biorezonanță, bioterorism, bioterorist*);
- **cardio-** (*cardio(-)respirator(iu), cardiomiopatie, cardiotoracic*);
- **cine-** (*cinecronică*);
- **electro-** (*electro-gipsy, electro-jazz, electro-figănească*);
- **etno-** (*etnoarheolog, etno-chic, etnocacerist, etnocentric, etnocultural, etnofilosofic, etno-dance, etnofolcloric, etnoistoric, etnolingvistic, etno-național*);
- **euro-** (*euro-acciză, euro-african, euro-american/euroamerican, euroanaliză, euroasiatic, euroasistat, eurobarometru, eurobirocrat/euro-biocrat, eurobond, eurocăpșuneală, eurocetățean, euro-civilizație, eurocomisar, eurocomunist, eurocomunitar, euroconform, euroconsilier, euroconstituție, euro-corupt, eurocupă, euro-dance, euro-entuziast/euroentuziast, eurofortăreață, eurogară, euro-globalizare, eurogol/euro-gol, euromiting, euroobservator/euroobservator, eurooptimist, euro-organism, europarlament, euro-parlamentar/europarlamentar, europopular, europubelă, euroregional, euroregiune, euro-sceptic/eurosceptic, euro-scepticism/euroscepticism, eurosocialist, euroscoală, euro-ziar, euro-zonă*);

- **fito-** (*fitoestrogen, fitonutrient, fitoterapeutic*);
- **foto-** (*fotoîmbătrânire, fotojurnalism, fotoprotecție, foto-video*);
- **geo-** (*geo-strategic/geostrategic*);
- **hidro-** (*hidro-geologic*);
- **mega-** (*megaafacere, megaescroc, megapixel, megaputere*);
- **micro-** (*microcredit, microcreditare, microfinanțare, microîntreprindere, micronutrient*);
- **mini-** (*minimonovolum*);
- **mono-** (*monofilament, monovolum*);
- **tele-** (*televoting*);
- **tech-** (*tech-cultură, tech demo*);
- **video-** (*video-chat, videodownload, video-interfon, videostreaming*);
- **web-** (*web designer/web-designer, web hosting, website*).

După cum se poate observa, cel mai productiv este elementul **euro-**, urmat de **auto-** și **etno-**. De remarcat este, de asemenea, apariția elementelor noi, de origine engleză, **tech-** și **web-**.

Spre deosebire de cuvintele formate cu prefixoide, cele cu sufixoide sunt mult mai puțin numeroase. S-au înregistrat cuvinte cu sufixoidele **-cid** (*etnocid*), **-fil** (*eurofil*), **-fob** (*eurofob*) și **-log/-logie** (*algeziologie, brâncușolog*).

2.2.2. Compunere din cuvinte întregi

După cum afirmă Stoichițoiu-Ichim (2001:10), compusele de acest tip sunt frecvent întâlnite în presă, fiind creații ocazionale care răspund nevoii de breviar locvență specifice stilului publicistic.

Într-adevăr, și în corpusul studiat de noi aceste compuse sunt foarte numeroase.

Dominant este numărul celor care exprimă relații sau raporturi de diferite tipuri:

- relații politice, economice sau sociale între două sau mai multe state (sau populații) (*americano-canadian / european / britanic / englez / francez / libanez/..., arabo-israelian, irakiano-americano-român, central-est european, chino-ruso-indian, etnico-religios, geto-dac*);
- relații economice sau organizatorice (*administrativ-teritorial, asigurare-reasigurare, buget-finanțe, buget-finanțe-bănci, cercetare-dezvoltare, cerere-ofertă, cultural-științific / artistic / educativ, economisire-creditare, financiar-contabil / fiscal / monetar, social-economic, vânzare-cumpărare*);
- relația dintre poziția unui bombardier și direcția de lansare a proiectilelor (*aer-aer, aer-sol, sol-aer*).

Compunerea de acest tip este folosită pentru a exprima și alte aspecte, cum ar fi:

- poziționarea geografică (*central-sud-estic, carpato-danubiano-pontic*);

- apartenența politică (*centru dreapta/stânga, creștin-democrat, creștin-social, democrat-popular, liberal-democrat, social-liberal, social-liberalism, socialisto-liberal*);
- denumirile date unor echipe sportive sau jucătorilor lor (*alb-albastru, galben-albastru/negru/roșu, roș-albastru*);
- nuanțe de culori și culorile unor obiecte (*galben-roz-auriu, galben-verde, galben-verzui*);
- nume de funcții (*adjunct-șef, administrator(-)delegat, arhitect-șef, căpitan-comandor, director-adjunct, director-coordonator, director-fondator, editor-publicist, episcop-vicar*);
- nume de meserii sau de domenii (*ameliorator-afânător, cazangiu-tinichigiu, confecționar-asamblor, construcții-montaj, croitor-confecționar, nuclearo-electric*);
- calități multiple ale aceleiași persoane (*avocat-inventator, deputat-avocat, deputat-jurist, femeie-kamikaze*);
- tipuri de entități (*beach bar/bar-beach, camion-cisternă, capac-platformă, celulă(-)stem, celulă-sursă, emisiune-dezbatere*), din care bine reprezentate sunt tipurile de așezăminte (*biserică-cetate, bloc-cutie, castel-hotel, clădire-monument, gimnaziu-internat, școală-internat*);
- diferite caracteristici ale unor entități (*avion-spion, camion-capcană, centru-pilot, cerere-tip, companie-client, copil-minune, copil-problemă, declarație-șoc, destinație-vedetă, dezvoltare-șoc, european-model, fază-pilot, fermă-model, manifestare-maraton, vizită-fulger*).

Analizând compusele din punctul de vedere al elementelor lexicale care intră în componența lor, se constată că sunt bine reprezentate cele care au ca prim element cuvintele **femeie** (*femeie-cancelar, femeie-cercetaș, femeie-kamikaze, femeie-ministru, femeie-prefect*), **echipă** (*echipă-fanion, echipă-gază, echipă-oaspete, echipă-satelit, echipă-surpriză*), **firmă** (*firmă-căpușă, firmă-fantomă, firmă-mamă, firmă-pirat*) și **nou** (*nou-angajat, nou-creat, nou (-) promovat, nou (-) înființat*).

Pe de altă parte, cuvintele care sunt folosite cel mai frecvent ca al doilea element de compunere sunt **cheie** (*actor-cheie, aliat-cheie, clădire-cheie, domeniu-cheie, element-cheie, factor-cheie, frază cheie, funcție-cheie, întrebare-cheie, moment-cheie, rol-cheie, rol geostrategic-cheie, stat-cheie*), **șef** (*adjunct-șef, agent-șef, arhitect-șef, chestor-șef, comandant-șef, comisar-șef, consilier-șef, economist-șef, edil-șef, editor-șef, medic-șef*) și **record** (*amendă-record, an-record, audiență-record, buget-record, captură-record, cifră-record, nivel-record, sumă-record, timp-record*), urmate de **surpriză** (*cadou-surpriză, echipaj-surpriză, echipă-surpriză, element-surpriză, vizită-surpriză*), **mamă** (*bancă-mamă, companie-mamă, dosar-mamă, firmă-mamă*), **cadru** (*caiet-cadru, contract-cadru, decizie-cadru*), **țintă** (*electorat-țintă, grup-țintă, target-țintă*) și **limită** (*apreciere-limită, caz-limită, termen-limită*).

Pentru că nu ne-am propus să analizăm compusele nici din punctul de vedere al părților lor de vorbire, nici din punctul de vedere al relațiilor interne dintre elemente, nu facem decât să semnalăm înregistrarea unor compuse de alt tip decât cele discutate mai sus, precum *bine-bine*, *bine(-)mersi*, *ceva-ceva*, *cum-necum*, *foarte-foarte*, *gaia-mațu*, *gol-goluț*, *grupuri-grupuri*, *grupuri-grupulețe*, *neam-prost*, *neaoș-românesc*, *ușor-ușor*.

Locuțiunile își au și ele locul în baza de date Neorom: *contra cost* (scris și *contracost*), *cu bună-știință*, *cu susul în jos*, *cu tot dinadinsul*, *de bună(-)voie*, *din susul*, *în necunoștință de cauză*. La acestea se adaugă locuțiuni și expresii din alte limbi, mai precis din italiană și latină: *al dente*, *con dolcezza*, *dolce far niente*, *silenzio stampa*, *ex-aequo*, *in situ*, *in integrum*, *pro bono*.

2.2.3. Compunere prin abreviere: siglare, acronimie și trunchiere

Cele mai multe compuse prin abreviere provin din sigle de partide și organizații. Însă pentru baza noastră de date interesează doar acele elemente care și-au pierdut caracteristicile unei sigle (prin aceea că se scriu cu minuscule, se utilizează cu flexiune de număr sau gen sau cu o accepțiune diferită de cea originară), iar acestea sunt foarte puține. Nu putem menționa decât *sereleu* și *sms*, la care se adaugă un număr ceva mai mare de asemenea compuse care au primit și sufixul *-ist* pentru a denota membrii unui partid sau ai unei organizații: *cederist*, *cekist*, *sepepist/sepepistă*, *udemerist*.

În privința compuselor prin acronimie, care în accepțiunea acestui proiect se face după modelul cuvântului *frangleză* (obținut din *fran[ceză și en]gleză*), nu putem menționa decât *alicament* (*ali* de la *aliment* și *cament* de la *medicament*).

Trunchierea se face după model străin, constând în decuparea prefixoidelor din compusele culte pentru a fi folosite ca adjective invariabile sau, apoi, ca substantive. Exemple ale aplicării acestui procedeu înregistrate în baza de date sunt *combo*, *eco*, *ego*, *electro*, *etno*, *hidro*, *homo*, *lesbi*, *macro*, *mix*, *termo*, *turbo*, *vice*.

2.3. Conversiune

Conversiunea este procedeul prin care un cuvânt este format prin schimbarea părții de vorbire, fără modificarea bazei lexicale. Substantivizarea adjectivelor este, de departe, tipul de conversiune cel mai des întâlnit. Se pot constata câteva direcții principale de manifestare a acestui tip de conversiune.

- Când o persoană (sau, mai general, o ființă) este desemnată printr-o calitate a ei, mai ales la plural: *anchetat*, *aniversat*, *apropiat*, *ars*, *asistat*, *audiat*, *baltic*, *bancar*, *cagulat*, *curios*, *devotat*, *dezamăgit*, *disperat*, *drept*, *ecvin*, *eligibil*, *emanat*, *estic*, *exclus*, *expulzat*, *federal*, *fidel*, *francizat*, *galactic*, *grațiat*, *greu*, *guvernat*, *independent*, *interlop*, *iubitor*, *împrumutat*, *mascat*, *medaliat/medaliată*, *național*, *necăjit*, *norocos*, *penal*, *strămutat*, *vestic*.
- Când persoanele sunt desemnate prin culorile care le definesc ca grup, fie că e vorba de o culoare politică: *verzii*, fie că e vorba de culorile unei echipe: *vișinii*, *alb-albaștri*, *roșu-albaștri*, *tricolori* etc. Întotdeauna conversiunea se produce, în acest caz, pentru formele de plural.

- Când se urmărește denumirea unei trăsături prin ceea ce are generic, caz în care adjectivul care desemnează trăsătura respectivă este convertit în substantiv la singular, articulat hotărât: *derizoriul, divinul, economicul, eroicul, eroticul, esențialul, eticul, femininul*.
- Când este suprimat elementul determinat de adjectiv dintr-o sintagmă uzuală: *(alegeri) anticipate, generale, legislative, locale; (aparate) electronice, electrocasnice; (medicamente) compensate; (organizație) județeană; (petrol) brut; (scor) egal*.
- Alte situații: *componistică, contractor*.
- Au fost consemnate și cazuri mai aparte de conversiune, cum este substantivizarea unei interjecții: *gogâlț, heirup*.

2.4. Lexicalizare

Neologismele formate prin lexicalizare sunt definite în cadrul platformei Neorom ca acele substantive sau adjective care provin dintr-o formă flexionară verbală, cel mai adesea participiu sau gerunziu (ex. mai vechiul *intrând*), lexicalizată. În această categorie s-au înregistrat substantivele *alergat* și *schiat* și adjectivele provenite din gerunziu (folosite frecvent la feminin) *aburind, arzând* și *fumegând*.

2.5. Neologisme gramaticale

Neologismele care implică o schimbare de subcategorie gramaticală (gen, număr, regim verbal etc.) într-o bază lexicală sunt considerate neologisme gramaticale (sau sintactice, cum sunt denumite în platforma Neorom). În această clasă intră următoarele subtipuri:

- substantive masculine care capătă forme pentru genul feminin (*administratoară, arbitră, arhitectă-șefă, artizană, asină, cadetă, designeră, detectivă, dispeceră, doctoră, fană, gardiană, lideră, sepepistă, stelistă*);
- substantive neutre care devin masculine prin forma de plural (*amortizori, anabolizanți, boscheți, explozivi, flotori*) și masculine care devin neutre (*silicoane*);
- substantive care primesc forme de plural (*bejuri, designuri, desuuri, disconforturi, dragaje, euroi*).

2.6. Neologisme semantice

Neologismele semantice sunt formate prin modificarea semnificației unei baze lexicale. De asemenea, poate fi vorba de un nume propriu (de persoană sau marcă înregistrată) folosit ca substantiv comun. În această grupă am inclus cuvintele *cațavenci, ceaușești* ș.a.

2.7. Variații ortografice și morfologice

Variațiile ortografice sunt scrierile diferite ale aceluiași cuvânt. În această categorie am întâlnit două situații.

a) Când un cuvânt care se află în corpusul de excludere este scris diferit în presă. Foarte des întâlnite sunt cazurile în care prefixele sau prefixoidele sunt despărțite de bază prin cratimă (deși norma prescrie scrierea legată), așa cum se poate vedea în numeroase exemple din paragrafele anterioare ale acestui articol. Pe lângă acestea s-au întâlnit următoarele variații (unde cuvântul din paranteză reprezintă forma normată): *aiatolah* (*ayatolah*), *argeșan* (*argeșean*), *budhist* (*budist*), *chic* (*șic*), *click* (*clic*), *exit poll/exitpoll* (*exit-poll*), *heleştee* (*heleşteie*), *igloo* (*iglu*), *moto-cross* (*motocros*), *boutique* (*butic*).

b) Când un cuvânt care nu se găsește în corpusul de excludere circulă cu două sau mai multe grafii în presă: *christic/cristic*, *dead-line/deadline*. În această situație, cuvintele respective nu sunt înregistrate ca fiind formate prin variație ortografică, ci prin modul propriu-zis de formare, cum ar fi „împrumutul” în cazul acestor exemple.

Variațiile morfologice sunt schimbări ale morfemelor flexionare față de cele normate: *ălălaltul* (*ălălalt*), *aeropoarte* (*aeroporturi*), *cenușei* (*cenușii*), *desage* (*desagi*), *dorinți* (*dorințe*), *drapeluri* (*drapele*), *gazoane* (*gazonuri*), *girofare* (*girofaruri*), *habitaturi* (*habitate*).

2.8. Împrumut neadaptat și adaptat

Multe dintre cuvintele noi înregistrate în baza de date Neorom sunt împrumuturi neadaptate, în marea lor majoritate anglicisme, simple sau compuse. Volumul mare de împrumuturi merită o analiză specială care depășește spațiul acestui articol. Menționăm totuși că se pot distinge câteva domenii în care afluența de anglicisme este remarcabilă:

- nume de profesii: *advertiser*, *account manager*, *chief executive officer*, *chief marketing officer*, *corporate director*, *developer*, *entertainer*, *fashion coordonator*, *gambler*, *graffer*, *head-hunter manager*, *web designer* ș.a.;
- sport: *cross country*, *down hill*, *full-contact*, *greencard*, *goal-keeper*, *hacky* ș.a.;
- muzică: *backing vocal*, *boy-band*, *cover*, *(deep) house*, *death-metal*, *downtempo*, *drum & bass*, *electric-gipsy*, *featuring*, *funk*, *heavy rotation* ș.a.;
- modă: *baby doll*, *face-painting*, *fashion*, *fusion-fashion*, *gloss*, *hair-styling* ș.a.;
- electronică și informatică: *dial-up*, *downloada*, *enter*, *gateway*, *hands-free*, *hi-tech* ș.a.;
- alimentație: *croissant*, *shaorma*, *fresh*, *junk-food*, *light* ș.a.

Dintre împrumuturile adaptate, care au suferit modificări de grafie, amintim *baner*, *biju*, *biznis*, *feng-shui*, *inci*.

2.9. Xenism

Deși semnificația generală a termenului *xenism* este aceea de împrumut neadaptat dintr-o limbă străină, noi deosebim xenismele de împrumuturile propriu-zise, prin aceea că desemnează realități care nu sunt specifice zonei în care se vorbește limba-gazdă. Xenisme se găsesc, de pildă, în descrierile realităților din alte țări. Asemenea exemple sunt *datsan* („curent budist”), *fatwa* („edict religios”), *kumara* („cultură agricolă din insula Paștelui”), *guerilleros* („luptători de gherilă”), *mzungus* („om din rasa albă”).

2.10. Altele

Pentru unele cuvinte nu se poate stabili etimologia, cum sunt cuvintele simple dialectale, argotice, cazuri ciudate, dificil de etichetat, dar care totuși sunt cuvinte nou-folosite în presă. În această categorie am introdus termenii de specialitate din domeniul farmaceutic, medical etc. (*alfatoxină*, *botox*, *carmol*, *chinolonă*, *clenbuterol*, *dapoxetină*, *echinacee*, *efedră*, *endorfină*, *eritropoietină*, *escoriație*, *falcarinol*, *flavonoid*, *glifosat*, *spirulină*) sau cuvinte care nu au o etimologie evidentă (*amofarm*, *aszu*, *flex* ș.a).

3. CONCLUZII

Baza de date românească din cadrul platformei Neorom oferă o radiografie a limbii române de după anul 2000. Faptul că s-a ales presa scrisă drept corpus de despuiere asigură cercetării noastre accesul la limba vie. Baza de date cuprinde cuvinte care nu au fost înregistrate în principalele dicționare generale ale limbii. Chiar dacă unele dintre ele se găsesc în dicționare specializate pe domenii (argou, economic, informatică, sport etc.) sau lingvistice (de sinonime, de antonime sau ortografice), faptul că aceste cuvinte apar în presă arată că ele sunt accesibile publicului larg și de aceea multe dintre ele ar trebui să se regăsească în dicționarele explicative, dacă depășesc un anumit prag de apariții. Există și foarte multe hapaxuri în presa scrisă, care, însă, nu trebuie ignorate pentru că au importanța lor în studiul creativității lingvistice și al tendințelor de evoluție ale limbii, mai ales dacă avem în minte că un hapax poate ascunde în spatele său un cuvânt care este destul de frecvent în limba vorbită și care se poate impune după un timp.

În concluzie, acest articol oferă un material bogat despre ce se întâmplă în lexicul limbii de acum, însă este totodată o invitație la a accesa baza de date însăși (la adresa amintită în introducere) pentru a consulta informația mult mai bogată conținută în fișele cuvintelor date ca exemplu și ale altor cuvinte, în număr destul de mare, care nu au fost menționate aici.

REFERINȚE

- Barbu 2006 = Ana-Maria Barbu, *Observarea cuvintelor din presă neînregistrate în dicționar*, în Gabriela Pană Dindelegan (coord.), *Limba română. Aspecte sincronice și diacronice*, Actele celui de al V-lea Colocviu al Catedrei de limba română, 8–9 decembrie 2005, Editura Universității din București, 2006, p. 243–247.
- Coteanu *et al.* 1985 = Ion Coteanu, Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrânceanu, *Limba română contemporană. Vocabularul*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1985.
- DEX '98 = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.
- DOOM2 = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Dicționar ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ediția a II-a, Editura Univers Enciclopedic, București, 2005.
- DLRA = Zorela Creța, Lucreția Mareș, Zizi Ștefănescu-Goangă, Flora Șuteu, Valeriu Șuteu, *Dicționar al limbii române actuale* (ediția a II-a revăzută și adăugită), Editura Curtea Veche, București, 1998.
- DLRC = Vasile Breban, *Dicționarul limbii române contemporane*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980.
- DLRM = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Dicționarul limbii române moderne*, Editura Academiei, București, 1958.
- DN = Florin Marcu și Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*, Editura Academiei, București, 1986.
- MDA = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Micul dicționar academic*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2002.
- MDN = Florin Marcu, *Marele dicționar de neologisme*, Editura Saeculum, București, 2000.
- Stoichițoiu-Ichim 2001 = Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influențe, creativitate*, Editura All, București, 2001.

ROMANIAN LEXICAL DATABASE IN NEOROM PLATFORM

(Abstract)

This paper presents the Romanian contribution to the database Neorom. The project Neorom has the target to build a database of lexical neologisms, collected since 2004, from the daily written press, in all the Romance languages. The paper has two main parts. The former presents the Neorom interface with respect to the fields one can fill in for describing a certain new word. The latter describes the content of the Romanian database from the point of view of neologism types, that is, their formation manners (derivation, word composition, loan etc).

Cuvinte-cheie: bază de date lexicale, neologisme, Neorom, tipuri de formare.

Keywords: lexical database, neologisms, Neorom, formation types.

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

ANEXĂ

Tipuri de neologisme²

Cod	Descriere	Definiție
A	Altele	Cuvinte simple dialectale, argotice, cazuri ciudate, dificil de etichetat, dar care totuși sunt neologice. Ex.: <i>aszu</i> etc.
AM...	Împrumuturi adaptate	Cuvinte împrumutate din altă limbă, adaptate ortografic la română. Ex.: <i>butic, sandviș</i> . AMA – din altă limbă AMB – din bască AMCa – din catalană AMD – din germană AME – din engleză AMF – din franceză AMG – din greacă AMI – din italiană AML – din latină AMR – din rusă AMS – din spaniolă
FCOM	Format prin compunere	Neologism format plecând de la două radicale (simple sau compuse). Ex.: <i>camion-capcană</i> . Nu trebuie considerate radicale adverbele și prepozițiile care funcționează ca prefixe și care, de aceea, creează neologisme formate prin prefixare, iar nu prin compunere. Sunt adjective formate prin compunere și cele provenite din nume de familie/nume de popoare/nume de etnii/nume de clanuri (ex. <i>ruso-român</i>).
FCONV	Format prin conversiune	Neologism format printr-o schimbare a categoriei gramaticale, fără modificarea bazei lexicale. Ex.: <i>neoliberal</i> (s.m. din adjectiv)
FCULT	Format prin compunere cultă	Neologism format plecând de la: (a) un prefixoid și un sufixoid. Ex.: <i>eurofil</i> ; (b) un prefixoid și un radical. Ex.: <i>autoexigență</i> ; (c) un radical din limbă (sau împrumutat din altă limbă) și un sufixoid. Ex.: <i>algeziologie</i> .
FLEX	Format prin lexicalizare	Neologism format prin lexicalizarea unei forme flexionare (nu a unei paradigme complete), în general de la o formă a paradigmei verbale. Ex.: <i>alergat</i> (s.n.). Când neologismul este un substantiv care provine dintr-o formă verbală (participiu sau gerunziu) lexicalizată, se consideră întotdeauna FLEX. În schimb, în ceea ce privește adjectivele, trebuie ținut seama de următoarele: (a) când provin dintr-un participiu sau gerunziu al unui verb înregistrat în corpusul de excludere nu se tratează ca unități noi; (b) când provin dintr-un participiu sau gerunziu al unui verb neînregistrat în corpusul de excludere sunt considerate cuvinte noi, dar se face trimitere la verbul corespunzător și se tratează potrivit procesului de formare care le-a generat; (c) adjectivele morfologic complexe care au ca radical un participiu verbal înregistrat ca adjectiv în corpusul de excludere se tratează potrivit procesului care le-a generat.
FPRE	Format prin prefixare	Neologism format prin adăugarea unui prefix la un radical. Ex.: <i>submăsură</i> . Nu se consideră cuvinte noi cele formate cu prefixul <i>ex-</i> „fost” când se adaugă la radicale simple sau derivate care se referă la funcții, nume de meserii sau relații personale (<i>ex-președinte</i>), însă în restul cazurilor, da (<i>ex-înalț funcționar, ex-revoluționar</i>). Se consideră că o serie de prepoziții și de adverbe au valoare de prefixe, iar cuvintele formate cu ajutorul lor se consideră „neologisme prefixate”, nu „neologisme compuse” (<i>preafericit</i>).

² Traducere adaptată după lista tipurilor de formare oferită în interfața Neorom. Unele accepții diferă de cele uzuale în lingvistica românească.

FPRSU	Format prin prefixare și sufixare	Neologism care poate fi creat fie prin prefixare, fie și prin sufixare pentru că, îndepărtând oricare dintre afixe, baza rămâne neologică. Ex.: <i>superblatist</i> , în care <i>superblat</i> și <i>blatist</i> sunt amândouă neologisme.
FSINT	Format prin sintagmare	Neologism alcătuit dintr-o structură sintactică lexicalizată. Ex.: <i>motor de căutare</i> . Trebuie avut grijă să nu se considere unități sintagmatice cele care apar ca exemple ale unei intrări de dicționar (ex.: <i>activitate extrașcolară</i> , inclusă ca exemplu în intrarea lui <i>extrașcolar</i>).
FSUF	Format prin sufixare	Neologism format prin adăugarea unui sufix la un radical. Ex.: <i>relativizare</i> , <i>selecționabil</i> . De asemenea, sunt incluse în această categorie derivatele antroponimice, în special adjectivele și adjectivele substantivate, care fac referire, în special, la poziții partinice cu privire la persoane publice. Ex.: <i>iliescian</i> . În schimb, nu se consideră în mod sistematic formarea augmentativelor, a diminutivelor și a superlativelor sau a adverbilor terminate în <i>-mente</i> (exceptând cazul în care este vorba de o lexicalizare a uneia dintre aceste forme).
FTABR	Format prin abreviere	Neologism format prin abrevierea unui cuvânt sau a unei sintagme. Ex.: <i>bac</i> (< <i>bacalaureat</i>).
FTACR	Format prin acronimie	Neologism format prin compunerea unor segmente de cuvinte care alcătuiesc o structură sintagmatică. Ex.: <i>frangleză</i> (<i>franceză și engleză</i>).
FTSIG	Format prin siglare	Neologism format din literele unei sigle. Se iau în considerare doar cazurile în care sigla și-a pierdut unele dintre caracteristicile sale și s-a lexicalizat: se scrie cu minuscule, se utilizează cu flexiune de număr sau gen ori cu articol sau cu o accepțiune diferită de cea originară. Ex.: un <i>DJ</i> („disc-jockey”), <i>sereleu</i> (SRL).
FVAR	Format prin variație	Variantă formal ortografică (nici morfologică, nici sintactică) a unui cuvânt înregistrat în corpusul de excludere. Ex.: <i>click</i> (<i>clic</i>). Cum majoritatea sunt rezultate, în același timp, dintr-un proces de formare (FPRE, M etc.), se va acorda întotdeauna prioritate procesului de formare mai degrabă decât faptului că e vorba de o variantă.
M...	Împrumuturi	Cuvinte împrumutate din altă limbă MA – din altă limbă decât cele specificate, ex. <i>sushi</i> MB – din bască MCa – din catalană MD – din germană ME – din engleză MF – din franceză MG – din greacă MI – din italiană ML – din latină MR – din rusă MS – din spaniolă
Pendent	În suspans	În curs de etichetare
S	Neologism semantic	Neologism format prin modificarea semnificației unei baze lexicale. Ex.: <i>covor</i> („teren de baschet”), <i>tricolori</i> („echipă națională a României”). De asemenea poate fi vorba de un nume propriu (de persoană sau marcă înregistrată) folosit ca substantiv comun. Ex.: <i>xerox</i> .
SINT	Neologism sintactic (gramatical)	Neologism care implică o schimbare de subcategorie gramaticală (gen, număr, regim verbal etc.) a unei baze lexicale. Ex.: <i>arbitră</i> s.f. (din <i>arbitru</i> s.m.), <i>a se risca</i> v. pron. (din <i>a risca</i> v. tr.).
Xenism	Xenism	Xenism (ex. <i>mzungus</i>)

Iulia Barbu

OBSERVAȚII ASUPRA UNOR VERBE CONTEXTUAL *DICENDI* DIN ROMÂNĂ ȘI DIN ITALIANĂ, MOȘTENITE DIN LATINĂ

Ne propunem în acest articol să surprindem unele aspecte semantice ale câtorva verbe contextual *dicendi* din limba română, moștenite din latină, făcând o comparație între acestea și corespondenții lor din italiană care provin din aceleași etimoane. De asemenea, vom urmări eventualele evoluții ale sensului în trecerea de la latină la română, respectiv italiană.

1. Prin verbe contextual *dicendi* înțelegem acele verbe a căror valoare de bază nu este *dicendi* (i.e. nu includ în structura semantică semul [+ enunțare orală]), dar care pot fi folosite cu acest sens în anumite contexte, de cele mai multe ori în contexte figurate. Aici putem aduce în discuție sintagma propusă de Cezar Bălășoiu (2004: 173) pentru o categorie mai largă de verbe care le-ar cuprinde și pe cele contextual *dicendi*, în terminologia noastră; este vorba despre *verbele declarative secundare*¹, care nu au valoare declarativă de bază, dar care pot deveni declarative contextual, exprimând acțiuni care se desfășoară simultan cu emiterea unei replici, pe de o parte, și evidențiind circumstanțele emiterii mesajului sau efectele ei, pe de altă parte.

Acest tip de verbe (în special, din clasele de verbe *cogitandi*, *sentiendi* etc.), care pot îmbogăți permanent clasa verbelor *dicendi*, a fost analizat parțial de unii autori. I. Fónagy (1986: 266–272) le numește *secondary verbs of saying*, menționând că acestea pot face referire la sensul lor primar: sunete nearticulate (*a chicoti*, *a şuiera*, *a ofta*² etc.), sunete naturale sau mecanice (*a tuna* etc.), mimică (*a zâmbi*, *a se încrunta* etc.), mișcări ale corpului (*a se întoarce* etc.), strategii conversaționale (*a întrerupe*, *a relua* etc.), emoții (*a se mira*, *a se înfuria* etc.) și multe alte valori. Declarativele secundare pot proveni din mai multe clase de verbe, cele mai frecvente fiind verbele epistemice (*a crede*, *a presupune* etc.), verbele psihologice (*a se entuziasma*, *a se înfuria* etc.), dar și verbele de mișcare orientată (*a repezi*, *a trânti* etc.).

Numeroase verbe pot deveni declarative în anumite contexte, fiind tributare intenției de comunicare a autorului, stilului acestuia etc. Altfel spus, verbul de

¹ Într-un articol al aceluiași autor (*Verbele semnal* – în manuscris), *declarativele secundare* sunt definite ca verbe „care nu au în mod obișnuit particularitatea semantico-sintactică de a denota o enunțare și de a cita o replică, dar care o pot dobândi contextual.”

² Exemplele din limba română ne aparțin.

declarație este o marcă a subiectivității celui care raportează, acesta fiind cel care califică actul performat de emițătorul original. I. Fónagy (1986: 266) consideră că utilizarea ca verbe de declarație a unor verbe care denotă o acțiune legată întâmplător de actul de vorbire raportat este un fenomen relativ recent, bazat pe o extindere a regulii generale privitoare la relația dintre enunțul raportat și sensul verbului care introduce acest enunț³. În general, verbele de declarație secundare sunt metafore, ceea ce explică „migrarea” verbelor din diverse domenii de comunicare verbală și nonverbală spre clasa verbelor *dicendi*. Din punct de vedere sintactic, verbele de acest tip apar, de regulă, în postpoziție față de un enunț în discurs direct, angrenând în același timp o inversiune a ordinii Subiect-Predicat în discursul-cadru („...”, *oftă ea*).

Menționăm că nu toate verbele de tipul celor de mai sus au făcut obiectul studiului nostru, având în vedere că sensurile de bază sau secundare ale unora dintre ele nu includ semul [+ enunțare orală], ci dobândesc acest sem doar contextual, iar un inventar exhaustiv al verbelor care admit astfel de utilizări este aproape imposibil de realizat; ne vom ocupa numai de acele verbe al căror sens figurat *dicendi* este consemnat în dicționare sau se poate subînțelege din definiția lexicografică (de ex. *a tăia*: „A (se) curma, a (se) opri, a (se) întrerupe” – DEX).

2. Verbele contextual *dicendi* din limba română, moștenite din latină, analizate în articolul de față sunt: *a (se) descărca* (< lat. *discarricare*), *a lătra* (< lat. *latrare*), *a mugi* (< lat. *mugire*), *a pisa* (< lat. *pi(n)sare*), *a rage* (< lat. *ragere*), *a sări* (< lat. *salire*), *a (se) scăpa* (< lat. **excappare*), *a tăia* (< lat. **taliare*), *a tuna* (< lat. *tonare*), *a urla* (< lat. *ŭlŭlāre*), *a zbiera* (probabil din lat. **exbelare*). Am selectat aceste verbe din inventarul realizat în cadrul tezei de doctorat intitulată *Verbele dicendi în limba română: aspecte etimologice, semantice și sintactice*, în care am propus o clasificare a verbelor *dicendi* în trei mari categorii: 1. verbe *dicendi* propriu-zise (*a afirma*, *a spune*, *a zice* etc.); 2. verbe *dicendi* cu valori suplimentare (care redau, pe lângă semnificația de bază, „a spune”, și detalii referitoare la activitatea de comunicare: inflexiunea vocii, claritatea/neclaritatea enunțării, atitudinea emițătorului etc., de exemplu, *a apostrofa*, *a bâlbâji*, *a bolborosi*, detalii referitoare la relația care se stabilește între factorii comunicării etc.); 3. verbe contextual *dicendi*.

De asemenea, am avut în vedere numai acele verbe care admit coocurența cu un discurs raportat (în stil direct și/sau indirect).

Lista verbelor românești asupra cărora ne-am îndreptat atenția a fost întocmită pe baza *Dicționarului explicativ al limbii române*, ediția din 1998,

³ „Generally speaking, the speaker’s simultaneous gestures carry information completing the speech act.” (Fónagy 1986: 267).

consultând, pentru clarificarea sensurilor, și alte lucrări lexicografice, cum ar fi *Dicționarul Academiei* (DA/DLR) sau *Micul dicționar academic* (MDA). Sensul figurat este, de regulă, înregistrat în dicționare.

După stabilirea listei de verbe, am căutat corespondenții din italiană care au aceleași etimoane cu ale verbelor românești analizate, indicând situațiile unde în italiană nu există corespondent și unde s-a pornit de la alt etimon latin, și am comparat sensurile, pentru a surprinde similitudini și/sau deosebiri în evoluția semantică.

rom. *descărca* – it. *discaricare* < lat. *dīscarricāre* „a descărca”

PEW 507, s.v. *descărca*, citează it. *scaricare* printre formele romanice descendente din lat. *dīscarricāre* (considerându-l deci moștenit). Însă dicționarele etimologice ale limbii italiene (Migliorini, Cortelazzo, Zingarelli, Pianigiani) îl consideră derivat de la *caricare* „a încărca”, cu prefixul *s-*. În CDER 2877 și în CDDE 258 se face trimitere la it. *discaricare*, iar Pianigiani îl consideră moștenit din lat. *dīscarricāre*. Interesant este că *scaricare*, care nu a fost moștenit din latină, a dezvoltat un sens figurat *dicendi*: „a-și descărca sufletul, a se ușura”, asemenea rom. *a se descărca*, în timp ce *discaricare* („a descărca o navă”, „a elibera de răspundere/responsabilitate”, v. *Dicționar italian-român*), având la bază același etimon cu al verbului românesc, nu a dezvoltat un asemenea sens. În Zingarelli însă, s.v. *discaricare*, este notată și utilizarea reflexivă, rară: „Scaricarsi, anche fig.”.

rom. *lătra* – it. *latrare* < lat. *latrare*

Și în română, și în italiană este înregistrat sensul „a striga tare”. Chiar din latină verbul dezvoltase sensul figurat declarativ „a spune tare, a urla” (DLat) (v. *latrant, non loquuntur*: Cicero, *Brutus* 58, apud Gaffiot). Verbul avea atât utilizare intransitivă (ca în exemplul anterior), cât și tranzitivă: *latrare aliquem, aliquid* „a lătra pe cineva, ceva” (v. Gaffiot: *demandar à grands cris qqch.*).

Rom. *a lătra* apare, de regulă, în coocurență cu discursul raportat, în stil direct, în poziție finală:

– *Ascultă, ce porcării mi-ai introdus în program?, lătră Maurice, cu privirea pe ecranul alungit pe verticală al monitorului „Page Viewer”.* (Silviu Genescu, *File Name: „Lucky Star”*: <http://www.hgwells.ro/autori/genescu/filename.htm>).

Rareori se înregistrează și utilizarea figurată a verbului cu valoare tranzitivă, deși valoarea de bază a acestuia este intransitivă:

Îmi va fi prieten și nu va lătra niciodată că am făcut ceva ce nu trebuia (www.gay.md).

rom. *mugi* – it. *muggire* < lat. *mugire*

În latină, sensul „a striga tare (ceva), a urla” al verbului *muggire* este înregistrat la Martialis 3, 46, 8 (DLat).

În italiană, *muggire* se folosește, figurat, cu referire la zgomotele produse de marea învolburată (Pianigiani, s.v.: fig. *Dicesi anche del mare, quando rumoreggia in tempesta.*), de tunet sau de vânt (cf. Migliorini), nefiind folosit cu sensul figurat dezvoltat de verbul românesc, „a striga puternic; a urla, a răzni”.

O evoluție semantică similară cu cea a rom. *a mugi* s-a înregistrat în cazul unui alt verb italian: *mugghiare* (pop., dial. *mugliare*): 1. a mugi, 2. a urla, a rage, 3. a striga tare, a zbiera (*Dicționar italian-român*), moștenit din lat. **mugulare* (Pianigiani).

rom. *pisa* < lat. *pi(n)sare* – it. *pigiare* < lat. **pinsiāre*

It. *pigiare* are și sensul „a stăruî, a insista” (v. sensul 4, *Dicționar italian-român* și dicționarele italiene, printre care Pianigiani: *Fig. Insistere*), ca și în română:

[...] *de când i-am vorbit în urmă cu doi ani de ceea ce pe atunci era doar o idee, mă pisează întruna să termin cartea [...]* („Observator cultural”, nr. 433/iulie 2008: www.observatorcultural.ro).

Dicționarele italiene oferă ca etimon forma din latina vorbită **pinsiāre* (v. și REW 6518). Pentru verbul românesc este indicată forma *pîsāre* în loc de *pînsāre* „a pisa, a măcina, a frământa”: CDER 6438, PEW 1325, CDDE 1395, REW 6517. În Ernout-Meillet (s.v. *pînsō, pînsere*) se arată că *pî(n)sāre*, un dublet în *-ā-* al lui *pînsere*, a supraviețuit în limbile romanice, alături de formele derivate **pinsiāre, pîstāre*.

rom. *rage* < lat. *ragere* „a rage, a urla” – it. *Ragliare* < lat. **ragulare*

Din lat. *ragio, ragerē*⁴ provin numai rom. *a rage* și v.fr. *raire* (REW 7007). Italiana a preluat un alt verb, lat. **ragulare*, care a dat *ragghiare* (formă învechită) și *ragliare*; aceste forme au dezvoltat același sens contextual *dicendi* ca în română: „a țipa, a răzni, a zbiera”.

rom. *sări* – it. *salire* < lat. *salire*

Rom. *a sări* și it. *salire* au ca etimon lat. *salire* „a sări, a sălta”, care nu a dezvoltat un sens *dicendi* figurat. Verbul românesc a dezvoltat contextual sensul „a interveni brusc (și neașteptat) într-o discuție; a intra (brusc) în vorbă” (DEX), evoluție pe care nu a înregistrat-o și verbul italian. Maria Teleagă (1996–1997: 95) include rom. *a sări* în categoria verbelor *dicendi* care descriu, la bază, „mișcări rapide, violente”, putând semnifica intervenția bruscă și neașteptată într-o discuție. I. Fónagy (1986: 268–269) explică apariția unor verbe *dicendi* secundare (despre care am detaliat mai sus, sub 1.) prin sinteza a două concepte diferite (cum ar fi „a sări” și „a spune”), având astfel loc un transfer metaforic de sens de la un verb la

⁴ Atestat în glosa *ragit pullus* (CGL III 432, 15 – apud Ernout-Meillet, s.v. *ragiō*; v. și REW 7007).

altul; în sprijinul acestei ipoteze, autorul citează alte cercetări, printre care pe cea a lui Miklós Szabolcsi⁵, care derivă verbul *dicendi* secundar maghiar *ugrott fel* “jumped up” din *mondta és felugrott* “he said and jumped up”.

rom. scăpa – it. scappare < lat. *excappāre „a fugi”

O situație asemănătoare cu cea a verbului *a sări* – verb de mișcare – prezintă verbul *a-i / a (se) scăpa*⁶ „a spune sau a face ceva fără voie, din greșeală; a nu se putea stăpâni de a spune [...] ceva” (DEX). Procesul de metaforizare este prezent și în structura semantică a verbului italian, fapt confirmat de contexte ca *mi scappò detto* „mi-a scăpat din gură, am spus-o fără să vreau”; *scappare a dire* „a spune pe neașteptate” (v. *Dicționar italian-român*).

REW 2952, Zingarelli și Cortelazzo consideră verbul italian moștenit din forma din latina vorbită **excappāre*, în timp ce Migliorini îl derivă de la substantivul *cappa* „mantie; capă; pelerină”. Toate cele trei dicționare consemnează însă sensul figurat *Fare, dire [...] inaspettatamente e inconsideratamente*. Migliorini citează locuțiunea *scappar detto: Non volevo ma mi è scappato detto* (s.v. *scappare*).

Interesantă este evoluția semantică a lat. **excappare* (< *cappa* „mantie”, v. REW 1642): „a da jos mantia” > „a fugi” (v. REW 2952).

rom. tăia – it. tagliare < lat. tz. *taliare „a tăia, a crăpa”

Descendenții din română și din italiană ai lat. **taliare* (< *talea* „vargă mică, vlăstar; țărș; bârnă mică”: DLat) au dezvoltat, pe lângă sensul de bază, și un sens figurat, desemnând întreruperea bruscă a discursului unui interlocutor. Maria Teleagă (1996–1997: 95) arată că verbul de mișcare *a tăia*, ca și *a reteza*, desemnează inițial „o acțiune mecanică de desprindere a unei părți dintr-un obiect”, putând fi folosit cu sensul de a opri brusc discursul cuiva sau o conversație (*a tăia vorba cuiva*). În italiană, sensul figurat, rar, este evident în contexte/locuțiuni ca: ~ *di netto* „a tăia/reteza vorba, a i-o tăia scurt”, (fig.) ~ *corto* „a reteza/a-i lua vorba”; *taglia!* „termină!”) (*Dicționar italian-român*); *tagliare a mezzo il discorso* (Zingarelli, s.v.).

Verbul românesc se folosește în coocurență cu un citat în stil direct, în poziție finală, însoțit de forma pronominală neutră *o*, și cu actualizarea Destinatarului (*a i-o tăia cuiva*): *Vei ști să te reorientezi, i-o tăie el*. (<http://www.mirelasova.over-blog.com/article-21391126.html>); această utilizare prezintă un grad mai mare de familiaritate față de construcția *a tăia vorba cuiva*.

⁵ Miklós Szabolcsi, „Megjegyzés egy magyar stilusjelenséghez” [A comment on a Hungarian stylistic phenomenon] (1976), apud Fónagy, *op. cit.*, p. 268.

⁶ Deși rareori poate fi folosit în această ipostază, am găsit un context în care verbul citează indirect, selectând conjuncția *că*: *Nu te lua de mine, că s-ar putea să mă scap la Isabel că te dai la doamna președintă*. (Subtitrare HBO, *Locatarii*, episodul 6, din 19.01.2009)

rom. *tuna* – it. *tonare* / *tuonare* < lat. *tonare* „a tuna”

În latină, verbul putea fi folosit în context poetic cu sens declarativ, „a chema pe cineva cu glas de tunet”: *tonat ore deos* „invocă cu glas tunător zeii” (Vergilius, v. DLat) sau „a tuna (în vorbirea unui orator)” (DLat); v. și Gaffiot: *apeller d'une voix de tonnerre [avec acc.]*. Pe lângă sensul propriu, desemnând un fenomen al naturii, atât verbul românesc, cât și cel italian au dezvoltat sensul figurat, cu referire la oameni: „a vorbi cu glas ridicat; a striga” (DEX) – *parlare a gran voce, con forza* (Zingarelli, s.v. *tonare*; cf. și *Dicționar italian-român*: sensul 3. (fig.) „a tuna și a fulgera (împotriva cuiva)”). În română, verbul apare, de regulă, în poziție finală față de un citat în stil direct: [...] **a tunat** apoi Traian Băsescu („Gândul”, 10.10.2005, p. 1, apud Cvasnâi Cătănescu, 2006: 84).

2.1. Merită să fie amintite și verbele **a urla** și **a zbiera**, al căror prim sens făcea referire la animale (v. definițiile din DEX), de unde, prin analogie, s-a extins și la oameni. Tratăm separat aceste două verbe deoarece sensul contextual *dicendi* („despre oameni”, cf. DEX) este actualmente foarte cunoscut, nemaifiind perceput ca unul figurat; în perspectivă diacronică însă, **a urla** și **a zbiera** făceau referire, inițial, la sunete emise de animale.

rom. *urla* – it. *urlare* < lat. *ŭlŭlāre* „a urla, a striga”

În REW 9039 se arată că rom. **a urla** și it. **urlare** provin din forma **ŭrŭlāre*; cf. lat. *ulula* „buhă (pasăre de rău augur)”, considerat un postverbal al lui *ululare*⁷.

Și în italiană verbul a avut aceeași evoluție ca a verbului românesc, reflectând sensurile din latină: 1. „a urla”, 2. „a striga urlând”.

rom. *zbiera* – it.?

În ceea ce privește verbul **a zbiera**, soluțiile etimologice sunt împărțite: lat. **exbelāre* (DA) sau **vērrāre* (< *vērres*) (PEW, REW, TDRG, CDER).

REW (s.v. *vērres*) face legătura între rom. **a zbiera**, sp. *berrear*, pg. *berrar* și lat. *vērres* (> rom. *vier*). PEW 1932 și CDER 7510⁸ propun ca etimon lat. **vērrāre*. TDRG notează: „probabil lat. *vērres*”, iar DA și DEX: „probabil lat. **exbelāre*” (*ex-* + *belāre*). Toate sursele indică însă un etimon latin. Prefixul *ex-* din latină avea valoare intensivă, fapt care ar explica sensul din română⁹.

⁷ V. comentariul lui Vasile C. Ioniță în legătură cu soluțiile etimologice date pentru *urlă* (1994: 17–18).

⁸ Ciorănescu face următorul comentariu: „Este mai puțin probabilă der. din lat. *bēlāre* [...], deși trecerea lui *ē* > *ie* nu pare posibilă.”

⁹ Pentru această valoare a prefixului se mai pot cita: *excoquere* > rom. **a scoace** „a coace până la capăt”, *exbattere* > **a zbate** (Fischer, 1985: 188).

Diferite dicționare etimologice indică două forme latine care au urmași romanici: 1) lat. **věrrāre* > sp. *berrear*¹⁰, pg. *berrar*¹¹; 2) lat. *bēlo*, -*āre* „a behăi; (fig.) a spune prostii”¹² (= *bālo*) > it. *belare*¹³, v.fr. *beeler* (în franceza actuală *bêler*¹⁴), cat. *belar* (REW).

A *zbiera*, prin analogie cu sunetele emise de animale, desemnează și emiterea de sunete umane, caracterizate prin semul [+ intensitate], posibil și [+ afect negativ]:

Atunci Hercule are un reflex și zbiară că biletele sunt valabile [...] (Marian Pavelescu, Tabăra performerilor: www.poezie.ro).

3. Concluzii

Lista verbelor românești care au dezvoltat sensuri figurate *dicendi* cuprinde verbe al căror sens de bază desemnează sunete emise de animale: *a lătra*, *a mugii*, *a rage*, *a urla*, *a zbiera*; fenomene ale naturii: *a tuna*; mișcări bruște: *a sări*, *a tăia*; mișcări involuntare: *a scăpa*; acțiuni insistente, repetitive: *a pisa*; acțiuni diverse: *a descărca*. Prin procesul de metaforizare, aceste verbe au ajuns să desemneze particularități ale actului de comunicare: intensitatea, timbrul vocii, afectul care însoțește actul de comunicare, intervenția în discursul unui interlocutor, insistența etc.

În ceea ce privește relația dintre latină, română și italiană, remarcăm că unele dintre verbele analizate înregistrau încă din latină sensul *dicendi* cu utilizare figurată, descendenții din română și din italiană păstrând același comportament: rom. *a lătra* – it. *latrare* – lat. *latrare*, rom. *a tuna* – it. *tonare* – lat. *tonare*, rom. *a urla* – it. *urlare* – lat. *ŭlŭlāre*. Altele au căpătat acest sens în română și în italiană, spre deosebire de latină: rom. *a pisa* – it. *pigiare*, rom. *a scăpa* – it. *scappare*, rom. *a tăia* – it. *tagliare* (mai ales în locuțiuni), iar altele au dezvoltat sensul *dicendi* numai în română: *a (se) descărca*, *a sări*, spre deosebire de corespondenții din italiană: *discaricare* și *salire*. Câteva verbe au fost moștenite doar în română (*a rage*, *a zbiera*¹⁵). Deși în analiza verbelor am avut ca punct de plecare limba română, admitem că e posibil să existe și în italiană unele verbe moștenite din latină care să fi dezvoltat sensuri figurate *dicendi*, spre deosebire de corespondenții lor din română.

Sunt și câteva situații speciale. Unele forme latine au supraviețuit în română, nu și în italiană, unde s-a pornit de la o formă verbală înrudită cu cea care a stat la

¹⁰ „(D. animale) a mugii; (fig., d. persoane) a striga sau a cânta urât, a behăi, a rage; a zbiera, a răcni [...]” (*Dicționar spaniol-român*, 2005).

¹¹ „A rage, a mugii; (fig.) a striga, a țipa” (*Dicționar portughez-român*, 1983).

¹² Sensul figurat „a spune prostii” este înregistrat în latina târzie, la Arnobius (DLat, s.v. *bālāre*).

¹³ „A behăi; (fig., fam.) a se smiorcăi; (fig., fam.) a pălăvrăgi” (*Dicționar italian-român*, 2004).

¹⁴ „A behăi; a vorbi sau a cânta pe un ton tremurător” (*Dicționar francez-român*, 2007).

¹⁵ Cu discuții.

baza verbului românesc: rom. *a rage* < lat. *ragio, ragere*; it. *ragliare, ragghiare* < lat. **ragulare*. O altă situație este aceea în care un verb latin este moștenit atât în română, cât și în italiană, fără a avea aceeași evoluție semantică: rom. *a mugi*, it. *muggire* < lat. *muggire*; o evoluție semantică similară cu cea din română a fost înregistrată de it. *mugghiare*, având la bază un alt etimon latin (**mugulare*). Incertă rămâne situația rom. *a zbiera*, pentru care soluțiile etimologice propuse nu sunt sigure. Un corespondent aproximativ al acestuia în italiană este *belare* „a behăi”, care a dezvoltat un sens figurat, familiar, diferit de cel al verbului românesc: „a sporovăi, a pălăvrăgi”.

DICȚIONARE UTILIZATE

• Română

- CDDE – Candrea, I. A., Densusianu, Ov., *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine (A – putea)*, reproducere anastatică după prima ediție (1914), îngrijită și prefăcută de Gr. Brâncuș, București, Editura Paralela 45, 2003.
- CDER – Ciorănescu, Alexandru, *Dicționarul etimologic al limbii române*, ediție îngrijită și tradusă în limba română de Tudora Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu Marin, București, Editura Saeculum I.O., 2001.
- DA/DLR – *Dicționarul limbii române, A–B, C, D–de, F–I, J–Lojnică*, București, Librăriile Socex & Comp. și C. Sfetea, Tipografia ziarului „Universul”, Monitorul oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională, 1913–1949; seria a doua, *M–U, V–vizurină, Z*, București, Editura Academiei, 1965–2000.
- DEX – *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Univers Enciclopedic, 1998.
- MDA – *Micul dicționar academic*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001–2003.
- PEW – Pușcariu, S., *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. I. Lateinisches Element mit Berücksichtigung aller romanischen Sprachen*, Heidelberg, Carl Winters Universitätsbuchhandlung, 1905.
- TDRG – *Rumänisch – deutsches Wörterbuch*, ed. a II-a, îngrijită de Paul Miron, Wiesbaden, Otto Harrassowitz, 3 vol., 1986–1989).

• Italiană

- Cortelazzo, Manlio, Zolli, Paolo – *Dizionario etimologico della lingua italiana*, Bologna, Zanichelli, 1988.
- Dicționar italian-român*, București, Editura 100+1 Gramar, 2004.
- De Mauro – *Il dizionario della lingua italiana*: www.demauroparavia.it.
- Pianigiani, Ottorino – *Vocabolario etimologico della lingua italiana*, Roma, Società editrice Dante Alighieri di Albrighi, Segati, 1907; versiunea online: DIZIONARIO ETIMOLOGICO ONLINE – www.etimo.it.
- Migliorini, Bruno, *Vocabolario della lingua italiana*, Torino, PARAVIA, 1965.
- Zingarelli, Nicola, *Vocabolario della lingua italiana*, Milano, Zanichelli, 1970.

• Latină

- Ernout-Meillet: Ernout, A., Meillet, A., *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*. Nouvelle édition, revue, corrigée et augmentée d'un index, Paris, Librairie C. Klincksieck, tome I (1959), tome II (1960).

- Gaffiot – Gaffiot, Félix, *Dictionnaire latin-français*, Paris, Hachette – Livre, 2000.
 REW – *Romanisches etymologisches Wörterbuch* von W. Meyer-Lübke, Heidelberg, Carl Winters Universitätsbuchhandlung, 1935.
 DLat – Guțu, G., *Dicționar latin-român*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983; ediția a II-a, București, Editura Humanitas, 2003.

• **Dicționare suplimentare**

- Dicționar francez-român*, Elena Gorunescu, București, Editura Teora, 2007.
Dicționar portughez-român, Angela Mocanu, Adelino Branco, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.
Dicționar spaniol-român, Alexandru Calciu, Zaira Samharadze (ediția a II-a), București, Editura Univers Enciclopedic, 2005.

BIBLIOGRAFIE

- BĂLĂȘOIU, Cezar, *Discursul raportat în textele dialectale românești*, București, Editura Universității din București, 2004.
 BĂLĂȘOIU, Cezar, *Declarativele, declarativele secundare și pro-declarativele în textele dialectale – în manuscris*.
 BĂLĂȘOIU, Cezar, *Verbele semnal – în manuscris*.
 CVASNÂI CĂTĂNESCU, Maria, *Retorică publicistică. De la paratext la text*, București, Editura Universității din București, 2006.
 FISCHER, I., *Latina dunăreană*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985.
 FÓNAGY, I., *Reported Speech in French and Hungarian*, în Florian Coulmas (ed.), *Direct and Indirect Speech*, Berlin – New York – Amsterdam, Mouton de Gruyter, 1986, p. 255–308.
 IONIȚĂ, Vasile C., *Contribuții etimologice: URLĂ¹, URLĂ², URLOI*, în LR, 3–4/1994, p. 117–123.
 TELEAGĂ, Maria, *Observații asupra unei clase de „verba dicendi” din engleză și română*, în „Analele Universității din Timișoara”. Seria Științe Filologice, XXXIV–XXXV, 1996–1997, p. 93–99.

REMARKS OVER SOME CONTEXTUAL VERBS OF SPEAKING IN ROMANIAN
 AND ITALIAN, INHERITED FROM LATIN

(Abstract)

The article is an overview of the class of the verbs of speaking (*verba dicendi*) in Romanian and Italian, inherited from Latin. We studied those verbs that designate the action of speaking only contextually, taking into account the semantic evolution from Latin to both Romance languages and interesting changes of meaning undergone by some verbs of speaking.

Cuvinte-cheie: verb(e) contextual *dicendi*, sens figurat, transformare semantică.

Key-words: contextual verb(s) of speaking, figurative meaning, change of meaning.

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
 București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

Antonia-Ferihan Ciolac

INTERFERENȚE LEXICALE ENGLEZE ÎN FRANCEZA DIN QUÉBEC

1.1. Dintre toate varietățile limbilor romanice, franceza vorbită în Québec este, fără îndoială, la ora actuală, cea mai supusă influenței limbii engleze, date fiind condițiile geografice și sociolingvistice specifice. Rezultatul acestei influențe îl constituie prezența numeroaselor anglicisme în toate compartimentele acestei varietăți de franceză.

Dezbaterea privind statutul francezei actuale vorbite în Québec, respectiv autonom *versus* dependent (sau subordonat) în raport cu franceza de referință, este susținută de două curente antagonice din domeniul lingvisticii francofone actuale. Curente operează cu o serie de noțiuni din domeniul macrosociolingvisticii, precum *franceză regională*, *franceză comună*, *franceză internațională*, *franceză de referință*, *franceză standard*, *franceză națională*, *franceză statală*, *franceză autonomă*, *franceză subordonată*¹.

În cele ce urmează, pe baza analizei unui microcorpus cinematografic tele-difuzat² (care reflectă vorbirea curentă actuală în franceza din Québec), ne punem întrebarea dacă faptele lexicale de origine engleză (în cazul nostru interferențele lexicale³) pe care le-am extras din corpusul înregistrat pot constitui, alături de faptele fonetice⁴, trăsături particularizatoare (și divergente) ale discursului acestei varietăți în raport cu franceza de referință.

1.2. Conform cercetărilor întreprinse până în prezent, varietatea de franceză actuală vorbită în Québec este un sistem care se află:

a) în curs de *normare oficială*, adică de recunoaștere în Québec a statutului oficial unic al francezei vorbite în această provincie, și anume prin impunerea și aplicarea legilor politicii lingvistice din Québec, începând cu Legea 22 (1973) și cu

¹ Cf. articolul nostru în curs de apariție în RRL *Aperçu des conceptions portant sur le statut du français québécois: la tendance autonomiste*.

² Serialul de televiziune *Rumeurs*, transmis de canalul francofon *TV 5 Monde*.

³ *Interferențele lexicale* sunt fapte care rezultă din componenta discursivă a limbii, în urma contactului dintre două varietăți diferite, și care se manifestă tot la nivel discursiv, prin trăsături cum ar fi ocurența, frecvența, dar și răspândirea și generalizarea în uz, în urma frecvenței ridicate. Interferențele lexicale nu pătrund însă neapărat în sistemul limbii, nici nu sunt preluate obligatoriu la nivel normativ.

⁴ Faptele fonetice sunt trăsături particularizatoare ale varietății de franceză vorbite curent în Québec în ceea ce privește capacitatea de discriminare a ascultătorului, care poate realiza la nivel fonetic o distincție clară între nivelul curent al francezei vorbite în Québec și nivelul curent al francezei vorbite în Hexagon (ultimul de multe ori identificat cu varietatea de referință a francezei, pentru că este un registru neutru).

Charte de la langue française (Legea 101 din 1977, din timpul guvernului condus de René Lévesque, șef al Partidului québécois, lege care impune confirmarea statutului de limbă oficială unică, extinderea programului francizării întreprinderilor și unilingvismul francez în domeniile afișajului public și al publicității comerciale), dar și cu ajutorul normării terminologice realizate de organisme oficiale de normare terminologică francofonă din Québec, dintre care cel mai important este *Office québécois de la langue française* (Auger 2005: 44);

b) în curs de *formare a unui nivel de limbă standard*, deci de constituire și de complexificare a unui nivel standard al varietății de franceză vorbite în Québec, adică a unui standard caracterizat prin trăsături lingvistice care pot deveni divergente față de trăsăturile nivelului standard al francezei vorbite în Hexagon.

Ne propunem să ilustrăm cu exemple câteva interferențe lexicale de origine engleză⁵, care sunt rezultate ale contactului lingvistic și sociocultural și care atestă o anumită particularitate lexicală divergentă a francezei din Québec, dar și o posibilă evoluție a acestei particularități lexicale în această zonă (în special în urma schimbărilor care se produc în varianta vorbită curent a varietății de franceză de aici). Exemplele sunt preluate din corpusul menționat. Considerăm că tipurile de relații sociodiscursive care se nasc între faptele lexicale relevate reprezintă manifestări ale procesului schimbării lingvistice în curs de desfășurare în momentul actual (Labov 1972: 160–182).

În discursul analizat constatăm o tendință de evoluție și de transformare a variantelor de tip fonetico-lexical, morfo-lexical și semantico-lexical (care constituie manifestări ale fenomenului variației discursive) din variante discursive în invariante discursive. Prin urmare, interferențele lexicale engleze, care au forme variabile, ajung să se fixeze ca invariante, și anume prin dobândirea anumitor trăsături fonetice, morfologice sau lexicale, devenite fixe. Aceste trăsături fixe, dobândite în cadrul discursului, sunt adesea extrase din inventarul morfematic al francezei internaționale (sau din acela al francezei de referință).

În cadrul discuției care urmează, toate categoriile de fapte menționate (fonetice, morfologice, semantice sau lexicale) au în vedere aplicarea lor, strictă la domeniul lexical.

Vom menționa în continuare procedee ale variației și procedee ale invariației, precum și concluziile la care ne-a condus relevarea în corpus a fenomenelor lexicale ale variației discursive.

2.1. Procedee ale variației. *Variația discursivă lexicală* constă, în faptele pe care le-am întâlnit, în *concurența* dintre variantele care apar în corpus. Acestea sunt de natură fonetică, morfologică și semantică. Concurența este fenomenul care constă în alternanța dintre două variante ale aceleiași unități lexicale, variante care intră în rivalitate în cadrul uzului, pentru a încerca fiecare s-o elimine pe cealaltă. În final, uzul este cel care va decide care dintre cele două variante este viabilă (Labov 1972: *passim*).

⁵ Pentru moment, cercetarea noastră nu se bazează și pe date statistice.

În corpusul nostru, variantele care intră în concurență sunt una cu trăsături engleze, iar a doua cu trăsături francizate sau (complet) franceze, ba chiar un lexic francez. Concurența dintre variante permite să se constate, în cadrul și cu ajutorul uzului, care dintre variantele engleze relevate vor putea rămâne, care dintre aceste variante engleze dispar și care anume dintre variantele franceze ajung să elimine variantele engleze. Rămâne de văzut totodată care dintre variantele engleze sunt viabile și cu ce formă vor fi ele păstrate, și anume ori cu o formă engleză ne francizată și fixă ori cu una engleză complet francizată din punctul de vedere al trăsăturilor sale și fixă.

Concurența lexicală discursivă implică faptul că există aproximativ patru mari etape ale *schimbării lingvistice în curs de desfășurare*, în momentul actual în Québec:

1) *non-concurența* între termeni și lipsa contactului lingvistic;

2) *concurența* între variantele termenilor, fenomen generat de prezența contactului între varietăți lingvistice care reprezintă sisteme diferite. Astfel, un tip de variantă conține trăsături care aparțin exclusiv varietății A, un al doilea tip conține trăsături care aparțin exclusiv varietății B, iar un al treilea tip prezintă trăsături mixte, o parte extrase din varietatea A și altă parte din varietatea B;

3) *păstrarea*, prin urmare, în urma concurenței discursive, doar a anumitor variante în uzul comunității, comunitate formată din locutorii nativi ai varietății în care se produc interferențele;

4) *dobândirea formelor fixe*, denumite *invariante*, la elementele păstrate; trăsăturile fixe sunt de cele mai multe ori morfeme ale limbii care a adoptat interferențele. Dacă limba primitoare, în care se produc interferențele, introduce în uz aceste interferențe și le generalizează, ele se transformă în *împrumuturi*⁶.

Variantele formale (sau dubletele lexicale) aflate în concurență sunt cuvinte cu trăsături fonetice, morfologice sau semantice care intră în concurență, realizând astfel, sub două forme diferite, o singură unitate semantică (deținătoare a unei poziții unice în cadrul sistemului limbii), în timp ce realizările poziției unice sunt duble în planul discursului. Variantele formale întâlnite în corpus constituie perechi cu forme alternative. Ele urmează fie modelul formă franceză (sau formă engleză francizată)/formă engleză, fie modelul formă franceză (sau formă engleză francizată)/formă franceză (sau formă engleză francizată).

a) Menționăm mai întâi *variante fonetice* ale aceleiași unități lexicale.

În acest sens, am întâlnit două elemente engleze, *cover* „copertă” și *Rapture*, al doilea constituind titlul unei reviste deseori menționat în scenariul primului

⁶ Considerăm că *împrumuturile* sunt cuvinte care, fie din punct de vedere morfemic, fie numai din punctul de vedere al accepțiunilor lor, sunt elemente străine pătrunse în sistemul limbii, uneori acceptate de norma prescriptivă, dar preluate recent de limba primitoare din varietatea de contact, adică din engleza nord-americană.

episod din microcorpus. Dintre cele două cuvinte, primul prezintă pronunțări fie franceze, fie engleze, iar al doilea fie mixte (deci și franceze și engleze), fie numai engleze.

În ceea ce privește coordonatele extralingvistice și cele subiective ale locutorilor, care condiționează selectarea anumitor trăsături de pronunțare în cadrul interacțiunilor verbale, facem următoarele observații: persoana care ia un interviu redactorului-șef al revistei de modă *Fémina* este francofonă, de sex feminin, cu vârsta cuprinsă între 20 și 30 de ani, îmbrăcată conform stilului vestimentar anglo-saxon din nordul Statelor Unite și angajată a unei rețele de televiziune francofone. În cadrul interviului, locutoarea folosește pronunțarea engleză pentru elementul englez *cover*, în ciuda apartenenței ei la comunitatea lingvistică francofonă. Acest element de pronunțare englez se datorează probabil adoptării de către locutoare a modelelor lingvistice și a modului de viață anglo-saxon, care sunt tendințe foarte răspândite în mediile profesionale ale audio-vizualului. Interlocutorul căruia această locutoare îi ia un interviu este francofon, de sex masculin și redactor-șef al revistei francofone de modă *Fémina*. Intervievatul utilizează pronunțarea franceză pentru elementul englez *cover* [kavə:r], fapt care se datorează probabil apartenenței locutorului (Christian Bergeron) la comunitatea lingvistică francofonă, dar și opțiunii personale a acestuia în favoarea utilizării elementelor franceze în comunicarea curentă. Totuși, același locutor folosește, într-o altă intervenție a sa din cadrul interviului menționat, elementul englez *deal*, căruia îi conferă însă o pronunțare franceză [dj:l]: „*Fémina* s’est donné comme *deal* [dj:l] de fair(e) un magazine différent” (rom. „*Fémina* și-a propus să conceapă un gen nou de revistă”).

b) Menționăm **variante morfologice** ale aceluiași lexem (*alternanța genului*).

Prin intermediul alternanței gramaticale, *genul* delimitează în mod obligatoriu atât anumite arii semantice, cât și arii frazeologice, fiecare dintre acestea actualizând *genul* care o selectează. Ariile semantice corespunzătoare *genului* selectat sunt de tip polisemantic.

Dăm câteva exemple.

În primul episod al microcorpusului apare o ocurență a cuvântului *job*, cu *genul* masculin: „Chui(s) ici pour défendre mon magazine contre vos attaques vicieuses et pui(s) vous m’offrez **un** job, vous manque(z) pas d(e) culot” (rom. „Mă aflu aici pentru a-mi apăra revista împotriva atacurilor dumneavoastră răutăcioase, iar dumneavoastră îmi oferiți un post, sunteți cam îndrăzneț.”). Am întâlnit însă și 4 ocurențe ale cuvântului *job* având *genul* feminin: „Heureuse d’apprendre que Benoît s’adapte bien à **sa** novell(e) job de rédacteur en chef” (rom. „Sunt bucuroasă să aflu că Benoît s-a obișnuit cu noul său post de redactor-șef.”); „Il était après **ma** job. Pis, il l’aurait eue!” (rom. „Îmi vâna postul și l-ar fi obținut!”); „just(e) la moitié d(e) **la** job” (rom. „o treabă rezolvată doar pe jumătate”); „Et moi, c’est pas **ma** job de juger du goût d(e) mes lecteurs” (rom. „Dar nu este treaba mea să judec gusturile cititorilor mei.”).

Alternanța gramaticală a ajuns să fie consemnată de norma prescriptivă a francezei din Québec prin aceea că alternanța de tip morfologic apare înregistrată ca atare în dicționare din secolul al XX-lea ale francezei din Québec.

Cităm în continuare articolele de la intrarea **job** din mai multe astfel de dicționare:

Job (djob) s.m.⁷ (mot anglais) travail rémunéré. – s.f. emploi : *j'ai trouvé une job au garage* ; tâche : *c'est toujours une bonne job de faite !* travail : *il a frappé une job*. – *Travailler à la job*, à forfait, à l'entreprise, à la pièce ; *faire un travail à la job*, sans soin, sans précaution; dans une imprimerie : *les jobs*, les travaux de ville, les labeurs; solde de marchandises, occasion: *vendre des jobs*. (PD, s.v.)

Job (pron. djobbe) n.f. – Travail. Emploi. Ex. : *J'ai trouvé une job*. – Tâche. Ex. : *V'là une bonne job de faite*. – Forfait. Ex. : *Travailler à la job*. – Solde de marchandises. Ex. : *Vendre des jobs*. – Tripotage. Ex. : *I a des jobs dans c't'affaire-là. À la job* – Sans soin. Ex. : *T'as fait ça à la job. Faire la job à quelqu'un* – Le mettre à sa place. – Lui casser la gueule. – (Dans le milieu interlope) l'assassiner. *Faire la job à un animal* – L'abattre. *Faire une job* – Déféquer. *Avoir la job triste* – Travailler sans entrain. *Frapper une job* – Trouver un emploi. (DLQ, s.v.)

Job. s.f. [angl. travail] *Faire la job à qqn*. Faire un mauvais parti à qqn, donner une raclée à qqn. „Avant qu'y (l'ours) mange mes cochons, j'y ai fait la job. Y pesait dans les quatre cents livres.” (H. Bernard, *Les jours sont longs*, p. 60) *Faire une job*. Soulager ses besoins naturels. *Travailler à la job*. Travailler à forfait, à la pièce. *Vêler sur la job*. Rechigner à l'ouvrage. *Faire une job de bras*. Tabasser qqn, régler son compte à qqn, régler le compte de qqch. „Il n'est absolument pas question de faire une job de bras à l'option souverainiste.” (Gil Rémillard devant l'Assemblée nationale, 14 juin 1991) „Ils auraient dû trouver les moyens pour s'assurer que Robert Gillet n'utilise pas de politiciens en ondes pour faire une job de bras sur moi.” (Kathleen Lavoie, „André Arthur limogé”, *Le Soleil*, 7 nov. 2001) (DE, s.v.)

Job (se prononce « djob ») n.f. 1. *Tu as une job qui te plaît*. (Emploi.) 2. *Ils ont payé cet homme fort pour faire une job de bras*. (Imposer une volonté par la force.) **R**. Au Québec, le mot est le plus souvent employé au féminin. **A**. Mot anglais. (PG, s.v.)

Job n.f. *Faire la job* – Avoir une relation sexuelle. (DLQ, s.v.)

Prin urmare, putem considera alternanța lexicală condiționată gramaticală ca pe o etapă intermediară a fenomenului evoluției de la alternanța genului spre fixarea genului unic.

c) Menționăm **variante lexicale** ale aceleiași unități semantice.

⁷ Sublinierea genului în toate articolele citate ne aparține.

Următoarele două intervenții aparțin unui singur emițător, redactorul-șef al revistei de modă *Fémina*: α) „*Fémina* s’est donné comme *deal* de faire un magazine différent” (rom. „*Fémina* și-a propus să conceapă un nou gen de revistă.”) și β) „avec euh: *Fémina*, c’est une *proposition* tout à fait différente” (rom. „Scoaterea numărului unu al revistei *Fémina* reprezintă o ofertă editorială nouă.”).

Cele două variante discursive care alternează, engl. can. *deal* „înțelegere” și fr. qué. *proposition* „ofertă”, se află într-o variație care nu este motivată nici din punct de vedere lingvistic, nici pe plan extralingvistic, de vreme ce coordonatele intervențiilor se repetă. În schimb, variantele utilizate în intervenții diferă. Coordonatele sunt identice în cazul ambelor replici: contextul verbal este același (interviul), interlocutorul intervievat este tot redactorul-șef Christian Bergeron, apartenența locutorului la comunitatea lingvistică francofonă este neschimbată, iar diferențele conotative dintre cele două variante interlingvistice, *deal* și *proposition*, nu implică schimbări semantice semnificative, care să le modifice semantismul.

2.2. Procedee ale invariației. Pozițiile realizate prin câteva *forme fixe*, adică prin *invariante*, au realizări care au încetat să mai varieze (și care sunt *forme invariable*). Câteva *poziții* din sistemul limbii care în interiorul discursului analizat de noi au mai multe realizări (cu toate că în interiorul sistemului limbii, realizările lor multiple corespund unor entități unice) ajung ca în ansamblul corpusului studiat să posede câte o realizare unică. Trăsăturile acestor forme unice (care au morfeme de gen și de număr și trăsături fonetice specifice) aparțin inventarului morfematic al francezei de referință.

Menționăm în continuare câteva cazuri ale unor asemenea realizări unice.

2.2.1. Fixarea unor trăsături morfologice

1) *Fixarea realizării unice a genului* constituie etapa posterioară *variației condiționate din punct de vedere gramatical* (cf. *supra*, variantele morfologice ale aceluiași lexem). Ea este înregistrată în dicționare normative recente ale francezei de referință. Menționăm, în acest sens, indicarea femininului ca gen unic în *Le Nouveau Petit Robert*, ediția 2007 și următoarele:

JOB n.m. mot anglais. Anglic. fam. [...]

REM. Ce mot est **féminin** au Canada : *une job intéressante*. (sublinierea noastră) (*Le Nouveau Petit Robert* 2007, s.v.)

Ioana Vintilă-Rădulescu semnalează faptul că anumite substantive din franceza vorbită în Québec păstrează genul feminin, în mod exclusiv: „L’adjectif tend également vers l’invariabilité, de sorte que «in most cases where French has two forms, one for masculine and one for feminine, the dialect retains but one» (Geddes, p. III); „dans certains cas, c’est le féminin qui s’est conservé (*on cite souvent, par exemple, le cas de veuve, qui s’emploie également pour le masculin*)” (sublinierea noastră) (Vintilă-Rădulescu 1970: 356)

2) *Posibila fixare a realizării semantice unice a numărului* este ilustrată doar parțial în microcorpusul nostru. Astfel, la anumite substantive engleze întâlnim selectarea semantică a numărului unic, fenomen conform căruia singularul este adoptat, de asemenea, în mod exclusiv și în detrimentul existenței alternative a pluralului. Prin urmare, la acest tip de substantive la singular (sub aspect semantic), numărul nu se realizează cu ajutorul perechii singular-plural, ci numai prin intermediul realizării semantice unice a singularului. De asemenea, este probabil ca, în urma selectării numărului unic, să se adauge în aria semantică a substantivului selectat semul [+partitiv].

Menționăm, în acest sens, elementul englez discursiv „**(leurs)** scraps” cu fonetism francez, conform căruia -s final, marcă a pluralului, nu se pronunță (rom. „resturi, rebuturi; articole de îmbrăcăminte sfâșiate cu unghiile; vechituri; haine uzate; gioarse”), iar predeterminantul adjectival posesiv *leurs* rom. „lor” capătă o valoare semantică de singular.

De asemenea, menționăm exemplul următor, în care substantivul-locuțiune adjectivală are singularul unic, realizat cu ajutorul articolului partitiv:

„Tu disais hier que porter **du** *seconde main*, c’est comme manger une pomme déjà mastiquée.” semul [+partitiv] [calc sintagmatic substantival, după complinirea numelui din engleza canadiană *second hand*, care în corpusul nostru selectează articolul partitiv pentru masculin singular, *du*] (rom. „Îmi spuneai ieri că hainele de mână a doua seamănă cu un măr deja mestecat.”).

Același partitiv apare și înaintea unui nume propriu englez folosit cu valoare metonimică și având, între altele, trăsăturile morfo-semantice [-animat] [+masificat] [sing.]: „Je peux porter **du** *Jill Sanders* déjà mastiqué any time.” (rom. „Pot purta haine Jill Sanders uzate oricând.”).

2.2.2. Dobândirea unor trăsături franceze

1) Francizarea fonetică

În cazul unităților care sunt interferențe lexicale, deci cuvinte sau sintagme preluate cu forma lor engleză originară, am întâlnit în microcorpusul nostru trăsături de pronunțare care sunt fie pur engleze, fie mixte (franceze și engleze), fie pur franceze.

a) Trăsături de pronunțare pur engleze au apărut în cazul unităților lexicale următoare: *Rapture*, *Noise* – numele unor reviste; *Julie Andrews*, *McLaren* – nume proprii de persoană.

b) Trăsături de pronunțare mixte, engleze și franceze, au apărut în cazul numelor proprii următoare: *McTear*; *Sandra*.

c) Trăsături de pronunțare pur franceze am întâlnit în cazul unității lexicale *cover* [kavə:r] (rom. „copertă de revistă”).

Trăsăturile de pronunțare variază aleatoriu de la un context situațional și verbal la altul, însă putem înregistra o trecere și o evoluție sistematice și posibile de

la trăsăturile fonetice pur engleze la trăsăturile fonetice pur franceze, trecerea prezentând o fază de tranziție, care constă în adoptarea trăsăturilor fonetice mixte (engleze și franceze).

2) *Francizarea morfologică*. Se realizează prin intermediul adoptării, în cazul anumitor elemente discursive engleze, a câtorva trăsături gramaticale franceze (morfeme și valori gramaticale). Astfel, întâlnim: a) *paradigme verbale* franceze; b) *paradigme substantivale* franceze; c) *valori adjectivale* franceze.

a) *Paradigme verbale franceze*, realizate cu ajutorul morfemelor de mod, timp, persoană și număr, care, în cazul nostru, sunt desinențe verbale:

– „Le nouveau 'Rumeurs' *performe* comme jamais” – fr. qué. *performe(r)* [verb francez québécois cu regim absolut, având desinența verbală franceză -e: modul indicativ, timpul prezent, persoana a 3-a, singular] <engl. can. verb reflexiv / intransitiv *to perform* (rom. „a îndeplini o sarcină (în sens generic)”).

– „C'est rien. C'est just(e) que je m(e) demandais, en sachant que c'est impossible, s'il y a un rapport entre ça et le fait q(ue) vous ayez envoyé Hélèn(e) fair(e) du bénévolat à l'endroit même où 'Fémima' *fancie*” – fr. qué. *fancie(r)* [verb francez québécois cu regim absolut, având desinența verbală franceză -e: modul indicativ, timpul prezent, persoana a 3-a, singular] <engl. can. verb tranzitiv *to fancy* (rom. „a-și imagina; a avea impresia; a-și închipui; a-și dori cu ardoare un lucru”).

– „C'est un lieu public : *move over*” fr. qué. / engl. *(to) move over / move(r) over* [verb frazeologic intransitiv englez și francez québécois, având desinența verbală -e, omonimă engleză / franceză: modul indicativ, timpul prezent, persoana a 3-a, singular] <engl. can. verb tranzitiv / intransitiv *to move* (rom. „a (se) mișca; a (se) muta; a fi mișcat; a merge”); engl. *Move over* „Dă-te mai încolo!”.

– „*back off*” (rom. „Nu insista!”) – fr. qué. / engl. *(to) back off / back(er) off* [verb frazeologic intransitiv englez și francez québécois, căruia îi lipsește desinența verbală franceză, utilizat în franceza din Québec cu o formă omonimă cu forma verbului frazeologic din engleză].

b) *Paradigme substantivale franceze*, realizate cu ajutorul anumitor pre-determinanți francezi (morfeme franceze libere). Aceștia sunt: articolul hotărât, articolul nehotărât, articolul partitiv și adjectivul pronominal posesiv. De exemplu:

– articolul hotărât: „*le business*” (rom. „afacerea”); „la moitié d(e) *la job*” (rom. „o treabă rezolvată doar pe jumătate”); „parc(e) que si tu regardes *la kodak*” (rom. „pentru că dacă te uiți la obiectivul aparatului foto din față”);

– articolul nehotărât: „Chui(s) ici pour défendre mon magazine contre vos attaques vicieuses et pui(s) vous m'offrez *un job*, vous manque(z) pas d(e) culot” (rom. „Mă aflu aici pentru a-mi apăra revista împotriva atacurilor dumneavoastră răutăcioase, iar dumneavoastră îmi oferiți un post, sunteți cam îndrăzneț.”); „*un French (kiss)*” (rom. „un sărut franțuzesc”); „(C'est) *un Muse*” (rom. „Este un pulovăr (de la firma) Muse [*Muse*: nume de firmă de confecții, dar în engleză]);

– articolul partitiv (v. *supra* 2.2.1.): „Tu disais hier que porter **du seconde main**, c’est comme manger une pomme déjà mastiquée” (rom. „Ieri îmi spuneai că hainele de mână a doua sunt asemenea unui măr deja mestecat.”);

– adjectivul pronominal posesiv: „**sa nouvelle job**” (rom. „noua lui slujbă”); „Il était après **ma job**” (rom. „Îmi vâna postul.”); „**ma trappe**” (rom. „gura (mea)”); „**ma bosse**” (rom. „șefa mea”); „Et moi, c’est pas **ma job** de juger du goût d(e) mes lecteurs” (rom. „Dar nu este treaba mea să judec gusturile cititorilor mei.”); „Écoute ! J’imagin(e) q(ue) ça pogn(e) sur plein d(e) mond(e) **ton p(e)tit number** de «Allô, je suis bizarre»” (rom. „Ascultă la mine! Cred că ai mare succes la lume cu jocul tău care dă de înțeles: «Stați puțin, oameni buni, că nu sunt o persoană normală!»”); „**votre p(e)tit scoop**” (rom. „această știre senzațională a dumneavoastră (care nu face doi bani)”).

c) *Valori adjectivale franceze*: „un magazine **soft porn**» (rom. „o revistă porno light”); „ça va avoir l’œil **steady**” (rom. „O să lase impresia de rigiditate.”).

3. Concluzii

Constatăm că pozițiile din sistem sunt ocupate, în cadrul discursului analizat de noi, în mod preponderent de *invariante franceze* sau *francizate*, care sunt mai numeroase decât variantele anglicismelor cu trăsături engleze sau decât acelea cu trăsături mixte (franceze și engleze).

Prin urmare, uzul are tendința de a elimina anglicismele lexicale cu forme strict engleze și de a adapta interferențele, sub aspect formal, la sistemul limbii primitoare, adică la acela al varietății franceze din Québec, și anume cu ajutorul francizării formale. Invariantele păstrate au însă, în majoritatea lor, radicali englezi. Constatăm deci că, și cu ajutorul invariantelor, concurența discursivă dintr-un discurs vorbit în franceza din Québec ajunge să păstreze, nu să elimine interferențele engleze în uzul acestei varietăți de franceză.

Interferențele engleze din varietatea primitoare la care ne-am referit aici, respectiv varietatea de franceză vorbită astăzi curent în Québec, au șanse de a deveni împrumuturi ale varietății primitoare și de a se integra în sistemul acestei variante lingvistice, de-a lungul etapei actuale. De asemenea, pe măsură ce se avansează în timp, există șanse ca tot mai numeroase elemente discursive engleze de acest tip să pătrundă în mod asemănător în varietatea primitoare. Or, această capacitate mare de absorbție a interferențelor în franceza din Québec, dintr-o limbă de contact (Sala 1997: *passim*) cum este engleza, reprezintă o trăsătură lingvistică specifică și particularizatoare a francezei din Québec în raport cu franceza de referință. Această trăsătură a interferenței (și împrumutului) din engleză poate fi considerată *divergentă* în raport cu acelea ale francezei de referință. Astfel, în vreme ce franceza de referință primește împrumuturi din varietatea de engleză

vehiculară internațională (unde împrumuturile lexicale din domeniile tehnice și profesionale și din cel al modei constituie inventare mult mai restrânse) franceza din Québec preia un inventar mult mai diversificat și mai amplu de fapte lexicale din aceleași domenii, dar și din domenii foarte curente, după cum rezultă din analizele bazate pe corpusuri, inclusiv aceasta pe care am propus-o mai sus. Să fie oare această trăsătură una care ar putea susține o autonomizare treptată a sistemului lingvistic al francezei vorbite curent în provincia Québec?

BIBLIOGRAFIE

- Auger, J., 2005, *Le français en Amérique du Nord. État présent*, în Albert Valdman, Julie Auger et al. (ed.), Québec, Les Presses de l'Université Laval, p. 39–79.
- Labov, W., 1972, *Sociolinguistic Patterns*, Philadelphia University of Pennsylvania Press, cap. 7: *On the Mechanism of Linguistic Change*, p. 160–182.
- Sala, M., 1997, *Limbi în contact*, București, Editura Enciclopedică.
- Vintilă-Rădulescu, Ioana, 1970, *Français créole et français canadien*, în *Phonétique et linguistique romanes. Mélanges offerts à M. Georges Straka*, tome I, Lyon, Strasbourg, p. 353–359.

MICROCORPUS LEXICOGRAPHIC

- DE = Pierre Desruisseaux, *Dictionnaire des expressions québécoises*, [s. 1.], Bibliothèque québécoise, 2003.
- DLQ = Léandre Bergeron, *Dictionnaire de la langue québécoise. Précédé de la charte de la langue québécoise*, Montréal, Québec, VLB Éditeur & Léandre Bergeron, 1980.
- PD = Louis-Alexandre Bélisle, *Petit dictionnaire canadien de la langue française*, Québec, édition scolaire agréée par le Ministère de l'Éducation du Québec, Louis-Alexandre Bélisle Éditeur, Inc., 1969.
- PG = Mario Bélanger, *Petit guide du parler québécois*, Outremont, Québec, Paris, Les Éditions internationales Alain Stanké, Stanké international, 2004.

QUELQUES INTERFÉRENCES LEXICALES ANGLAISES EN FRANÇAIS QUÉBÉCOIS

(Résumé)

Dans un corpus discursif parlé en français courant du Québec, nous avons relevé quelques interférences lexicales anglaises. Dans ce même corpus, les interférences lexicales anglaises recueillies enregistrent une évolution allant des variantes formelles à des invariants formelles. Les traits phonétiques, morphologiques ou sémantiques de toutes ces invariants se sont figés et francisés.

Cuvinte-cheie: interferență lexicală, invariantă, împrumut lexical, variantă, variație discursivă.

Mots-clés : emprunt lexical, interférence lexicale, invariante, variante, variation discursive.

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

Emanuela Dima

LEXICUL PĂSTORESC ROMÂNESC ÎN PERSPECTIVĂ ROMANICĂ. POZIȚIA ELEMENTELOR LEXICALE MOȘTENITE DIN LATINĂ ÎN ANSAMBLUL ROMANIC¹

1. CONSIDERAȚII GENERALE

Preponderența păstoritului ca mod de subzistență economică, cu o predilecție constantă, sesizabilă încă din vechime, la nivelul tuturor ramurilor etnice românești, a făcut ca atenția specialiștilor din mai multe domenii științifice să fie atrasă, încă de la bun început, de particularitățile acestei trăsături a existenței românești.

Nevoia de sinteză asupra unor perioade vechi din istorie pentru care sursele documentare sunt precare sau nu există deloc, aspect asociat cu apariția timpurie a unor rezultate, fie și numai parțiale, ale studiilor lingvistice românești (dar mai cu seamă străine), a făcut ca primele concluzii referitoare la perioada veche a istoriografiei românești să fie impuse mai cu seamă de lucrările lingvistice. După cum era de așteptat însă, rezultatele acestor studii au la bază analize ale unor fapte de vocabular, prea puțin coroborate cu cele din domeniul etnografic, etnologic sau chiar istoric. În consecință, la nivelul anumitor studii lingvistice românești și îndeosebi străine s-a încercat, printr-o analiză bazată exclusiv pe unele fapte de vocabular și îndeosebi pe interpretări discutabile ale etimologiei unei părți a lexicului românesc (și ne referim aici mai cu seamă la componenta de substrat), impunerea unor concluzii referitoare la perioade vechi din istoria românilor. Evident, acest efort a ignorat faptul că „nicio limbă nu reflectă istoria socială integral și cu perfectă fidelitate” (Coteanu ILR II: 17).

Astfel, unele sinteze de limba română² au încercat impunerea cu titlu de concluzii istorice a unor generalizări bazate pe date etnografice insuficiente sub aspect cantitativ și fugar interpretate privitoare la **tipologia păstoritului** intra și transcarpatic, îndeosebi pentru etape istorice vechi, insuficient cunoscute prin

¹ Pe baza textului prezentat în cadrul Conferințelor Academiei Române din ciclul *Limba română și relațiile ei cu istoria și cultura românilor* la 26 martie 2009.

² Ne referim mai cu seamă la scrieri ale unor lingviști români bine cunoscuți, printre ei Sextil Pușcariu, în a cărui lucrare fundamentală (*Limba română*) este inclus un capitol dedicat aspectelor legate de reflectarea lingvistică a unor ocupații foarte vechi, printre ele **păstoritul**, în care apar unele afirmații cel puțin discutabile, referitoare la așa-zisele migrațiuni ale românilor. Caracteristica aceasta este deductibilă, printre altele, din existența unei denumiri regionale a stânei, **mutare**, aspect pe care autorul îl corelează cu absența unei vieți organizate de stat, în care „emigrările și mișcările de populație” ar fi fost la ordinea zilei (1976: 365). Românii ar fi devenit „atunci când împrejurările o cerură, păstori nomadizanți” (*ibid.*).

documente³. În lucrări de istorie a limbii referitoare la spațiul european și balcanic, pentru descrierea perioadei vechi a romanității orientale și, ulterior, a românității apar frecvent aserțiuni referitoare la așa-zisul nomadism specific comunităților socio-economice românești, care sunt caracterizate ca având o organizare administrativ-politică primitivă, fără un spațiu-matră de care să se poată lega etnogeneza. O asemenea poziție teoretică, imposibil de apărut la o analiză istorică atentă și care, din perspectiva lingvisticii și istoriografiei românești, se referă la o problemă perimată și depășită sub aspect pragmatic⁴, nu este definitiv abandonată la nivelul unor studii recente, ea găsindu-și, din păcate, susținători chiar printre specialiști contemporani.

Pentru a nu intra în considerații teoretice sterile, semnalăm că este necesar, în cazurile în care afirmațiile unui studiu vizează descrierea unor medii socio-economice vechi și străvechi, ca o măsură de precauție din partea specialistului lingvist, efortul de familiarizare a acestuia cu rezultatele unor discipline științifice conexe al căror obiect de studiu declarat îl constituie, cu altă metodologie, același domeniu de studiu. Ținem să atragem atenția că această aserțiune nu dorește, totuși, să știrbească în niciun fel statutul de **dovezi istorice de prim rang** pe care datele lingvistice și interpretarea lor corectă le păstrează până în prezent.

Tipologia păstoritului românesc, puțin sau deloc intuită în toate amănunțele ei acum un secol, de pildă, când specialiștii etnografi abia își începeau munca de culegere documentară, a fost, după părerea noastră, insuficient corelată, chiar la nivelul studiilor recente, cu reflectarea ei în plan lingvistic, recte, cu tipurile de dezvoltări semantice ale unor termeni foarte vechi, de regulă moșteniți din latină, care pot fi regăsiți în aproape întregul spațiu lingvistic romanic. Evident că această modestă contribuție nu își propune să umple acest gol, dar, în măsura posibilităților, va încerca să atragă luarea-aminte asupra unor fapte sesizate, parte dintre ele, și înaintea noastră.

În măsura în care ne-au permis sursele documentare disponibile, faptele lingvistice specifice spațiului lingvistic romanic oriental au fost evaluate prin raportare la faze mai vechi de evoluție, unele atestate, altele obținute prin reconstrucție, corelate, în ultimă instanță, cu cele înregistrate în idiomurile romanice occidentale.

³ De altfel, experiența ne-a demonstrat că atestările scrise, chiar acolo unde există, nu constituie dovezi irefutabile în orice împrejurare, fiind adesea dificil de interpretat ori greu de apreciat corect.

⁴ În fond, istoria, lingvistica, etnologia și chiar mitologia română și-au demonstrat punctul de vedere referitor la continuitatea de locuire a spațiului intra- și transcarpatic, majoritatea argumentelor referitoare la statornicia comunităților socio-economice păstorești românești din toate timpurile și locurile nu au primit nici până în prezent o replică convingătoare, bazată pe argumente de același tip. Este adevărat, nici specialiștii români nu pot explica absența masivă a elementelor vechi germanice din limba română sau expansiunea teritorială uimitoare a românității în Evul Mediu.

2. SELECȚIA TERMINOLOGICĂ

În ceea ce privește operația de selectare a lexemelor caracteristice, semnalăm că aceasta este dificil de efectuat conform unor criterii teoretice stricte, situație ce caracterizează, de altfel, aproape toate subansamblurile lexico-semantice vechi ale vocabularului.

După cum este lesne de intuit, una dintre cauzele acestui fenomen decurge din însăși vechimea acestui vocabular, precum și din faptul că el trimite la un gen de îndeletnicire care, pentru anumite perioade de timp și pentru anumite comunități, era cunoscut în aproape toate amănuntele de o proporție însemnată a populației.

Astfel, vocabularul aferent acestei îndeletniciri nu prezintă, la nivelul actual de dezvoltare, trăsăturile caracteristice unei terminologii propriu-zise (cu termeni proprii domeniului, caracterizați prin monosemantism, accesibili și operabili noțional exclusiv în cadrul microsistemului etc.). Acest fapt poate fi explicat mai cu seamă prin instabilitatea semantică a majorității lexemelor caracteristice, tradusă îndeosebi prin fenomenul de determinologizare, proces dublat de o permanentă absorbție terminologică dinspre alte sfere noționale, aspecte ale căror amănunte pot fi urmărite lesne în diacronie.

Se poate asista, astfel, la reorientarea unor lexeme subsumate, prin sensurile inițiale, vocabularului păstoresc către alte domenii terminologice, care, din varii motive, încetează de a mai fi folosite la nivelul sferei semantice respective, concomitent cu atragerea altora, care, chiar și numai prin sensuri secundare, „migrează” dinspre domenii noționale conexe, adiacente sau, dimpotrivă, complet separate. Fenomenele acestea se petrec în permanență, atât timp cât ocupația respectivă este viabilă în ansamblul economic, dar ele caracterizează în special perioade anumite, cum ar fi cea de trecere de la latină la română, care poate fi descrisă prin raportare la fazele anterioare de evoluție, atestate documentar.

Pe lângă aceste două subcategorii, există, de asemenea, și un nucleu aparte de termeni care, în opinia mai multor autori, își datorează configurația semantică exclusiv prin raportare la un mediu socio-profesional anumit, fără, însă, a putea fi propriu-zis înglobați în nucleul vocabularului supus analizei. Deplasările semantice ale lexemelor specifice acestei subgrupe au fost folosite însă, în mai multe studii, ca *indici* pentru descrierea tipologiei mediului păstoresc care i-a modelat.

Prin prisma acestor fapte, există posibilitatea grupării termenilor caracteristici subansamblului lexico-semantic păstoresc, pe care limba română i-a moștenit din latină, în cel puțin **două categorii principale**: a) cei care, prin semantica fundamentală sau secundară, se înscriu propriu-zis în acest stoc lexical și b) termeni al căror conținut semantic nu s-a putut configura, în opinia mai multor autori, decât prin raportare la un mediu socio-profesional păstoresc de un anume tip. Cele mai spectaculoase schimbări de conținut și de rang au avut loc, îndeosebi de la trecerea la latină la română, la nivelul primei subgrupe lexicale.

Prima categorie include un număr mare de subansambluri semantice:

Nume de agent: *păcurar, păstor, scutar?*

Nume de animale: *arete, armăsar, asin, berbec, bou, cal, capră, căprină, câine, iapă, ied, mătrice, mia, miel, mioară, nămaie, noaten, oaie, păcuină, *păcură;*

Părți ale corpului acestora: *brâncă, coadă, corn, pulpă („uger”), țâță, uger;*

Calități: *bălțat-ă; coacin, -ă; lai, fumur, -ă; ?sterp;*

Produse de la animale: *alică (arichiță), caș, cheag, corastă, frupt, lapte, lână, mițe, pai („lâna de primăvară a oilor”), seu, unt, usuc, zer;*

Boli: *râie;*

Acțiuni, verbe specifice: *a adăpa, a depune („a făta”), a făta, a fierbe, a ierna, a închea, a mâna, a meriza, a mulge, a paște, a strecura, a suvintri, a tunde, a tușina, a unda;*

Locuri sau construcții specifice: *adăpost, celar, mutare, sărune, staul;*

Unelte: *cauc, căldare, cățan, furcă, găleată, puțină, sărciner, strămurare.*

Unii termeni descriu în mod adiacent un anumit mediu al crescătorilor de animale; referenții trimit la unele activități caracteristice mai multor tipuri de păstorit (Vuia 1964: 97 ș.u.): *fân, fânaț, furcă, iarbă, pășune, runc, sare.*

Ultima categorie, formată din cuvinte a căror configurație semantică actuală pare a se datora unui mediu exclusiv păstoresc, este puțin numeroasă; aici au fost incluse *fată* și *fât* (dată fiind schimbarea de registru stilistic și de domeniu referențial de la cel animal la cel uman) conform anumitor autori, și *dor* (a cărui semantică specifică, abstractă, a fost explicată prin evoluția într-un mediu păstoresc de tip transhumant); unele dromonime montane: *cărare* (specializat de la sensul etimologic „drum de care” la „sentier”, „potecă, drum îngust umblat cu piciorul”, sub influența traiului specific zonelor muntoase înalte, cu subzistență din păstorit, deci; reminiscență a unui trai nomad în viziunea anumitor autori), *plai* (cu un drum semantic de la „fâșie de pământ, întindere” la cel actual, „versant muntos, creastă, culme, vârf”, „câmpie, șes înalt”, „pășune”, raportabil la morfologia spațiului carpatic înalt, propice păstoritului).

Am inclus aici denumirile prădătoarelor specifice: *lup, urs*. Aceste vietăți par a fi generat un număr impresionant de practici populare cu substrat magic, îndreptate spre îmbunarea spiritului protector care, conform credințelor populare, le guvernează. Aceste fapte se reflectă atât în portretul mitologic al acestor vietăți, cât și în pleiada de practici magice care marchează celebrarea acestora, așa cum sunt semnalate în calendarul popular. Acest gen de atitudine se poate explica, după părerea noastră, exclusiv prin raportare la mentalitatea caracteristică unui mediu socio-economic al crescătorilor de animale.

3. GRADUL DE CERTITUDINE A PROVENIENȚEI

Cele mai multe lexeme aduse în discuție au fost raportate aproape fără dubiu la etimoane latinești, fie ele consemnate în sursele documentare ale Antichității, în glosare sau în inscripții, fie reconstituite prin comparație interromanică. După cum

s-a putut observa, în această listă apar și câțiva termeni pentru care majoritatea dicționarilor indică altă proveniență. Este cazul lui *alică*, *arichiță* „ceea ce rămâne din zer după ce se extrage urda”, termen regional în spațiul dacoromânesc, dar general în dialectele sudice, apropiat de *alica*⁵ sau **alricula*, prototip reconstituit de Hasdeu (care ar fi explicat rom. vechi și dial. **ariche*) (EMR II: 351), ipoteză etimologică posibilă în plan formal, dar îngreunată semnificativ de distanța semantică între termenul latin și cel vechi românesc.

Ar putea fi inclus în acest stoc un alt termen, *scutar*, specific chiar nucleului lexical fundamental al acestei terminologii, indicator de mare vechime în limbă, pentru care majoritatea dicționarilor oferă un probabil etimon vechi slav. Ipoteza aceasta este considerată improbabilă de mai mulți lingviști, printre ei Ov. Densusianu, conform unui criteriu pertinent, după părerea noastră, anume slaba circulație a termenului-bază la nivelul textelor vechi (*Aspecte* I: 161). Pe de altă parte, existența în latină a unui corespondent formal, *scutarius*, lexem caracteristic inițial terminologiei militare, pare a sugera ca fiind mai corectă orientarea către latină în căutarea etimologiei, mai cu seamă că trecerea spre limbajul crescătorilor de animale a unor termeni militari nu este un fapt singular: *turma* a urmat același drum semantic (ca, de altfel, și, *alapa* sau, cum s-a sugerat, *addepositum*) (Mihăescu 1993: 292).

Există și un număr de termeni românești specific păstorești incluși în unele surse în stocul moștenit din latină, dar pentru care absența atestării etimonului sau atestarea lui precară, exclusiv în surse clasice și cu sensuri depărtate, lasă loc și altor posibilități în explicarea originii. Existența unor paralele formale și semantice în albaneză sunt fapte de natură a sugera posibilitatea includerii acestora în stocul lexical de substrat. Ar putea fi cazul pentru *lai* (<*labes*), *sterp*, *stearpă* (<**extirpes*) sau *vătui* (<**vituleus*).

Dacă ne raportăm la **stadiul actual de evoluție a limbii române** (ne referim aici la situația dialectului nord-dunărean) – care reprezintă *unul dintre termenii de comparație* în această întreprindere –, putem constata că nu toate lexemele au același statut în limbă: majoritatea cunosc răspândire generală, sunt acceptate în uz la nivelul aspectului normat al limbii, mai cu seamă în urma unor procese de transfer lexico-semantic înspre alte domenii terminologice ale vocabularului românesc (**fitonimia** și **zoonimia populară** au absorbit, de-a lungul timpului, un număr impresionant de lexeme cu semantică inițial păstorească; numeroase **astronime populare** simple sau compuse erau înregistrate la sfârșitul secolului al XIX-lea ca având una dintre denumiri de extracție pastorală, fără a mai pomeni de numeroasele **antroponime** și **toponime** care trimit la același mediu referențial). De asemenea, majoritatea acestor lexeme păstorești este caracterizată printr-o deosebită vitalitate

⁵ Termen atestat la Varro cu sensul de „grâu, bob de grâu” sau „terci, colărezi din grâu” (Ernout-Meillet: 21).

lingvistică, tradusă în capacitatea derivativă mare, conținutul semantic bogat și dezvoltarea unei frazeologii numeroase, ceea ce a condus la includerea unei bune părți în fondul principal lexical.

Avem a face totuși și cu un număr de lexeme caracterizate printr-o circulație restrânsă la anumite arii dialectale, cu un **statut special**: *arhaisme*, *regionalisme*, chiar cuvinte complet ieșite din uzul general sau conservate aproape exclusiv în unele texte literare vechi.

Astfel, *adăpost* cunoaște circulație generală la nivelul limbii române, dar pe un areal limitat (câteva puncte în Făgăraș și în Carpații de curbură, în zona Buzăului) este înregistrat cu o nuanțare semantică specială care justifică, în ultimă instanță, includerea în subansamblul lexical păstoresc „loc acoperit sub care se țin oile iarna”, sens cu care unii autori presupun că termenul a fost cunoscut pe areale mai largi (Giuglea DR II: 327 ș.u); *arete*, *asin*, *a meriza*, *meriză* se numără printre lexemele supuse unui treptat proces de devitalizare, aria lor actuală de circulație este redusă la câteva insule lingvistice, limitate, de regulă, la vestul și nord-vestul țării, dar prezența lor în dialectele sudice atestă că termenii au fost caracteristici epocii de unitate lingvistică, *româna comună*, deci arealul de circulație trecut este de presupus că a fost sensibil mai mare decât cel prezent. Unele lexeme – *celar*, *coacin*, *mătrice*, *mulzare*, *păcurar*, *sarbăd*, *târțiu*, *tușina* – cunosc limitare în uz din punct de vedere geografic (sunt termeni *dialectali*), cât și diastratic – caracterizează aproape exclusiv *limbajul popular*.

Întâlnim și unele relice lingvistice: *alică*, *arichiță* (termeni cu atestare precară chiar la nivelul surselor literare vechi) sau *păcuină*, *păcurea* (de unde s-a reconstituit forma-bază **păcură* „oaie”, lexem considerat îndeobște ca fiind absent din vocabularul specific romanității orientale), lexeme, poate altădată generale în limbă, în prezent practic dispărute.

Majoritatea termenilor cu semantică pastorală moșteniți din latină apar consemnați în textele vechi ca apelative, dar, cel mai adesea, indirect, prin intermediar antroponimic sau toponimic. Astfel, până la sfârșitul secolului al XVI-lea cunosc atestare: *a adăpa*, *adăpost*, *arete*, *berbece*, *capră*, *caș*, *căldare*, *celar*, *coadă*, *codru*, *corn*, *cupă*, *dor*, *fată*, *făt*, *fân*, *găleată*, *iarbă*, *ied*, *lai*, *lapte*, *lână*, *lup*, *miel*, *pășune*, *noaten*, *oaie*, *a paște*, *păcurar*, *păstor*, *putină*, *runc*, *sare*, *sarică*, *seu*, *staul*, *sterp*, *terțiu*, *turmă*, *țăță*, *uger*, *unt*, *urs*, *zer*⁶, semn indiscutabil al frecvenței în uz a acestora.

Un alt aspect semnificativ privește **sfera semantică** acoperită de acești termeni în economia vieții pastorale. După cum am semnalat, majoritatea elementelor de cultură materială caracteristice mediului crescătorilor de animale este acoperită prin terminologie latină și din substrat. Cercetarea la nivelul limbii române a lexicului păstoresc, alături de cel agricol, a îndreptățit, așadar, concluzia

⁶ Cf. TDRG².

conform căreia „agricultura și păstoritul sunt prevăzute cu termeni latini până în cele mai mici detalii tehnice” (Fischer în ILR II: 166), semn indiscutabil al vechimii și continuității acestor ocupații în spațiul socio-economic românesc.

4. PUNCTELE DE REPER

Caracterizarea în perspectivă romanică a subsansamblului lexical păstoresc moștenit din latină presupune atât raportarea la stadiul reprezentat de *latina dunăreană* (cu referire permanentă la similitudinile sau, dimpotrivă, la discrepanțele semantice cu care unele lexeme sunt consemnate în *sursele clasice*), cât și coroborarea acestor date cu inventarul lexical caracteristic etapei de unitate dialectală cunoscută îndeobște sub denumirea de *română comună*. Evident, ideală ar fi și existența posibilității unei comparații detaliate cu faptele lingvistice specifice *Occidentului romanic*. După cum se știe însă, sursele bibliografice referitoare la acest aspect sunt precare, în fond nu am putut apela decât la binecunoscutul dicționar realizat la jumătatea secolului trecut de Meyer-Lübke, pe ale cărui date ne-am și sprijinit în acest demers.

Pentru caracterizarea *latinei balcanice*, sistem lingvistic a cărui existență și fizionomie constituie încă subiecte supuse controversei, nu este lipsită de interes situația stratului lexical latin cu semantică pastorală, pe care l-a împrumutat *albaneza*. Ni se par semnificative rezultatele unei priviri comparative, care au subliniat similitudinile, dar mai seamă discrepanțele pe care albaneza și româna le prezintă din perspectiva lexicului cu semantică pastorală, chiar la nivelul stadiului actual de dezvoltare a acestora.

După cum se poate lesne observa, două dintre sistemele lexicale – cronologice și teritoriale – care construie în demersul nostru comparativ puncte de referință la care vom încerca să ne raportăm, fie și numai succint, sunt reconstituite prin comparație: *latina dunăreană* (sau *carpato-dunăreană*) și *româna comună*.

De aceea ni se pare necesară, în acest demers, semnalarea, acolo unde este cazul, a situației lexicului analizat în ansamblul vocabularului, așa cum se poate deduce din *sursele scrise* (reprezentate în general de *literatura specifică spațiului latin clasic și postclasic*, dar și de inscripțiile înregistrate pe teritoriul dacic și moesian) și semnalarea unor diferențe sau asemănări care ar putea părea semnificative între acest stadiu și *latina dunăreană*, etapă urmată de raportarea la faptele lingvistice oferite de *spațiul lingvistic romanic*.

Sursele pe care ne-am bazat în această întreprindere sunt de două tipuri: cele la care am apelat pentru întocmirea stocului lexical: capitolul „Latina dunăreană” elaborat de I. Fischer din lucrarea cunoscută sub denumirea de *Tratatul de istoria limbii române* (ILR II: 111–166), precum și capitolul „Româna comună” din același volum, elaborată de Ion Coteanu. Verificarea faptelor de limbă s-a efectuat prin confruntarea acestor date cu cele consemnate în lucrările lexicografice consacrate și accesibile: *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*, de

Antoine Ernout și Antoine Meillet (1959, 1960); *Dicționarul latin-român* al lui Gh. Guțu (1983); *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. I. Lateinisches Element* (1905), al lui S. Pușcariu (PEW); Meyer-Lübke, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, 1936 (REW). Evident că rezultatele acestui demers se află sub semnul unor îmbunătățiri viitoare, în funcție de înmulțirea și rafinarea datelor cuprinse în sursele ulterioare.

Facem din capul locului precizarea că există, după părerea noastră, unele obiecții care s-ar putea aduce dimensiunii inventarului lexical cuprins în cele două capitole ale tratatului de istorie a limbii române, mai redus decât era, probabil, în realitate, dar care constituie, probabil, rezultatul logic al principiilor după care a fost întocmit. Modul de selectare a lexemelor care alcătuiesc vocabularul specific a avut la bază principii pe care le putem considera prea restrictive. Prima consecință este aceea că lista nu include toate elementele lexicale moștenite din latină de *toate* idiomurile romanității orientale. Autorii inventarului lexical cuprins în cele două liste (cea a *latinei dunărene* și cea a *românei comune*) au operat aproape exclusiv cu lexeme cât mai **sigure sub aspectul provenienței** și situate cât mai aproape de **nucleul vocabularului**, care se regăsesc în **inventarul comun** obținut prin confruntarea vocabularului fundamental al dacoromânei cu cel al aromânei. Cu toate că pentru **latina dunăreană** acest principiu nu a fost, din fericire, riguros aplicat (lista cuprinde numeroase forme reconstituite, precum și termeni cu o vitalitate îndoielnică), autorul mărturisește, totuși, că a ținut seama în întocmirea vocabularului specific „de rezultatele la care s-a ajuns pentru româna comună”, asumându-și în mod conștient riscul de a reduce numeric acest inventar, omițând, în consecință, și „alte cuvinte frecvente înainte de despărțire”, pe care cele două idiomuri „să le fi pierdut în cursul evoluției lor ulterioare” (Fischer ILR II: 118).

Așa se face că această listă a ignorat un număr de lexeme care neîndoielnic caracterizau **latina dunăreană** (și implicit **româna comună**), poate nu chiar la nivelul vocabularului fundamental, dar care au fost conservate, în parte cel puțin, aproape în exclusivitate la nivelul dialectului aromân. Fără a avea pretenția de a oferi o listă exhaustivă a acestora, semnalăm câțiva termeni specific păstorești care se află în această situație: **casarius** adj. „de afumat, de păstrat brânza; privitor la brânză”, care stă la baza lui **cășar** „baci”, termen care în vocabularul aromân din Albania a condus la înlăturarea lui **baci**, lexem de substrat (Brâncuș VALR: 31), sau la ***solinus** „însorit”, adjectiv derivat de la *sol* (REW 8073), lexem care stă la baza lui **surin**, legat numai adiacent de realități păstorești, referindu-se la calitatea unor zone înalte de a fi expuse la soare, caracterizând, deci, locurile cu pășune bună (DDA s.v.). Un alt termen exclus ar fi **follinus** adj. (al cărui termen-bază **follis** „foale, burduf” este înregistrat, totuși), lexem care se află la baza ar. **ful'ină** s.f. „burduf din piele de oaie pentru păstratul brânzei” (DDA s.v.). Se mai poate adăuga aici **subiliare** (>ar. **suiledzu** „a tunde oile”) sau ***hibernivum** (etimom probabil pentru ar. **arniu** „iernat”) (DDA s.v.).

5. SUBCATEGORII LEXICO-SEMANTICE

Din punct de vedere **numeric**, cuvintele care și-au păstrat în română semantica inițial pastorală pe care o aveau în latină, sau care cunosc dezvoltări semantice prin adaptare la realități specifice unei civilizații preponderent pastorale reprezintă un procent relativ modest din fondul lexical al limbii române moștenit din latină (sub 3%) și fac parte, în totalitate, din vocabularul caracteristic **latinei dunărene**: *adāquo*, *ad-depositum*, *agnēllus*, *alica?*, *annōtinus*, *aranea*, *aries*, *caldāria*, *callis*, *capra*, *carrāria*, *caseus*, *cauda*, *cellārium*, *coagülāre*, *coagŭlum*, *cōccīnus*, *cōlōstrum*, *cōrnu*, *cōrnŭtus*, *cŭppa*, *deponere*, *dolus*, **extŭrpus*, *fēnum*, *fētus*, *fructus*, *haedus*, *hērbā*, *hībērnāre*, *labes*, *lac*, *lana*, *lŭpus*, *matrix*, *merīdiāre*, *mīnāre*, *mŭlgēre*, *ōvis*, *pastio*, *pastor*, *pecora*, **pēcorarius*, **pēcōrīna* (sau *pecuīna*), *plagiŭs*, *putina*, *rŭmīgāre*, *sal*, *sebum*, *sērum*, *stabŭlum*, *sŭgēre*, *tērtius*, *tōndēre*, *tō*(n)sio*, *tŭrma*, *ŭber*, *ŭnctum*, *ŭnda*, *ŭndāre*, *ŭrsus*, *vērvex*.

Domeniul referențial acoperit prin membrii acestui subgrup lexical este cuprinzător în economia vieții pastorale românești, incluzând câteva nume de agent (*pastor*, *pēcorarius*, *scutarius?*), nume de animale (*agnēllus*, *annōtinus*, *aries*, *armissarius*, *bos*, *cabbalus*, *capra*, *caprina*, *equa*, *haedus*, *lŭpus*, *matrix*, **mulgearia*, *ōvis*, *pecora*, **pēcōrīna*, *tērtius*, *ŭrsus*, *vacca*, *vērvex*), părți ale corpului acestora (*cauda*, *cōrnu*, *pulpa*, *tittia*, *ŭber*), calități (*cōccīnus*, *cōrnŭtus*, *labes*, **extŭrpus*), produse de la oi (*alica?*, *caseus*, *coagŭlum*, *cōlōstrum*, *fructus*, *lac*, *lana*, *pallium*, *sebum*, *sērum*, **strangulatum*, *ŭnctum*), hrană (*fēnum*, *hērbā*, *sal*), unelte și vase (*caldāria*, *catinum*, *caucus*, *cŭppa*, *galleta*, *putina*, **salcinarius*, **stimularia*), verbe (*adāquo*, *coagülāre*, *fetare*, *hībērnāre*, *merīdiāre*, *mīnāre*, *mŭlgēre*, *rŭmīgāre*, *sŭgēre*, *tonsio*, *tondere*, *ŭndāre*), părți ale stânei sau ale gospodăriei țărănești (*casearia*, *cellārium*, *ruga*, *stabŭlum*), elemente de geografie montană (*callis*, *carrāria*, *plagiŭs*).

5.1. În cadrul acestui subansamblu lexical există un stoc semnificativ sub aspectul proporției, format din lexemele care își **păstrează** în limba română conținutul propriu pastoral pe care îl aveau și la nivelul limbii latine, constituind, astfel, un element lexical de continuitate care atinge baza indo-europeană: *adaquo*, *agnellus*, *aries*, *bos*, *callis*, *canis*, *capra*, *caseus*, *catella*, *catellus*, *cauda*, *colostra*, *cornu*, *feta* („oaie”), *fetare*, *haedus*, *herba*, *lac*, *lana*, *ouis*, *pasco*, *pastio*, *pastor*, *pecorarius*, *pecorina* (*pecuina*), *sebum*, *serum*, *stabulum*, *taurus*, *tonsio*, *uber*, *ueruex*, *vacca*.

Specifice prin semantica denotativă și, mai cu seamă, prin sfera referențială acoperită, *registriului popular al latinei*, conținut care este redat cu destulă fidelitate în textele latine vechi, anumite lexeme caracteristice vocabularului crescătorilor de animale capătă, în limbajul poetic, **valențe stilistice** aparte, situație care nu mai poate fi întâlnită în spațiul lingvistic romanic timpuriu.

Astfel, *colostra* (*colostrum*) este, surprinzător, întrebuințat de Plaut ca termen de tandrețe (în română termenul pare a cunoaște un subtil proces de degradare semantică – cum sugerează construcția paremiologică *laptele*, și *a vacii frumoase*,

ca și a vacii proaste, face corastă, ca și interdicțiile de consum asociate); *fetus*, -a, -um „fecund” este folosit ca sinonim poetic al lui *plenus* (*ibid.*: 231); *uber* – *ubertas* erau întrebuințați în limbajul poetic ca simboluri asociate ideii de „fecunditate”, „fertilitate” (*ibid.*: 715), iar *serum* (posibil etimon pentru *zer*) este, ocazional, folosit cu sensul, extensiv, de „lichid seminal”, la Catul (Guțu 1983). Sintagma *cornutus silogismus* este folosită de Hieronimus, autor târziu, cu semnificația de „argument sofistic”, iar *cornu* este frecvent întrebuințat în plan simbolistic ca semn al îndrăzneții, pentru a nu cita decât exemplele semnificative atât prin distanța semantică spectaculoasă, cât și prin diferența de registru stilistic față de ceea ce se poate afirma cu certitudine despre fapte ulterioare, romanice.

Unii termeni cunosc, în planul conținutului, o **asemănare** frapantă care merge, foarte rar, este drept, aproape de similitudine, chiar în ceea ce privește semantica figurată consemnată ulterior la nivelul limbajului popular românesc: *adaquo*, *aries*, *callis*, *capra*, *caseus*, *coagulum*, *cornu* (pentru o porțiune a sensurilor secundare), *haedus*, *herba*, *lac*, *lana*, *pasco*, *pastor*, *pecorarius*, *pecorina*, *sebum*, *stabulum*, *taurus*, *tonsio*, *ueruex*, *vacca*.

Am dori să atragem atenția aici asupra unui fapt de istorie a limbii, dar care reflectă, în fond, un fapt de civilizație: raportarea faptelor lingvistice general romanice, dar mai cu seamă cele românești, se face permanent, uneori chiar subconștient, la cele ale latinei clasice, limba unei civilizații rafinate în perioada ei de apogeu, remarcabilă sub toate aspectele. Este evident că din această comparație spațiile romanice (occidentale sau orientale, indiferent) nu pot ieși decât în dezavantaj.

„Sermo vulgaris” – la care ar trebui să ne raportăm, de fapt, este un idiom reconstituit în bună parte prin comparație interromanică sau prin apelul la glosare. Confruntarea cu această variantă ar releva, fără îndoială, existența unor similitudini lingvistice foarte mari, îndeosebi între forme diacronice și diafrastice asemănătoare⁷.

⁷ Pentru a susține această afirmație ne-am oprit fugar asupra conținutului conotativ al câtorva nume de animale care sunt folosite, de regulă, în registrul popular, ca epitete injurioase, fixate, unele, chiar ca porecle. Caracteristică mai multor spații culturale, numele de animale au fost întrebuințate pentru descrierea laconică a unor tipare de comportament umane. O privire comparativă arată similitudini uimitoare la nivelul spațiului cultural popular românesc cu cel latin.

Astfel, *ouis* descrie succint „prostia”, sens conservat de registrul popular al românei, *catellus* era frecvent asociat „slugărniceii”, noțiune redată în română în același mod, iar *hircus*, ca și *țapul* autohton, este unul dintre simbolurile asociate frecvent „desfrânării”.

Diferențele, atâtea câte sunt, nu pot fi descrise ca fiind esențiale: *asinus* trimitea noțional la „prostie”, semantică preluată și îngroșată, însă, de *măgar* (*asin* nu este cunoscut în limba română, la nivelul surselor accesibile, cu sensuri similare), *vervex* era asociat, printre altele, cu ideea de „tâmpenie”, *berbecul* românesc se referă mai degrabă la „îndărătnicie și încăpățănare”, iar *canis* se circumscria *perfidiei*, în timp ce *câinele* incriminează mai degrabă „răutatea”. Nu excludem ipoteza ca unele întrebuințări să fie rodul unor creații individuale, dar acest proces nu vizează, după părerea noastră, întregul stoc amintit. Comparată la distanță de mai multe secole, latina populară ar putea fi considerată similară în multe privințe cu idiomurile romanice specifice aceluiași registru stilistic.

Evident, nu se poate vorbi despre **asemănare completă de conținut** în cazul întregului corpus. Continuitatea semantică totală este specifică numai câtorva cazuri izolate, fără a putea face referire la situația stilistică a acestor termeni. De cele mai multe ori acest fenomen, al continuității, privește aproape exclusiv unul dintre sensuri, nu întotdeauna cel fundamental, denotativ.

Calidaria, de pildă, care denumea „încăperea de baie caldă”, dar și „căldarea” bine-cunoscută, se păstrează la nivelul întregii romanități exclusiv cu acest din urmă sens, considerat, conform surselor, ulterior, deci secundar; *stabulum*, legat de o sferă noțională largă care includea „sălașul”, „locuința”, dar și „hanul, taverna”, chiar „bordelul”, se conservă exclusiv cu semantica specifică registrului popular de „staul, sălaș” „stână de oi”.

Acest gen de conținut, concret, aparent sărăcit, cu care se presupune că a fost moștenită o proporție însemnată a stocului lexical panromânesc, a fost explicat mai cu seamă prin raportare la fapte de natură extralingvistică, și se consideră că acest aspect este unul dintre cele mai semnificative pentru caracterizarea mediului socio-uman și profesional la care aceste cuvinte s-au adaptat.

Aici trebuie semnalat îndeosebi fenomenul, elocvent denumit astfel, de **rusticizare a vieții în Dacia** după retragerea aureliană, proces caracterizat, cum se știe, de abandonarea centrelor orășenești și de o perioadă îndelungată în care toate activitățile umane au fost restrânse, aproape în exclusivitate, la cele care puteau asigura existența în condițiile geografice și istorice date, consecință directă a încheierii stăpânirii romane pe teritoriul dacic și, implicit, a siguranței militare pe care aceasta o asigura. După cum se știe, perioada istorică post-aureliană a fost marcată de numeroase vicisitudini: stăpâniri străine, fie și numai temporare, incursiuni frecvente al căror scop principal îl reprezentau jaful, prada. Viața în centrele urbane, construite, multe dintre ele, în timpul stăpânirii romane, împreună cu tot ceea ce presupunea acest lucru, a fost, probabil timp îndelungat, abandonată. Ipoteza corespunde, cu probabilitate mare, adevărului istoric, numai că ni se pare impropriu să se vorbească despre o rusticizare. După părerea noastră, viața rustică nu a fost abandonată în totalitate niciodată în Dacia, nici în timpul stăpânirii romane, nici după aceea. Este mai degrabă vorba despre o retragere a unei părți a populației fie în sudul Dunării, la adăpostul castrelor romane, fie către locuri cu poziție strategică, în proximitatea vetrelor de locuire permanentă din interiorul arcului carpat sau de pe platourile muntoase înalte, proces care a caracterizat îndeosebi un anume segment al populației orășenești, a cărei existență ulterioară a fost, într-adevăr, supusă unui proces de adaptare la realitățile istorico-sociale care au urmat.

5.2. Pentru descrierea romanității orientale, a tipului de civilizație caracteristic în proporție covârșitoare acestui spațiu etnic și socio-economic, semnificativă în cel mai înalt grad este existența fenomenului de **absorbție terminologică** existentă la nivelul anumitor vocabulare.

Astfel, fără a ignora aspectul semnificativ al cauzelor interne care stau la baza multor modificări semantice, considerăm că *schimbarea de domeniu referențial* a

anumitor lexeme care nu aveau inițial atingere cu sfera noțională păstorească, dar care ajung pe terenul limbii române, să fie cunoscute exclusiv cu aceste sensuri, are capacitatea de a descrie destul de limpede fizionomia mediului economic și social preponderent la nivelul latinității orientale târzii (ulterior al romanității caracteristice evului mediu timpuriu).

Numeroase lexeme cunosc o specializare de sens, a cărei cronologie este în majoritatea cazurilor imposibil de precizat, oricum cu destulă probabilitate, caracteristică unei etape târzii a latinei dunărene, care conduce la circumscrierea acestora, în cvasitotalitate, sferei referențiale păstorești.

a.1. Tipologic, majoritatea acestor deplasări semantice sunt **restrângeri de sens**, însoțite uneori de o schimbare a registrului stilistic sau de o certă restricționare a tipului de referent cu care pot fi asociați. Schimbarea de registru stilistic poate fi, în extrem de puține cazuri, catalogată ca **degradare semantică** propriu-zisă.

În această subcategorie pot fi incluse unele *nume de animale*:

Animal, animalia s.n.pl. „viețuitoare, ființă; animal”, termen legat semantic de *anima* „ființă, creatură” (ILR II: 162; Mihăescu 1993: 262) se află la baza unuia dintre termenii păstorești cu sens generic, *nămaie* „animale cornute de talie mică; vite mici”, cu o specializare semantică regională „oaie” (CADE s.v.), care descrie elocvent tipul de păstorit specific nord-dunărean; *annotinus* adj., (unul dintre derivatele lui *annus*, termen agricol care desemna „recolta de grâu dintr-un an”), de la al cărui sens generic „de un an, de anul trecut” a fost explicat cel restrictiv de „miel sau mioară de la înțarcare până la doi ani” cu care este cunoscut regionalismul *noaten* s.m. (care își mai păstrează încă uzul adjectival, însoțind un lexem specific domeniului referențial păstoresc *miel noaten* „miel de la 6 luni la 2–3 ani”); *tertius* aflat într-o situație similară, adj. „care se află în al treilea an de viață”, se întâlnește, de asemenea, dialectal, *terțân, terțin, tersân* s.m. „miel sau vițel de la un an la 3 ani”. *Matrix, -icis*, unul dintre lexemele legate de ideea de „fertilitate, capacitate de reproducere”, care desemna generic „femela, animalul de reproducție” se referă, în română, exclusiv la „oaia care a fătat”.

Semnalăm și câteva verbe specifice:

Verbul *deponere* „a pune jos, a depune, a culca; a încredința” se întrebuințează aproape exclusiv la nivelul terminologiei pastorale cu referenți nume de animale și trimite la momentul concepției: *a depune* „a concepe, a rămâne grea, a prinde vițel” sau la cel anterior fătăturii „a fi gata de fătat”; *hibernare*, lexem care, prin semantica generală, „a trece iarna”, era caracteristic pe terenul limbii sursă mai cu seamă domeniului terminologic militar, unde se referea la întreținerea castrelor și a personalului aferent, acțiune care implică în subsidiar unele activități cum ar fi asigurarea hranei și a adăpostului, capătă în latina dunăreană o nuanțare specială, păstrată insular până în prezent, referitoare la acțiunea de „hrănire și întreținere a animalelor peste iarnă”. Ni se pare semnificativ faptul că în zone diferite, acest verb are sensuri diferite; *meridiare*, care era folosit în sfera umanului pentru a indica scurta perioadă de odihnă specifică miezului călduros al zilei, se restrânge

semantic exclusiv la domeniul păstoresc și acceptă numai referenți nume de animale; *salcinarius*, adjectiv legat noțional de ideea „de povară”, a devenit în română *sărciner*, unul dintre elementele cele mai caracteristice ale vieții păstorești de un anume tip (care se întâlnește mai cu seamă în spațiului muntos înalt, care presupunea vâratul în munte și organizarea stânei).

Numele de produse cunosc, în general, o bună stabilitate semantică, căci o deplasare de sens întâlnim numai la *unctum*, participiu substantivizat din *unguo*, „a unge”, mai tâziu „a mirui”, al cărui sens târziu „masă îmbelșugată, ospăț gras” (păstrat de unele idiomuri romanice: it, retr., fr., prov., cat., sp., port.) își îngustează în română semnificația la cea îndeobște cunoscută „grăsime extrasă din lapte”; *pallium* „vestmânt de lână”, se regăsește în *pai* „lâna de primăvară a oilor”; *scutarius* trece, probabil, tot la nivelul latinității populare târzii, dinspre domeniul terminologic militar spre cel specific crescătorilor de animale (ca și *turma*, de altfel).

a.2. Un caz aparte de **extensie**, care ar putea fi descris totodată și ca **înnobilare semantică**, reprezintă evoluția dinspre sfera animalului spre cea exclusiv umană. Este cazul lexemului *feta*, întrebuințat inițial ca adjectiv pe lângă un referent nume de animal (*ouis feta*), numai ocazional, și probabil figurat, acceptând un determinat din sfera umanului, *mulier feta*, pentru a desemna „graviditatea, sarcina”. Pe terenul limbii române cunoaște, pe lângă o deplasare a uzului exclusiv la sfera umană, o schimbare semnificativă de sens, desemnând „femeia tânără, copila; fiica”. Același fenomen se petrece cu *matrix* în aromână, unde *mătrică* „brebis laitière” cunoaște și sensul de „doică” (Mihăescu 1993: 267).

Într-un mod deosebit ar trebui tratat cazul lui *fetus*. Acest termen, cunoscut inițial cu un sens concret, legat tot de ideea de „graviditate, sarcină”, ajunge, prin extensie metonimică, să desemneze puii animalelor de interes economic: *fetus pecorum* (Guțu 1983: 475). Timp îndelungat, evoluția specifică a acestui termen prin care el se înscrie și se izolează exclusiv în sfera referențială umană, unde descrie raportul de filiație și trimite la „copilul, fiul cuiva”, a fost considerată ca un „reflex al vieții păstorești”, căci numai în graiul ciobanilor *fetus* cu derivatele lui „ar fi putut deveni un cuvânt tipic, alături de *fiu* sau *băiat*, după ce la origine sensul lui curent fusese de „puiul unui animal” (Densusianu GS II: 314). Dar în acest caz ciobanii par a fi fost cei romani, dacă luăm în considerare faptul că acest sens pare a fi fost curent în latină, după cum sugerează sintagma *fetus geminus* „copii gemeni”, care apare la Ovidiu, evident dacă nu avem a face cu o licență poetică, ipoteză îndoielnică, totuși, dacă ne raportăm la anumite fapte romanice: dialectal, italiana cunoaște același sens ca româna, *fetu* „Kind” (REW 3273), iar în sardă *fedu* „Nachkommenschaft” („descendență, urmași”) cunoaște circulație în aceeași zonă semantică. În acest caz particular, româna ar intra în aria conservatoare a romanității, nu în cea inovatoare.

5.3. O categorie aparte, care caracterizează în **mod negativ**, prin absență, și care poate nu ar trebui inclusă aici, la descrierea acestei variante, convențional denumită **latina dunăreană**, este alcătuită din elemente care erau cunoscute la

nivelul unor etape anterioare de evoluție a limbii latine cu sensuri pastorale (după cum sugerează sursele), dar care nu se regăsesc la nivelul latinității târzii (indiferent de varianta ei teritorială). Este cazul unui număr redus de lexeme: *ago*, *agere* „a mâna” (Ernout-Meillet I: 17), păstrat exclusiv prin intermediul unui derivat tehnic – *coagulum*, *coagulare* – cu circulație în aceeași zonă semantică, sau *alo*, *alare* cu semantică similară, complet dispărut, însă. Pentru noțiunea respectivă idiomurile romanice folosesc *minare* sau *pascere*.

Componenta cu semantică pastorală a vocabularului latinei dunărene, descrisă aici schematic prin referire la unele aspecte care ni s-au părut semnificative, nu sugerează, prin mediul referențial la care trimite, vreo tendință spre nomadism, instabilitate teritorială sau absența unei organizări statale. Caracterul profund *popular* al limbii române își are neîndoiește rădăcinile în această fază anterioară.

6. VOCABULARUL ROMÂNII COMUNE

Aspectele semnificative referitoare la situația stocului lexical moștenit din latină, supus analizei, specific etapei de unitate dialectală, **româna comună**, este puțin probabil să fie corespunzător descrise prin raportare la un vocabular reconstituit, în urma selectării exclusiv a elementelor comune, cu anumite valoare de circulație.

Relevant ar putea fi, dimpotrivă, rezultatul obținut în urma unui *cumul* al tuturor elementelor care pot fi atribuite stratului lexical moștenit, etapă care ar putea fi urmată numai ulterior de descrierea poziției diverselor **vocabulare terminologice** prin raportare la acest ansamblu.

Sărim peste etapa **reconstrucției de vocabular**, similar în multe privințe, sub aspectul inventarului lexical moștenit, cu cel caracteristic latinei dunărene, ne vom opri succint asupra a ceea ce ni s-a părut că ajută la particularizare.

Prin raportare la un *sistem lexical comun*, se poate constata, la acest nivel cronologic, prezența unor lexeme exclusiv în dialectul nord-dunărean: *adăpost*, *armăsar*, *fânaț*. Păstrarea în dialectul extrem occidental al romanității orientale a lui *fir* ne împiedică să postulăm pentru aromână și absența lui *fân*, care e de presupus că a existat (noțiune pentru a cărui complinire aromâna folosește totuși *earbă uscată*), însă lipsa lui *fânaț* din inventarul lexical al acestui idiom a fost explicată prin existența deplasărilor regulate între locuințele de vară și cele iarnă, care fac inutilă grija pentru asigurarea unui stoc de nutreț pentru animale (Giuglea 1943: 270). Acest aspect ar putea sugera existența unor particularități economice și sociale vechi, comune acestor două ramuri ale romanității, care s-ar putea verifica și prin existența exclusiv în aromână a unui termen asociat vieții păstorești specifice acestui spațiu: *fâlcare* (<lat. *falcaria* DDA: 542). Acest din urmă termen este legat de o realitate socială exclusiv aromânească, existența unor grupuri sociale înrudite între ele – *fâlcări*, care se aflau sub conducerea unică a unui *celnic*.

Instituția celnicatului ar putea să reprezinte un stadiu vechi de evoluție socială, conservată la acest nivel în spațiul aromânesc, dar ea nu se regăsește, atât cât ne permit sursele să afirmăm, la nordul Dunării.

Pe de altă parte, subliniem existența exclusiv în aromână a unor lexeme moștenite din latină (în această comparație meglenoromâna și istroromâna contează ca puncte de reper secundare, numai de control, vocabularul lor nu înregistrează existența unor cuvinte moștenite din latină, proprii în exclusivitate acestora) care nu se regăsesc în dialectul norddunărean – *cășare*, *fulină*, *surin*, pentru al căror domeniu dacoromâna apelează la alți termeni, de substrat. Astfel, pentru *cășare* cunoaște circulație *stână* (și probabil *mutare* din latină); *burduf* este folosit pentru referentul la care trimite *fulină*; și posibil, *față*, entopic general cunoscut care se referă la calitatea unui versant muntos de a fi expus la soare (cu consecințe economice asupra calității ierbii) pentru *surin*. Această situație lasă să se întrevadă existența unor izoglose cu existență foarte veche, care ar putea să descrie o distribuție dialectală certă la nivelul latinității târzii.

Interesante sunt, de asemenea, și raporturile de sinonimie stabilite pentru lexeme caracteristice aceluiași strat etimologic, cum ar fi: *arete-berbec*, *oaie-mătrice-mia*-**păcură*, *păstor-păcurar-scutar* (?), sau cu elemente de substrat: *asin-măgar*; *ied-vătui*; *caș-brânză*; *staul-stână*; (*a*)*rugă-strungă* și posibilele urmări ale acestora. Unii termeni se restrâng semantic și geografic (*arete*), alții numai semantic (*păstor*, *rugă*), alții dispar treptat (*asin*, **păcură*) sau se restrâng stilistic (*măgar*).

Inutil să mai adăugăm că aceste fapte nu sunt de natură a acredita ipoteza descendenței sud-dunărene a romanității orientale în ansamblul ei.

7. RAPORTAREA LA INVENTARUL LEXICAL SPECIFIC SPAȚIULUI LINGVISTIC ROMANIC OCCIDENTAL

Această comparație favorizează decelarea unor categorii marcate, evident, de factorul *arbitrar*, în funcție de prezența unui termen de origine latină într-un număr redus sau ridicat de idiomuri romanice, conservarea termenului respectiv pe arii geografice întinse sau restrânse ale romanității. Fără a intra în detalii legate de asemănări și concordanțe, covârșitoare sub aspect numeric, căci, în fond, majoritatea lexemelor păstorești moștenite de română din latină se circumscriu în categoria termenilor panromanici sau cu distribuție largă în spațiul lingvistic romanic, vom încerca să ne oprim asupra trăsăturilor care ajută la individualizare.

Prima categorie cuprinde un număr însemnat de lexeme, îndeosebi pe cele care aveau o semantică pastorală și în latină:

A. Termeni latinești păstrați pe arii romanice largi (mai mult de cinci idiomuri romanice, cu distribuție în teritorii dispartate): *adaquari* (rom., it., log., fr.v., fr. dial., it.dial., port.) (REW 147), *agnellus* (rom., it., sard. dial., frl., fr., prov., cat.) (REW 284), *animal* cu sensul colectiv *animalia* (drom, ar., megl., rtr.,

engad., fr., sp., sp.dial., port., fr.dial.) (REW 476), *aries* (rom., rtr., it.dial., fr.dial., prov., sp.) (REW 645), *caldaria* (drom., it., engad., frl., fr., prov., cat., sp., port.) (id. 1503), *carraria* (drom., ar., it.v., fr., prov., cat., sp., port.) (id. 1718), *casearia* (ar., it., it.dial., fr.v., fr.dial., sp., port.) (id. 1735), *caseus* (rom., it., it.dial., rtr., sp., port.) (id. 1738), *cellarium* (drom., ar., it.v., sard. dial., frl., fr., prov., cat., sp., port.) (id. 1804), *colostrum* (drom., it., it. dial., sard. dial., frl., cat., sp., sp. dial., port.) (id. 2058), *cornutus* (drom., vegl., it., it. dial., engad., fr., prov., cat., sp., port.) (id. 2242); *fetus* (drom., it.dial., sard.dial., fr.dial. *fedo* „Mädchen” (id. 3273); *hibernare* (drom., v.it., it. dial., engad., fr., prov., cat., sp., port.) (id. 4124); *pastio* (rom., it., sard., frl., fr., prov., sp.dial.) (id. 6287); *stabulum* (drom., it., frl., it.dial., fr., prov., cat., sp.dial., port.v., breton) (id. 8209); *tertius* (megl.⁸, it., rtr., frl., fr., prov., cat.) (id. 8679); *tondere* (drom., it.v., it.dial., rtr., fr., prov., cat., sp.) (id. 8779); *uber* (it.v., romagn., it.dial., rtr., grodn., frl., it.dial., wallisisch; în română forma curentă, literară, *uger*, provine din contaminarea cu *suge*; REW 9026).

Faptul este explicabil atât prin moștenirea pastorală a civilizației romanice, cât și prin sfera semantică acoperită de termenii aduși în discuție, strâns legată de realități concrete, greu de supus unui proces de schimbare radicală, ceea ce atrage după sine o anumită stabilitate și în plan lexical.

B. Semnificativă din perspectivă comparativă este existența categoriei formate din lexeme păstrate în română și care se regăsesc pe *spații reduse ale romanității occidentale*. Aici ar putea fi incluse câteva lexeme incerte sub aspectul etimologiei, în ce privește termenul românesc: *alica* (presupus prototip pentru **alricula* > rom. **ariche* HEM II (sard., it.dial., sp.; REW 337), *serum* (rom., it., fr., sp.v.; REW 7870); câteva **nume de unelte**, considerate timp îndelungat ca împrumuturi vechi grecești, tocmai din pricina slabei atestări la nivel romanic: *galleta* (calabr. *gaddetta*; abruz. *galette*, lomb. *galeda*, sard. dial. *galaida*, v.fr. *jaloie*) (REW 3656); *putina* (frl.) (REW 6878a); unele **nume de animale**: *annotinus* (it. dial., sard. dial.; REW 485); *haedus* (rom., it. dial., sard.dial.; REW 3974), *pecora* (it., friul., tosc., calabr., neap); **verbe**: *meridiare* (drom. dial., it. dial., sard. dial., fr., alb.; REW 5530), *minare* (rom., vegl., it., it.dial.; REW 5585); **calități**: *coccinus* (drom. dial., engad., rtr.; REW 2008); *labes* (rom., pg.; REW 4806).

Cu excepția câtorva termeni care pot fi incluși în nucleul fundamental al terminologiei pastorale românești (cum ar fi *ied* <*haedus*, *putină* <*putina*⁹, *zer* <*serum*), care cunosc circulație și în prezent pe întreg teritoriul lingvistic românesc, bucurându-se de o poziție forte în limbă, în această categorie înregistrăm și câteva cuvinte cu poziție periferică: *coccinus*, *labes*, *meridiare*, păstrate în arii dialectale izolate ale romanității (statut pe care îl au, în mod curios, și descendenții românești ai acestor termeni).

⁸ În dacoromână este păstrat sub forma unui derivat, *înterțiu*, cf. REW 8679.

⁹ Cel puțin în unele lucrări de specialitate, termenul este pus pe seama influenței vechi grecești asupra latinei dunărene (cf. Diclescu DR IV 1924–1926: 394 ș.u.; Rosetti ILR: 212).

În această categorie se poate remarca existența unui număr de lexeme cu semantică pastorală caracteristici românei, dialectelor italiene sudice și dialectelor sarde (areal lingvistic ce formează așa-numita **zonă conservatoare a romanității**): **extirpus*, *fetare*, *haedus* (rom. *ied*, log. *edu*, cors. *egyu*), sau cu lexeme conservate în **arii laterale ale romanității**: *caucus* (rom *cauc*, port. *caco*) (REW 1173) sau *labes* cu sensul „pată, murdărie” (rom. *lai* „pătat cu negru” (d. oi); dacă e să acceptăm această etimologie), port. *laivo* „cu pete ușoare” (cf. REW 4086).

Nu este exclus, în cazul termenilor cu izoglose care au aspect de enclave să avem a face cu arii de circulație restrânse recent (din pricini diferite), în timpurile trecute aceștia caracterizând spații lingvistice romanice mult mai largi.

Există câteva lexeme păstorești care particularizează în cel mai înalt grad româna, cu circulație exclusivă la nivelul romanității orientale: *addepositum*, *agnella*, *matrix* cu sensul „oaie care a fătat” (restul romanității conservă exclusiv sensul de „uter”, „colici”), *ouis*, *pecuina*.

După cum se poate observa, numărul lexemelor cu această semantism care pun în opoziție arealul lingvistic occidental cu cel oriental este foarte redus. Majoritatea termenilor păstorești pe care spațiul romanic îi păstrează din latină poate fi descrisă printr-o bună stabilitate în timp și spațiu.

C. Un fenomen care trebuie semnalat, în special din perspectiva comparației limbilor și dialectelor romanice recente, este acela al **răspândirii diferite a sensurilor**. Cu toate că majoritatea descendenților lexemelor latinești în limbile romanice care provin din același etimon trimit la aceeași zonă semantică, există câteva cazuri în care distanțele de conținut sunt semnificative.

Atragem atenția că aceste schimbări ar putea caracteriza etape târzii și s-ar putea datora unor cauze externe, specifice fiecărui sistem lingvistic în parte. Sursele lexicografice pe care ne bazăm se referă la faze lingvistice târzii, relativ recente, și nu este exclus ca ele să reflecte rezultatul unor reorganizări interne ale vocabularului, sub presiunea unor factori de natură stilistică sau pur și simplu care țin de anumite preferințe lexicale geografice. Majoritatea acestor schimbări semantice semnificative au fost deja consemnate în unele lucrări anterioare (Densusianu *Aspecte* I: 14–21).

Animalia cu sensul colectiv „mulțime de animale” este conservat numai la nivelul romanității orientale cu sensul de „animale de talie mică, mulțime de oi”, regional „oaie” în lexemul *nămaie*, în timp ce semantica specifică spațiului romanic occidental trimite la alt tip de realități: engad. *almeri* „Schwein” (= porc), fr. *aumaille* „Vieh” (= vite); pg. *alimanha* „animale mici de pradă”, port. dial., fr. dial. *armalho* „taur”, barr. *almalho* „vită” (REW 476).

Fructus, termen caracteristic vocabularului agricol „fruct, rod” și celui juridic latinesc „uzufruct” (cu o deplasare semantică specifică limbii latine ușor de explicat) trimite, în limba română la cu totul alt referent, arătând o adaptare

similară altor termeni, rom *frupt* semnificând: „rodul, produsul („fructul”) oilor”; „lapte, lăptărie, produse din lapte”, de unde, prin extensie „mâncare de dulce” (DA s.v.); „aliment gras” (ILR II: 138)¹⁰.

Constatăm și unele diferențe de conținut explicabile prin cauze interne, de preferință stilistice sau regionale:

Unctum, inițial forma de participiu de la *ungo*, *-ere* „a mirui, a parfuma”, își conservă sensul de „Salbe” („alifie, unguent”) în majoritatea limbilor romanice, în timp ce în doar câteva idiomuri (româna și probabil, friulana) termenul capătă accepția de „produs secundar din lapte, grăsimea solidă obținută în urma separării smântânii de zer” (it. dial. *unt* „Butter”, frl. *Ont* „gekochte Butter” cf. REW 9057) (termenul reprezintă o inovație față de latină; termenul propriu folosit de latină era *buthyrum/buthurum*).

Vervex, *-ece* „Hammel” („berbec castrat, batal”) este conservat cu acest sens în câteva idiomuri romanice (rom., rtr., dalm.), dar se circumscrie sensului „oaie” în idiomurile romanice occidentale: log. (*b*)*arvege*, fr. *brebis* (cf. REW 9270). *Pecora* „oaie”, la care se poate raporta arhaismul *păcură*, *păcurea*, are acest sens pe spații întinse (it., friul., tosc., calabr., neap), regional, însă, numai în dialectul cremonez circulă cu sensul „țap”.

De altfel, subansamblul format din numele animalelor domestice (în special al masculilor unor animale de interes economic: *oaia*, *capra* și *vaca*) a fost supus, în perioada latinei târzii, unui proces de reorganizare internă, reflectat de păstrarea selectivă a anumitor termeni latini specifici în vocabularul limbilor romanice și de reorientarea semantică a unora dintre aceștia pe teren romanic. Explicația ar putea avea la bază obiceiul vechi, sesizabil la toate popoarele indo-europene, de a denumi masculii animalelor domestice fie prin lexeme de feminin (epicene la origine), cărora li se adăugau unele compliniri adjectivale (cf. *ouis mas* la Varro, pentru a se denumi *berbecul*), fie prin unele inovații lexicale care au avut circulație restrânsă la nivelul romanității (*aries* și *taurus*, de pildă, considerate inovații târzii, cu o circulație ulterioară redusă) (Ernout-Meillet II: 724).

Sub aspect numeric, precumpănitoare sunt totuși categoriile reprezentate de termenii panromanici și de cei răspândiți pe spații romanice largi, făcând parte din inventarul lexical care asigură coerență și unitate întregului spațiu romanic.

Anumite deosebiri frapante, între semantica unor termeni pastorali specifici spațiului lingvistic romanic oriental și cea păstrată în cel occidental, trimit la unele amenajări semantice și formale datorate sistemului lingvistic în care aceste cuvinte au funcționat (cazul fr. *brebis* < lat. *berbex*+ lat. *nutrix* cf. REW 9270), în timp ce altele reflectă în cel mai înalt grad preponderența păstoritului în spațiul lingvistic oriental și în special tipologia acestuia, orientată mai ales spre creșterea animalelor

¹⁰ Faptul că acest termen a ajuns să desemneze produsele interzise, în perioadele de post alimentară premergătoare unor mari sărbători ale creștinătății ortodoxe, este grăitor pentru rolul jucat de mediile pastorale în adoptarea și răspândirea creștinismului în spațiul carpatic.

de talie mică, îndeosebi oi (*animalia, matrix*), caracterizată regional de deplasări periodice spre zone cu vegetație permanentă, dar raportată la centre umane stabile (*dolus*).

8. LEXICUL ÎMPRUMUTAT DE ALBANEZĂ DIN LATINĂ

Semnificative sunt, din perspectiva caracterizării stocului lexical păstoresc moștenit din latină în ansamblul romanic, rezultatele unei perspective contrastive asupra acestuia prin raportare la *inventarul lexical cu semantică similară împrumutat de albaneză din latină*. Acestea arată că „domeniul pastoral (...) este mai sărac în convergențe și paralele”¹¹ decât în cazul stocului autohton pe care aceste două limbi îl au în comun.

A. Cu unele rețineri, generate de faptul că unii termeni pastorali considerați îndeobște de origine latină în albaneză au fost explicați și prin raportare la substratul ilir al acestei limbi (v. pentru amănunte Vătășescu 1997: 498), există un corpus redus de **lexeme comune româno-albaneze** circumscrise acestui domeniu lexico-semantic: *coagulum, colostrum, cuppa, *deramare, fructus* (termenul cunoaște sensuri diferite în cele două limbi, albaneza asemănându-se cu limbile romanice occidentale în această privință), *furca*¹², **haedus, matrix, *matteuca, meridiare, mula, *plagijs, sarcinarius, tittia, turma, vituleus* (dacă acceptăm etimologia latină pentru rom. *vățui*).

B. Numărul cel mai important de lexeme cu semantică pastorală pe care româna le-a moștenit din latină este cel al **termenilor pe care albaneza nu i-a împrumutat**: *adaquare, agnellus, annotinus* (albaneza pare a conserva, totuși, un calc după termenul latin), *aries, bucina, caldaria, callis, casearia, caseus, coccinus, dolus, fetare, galleta, minare, pascere, pastio, *pecorarius, uber, unctum, vervex*¹³.

Absența concordanțelor albanezo-române în ceea ce privește sectorul lexical latin (moștenit în română, împrumutat în albaneză), dar prezența unor similitudini lexicale pe care albaneza le are cu unele limbi romanice occidentale au condus la concluzia că nu se poate vorbi de o arie lingvistică romanică care să cuprindă româna și albaneza, implicit deci, au sugerat ipoteza că influența latină asupra celor două limbi s-a exercitat fie în epoci diferite, fie din partea unor variante diferite ale latinei. Albaneza este o „limbă indo-europeană puternic influențată de latină în

¹¹ Vătășescu 1997: 498.

¹² Domeniul lexical comun pentru acest termen este considerat, în această lucrare, a fi cel casnic, legat de prelucrarea lânii, nu cel pastoral. Semantica veche a lexemului, atestată de sursele latinești scrise, trimite totuși la ustensila proprie crescătorilor de vite, care o foloseau pentru a întoarce și a strânge *fânul* (Guțu 1983: 509).

¹³ Interesant este faptul că albaneza a preferat, totuși, alți termeni latini pentru a desemna noțiunile respective (când nu apar termeni de substrat), precum: lat. *COLERE* (în locul lui *PASCERE*), *SITULA* (în locul lui *GALLETA*), *MALUM* (pentru *DOLUS*), *SCABIA* (pentru *ARANEA*) (Vătășescu 1997: 506 ș.u.).

diferite momente, a căror succesiune este, însă, dificil de stabilit¹⁴, în timp ce influența limbii de substrat asupra formării românei este profundă, cuprinzând atât lexicul, cât și domeniul morfologiei și, probabil, al sintaxei (imposibil de explicat, deci, printr-un simplu împrumut), de unde concluzia logică că raporturile albanezo-române trebuie deduse „dintr-o foarte probabilă înrudire originară a substratului românei cu limba antică pe care o continuă albaneza”¹⁵.

Un alt aspect semnificativ ce rezultă din comparația celor două limbi este și acela că diferențele dintre cele două limbi sunt mai mari decât asemănările (aspect sesizat încă de Philippide OR II: 629). Toate aceste fapte lingvistice nu sunt, în consecință, de natură a acredita teoria conform căreia locul de formare al limbii române se poate amplasa în proximitatea spațiului etnolingvistic ilir, iar conviețuirea protoromânilor cu populația albaneză ar fi putut avea loc până în epoca *românei comune*¹⁶.

În altă ordine de idei trebuie remarcat că limba albaneză este, de asemenea, limba unor păstori, ceea ce ar fi trebuit să se reflecte, după părerea noastră, și în numărul mult mai mare de lexeme cu semantică pastorală pe care cele două limbi ar fi trebuit să le aibă în comun, inclusiv în ceea ce privește elementul latinesc, dacă ar fi să acceptăm ipoteza traiului în comun al acestor două nații până în epoca medievală.

9. CONSIDERAȚII FINALE

1. Dezvoltată și maturizată sub alte auspicii materiale și politice decât lumea romanică occidentală, civilizația romanică orientală nu poate fi corect înțeleasă în toate aspectele ei esențiale fără raportarea la viața păstorească. Vechimea remarcabilă a acestui mod de existență se reflectă cel mai bine în vechimea vocabularului aferent. Într-o proporție covârșitoare, lexemele circumscrise acestui subansamblu lexicosemantic provin în limba română din latină, cu o continuitate formală și semantică apreciabilă, care atinge, în majoritatea cazurilor, fondul lexical indo-european.

2. Dificultățile referitoare la reconstrucția vocabularului caracteristic romanității orientale provin, în principal, din faptul că latina dunăreană este precar atestată epigrafic, în descrierea acesteia apelându-se la un alt sistem reconstruit, latina populară sau vulgară. Așadar, materialul lexical adus în comparație este cel atestat în sursele latine (incomplet sub aspect numeric și de o factură certă, caracteristic îndeosebi aspectului cult al limbii), care a fost raportat apoi la fapte romanice care, prin forța împrejurărilor, sunt târzii și departe de a fi exhaustive. În consecință, ceea

¹⁴ Vătășescu 1997: 2.

¹⁵ Brâncuș 1983: 20.

¹⁶ La o concluzie asemănătoare ajunsese și Hasdeu: „fără a se mișca unii din Dacia Traiană și alții din Epir, românii sau daco-latinii și albanezii sau epiroto-latinii sunt și nu pot a nu fi legați printr-o extremă asemănare lingvistică, deoarece provin unii și alții din elemente romanice și elemente tracice, amestecate însă în diverse epoci, prin diverse dialecte, cu diverse doze și sub diverse doze climatologice” (*Ist. crit.* I: 309).

ce putem afirma cu certitudine despre ansamblul vocabularului latinei dunărene (și, prin urmare, și despre componenta cu semantică păstorească a acestuia) se bazează în mare pe comparații cu fapte de limbă atestate ale latinei clasice, înregistrate în opere care au supraviețuit istoriei. Prin raportare la aceste surse s-a făcut și se face, în general, caracterizarea lexicului general moștenit din latină de limba română (sărăcire semantică, reorganizări interne ale vocabularului, deplasări dinspre segmentul activ spre cel pasiv ș.a.m.d.).

În ciuda precarității acestor surse și a naturii lor speciale, corpusul păstoresc al limbii române prezintă, într-o proporție covârșitoare, o remarcabilă continuitate, atât formală, cât și semantică, cu vocabularul latinei. Majoritatea acestor termeni se regăsesc în sursele clasice, în toate epocile istorice. Valențele poetice inedite ale unor lexeme legate, prin sensurile lor inițiale, de creșterea animalelor trimate, după părerea noastră, la o bază socio-economică foarte asemănătoare cu cea românească (nu postulăm aici nimic despre raportul genealogic în această privință, majoritatea autorilor sunt de acord cu moștenirea preponderent dacică a acestui domeniu economic românesc). Însă ipotezele legate de originea pastorală a vechii civilizații latine par a corespunde realității.

3. Discrepanțele semantice la acest nivel, atâtea câte sunt, vizează un număr foarte mic de termeni. Tipologia relațiilor semantice între elementul lexical românesc și cel latin descrie, în general, raportul genealogic existent între acestea. Este inclusă aici relația de *hiponimie/hiperonimie* (cum am putea considera că este cazul pentru drom. *nămaie* și lat. *animalia*), precum și cea care descrie raportul *general/particular* (drom. *mătrice* față de lat. *matrix*).

Cercetarea mai atentă a atestărilor scrise ale latinei arată că româna este mai *conservatoare* în unele cazuri decât s-a presupus până în prezent.

Unul dintre exemplele des invocate în legătură cu preponderența păstoritului în economia mediului economic al civilizației romanice dunărene (este cazul lui *fetus* și al întregii familii lexicale a acestuia) nu corespunde întocmai realității istorice.

Similitudinile socio-profesionale ale spațiului romanic oriental cu cele specifice latinității sunt, după părerea noastră, mai mari decât s-a admis până în prezent. Nu este exclus ca numai imposibilitatea de a compara aceleași variante diafrastice (din pricina slabei atestări) să ne împiedice să postulăm o mai mare continuitate de conținut la nivelul întregului stoc lexical romanic și îndeosebi în ceea ce privește această componentă a vocabularului.

4. Româna comună este, de asemenea, un diasistem reconstruit prin comparație interdialectală. O cercetare comparativă asupra corpusului cu semantică pastorală păstrat de limba română, care în această întreprindere contează ca simplu dialect, cu inventarul lexical păstrat de aromână, nu acreditează cu argumente lingvistice ideea descendenței sudice a romanității carpatice. Puține lexeme se află la nivelul acestei variante lingvistice temporale în raport de geosinonimie absolută (arom. *cășare*/drom. *mutare*; arom. *surin*/drom. *față*), ceea ce arată o remarcabilă unitate dialectală, urmare a existenței, în vechime, a unui continuum romanic oriental.

5. Raportarea fondului lexical latinesc cu semantică pastorală la ansamblul romanic occidental evidențiază, dincolo de configurația dialectală veche, sesizabilă în unele cazuri, sugerată de păstrarea unor lexeme latinești în spațiul occidental, altele decât cele care se pot regăsi în teritoriul lingvistic oriental pentru desemnarea acelorași noțiuni (cazul pentru *ouis-ueruex*, parțial pentru *haedus-capritus*), existența unor discrepante semantice în cazul fondului lexical cu semantică pastorală conservat la nivelul mai multor idiomuri romanice. Într-adevăr aceste fapte nu pot fi altfel explicate decât prin *tipologia* păstoritului românesc, aparte în ansamblul romanic prin permanență și trăsături definitorii.

6. Date fiind similitudinile socio-profesionale cu spațiul socio-economic albanez, ar fi fost de așteptat asemănări mult mai mari între vocabularul pastoral moștenit de română din latină cu lexicul păstoresc pe care albaneza l-a împrumutat din latină. Ipotezele care legau procesul etnogenetic (deci, inclusiv, cel glotogenetic) românesc de teritorii geografice aflate exclusiv în sudul Dunării, în cuprinsul vechii Dardanii, nu își găsesc justificare în argumente exclusiv lingvistice.

7. Remarcăm că toate aceste fapte de limbă, prezentate mai sus, reflectă un aspect important al istoriei culturale românești, anume specificul popular al latinei conservate în spațiul lingvistic oriental, specific datorat, printre altele, și absenței totale a influenței culte latinești exercitate prin intermediul școlii sau al bisericii, cel puțin până în secolul al XVIII-lea. Acest aspect face ca situația fondului moștenit al limbii române în ansamblul vocabularului românesc să fie similar aceluia al unui sistem închis, fiind complet privat de influențele ulterioare din acest strat lingvistic, care să întărească și să susțină caracterul romanic al structurii gramaticale și lexicale a limbii române. Prin contrast, avem situația și specificul limbii latine în Occidentul romanic, unde „latina medievală devine sursă de îmbogățire a vocabularului limbilor în ascensiune culturală cu termeni necesari pentru a exprima mulțimea de concepte fără înveliș sonor pe teren romanic” (Rîpeanu 2001: 40). Adesea influența cultă, exercitată permanent asupra fondului lexical moștenit, a contribuit la modificarea în formă sau în conținut a elementelor lexicale caracteristice acestui strat lexical, ceea ce nu se poate susține în cazul românei sau al dialectelor ei istorice.

Acest aspect își are relevanța lui, referitor la caracterul profund romanic al limbii române (Pușcariu 1920: 41), precum și la capacitatea etnică de conservare a rădăcinilor autohtone și romanice într-un mediu „neromanic”, ba mai mult, adesea chiar ostil romanității. Aceste fapte arată, indiscutabil, tenacitate și robustețe etnică, ceea ce explică, în ultimă instanță, capacitatea românilor de păstrare a ființei naționale în condiții istorico-politice care nu au fost întotdeauna prielnice.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- Brâncuș 1983 – Gr. Brâncuș, *Vocabularul autohton al limbii române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
 DDA – Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân (general și etimologic)*, ediția a II-a, Editura Academiei, București, 1974.

- Densusianu *Aspecte* – Ovid Densusianu, *Aspecte lingvistice ale păstoritului*, curs susținut la Universitatea de Litere și Filosofie din București între anii 1933–1935.
- Ernout-Meillet – Antoine Ernout, Antoine Meillet, *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*. Nouvelle édition, revue, corrigée et augmentée d'un index, Paris, Librairie C. Klincksieck, tome I (1959), tome II (1960).
- Diculescu, C., *Elemente vechi grecești în limba română*, în DR IV (1924–1926), p. 394–516.
- DR – *Dacoromania*, Buletinul „Muzeului Limbii Române”, 1920 ș.u.
- Giuglea 1943 – G. Giuglea, *Coïncidences et concordances entre le roumain et les autres langues romanes, III*, în *Langue et littérature. Bulletin de la section littéraire* II, 1943, p. 20–66, citat după *Cuvinte românești și romanice. Studii de istoria limbii, etimologie, toponimie*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 260–292.
- Guțu 1983 – G. Guțu, *Dicționar latin-român*, București, Editura Științifică.
- Hasdeu EMR – B. P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae*, I–III, ediția Gr. Brâncuș, Editura Minerva, București, 1972–1976.
- Hasdeu *Ist. crit.* – B. P. Hasdeu, *Istoria critică a românilor*, ediție îngrijită și studiu introductiv de Grigore Brâncuș, Editura Universitas, București, f.a.
- ILR – *Istoria limbii române*, II, Editura Academiei, București, 1969.
- Kramer 1993 – Johannes Kramer, *Sprachatlanten des Rumänischen*, în *Stand und Perspektiven der romanischen Sprachgeographie* (Hrsg. Otto Winkelmann), Gotfried Egert Verlag, Wilhelmsfeld, p. 3–20.
- Mihăescu 1993 – H. Mihăescu, *La romanité dans le sud-est de l'Europe*, București, Editura Academiei Române.
- Mihăilă DLRV – G. Mihăilă, *Dicționar al limbii române vechi (sfârșitul secolului X – începutul secolului XVI)*, Editura Enciclopedică Română, București, 1974.
- Philippide OR – Al. Philippide, *Originea românilor I. Ce spun izvoarele istorice; II. Ce spun limbile română și albaneză*, Viața românească, Iași, 1923, 1927.
- Rîpeanu 2001 – Sanda Reinheimer-Rîpeanu, *Lingvistica romanică. Lexic, Fonetică, Morfologie*, Editura All, București.
- Rosetti ILR – Al. Rosetti, *Istoria limbii române de la origini până în secolul al XVIII-lea*, Editura pentru Literatură, București, 1968.
- Vătășescu 1997 – Cătălina Vătășescu, *Vocabularul de origine latină din limba albaneză în comparație cu româna*, Editura Academiei Române, București.
- Vuia 1964 – Romulus Vuia, *Tipuri de păstorit la români (secolul al XIX-lea – începutul secolului XX)*, Editura Academiei, București.

THE ROMANIAN PASTORAL VOCABULARY IN ROMANIC PERSPECTIVE.
THE PLACE OF THE ELEMENTS INHERITED FROM LATIN IN THE ROMANIC ENSEMBLE

(Abstract)

This study emphasises the particularities of semantic nature revealed by the study of pastoral vocabulary Romanian has inherited from Latin when comparing it with the Latin one and also with other Romanic terms. Difficulties occur as some datum point involved in this comparison (Danubian Latin and Proto-Romanian*) are reconstructed lexical systems.

Cuvinte-cheie: latină dunăreană, română comună, vocabular păstoresc, vocabular romanic occidental.

Key-words: Danubian Latin, pastoral vocabulary, Proto-Romanian*, West-Romance vocabulary.

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

* Proto-Romanian – Early Romanian non-divided into dialects.

Mihaela Ivan

DE LA CUVINTE LA REALITATE. EVOLUȚII SEMANTICE ȘI MENTALITĂȚI

Terminologia este o știință relativ recentă, iar interesul pentru studierea termenilor și a lexicului asociat unui anumit domeniu de activitate a luat amploare cu precădere în cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea. Studiile terminologice se axează însă preponderent în plan sincronic și asupra limbajului contemporan. Se neglijează faptul că elaborarea oricărui sistem terminologic este un proces diacronic și că studiul lexicului fiecărui domeniu referențial din perspectiva dezvoltării sale istorice elucidează mecanismele de formare a structurilor noționale și furnizează informații referitoare la schimbările conținutului semantic (Guilbert 1965:33, 1975:83, Dubois 1975:135). Chiar și acolo unde astfel de cercetări au fost întreprinse, se abordează în special domenii relativ recente și constituite din realități concrete, a căror evoluție este vizibilă (terminologia telecomunicațiilor, terminologia militară, terminologia aviației etc.).

În prezentul studiu ne propunem să analizăm și să exemplificăm două fenomene care au stat la baza formării unor termeni financiar-bancari: extinderea conținutului semantic al unor unități lexicale existente în limba comună prin conceptualizare metaforică și calcul de structură semantică după modele împrumutate din limbile romanice, precum și relația dintre evoluțiile semantice ale acestor termeni și mentalitățile financiar-bancare predominante în România secolului al XIX-lea.

Conceptualizarea metaforică – expresie a interacțiunii dintre limbajul specializat și limba comună

„Metafora terminologică este departe de a fi un simplu mod de a vorbi, ea este în esență sa un mod de a gândi. Este cu siguranță un împrumut conceptual, dar odată ce acest împrumut este reînvestit într-o practică socială, odată ce semnificația sa este normată de actorii acestui domeniu, el devine expresia unui nou concept” (Assal 1994:26). Lakoff și Johnson (1980) consideră în acest sens că metaforele nu se reduc la procesul de conceptualizare a unei realități preexistente și că ele au capacitatea de a structura această realitate astfel încât ea să poată fi înțeleasă. Metafora permite o reprezentare rapidă, flexibilă și evolutivă a unor realități noi, ambigue; principalul său rol este acela de a „da sens” și de a face accesibile noțiuni noi pentru care nu există încă modele mentale formalizate (Hill și Levenhagen 1995).

În prezent studiată drept unul dintre motoarele de evoluție lingvistică, prima definiție a metaforei o prezenta drept figură de stil care constă în desemnarea unui

obiect sau a unei idei printr-un cuvânt care este în mod normal folosit pentru a desemna un alt obiect (sau o altă idee). „Metafora conceptuală este, în mod schematic, un fel de proiecție a unui concept mai familiar, mai concret sau mai distinct, conceptul-sursă, asupra altui concept care este mai puțin familiar, concret sau distinct, conceptul-țintă” (Collard 2005:2). Acest „transport” este posibil datorită unui raport de analogie dintre semnificatul inițial și semnificatul final. Dar această proiecție este întotdeauna parțială: numai o parte din trăsăturile conceptuale ale domeniului sursă va fi proiectată asupra domeniului țintă și evidențiată în cadrul conceptului nou-format, celelalte trăsături vor fi trecute în plan secundar, mascate în procesul de transfer semantic. Procesul de transformare semantică se bazează pe un semnificat intermediar (Dubois 1975:202) care nu are niciodată o utilizare concretă.

Calcul semantic – expresie a interacțiunii dintre sistemele lingvistice

Terminologia financiar-bancară s-a dezvoltat în strânsă legătură cu societatea și cu nevoile acesteia. Creativitatea lexicală nu a putut însă menține întotdeauna ritmul impus de necesitățile de exprimare ale vorbitorilor limbii române. Prin urmare, pentru a putea răspunde imperativelor comunității lingvistice, s-a apelat la resurse externe. Aceste fenomene de transfer produse ca urmare a contactului între anumite limbi, studiate sub denumirea de împrumut lexical sau influență străină, se prezintă sub două forme principale: a) împrumutul direct sau indirect (prin mijlocirea altei limbi) al unităților lexicale care vor fi ulterior adaptate la regulile și modul de funcționare ale propriului sistem; b) imitarea structurii (frazelogice, gramaticale, semantice sau morfematice) pentru a crea unități lexicale noi folosind material autohton; acest procedeu mixt (intern și extern) de îmbogățire lexicală poartă denumirea de calc.

În cadrul analizei noastre ne vom axa pe calcul de structură semantică. Acesta „constă în atribuirea unui sens nou unui cuvânt deja existent într-o limbă, după modelul corespondentului său străin, care este întotdeauna bisemantic. Pentru a fi posibilă copierea unui sens nou după un model străin este absolut necesar ca cele două cuvinte care se suprapun în conștiința vorbitorului bilingv să coincidă parțial din punct de vedere semantic. Pe bună dreptate se admite că termenul influențat și cel după care se calchiază trebuie să aibă măcar un sens comun. Prin intermediul acestuia se efectuează transferul sensului (sau sensurilor) pe care modelul le are în plus față de cuvântul care imită” (Hristea 1984 :111).

Termenii analizați mai jos sunt reprezentativi pentru ambele fenomene: extinderea metaforică s-a produs prin calchiera semantică a termenilor echivalenți din limbi romanice. Analiza definițiilor acestora în operele lexicografice (românești și franceze) și în literatura de specialitate evidențiază legătura care se stabilește între planul conceptual (în cazul nostru, practicile financiar-bancare ale epocii) și cel lingvistic (lexicul financiar-bancar).

Termenul *bancă*

Cuvânt cu etimologie dublă (italiană și franceză) în limba română, după cum precizează și ediția 2008 a DEX-ului, evoluția sa este similară termenului italian, dar el a fost impus în limba română sub influența directă a limbii franceze. Motivația care stă la baza transformării termenului *banco* în limba italiană, pentru a trece din lexicul comun în care desemna un obiect de mobilier în lexicul financiar, este explicată de autorul *Convorbirilor economice*: „În orașele Italiei, încă de prin veacul de mijloc, era obiceiul ca fiecare negustor ce se ocupa cu schimbul monetelor (zaraf), spre a atrage lumea, să aibă pe stradă o masă pe care efectua plățile și făcea diferitele sale operațiuni. Acea masă se numea *banco*” (Ghica 1884: 189).

Considerăm că, în limba română, termenul desemnând instituția financiară a fost împrumutat ca atare din limba italiană și că existența cuvântului *bancă* în limbajul comun nu a reprezentat decât un factor care a facilitat acest proces. Analiza intensiunii acestui concept este importantă pentru studiul nostru, ea oferindu-ne o imagine mai clară asupra ariei sale semantice. Am alcătuit, în sprijinul acestei analize, un tabel prin intermediul căruia am ilustrat evoluția sa semantică – procesele de adăugare și suprimare de seme prin care cuvântul a trecut pe parcursul celor trei etape detaliate mai jos.

Pornind de la desemnarea unui obiect de mobilier (sensul I. din LM : „scaunul lungu pre care potu sedé mai multe persone, sau pre care se potu assediá mai multe lucruri”), termenul se îmbogățește semantic pentru a desemna banca așezată în fața porții unui comerciant care practica schimbul valutar – zaraful –, suprimând ulterior o parte din semele termenului de bază pentru a ajunge la „conceptul pluridimensional” (Depecker 2003: 85–86) a cărui analiză presupune definirea raporturilor pe care acesta le întreține cu celelalte concepte și structurarea cunoștințelor din interiorul domeniului studiat.

Avem, prin urmare, o conceptualizare metaforică prin intermediul căreia se operează modificări asupra fasciculului de trăsături semice ale acestui cuvânt. Schimbarea de sens apare ca „rezultat al conjugării a două operațiuni de bază: adăugarea și suprimarea de seme” (Le groupe μ 1970: 106). Punctul de plecare este reprezentat de cuvântul *bancă*₁ – /obiect/, de obicei /din lemn/, /compus dintr-o suprafață plană/, folosit ca piesă de mobilier în diferite scopuri domestice. Termenul intermediar – *bancă*₂ – desemnează locul în care se efectuează schimbul valutar, adăugându-se, deci, semul /spațiu comercial/. Schimbarea de sens este însoțită și de o restructurare a ierarhiei semelor: cele care descriu obiectul trec în etapa intermediară pe planul secundar, pentru a dispărea definitiv din componența termenului final. Acesta din urmă presupune și o nouă îmbogățire semantică cu seme precum /instituție financiară/, /clădire/ care adăpostește această instituție, dar și semele corespunzătoare operațiunilor desfășurate în cadrul acesteia, dintre care nu am inclus în tabelul de mai jos decât pe cele de depozit și credit, ca fiind operațiunile de bază ale băncilor încă din acea perioadă:

SEME	<i>bancă 1</i>	<i>bancă 2</i>	<i>bancă 3</i>
/obiect/	+	+	–
/din lemn/	+	+	–
/compus dintr-o suprafață plană/	+	+	–
/așezat pe două sau mai multe picioare/	+	+	–
/operațiunea de schimb valutar/	–	+	+
/spațiu comercial/	–	+	+
/instituție financiară/	–	–	+
/clădire/	–	–	+
/operațiunea de depozit/	–	–	+
/operațiunea de credit/	–	–	+

Definiția lui Nicolae Idieru (1895–1896), care citează un autor străin (Cauwès 1893) și care compară bancherii cu comercianții, confirmă analiza noastră: „Pe când ceilalți negustori cumpără mărfuri, bancherii sunt niște comercianți care cumpără titluri de credit, în schimbul monetei sau altor titluri.”

Aceeași includere în domeniul comercial o întâlnim și la Șăineanu, operațiunile efectuate de bancă fiind similare cu cele descrise de Ion Ghica: „Bancă f. 1. un fel de comerț care consistă în a împrumuta și a lua bani cu dobândă, a schimba efecte, a le sconta în folosul unei prime; 2. așezământ care face aceste diferite operațiuni.”

O altă mențiune care se impune este aceea că, dacă la Laurian și Massim (LM) exista un singur articol de dicționar pentru cuvântul-titlu *bancă*, cu intrări diferite pentru cele două noțiuni desemnate de acest termen („comerț cu bani” – sensul economic – și „scaun din lemn” – sensul generic), atât la Șăineanu (DULR), cât și la Costinescu (1870) există două articole, două cuvinte-titlu separate. Considerăm că se poate vorbi de scindarea în două omonime, deoarece termenul supus calcului semantic a dobândit sensuri foarte diferite de la modelul său polisemantic (Diaconescu 1959: 137–138).

Observăm că, atât la Laurian și Massim (LM) cât și la Șăineanu, pentru acest sens al cuvântului *bancă* există două intrări: una referitoare la *bancă* – ramură a comerțului –, alta la instituția care efectuează operațiunile „comerțului cu bani”. Costinescu (1870) însă nu înregistrează decât sensul de instituție. Creditul și depozitele sunt și la Costinescu (1870) principalele operațiuni ale băncii, pentru ambele existând noțiunea de dobândă.

După cum se observă, termenul intermediar (*bancă 2*) nu este menționat în dicționarele românești ale epocii, ceea ce reprezintă una dintre condițiile de bază ale calcului de structură semantică.

Termenul *credit*

Deși sensul cel mai des utilizat în limbajul contemporan, acela de operațiune bancară specializată, este limitat în perioada studiată și apare aproape exclusiv în literatura de specialitate, termenul este folosit în special pentru a desemna încrederea

de care se bucură una dintre părți pentru a obține o amânare de plată în cadrul practicilor comerciale curente. Este de altfel și primul sens care apare în dicționare.

În limba română, acest termen reprezintă un calc după modelul termenului similar din franceza belgiană (*crédit*) și din italiană (*credito*). Avem aici un exemplu de calc de structură semantică, deoarece se atribuie sensuri noi unui cuvânt deja existent în limbă, păstrându-se un sens comun între cuvântul indigen și sinonimul său străin. Astfel, de la sensul de bază „încrederea în solvabilitatea cuiva, pe temeiul căreia poate obține bani sau marfă pe datorie” (primul sens menționat de DULR), s-a dezvoltat prin extensie, după modelul străin, cel de-al doilea sens, „Sumă de bani pusă la dispoziția cuiva pentru împrumutare pe veresie, la o casă de comerț”, din care, ulterior, a derivat cel de-al treilea: denumirea instituției care are ca obiect această operațiune.

Definiția DA detaliază mai multe aspecte ale termenului financiar și include sintagme formate în jurul acestui nucleu nominal. Ea reia parțial definiția lui Littré și reorganizează ordinea în care diferitele accepțiuni ale substantivului sunt inserate, probabil pe criteriul frecvenței cu care acestea apar în limba română.

De altfel, comparația dintre definițiile pe care dicționarele epocii le oferă pentru conceptul de „credit” în română și în franceză dovedește că cei doi semnificanți (*credit* și *crédit*) se caracterizează la momentul respectiv printr-o polisemie simetrică, mai ales în ce privește sensurile specializate. În ambele limbi, cuvântul „credit” este folosit pentru a desemna: suma împrumutată, termenul de plată, operațiunea financiară, partea bilanțului contabil. Sensul 6 din DA nu apare în niciunul dintre dicționarele franțuzești ale epocii. Nu putem, însă, afirma că substantivul *crédit* nu era folosit la sfârșitul secolului al XIX-lea pentru a desemna instituția financiară specializată în acest tip de operațiuni. Dovadă este denumirea unei mari bănci franceze fondate în 1863 – *Crédit Lyonnais*.

Termenul *capital*

Termenul *capital* este un alt exemplu de conceptualizare metaforică preluată din limba franceză și favorizată de existența adjectivului omonim în limba română. Dacă adjectivul *capital* s-a format ca derivat (și morfologic și semantic) al substantivului *cap*, preluând de la acesta seme precum: /de importanță vitală/, /esențial/, /în poziție principală/, acestea sunt menținute pe tot parcursul procesului de nominalizare și specializare semantică a substantivului astfel obținut. Cu alte cuvinte, vorbim despre adoptarea în limba română a sensului substantivului *capital* după modelul limbii franceze.

Nu putem însă vorbi despre un calc perfect, deoarece dicționarele franțuzești ale epocii pun noțiunea de capital în legătură cu cea de „datorie”: capitalul reprezintă partea principală a unei datorii, căreia i se adaugă dobânda.

După cum arată definițiile lexicografice, atât cele românești, cât și cele franțuzești, prima specializare terminologică a substantivului *capital* aparține limbajului financiar, pentru ca ulterior el să migreze din nou către limba comună,

dar și către alte limbaje specializate. Acest proces a avut ca rezultat apariția unui concept pluridimensional format în jurul aceluiași nucleu semantic inițial: /principal, esențial/, dar care a împrumutat din sensul financiar al cuvântului ideea de /sumă, totalitate/ a unor elemente de bază pentru domeniul respectiv.

Cu toate că dicționarele nu indică acest lucru, corpusul (manualele de economie și textele publicistice) cuprinde cu precădere forma de plural a substantivului. Credem că această predilecție a uzului lingvistic provine din practica asocierii veniturilor provenind din mai multe surse, pentru a spori puterea financiară necesară derulării unei activități economice.

Concluzii

Analiza termenilor de mai sus se dorește un argument, în favoarea ideii că studiul evoluției semantice a termenilor din cadrul unei arii lexicale specializate reprezintă o modalitate eficientă de cunoaștere a mentalităților și a stadiului de dezvoltare a instrumentelor conceptuale aferente domeniului de activitate respectiv. Pătrunderea celor trei termeni de proveniență romanică și adoptarea lor în limba română constituie rezultatul unei serii de factori structurali și non-structurali. Principalul factor care a făcut posibilă interferența este reprezentat de similaritatea de expresie dintre sistemele lingvistice. Această similaritate se datorează atât contactului de ordin genetic (originea latină), cât și contactului indirect în cadrul familiei de limbi. Dintre factorii non-structurali studiați de Weinreich (1953: 57), considerăm că cei care au jucat rolul primordial și au favorizat aceste împrumuturi au fost atitudinea conștientă și dorința de a prelua elemente din limbile mai dezvoltate conceptual, manifestate de specialiștii români ai domeniului financiar-bancar.

Studiul comparativ al definițiilor lexicografice din cele două limbi (sursă și țintă) este semnificativ pentru evidențierea diferențelor la nivelul mentalităților dintre cele două culturi. După cum am precizat pe parcursul articolului, conținutul semantic al termenilor românești, deși similar cu cel al termenilor echivalenți din franceză sau italiană, nu rămâne același, el fiind adaptat realităților financiare autohtone.

ABREVIERI

- DA = Academia Română, *Dicționarul limbii române întocmit și publicat după îndemnul Regelui Carol*, București: Tipografia Ziarului „Universul”, 1940.
- DEX = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Dicționarul explicativ al limbii române*, București: Univers Enciclopedic, 2008.
- DULR = Șăineanu, Lazăr, *Dicționar universal al limbei române*, 1896, ediția a V-a, 1922, Craiova: Institutul de Editură „Scrișul Românesc”.
- Littre = Littre, Emile, *Dictionnaire de la langue française*, Paris: Hachette, 1877.
- LM = Laurian, A.T., Massim, J.C., *Glosariu care coprinde vorbele din limba română, străine prin ordinea sau forma lor, cum și cele de origine înduioasă*. După însărcinarea dată de Societatea Academică Română, București, 1871.

REFERINȚE

- Assal, A., 1994, *La notion de notion en terminologie*, în *Meta*, Volume 39, issue 3, p. 460–464, <http://www.erudit.org/revue/meta/1994/v39/n3/002495ar.pdf>.
- Cauwès, Paul Émile, 1893, *Cours d'économie politique*, Paris, Larose et Forcel.
- Collard, Anne-Sophie, 2005, *Portraits de métaphores : réflexions autour des enjeux communicationnels des métaphores dans l'hypermédia*, în *Communication*, vol. 23(2), p. 103–123.
- Costinescu, Ion, 1870, *Vocabular romano-francesu*, București.
- Depecker, Loïc, 2001, *Entre signe et concept. Éléments de terminologie générale*, Paris, Presses Sorbonne Nouvelle.
- Diaconescu, Paula, 1959, *Omonimia și polisemia*, în *Probleme de lingvistică generală*, vol. I, București, Editura Academiei, p. 133–153.
- Dubois, P., 1975, *La métaphore filée et le fonctionnement du texte*, în *Le français moderne*, 43ème année, N°3, p. 202–213.
- Ghica, Ion, 1879–1884, *Convorbiri economice*, București, Socec.
- Guilbert, Louis, 1965, *La formation du vocabulaire de l'aviation*, Paris, Librairie Larousse.
- Guilbert, Louis, 1975, *La créativité lexicale*, Paris, Librairie Larousse.
- Hill, R.C., Levenhagen, M., 1995, *Metaphors and mental models: sensemaking and sensegiving in innovative and entrepreneurial activities*, în *Journal of Management*, vol. 21, n°6, p. 1057–1074.
- Hristea, Th. (coordonator), 1984, *Sinteze de limba română*, București, Ed. Albatros.
- Idieru, Nicolae, 1895–1896, *Studii de economie politică și finanțe*, București, Editura Librăriei Carol Müller.
- Le groupe µ, 1970, *Rhétorique générale*, Paris, Larousse.
- Lakoff, George, Johnson, Mark, 1980, *Metaphors We Live By*, Chicago, University of Chicago Press.
- Weinreich, U., 1953, *Languages in contact: Findings and problems*, Haga, Mouton.

FROM WORDS TO REALITY. SEMANTIC EVOLUTIONS AND MENTALITIES

(Abstract)

The present study aims to analyze the relationship between the semantic evolution of specialized lexical items and the evolution of mentalities within the respective field of activity. We took as example three financial Romanian terms (*bancă*, *capital* and *credit*) with Romance (Italian and French) etymology, which are representative for two linguistic phenomena: metaphorical conceptualization and loan translation. Their introduction into the Romanian language was possible because of the existence of the linguistic form with the same basic meaning. The metaphorical conceptualization follows the foreign model, but the resulting term is not always the same as the one in the source language. The analysis of the lexicographical definitions in the two languages leads to conclusions regarding the conceptual plan (the financial practices and instruments).

Cuvinte-cheie: calc, conceptualizare metaforică, evoluții semantice, terminologie diacronică, vocabular financiar.

Key-words: diachronic terminology, financial vocabulary, loan translation, metaphorical conceptualization, semantic evolutions.

*Academia de Studii Economice
București, Piața Romana nr. 6*

Lorența Popescu

EFEMERIDE LEXICALE ÎN SECOLUL AL XIX-LEA.
VOCABULARUL MODEI VESTIMENTARE FEMININE

Acumularea de neologisme din publicistica românească din cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea a stimulat și modificat semnificativ codul verbal al modei vestimentare feminine. Limba română a reținut vocabule neologice de mare circulație, purtătoare de concepte noi, bine definite și bine adaptate sistemului morfosintactic și totodată a discreditat unele neologisme din domeniu. Selecția efemeridelor lexicale, departe de a fi exhaustivă, s-a realizat având în vedere ca elemente discriminante: criteriile morfologice, regimul de specializare semantică, lipsa legitimării acestor termeni de către instanțe lexicografice de autoritate cu misiune prescriptivă, definirea acestora atât în dicționare cât și în glose care explicitează termenul, indicele fluctuant de frecvență.

Prezentul corpus lexical, constituit pe baza cronicilor de modă, surprinde traseul acestor termeni efemeri, unii dintre ei necesari în realitatea imediată, a căror repartizare cronologică reflectă atât atestarea în publicistică, cât și dinamismul fenomenului social și cultural al modei vestimentare din societatea românească a vremii. Aceste împrumuturi cu caracter ocazional, predominant cu etimologie franceză, actualizează sensuri denotative care necesită a fi argumentate pentru a fi descifrat semantismul surselor. Apelul la definițiile oferite de lexicografia românească și de cea franceză, ca și informațiile din alte documente au fost necesare pentru a înlătura echivocul semantic real. Rolul contextului extralingvistic, iconic, în dezambiguizare, s-a dovedit neprețuit.

Cuvântul-titlu din lista care urmează este introdus cu forma grafică cel mai bine adaptată la limba română, selectată dintre mai multe ocurențe ale aceluiași termen, pentru a reflecta gradul maxim de asimilare în scris. Tentativele de integrare a franțuzismelor specifice limbajului de specialitate al modei s-au desfășurat ezitant, cu oscilații de gen și pleonasm morfologice, cu desinență românească atașată, sub condiționarea specializării semantice, proces de lungă durată în compartimentul cel mai supus influențelor din afară.

Eventualele traduceri ale unor definiții au fost redactate în paranteze drepte.

agrement, s.n. (< fr. *agrément*). Cultism din vocabularul francez, unitatea lexicală *agrement* nu are atestare în LR. Termenul a preluat semnificația din limba-sursă: [accesorii pentru decorare]¹, fiind atestat încă din 1863 în discursul publicistic: „La rochii de lână nu sunt de aplicat [volane] și acea garnitură se

¹ „Accessoires destinés à orner”, *TLFI*.

înlocuiește cu diferite *agremente* de pasmanterie”, AF, 1863, nr. 13, p. 162. Hiperonimul din moda vestimentară nu s-a perpetuat, fiind înlăturat de neologismele *ornament* și *accesoriu*. În aceeași revistă, cuvântul se folosește cu un al doilea sens, restrâns, de *bijuterie*, în paralel cu calcul *sculă*, prezent atât în limbajul publicitar, cât și în discursul cronicarilor de modă, după cum reiese din exemplele următoare: „seara, cu o coafură de pene violete, dantelă neagră și *agremente* de aur”, AF, 1863, nr. 20, p. 234, și „Toată specia de stofă de preț, de adornări, de *sculie* precum și alte obiecte inutile vor fi oprite”, AF, 1863, nr. 5, p. 81.

amazoană, s.f. (< fr. *amazone*). Neologismul antonomazic *amazoană* este atestat într-o cronică de modă din „Amicul familiei” în 1864, deși, în lexicografie, fusese înregistrat anterior (Vaillant: 1939). Sensurile atribuite sunt afiliate semnificativului mitologic de „femeie luptătoare”, cu uz apozitional sau eliptic: 1. „Haină de amazoană: haină ce poartă damele când încalecă pe cai.”, cf. Costinescu; „Haină lungă femeiască de călărit.”, cf. DU; „Femeie care umblă călare, care face călărie (mai ales când e îmbrăcată într-un costum anume pentru călărie). [Și amazonă]. (lat. amazon, din grec. Amazon)”, cf. DLR; 2. „Rochia de călărie a unei femei.”, cf. Protopopescu. Atributele unei rochii de amazoană [lungă, dreaptă, încheiată cu nasturi în față]² nu sunt întru totul cele ale unei amazoane române, a cărei imagine, după o pictură religioasă din colecția mănăstirii Bunea din 1888, reproduce o rochie cu șorț în față peste șalvari, închisă cu nasturi la corsaj, cu turban; 3. „pălărie”, cf. Protopopescu, cu [calotă rotundă și boruri răsfrânte n. n.]. Modelul de pălărie „amazoană” a fost mereu reluat în decursul secolului: „o pălerie rotundă, forma *amazonă*, unică”, AF, 1864, p. 331. „[pălărie, cf. imaginii] *amazoană* cu o cataramă mare”, MI, 1898, 10 ian. La cele de mai sus se poate adăuga un al patrulea sens, aliniat pe filiația sensului prim (cf. *Larousse XX*), care nu se regăsește în lexicografia românească, dar a cărui denotație a putut fi descifrată cu ajutorul semnului iconic, reprezentat de gravurile care însoțesc textul, ca și prin cercetări ulterioare pentru confirmare. Pana *amazonă/amazoană* este o „pană de struț, dublă, de regulă de culoare neagră” (cf. CNAM: 16), care se aplică pe pălăria de damă. Întrucât procurarea și procesul industrial de prelucrare a acestui tip de pană pentru uz monden erau anevoioase, amazoana era un obiect costisitor consacrat. Termenul are, desigur, conotații de prețiozitate. În publicistica românească este utilizat atât adjectivul categorial, care se acordă în gen cu regentul *pană*, ca în exemplul „Pană mare *amazoană* încolăcită împrejur[ul pălăriei]”, MI, 1897, nr. 4, p. 1, cât și, eliptic, substantivul care preia genul regentului: [pălărie cu] „două superbe *amazoane* negre”, MI, 1902, nr. 38, p. 298.

ampir, s.n. (< fr. *empire*). Neologismul *ampir* provine din termenul francez care desemnează un stil specific unei epoci istorice, formă utilizată eliptic în limba română cu semnificația de „rochie în stil Empire”. Această rochie cu talia sub bust

² „Longue robe étroite, boutonnée par devant”, *TLFI*.

era confecționată din materiale scumpe, de import, fiind un model cultivat de burghezia feminină autohtonă. „Corsaj bluzat, cu o centură înaltă de saten și o parte din foi unde se deschide *ampirul* din ghipură”, *Moda*, 1905, nr. 4, p. 11. Termenul este prezent în textele de modă de la începutul secolului al XX-lea, când moda devine eclectică, reluând terminologia mai veche a stilurilor de la începutul secolului al XIX-lea. Nu deținem exemple de ocurențe la plural.

balaieuză, s.f. (< fr. *balayeuse*). Efemeridul grafiat *balaieuză*, a cărui pronunție presupunem că era cea franceză, la care s-a adăugat desinența românească de feminin, nu a fost încorporat în LR.

Termenul beneficiază de o definiție alternativă, o parafrază adăugată de autor în scopul popularizării științifice, ceea ce denotă o pătrundere relativ recentă a acestui termen specializat, care se cerea explicitat: „margine cusută pe fustă jos ca să nu se murdărească”, intervenție care aparține autoarei articolului din jurnalul de modă MI, 1898, 10 ian. În uzul gazetăresc, termenul apare la sfârșit de secol și denotă „[volan de mătase cusut pe poala sau în interiorul fustei pentru conservarea marginii, numit astfel deoarece atinge suprafața de mers și o mătură când fusta e lungă]”³: „rochie în clini cu *balayeuse* și cu trenă”; „o pălărie care să se potrivească cu *balaieuză* și cu coada”, FR, 1879, p. 541.

Referentul dispare ca realitate odată cu modificarea lungimii fustei, iar termenul intră în vocabularul pasiv. Considerăm că sensul specializat și inutilitatea referentului l-au eliminat din seria paradigmatică perenă *bandă*, *panglică*, *șiret*, *galon*, *suitaș*, *volan* etc. din care face parte la sfârșitul secolului.

bavolet, s.n. (< fr. *bavolet*). Împrumut din limba franceză, *bavolet*, neatestat în LRV, desemnează în franceză o „[bucată de stofă sau panglică fixată în spatele unei pălării sau bonete de damă]”⁴. Limba română a preluat sensul mai restrâns, cu conotațiile de prestigiu atribuite modei de lux. „*Bavoletul* e moale și ades cu colț dinapoi.”, AF, 1864, nr. 7, 8, p. 422. Unitatea lexicală este sinonimă cu termenul *volan* (de voal, dantelă, panglică etc.) care se atașează unei pălării care prelungește căptușeala acesteia pentru a acoperi ceafa. După 1864, termenul nu a mai circulat în discursul publicistic.

bertă, s.f. (< fr. *berthe*). Cu denotația „[garnitură lată de dantelă la decolteul unei rochii sau al unei bluze]”, cf. *Lexis*, ne aflăm în fața unui neologism de origine franceză. Lexicografia românească atestă semnificantul cu un sens diferit de cel împrumutat din limba franceză. Lexicografii români ai veacului al XIX-lea au oferit definiții pentru un acoperământ de cap folosit în mediul rural: „Bortă, ornament pe capul fetelor”, cf. Pisone; „Coiffure de jeune femme.” [acoperământ de cap pentru tinere], cf. Damé, și *basma*, marcat „Tr.” de Șăineanu, care îl

³ „Volan de soie cousu au bas et en dedans des jupes pour en préserver le bord, et ainsi nommé parce qu’il touche le plancher et le balaie quand la jupe est longue”, *TLFI*.

⁴ „Morceau d’étoffe ou ruban que l’on fixe derrière un chapeau ou un bonnet de dame”, *Lexis*.

consideră cu etimologie maghiară („Basma de lână cu care fetele țărance își leagă capul [ung. berta]”, cf. DU; „Fichu. Bucată de pânză pătrată de lână”, cf. Tiktin; „Broboadă croșetată din lână, cu ciucuri, purtată de femei pe cap sau pe umeri”, cf. DLR, un împrumut anterior celui francez, probabil din limba maghiară, efect al bilingvismului social.

Referentul de proveniență franceză, atât de frecvent în lexicul modei urbane din perioada de care ne ocupăm, este reprezentat de semne iconice lipsite de ambiguități, fiind confecționat din dantelă scumpă, cu pretenții de unicat, asociat rochiilor foarte pretențioase purtate de personalități feminine din protipendada românească la diverse ocazii mondene. De altfel, berta semnifică „[o garnitură la decolteul sau la ancolura unei rochii sau a unei bluze]”⁵: „Partea inferioară a corsagiului e de aceeași stofă și *bertha* albă, ca rochia”, AF, 1863, nr. 21, p. 273; „*Berta* de catifea terminându-se cu bieuri”, MI, 1901, p. 27.

buion, s.n. (< fr. *bouillon*). Franțuzismul *buion*, cu variante grafice (*buillon*, *buion*, *bulion*), reprezintă un neologism de lux pentru sinonimele *fald*, *umflătură*, *cută*, *sufleu*, *pliu*. Din aceeași familie, româna împrumută și substantivul colectiv *buioneu*, care semnifică un „ornament de stofă format din pliuri bufante (*buioane*)”, termen cu frecvență crescută în publicistică la final de secol. Ambele variante sunt neatestate de dicționarele consultate, fiind desigur percepute drept xenisme, în ciuda flexionării.

Exemplele sunt o dovadă a utilizării acestui termen sartorial și a derivatelor sale pe întreaga perioadă cercetată, apoi substantivul iese din uz: „crevelele dintre ele [colțurile corsajului] lăsa să se vadă *builloane* de atlas ca rochia”, AF, 1863, nr. 18, p. 233; „*Bulioane*, volane ce se suie în piramidă”, AF, 1864, nr. 6, p. 404; „revere *builionate*”, MI, 1898, p. 187; „Tocă de postav alb mărginită cu *buioneuri* de mătase neagră”, MI, 1903, nr. 1, p. 2.

cașneu, s.n. (< fr. *cache-nez*). *Cașneu*, cu varianta *cache-nez*, xenism, compus preluat din franceză cu o încercare de adaptare (Stănceanu), s-a menținut în regim de xenism toată perioada cercetată, fiind definit ca „o eșarfă elegantă și protectoare”. Valoarea de „legătură de gât lungă și groasă” (Stănceanu), preluată din lexicografia franceză, „[mască de catifea pe care femeile o purtau odinioară când ieșeau, cunoscută sub numele de lup]”⁶, nu se regăsește în moda românească urbană, unde vocabularul pune accent pe finețea materialului și pe prestigiul purtătoarei. Aceeași remarcă se poate face despre definiția „[lungă eșarfă groasă cu care se acoperea partea de jos a feței pentru a se feri de frig]”⁷. Ex.: „*cachenez* de mătase”, *Timpul*, 1856, an I, nr. 9, p. 4; „*Cache-nez* de mătase și pânză, în toate culorile, Swaluri lungi de India și Japonia”, *Timpul*, 1877, nr. 7, p. 4.

⁵ „Garniture posée sur un décolleté ou une encolure de robe ou de blouse”, *Lexis*.

⁶ „Masque de velours que les dames portaient autrefois quand elles sortaient, et qui est plus connu sous le nom de loup”, *Larousse XX*.

⁷ „Longue et grosse écharpe, dont on s’entoure le cou et le bas du visage pour se garantir du froid”, *Lexis*.

Termenul intră în vocabularul specializat pasiv, dat fiind că dubla sinonimele deja în uz *eșarfă, fular, șal*.

colet, s.n. (< fr. *collet*). Definițiile pentru termenul cu morfologie multiplă *colet/coliet/coletă-coleturi/colete* degajă următoarele semnificații: 1. cf. Stamati și Frollo „guler”, accepție atestată de exemple precum „*Coletele* se termină separat și apoi se prind de guler sau se prind separat”, MI, 1901, nr. 15, p. 119. 2. Costinescu etalează o definiție substanțială care înregistrează substantivul cu semnificantul de gen feminin, *coletă*, în categoria *ornamentelor pentru gât*, sinonim cu arhaismul *iacă* sau neologismele *ghimpă* și *șemizet*, sens preluat din limba franceză. „Ornament, găteală de gât pentru dame; guler, iacă, șemisiet. Collet.”

Contextul extralingvistic românesc, gravurile de modă, confirmă, pe lângă sensul de *guler*, definiția din *Lexis*: „[piesă, garnitură de blană sau de stofă care formează o pelerină de damă]”⁸.

Referentul, pelerina scurtă (de blană sau de stofă), prezintă guler înalt, răsfrânt, și este în vogă la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului următor, conform revistelor de modă: „*colet* de hermină mărginit cu zibelină”, MI, 1903, p. 18. Polisemia nu a acționat în favoarea menținerii în uz, din cauza schimbării modei, dar și a presiunii exercitate de omonimul său cu sensul de „pachet”, mult mai frecvent, deci mai stabil.

Semnalam, de asemenea, compusul pleonastic efemer, foarte rar, *colet-pelerină*: „*colet-pelerină* dublu”, MI, 1903, nr. 1, p. 3.

corseletă, s. f. (< fr. *corselet*). Unitate lexicală efemeră, neatestată de dicționarele românești de la 1900, *corseletă*, cu varianta *corselet*, păstrează semnificația din limba franceză: „[parte a unor costume feminine care se strânge în șiret pe corsaj]”⁹. Exemple: „*corseletul* forma suissessă”, AF, 1864, nr. 7, 8, p. 422; „Toaleta de vizite. Se compune dintr-o jupă *corseletă* de catifea panne neagră, broșată”, MI, 1901, p. 19. Termenul se folosește atât adjectival: „jupă *corseletă*”, „centură *corseletă*”, cât și substantival: „gulere întregi, *corselete*, plăci”.

creveu, s.n. (< fr. *crevé*). Alături de xenismul *crevé*, publicistica înregistrează o multitudine de variante grafice ale lexemului, *creveu/crevea-creveuri/crevele*, neatestată în LRV. Termen efemer, specializat, care semnifică o „[fantă, în formă de paralelogram, practică într-o piesă vestimentară, cu rolul de a lăsa să se vadă materialul de dedesubt de culoare diferită]”¹⁰, sau „[Deschizătură în mânecile unui veșmânt pentru a lăsa la vedere căptușeala]”¹¹. Deși a circulat o jumătate de veac,

⁸ „Pièce, garniture de fourrure ou étoffe formant une courte pèlerine, que portent parfois les dames.”, *Lexis*.

⁹ „Partie de certains costumes féminins qui se lace sur le corsage”, *Lexis*.

¹⁰ „Ouverture pratiquée dans le vêtement généralement en forme de losange et laissant apparaître un autre tissu en couleur différente”, *TLFI*.

¹¹ „Ouverture aux manches d’un vêtement laissant voir la doublure”, *Lexis*.

termenul nu s-a democratizat și a fost scos din uz. De exemplu: „*crevelele* dintre ele [colțurile corsagiului] lăsau să se vadă builloane de atlas ca rochia.”, AF, 1863, nr. 18, p. 233; „Jupe cu *creveuri* de mătase și șirete încrucișate”, MI, 1901, nr. 9, p. 66.

figarou, s.n. (< fr. *figaro*). Împrumutul din franceză, asimilat morfologic în perioada cercetată, *figarou*, variantă *figarouă*, nu face parte din inventarul lexicografic românesc. Antonomaza, de la numele personajului lui Beaumarchais, 1836, a pătruns în limba română cu sensul de vestă scurtă, strânsă pe corp, cu epoleți, vestimentație care amintește de personajul binecunoscut, sens care se poate deduce din imaginile prezente în publicistica vremii. Este utilizat atributiv categorial cu regentul *vestă* sau eliptic, până la sfârșitul veacului. Ex.: „Vestmintele de casă sunt, mai toate, compuse din fuste unite cu veste diverse: *figaro*, albanese, clotilde, Ferraris...” AF, 1863, nr. 2, p. 27; „*figaroul* și boleroul vor fi mereu la modă”, MI, 1898, 1 aug, p. 370.

garibaldiană, s.f. (< fr. *garibaldienne*). Unitate lexicală absentă din lexicografia românească, folosită atributiv cu regentul *bluză* sau *pălărie* în stil „à la Garibaldi”, substantivul antonomazic *garibaldiană* desemnează: „1. [A. Un fel de bluză de damă, la origine confecționată din material roșu strident (o imitație după bluzele purtate de Garibaldi și de adepții săi), apoi și de alte culori. La început folosit atributiv, ca jacheta Garibaldi. B. Un fel de pălărie.]”¹². Prima accepție se exemplifică prin următoarele contexte: „[Vestele] se poartă cu *garibaldiane* de batistă și muselină”, AF, 1863, nr. 2, p. 27. „*Garibaldiane*le, pe sub veste, se uză încă”, AF, 1863, p. 234.

Al doilea sens, cel de pălărie, este prezent, de asemenea, în vocabularul publicistic în exemple ca: „La ultimele curse au apărut elegantele pălării numite „chapeau de chasse” ce amintesc pălăriile *garibaldi* de mai an”, AF, 1863, nr. 8, p. 96. Antonomaza a pierdut din interes atunci când ecoul numelui propriu care a inspirat-o a ieșit din actualitate.

ghimpă, s.f. (< fr. *guimpe*). *Ghimpă* reprezintă un neologism „de lux”, neatestat în LR. Semnele iconice dezvăluie două sensuri în moda feminină românească, ca și în limba-sursă: „[1. Bluză mică dintr-o țesătură ușoară care se poartă cu rochii decoltate și urcă până la gât; 2. Șal pentru dame din dantelă sau ghipură]”¹³.

Exemplul: „*guimpă* (camisetă)”, AF, 1863, nr. 2, p. 27, conține și glosa sinonimică dezambiguizantă. Următorul exemplu aduce completări în privința materialelor utilizate pentru obiect: „*Ghimpă* de muselină cu cerculețe și dantelă”, MI, 1901, p. 26.

¹² „A kind of blouse worn by women, originally made of a bright red stuff, in imitation of the shirt worn by Garibaldi and his followers, but later also of other colours. At first used attrib. as Garibaldi jacket. b. a kind of hat.”, *The Oxford English Dictionary*, 1989.

¹³ „Petite chemisette en tissu léger qui se porte avec des robes décolletées et monte jusqu’au cou. 2. Fichu pour dames en dentelle ou en guipure.”, *Lexis*.

jocheu, s.n. (< fr., engl. *jockey*). Unitatea lexicală *jocheu*, cu variante grafice ca *jockei*, *jockey*, *jockeu*, reprezintă un împrumut introdus prin intermediar francez, cu origini în terminologia sportivă engleză, neatestat de lexicografia românească. În VVF semnificația este aceea de „epolet”, prin asemănare de formă cu casceta de jocheu, care depășește umărul, conform reproducerilor. Termenul face referire la un element sartorial cu formă foarte specifică, ce are, de obicei, o circulație intensă în modă într-o perioadă determinată strict de interesul pentru referent. *Jocheu* a scos din uz termenul german *spalet*, un sinonim parțial cu care a fost utilizat în paralel o perioadă, dar care nu a rezistat concurenței altui neologism din franceză, *epolet*, care s-a impus stabil.

Frecvența sa în uz se întinde pe întreaga jumătate de secol. „*Jokeul* nu e necesar căzând ciucurii pe mânecă, sus”, AF, 1864, nr. 6, p. 403; „*jockey* de lutru”, MI, 1897, 20 sept.

penioar, s.n. (< fr. *peignoir*). Termen neatestat în dicționarele românești ale epocii, care a circulat încă din 1863 și s-a perpetuat în regim de xenism cu două sensuri: 1. „rochie de casă” („E rochea pentru casă, așa numita robe de chambre sau *peignoir*”, MI, 1902, nr. 7, p. 50.); 2. „halat de baie” (DN, MDN). De remarcat comentariul explicativ din revistă, care oferă și sinonimele mai cunoscute *rochie pentru casă*, un calc parțial al xenismului în circulație, uneori folosit și astăzi de cunoscătorii de limbă franceză, *robe de chambre*.

Sinonim, de asemenea, cu *dezabié*, termenul *penioar* are conotații pretențioase; conform reproducerilor și indicațiilor din reviste, este confecționat din dantelă: „Pentru dimineată *penioarele* de batistă albe sau de cachemir au fasonul Maintenon și Pompadour”, AF, 1863, nr. 2, p. 27.

Nu deținem exemple pentru a doua accepție a termenului în publicistica cercetată.

poaniet, s.n. (< fr. *poignet*). Franțuzismul *poaniet*, cu variante grafice precum *poinet*, *poaniet*, *poigneu*, a fost utilizat întreaga perioadă a jumătății de secol vizate; nu este atestat de LRV. În limba română a fost perceput ca dublet al neologismului mai transparent *manșetă*: „manșetele de tul se terminau printr-un *poinet* jumătate larg acoperit cu o dublă rușă de dentelă”, AF, nr. 18, p. 233; „*poignet* (betelie)”, AF, 1864, p. 403; „Mânecă de postav cu *poaniet* de ghipură tăiată de bieuri de postav”, *Moda*, 1905, nr. 7, p. 8. Glosa *betelie* nu specifică folosirea referentului la mânecă, dar induce forma piesei.

tabliet, s.n. (< fr. *tablier*). Termen sartorial specializat, neatestat de LRV, care păstrează sensul din limba-sursă, conform contextului iconic: „[bucată de stofă așezată dinainte, peste rochie, ca element decorativ]”¹⁴. În limba română pare a fi avut loc o contaminare între *tablier* și *bavetă*, actualizat foarte rar în grafie franceză în compusul *tablier-bavette*. „Rochii de bombazină cu *tabliete* brodate sau aplicate...”, AF, 1863, p. 40.

¹⁴ „Lé d'étoffe porté sur le devant d'une robe comme élément décoratif”, *TLFI*.

La îndepărtarea sa din uz au contribuit atât inutilitatea referentului, cât și percepția accentuată de xenism.

talma, s.f. (< fr. *talma*). Împrumut din limba franceză, antonomază de la numele trágedianului François-Joseph Talma (1763–1826). Scriban furnizează un sinonim, hiperonimul *pelerină*, sens preluat din franceză, dar fără diferențe specifice. Nici dicționarele enciclopedice străine nu lămuresc pe deplin semnificația termenului. Redăm aici două definiții: „[Pelerină ce acoperă doar umerii și pieptul]”: „*pèlerine couvrant les épaules et la poitrine*”, cf. *TLFI*. Dicționarul Webster oferă o definiție apropiată semnificației din limba română: „[un fel de capă mare sau o pelerină scurtă, totală, fiind parte a rochiei unei femei]”¹⁵.

Societatea feminină românească utilizează termenul în anii '60 ai secolului al XIX-lea cu sensul de „pelerină (peste rochie)”: „șal, *talma* mică numită Mexicană”, AF, 1864, nr. 5, p. 362; „Astă rochie servește de dineu, recepție la sine și pentru vizite cu o *talma* scurtă”, AF, 1864, nr. 7, 8, p. 422.

Lipsa unui context extralingvistic în revistele românești ne împiedică să formulăm o definiție mai precisă a termenului. Circulația acestuia în publicistică se oprește în 1864, când este înlocuit total de cuvântul *pelerină*.

Concluzii

Succinta analiză a neologismelor denominative efemere din domeniul modei vestimentare feminine din a doua jumătate a secolului al XIX-lea ne permite formularea câtorva concluzii.

1. Majoritatea unităților neologice aparțin unui lexic specializat, al cărui sens restrâns nu poate fi dedus clar fără recurs la definiție sau la surse explicative din domeniu.
2. Sensurile împrumuturilor au corespuns, în general, celor din limba-sursă.
3. Reîmprumutul unui semnificant (etimon comun) cu un semnificat nou a produs confuzie semantică.
4. Lexicografia românească a vremii este lacunară în înregistrarea, marcarea diastratică și definirea acestor termeni, din cauza evoluției rapide și specificității domeniului labil al modei.
5. Polimorfismul accentuat, prin aplicarea principiului etimologic în adaptarea lexicală, a generat forme necunoscute majorității.
6. Uzul, ca factor normativ, a operat negativ, chiar și în cazul unor termeni adaptați fonetic.

¹⁵ „A kind of large cape, or short, full cloak, forming part of the dress of ladies” [www.thefreedictionary.com, Webster’s Revised Dictionary by C. & G. Merriam. Co.].

7. Dinamismul modei vestimentare a aruncat în derizoriu anumiți referenți; în consecință, a ieșit din uz o parte din noua terminologie specializată.

8. Unele forme lexicale noi s-au dovedit instabile în fața unor sinonime concurente cunoscute sau transparente.

9. Majoritatea efemeridelor nu au creat derivate sau compuse, nici nu au făcut parte din unități frazeologice.

10. Numeroase efemeride sunt reactualizate în textele de istorie a costumului și în literatură.

În cadrul fenomenului complex al relatinizării limbii române, fulgurantele lexeme neologice din moda vestimentară au fost amendate în diacronie, dar prezența lor în presa vremii continuă să dezvăluie semnificații surprinzătoare și mecanisme lingvistice complexe din paginile fermecătoarelor jurnale de modă.

ABREVIERI

- LR = lexicografia românească
 LRV = lexicografia românească veche (1847–1922)
 VVF = vocabularul vestimentației feminine

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ PERIODICE

AF = *Amicul familiei*, 1863–1864.

BF = *Biblioteca familiei*, 1890.

Femeia română, 1879.

JM = *Jurnalul modelor*, 1882.

Moda, 1905

MI = *Moda ilustrată*, 1897–1902.

Necesarul, 1884.

PR = *Proprietarul român*, 1861.

Timpul, 1877.

BIBLIOGRAFIE LEXICOGRAFICĂ

Costinescu, Ion (1870), *Vocabular româno-francez*, București, Editura Tipografia Națională.

CNAM = *Les grandes usines de France (1878): tableau de l'industrie française au XIXème siècle*, tome II, Paris, Calman-Lévy.

Damé, Frédéric (1893–1895), *Nouveau dictionnaire roumain-français*, Bucarest, Socec & Co.

DLR = Academia Română (1913–1949), *Dicționarul limbii române*, A–B, C, D – de, F–I, J – lojniță, București, Librăriile Socec & Comp. și C. Sfetea, Tipografia ziarului „Universul”, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională.

- DLR = Academia Română (1965–2000), *Dicționarul limbii române*, Serie nouă, M–U, V – vizuină, Z, București, Editura Academiei.
- DN = Marcu, Florin (1997), *Noul dicționar de neologisme*, București, Editura Academiei Române.
- DOOM = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” (2005), *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, București, Univers Enciclopedic.
- DU = Lazăr Șăineanu (1922), *Dicționar universal al limbii române*, Craiova, Editura Scrisul Românesc.
- Frollo, G. (1869), *Vocabulario italiano-romanesco, francezo-romanesco și românesc-italiano-francez*, Pesta, Stabilimentul Tipografic al Societății Deutsch.
- Larousse XX = *Grand Larousse encyclopédique* (1963–1964), Paris, Librairie Larousse.
- Lexis = *Larousse de la langue française* (1979), Lexis, Paris, Librairie Larousse.
- Laurian, A.T. și J.C. Massim (1871), *Dicționarul limbei române după însărcinarea dată de Societatea Academică Română*, București, Noua Tipografie a Laboratorilor Români.
- MDN = Marcu, Florin (2000), *Marele dicționar de neologisme*, București, Saeculum.
- The Oxford English Dictionary* (1989), vol. VI, Oxford, Clarendon Press.
- Pisone, D. (1865), *Dicționar românesc, latinesc, germanesc și francesc. Lucrat după sistemul Lexiconului de Buda cu mai multe adăugiri și modificațiuni*. București, Tipografia Ioanne Weiss.
- Pontbriant, Raoul de (1862), *Dicționar româno-francez*, București, Tipografia Jurnalului Național.
- Protopopescu Pake, Emmanuel (1870), *Nou dicționar portativ de toate zicerile noi (radicale) reintroduse și introduse în limba română și de termeni tehnici ai științelor, literilor și artelor cu o explicație mai întinsă a termenilor de drept și economie politică*, București, Librar Editor G. Ioanide & A. Spirescu.
- Stamati, Theodor (1852), *Vocabular de limbă germană și română*, Iași.
- Stănceanu, Alexandru (1923), *Cel mai nou dicționar de buzunar pentru tâlmăcirea cuvintelor radicale și zicerilor străine din limba română*. București, Editura Librăriei H. Steinberg & Fiu.
- Șăineanu, L. (1908), *Dicționarul universal al limbii române*, Craiova, Ediția a II-a.
- Tiktin, H. (1903), *Dicționar român-german*, București, Imprimeria Statului.
- TLFI = *Trésor de la langue française informatisé* <http://atilf.atilf.fr/tlf.htm>.
- Vaillant, J.A. (1839), *Vocabular purtăreț românesc-franțuzesc și franțuzesc-românesc urmat de un mic vocabular de omonime*, București, Tipografia lui Friderich Valbaum.

19th CENTURY EPHEMERAL NEOLOGISMS. WOMEN'S FASHION VOCABULARY

(Abstract)

Our approach highlights a few ephemeral lexical forms, of French etymology mainly, used in the Romanian fashion journalistic language during the second half of the 19th century. We have analysed and identified terms with no lexicographic registration. Equivocal meanings have been disclosed and clarified according to the definitions in the Romanian and foreign dictionaries on the basis of examples extracted from journals and newspapers of the epoch with the precious help of the iconic context.

Cuvinte-cheie: modă, neologism efemer, publicistică, secolul al XIX-lea.

Key-words: ephemeral neologism, fashion, journals and magazines, nineteenth century.

*Biblioteca Academiei Române
București, Calea Victoriei 125*

Domnița Tomescu

ONOMASTICĂ DELEXICALĂ ROMANICĂ ȘI ROMÂNEASCĂ. NUMELE DE ANIMALE

1. Analiza comparativă a domeniilor onomastice romanice, din care face parte și sistemul onomastic românesc, este menită să identifice, pe de o parte, particularitățile denotației antroponimice în fiecare dintre ariile romanității, și, pe de altă parte, trăsăturile lor comune la nivel denotativ și formal. Inventarul onomastic care se pretează cel mai bine unei analize de acest tip este cel delexical, reunind numele de persoană (prenume, nume de familie, supranume) provenite de la nume comune. Baza lexicală romanică comună a antroponimelor analizate permite confruntarea mai multor sisteme onomastice, în perspectiva raporturilor dintre apelative și numele proprii supuse transferului funcțional denotativ. Se poate astfel motiva mai bine transferul apelativelor în clasa numelor proprii. Relațiile care se stabilesc între elementele lexicale și numele de persoane pe calea fixării onomastice a supranumelui explică transformările formale care însoțesc schimbarea funcțională.

În analiza de față am ales numele de animale, clasă lexicală a vocabularului romanic esențial, bine reprezentată în toate sistemele onomastice. Seria lor se încadrează în general în lexicul moștenit, ai cărui termeni corespund unor criterii esențiale de vârstă, de stabilitate și de frecvență.

Lexicul moștenit în limba română și în alte limbi romanice cuprinde, în general, 43 de nume de animale atribuite latinei, dintre care 2 nume generice: ANIMAL „animal”, PISCIS „pește”, 15 nume de animale domestice, descendente din lat. AGNELLUS „miel”, BOS „bou”, CABALLUS „cal”, CANIS „câine”, CAPRA „capră”, CATELLUS „cățel”, CATTUS/GATTUS „pisică”, OVIS „oaie”, PORCELLUS „purcel”, PORCUS „porc”, TAURUS „taur”, VACCA „vacă”, VERRES „ver”, VERVEX „berbec”, VITULUS/VITELLUS „vițel”, 8 nume de animale sălbatice, continuatoare ale lat. CERVUS „cerb”, *ERĪCIUS „arici”, LEO „leu”, LEPUS „ iepure”, LUPUS „lup”, SORĪCIUS „șoarece”, URSUS „urs”, VULPES „vulpe”, 9 nume de păsări, provenite din lat.: CORVUS „corb”, CUCULUS „cuc”, GALLĪNA „găină”, HIRUNDO „rândunică”, MERULA „mierlă”, *PALUMBUS „porumbel”, PASSER/PASSAR „pasăre”, PULLUS „pui”, TURTUR „turturică”, 8 nume de insecte, succesoare ale lat. ALVĪNA „albină”, ARANEA „paianjen”, FORMĪCA „furnică”, GRILLUS/*GRILLIUS „greiere”, MUSCA „muscă”, PULEX „purice”, TABANUS „tăun”, VESPA „viespe”, la care se adaugă un nume de animal fantastic DRACO „dragon, drac”.

Acest inventar lexical, comun din punct de vedere etimologic și, parțial, semantic, s-a fixat în antroponimia domeniilor romanice. În toate lexemele romanice care au devenit nume de persoane se regăsește modelul funcțional și formal al supranumelor latine (*cognomina*) de același tip (Kajanto 1965), care au avut o frecvență destul de ridicată în antroponimia latină.

Comparând seriile lexicale și onomastice ale diferitelor limbi romanice, se remarcă similitudini și diferențe funcționale și formale, ce pot fi reprezentate printr-o schemă de distribuție care include:

a) o zonă de intersecție lexicală, ca loc de joncțiune exclusivă a formelor lexicale romanice asemănătoare;

b) o zonă de intersecție onomastică, în care se reunesc formele antroponimice romanice similare;

c) o zonă intermediară de intersecție lexico-onomastică, compusă din forme lexicale romanice cu o extensiune funcțională onomastică de același fel.

Fiecare zonă de intersecție delimitează două zone de disjuncție corespunzătoare, una a elementelor romanice neromânești și alta românească, care includ diferențe specifice pentru fiecare domeniu. Astfel se pot delimita:

a₁) zone de disjuncție lexicală;

b₁) zone de disjuncție onomastică;

c₁) zone de disjuncție lexico-onomastică.

Paralelismul dintre domeniile romanice arată că zona de intersecție lexicală și zona de intersecție onomastică se reduc în favoarea zonei de intersecție lexico-onomastică.

Aceste observații interesează problema generală a motivării numelor proprii. În legătură cu relația dintre apelative și numele proprii, se pun următoarele întrebări care așteaptă un răspuns argumentat cu rezultate ale cercetării onomastice generale:

Există cuvinte incapabile de a îndeplini o funcție onomastică?

Există cuvinte a căror semantică favorizează exercitarea unei funcții onomastice?

Relația dintre un apelativ și funcția sa onomastică este sistematică sau accidentală?

Două limbi, chiar înrudite, prezintă motivații onomastice similare explicabile sau nu?

Compararea extensiunilor lexicale și onomastice a formelor romanice, care poate include două sau mai multe domenii sau totalitatea domeniilor romanice, dacă se urmărește o descriere la nivel panroman, se poate realiza după mai multe criterii:

- proximitatea (domeniile iberoromanice castilian/catalan) sau depărtarea geografică (domeniul portughez/românesc);
- poziția lor în configurarea ariei romanității (domenii centrale/laterale);
- evoluția lor (domenii inovatoare/conservatoare);
- caracteristici semantice și gramaticale.

2. Studiul formelor onomastice romanice în perspectiva provenienței lor lexicale (*nume proprii romanice delexicale*) are ca punct de plecare documentarea avizată a fiecărui domeniu romanic, urmată de sinteza romanică a datelor documentare¹.

Analiza lexicului romanic și onomastica delexicală romanică arată că o zonă de intersecție lexicală exclusivă a numelor de animale, reprezentând o bogată sursă de supranume, devenite mai târziu nume proprii de persoane, este destul de rară. Motivația onomastică a numelor de animale este probabil mai puternică decât cea a altor referenți, pentru că transferul apelativelor în clasa numelor proprii este aproape total. Numele comune de animale domestice, de animale sălbatice, de păsări, de insecte se fixează în onomastică fie prin transfer metonimic: nume de posesori de animale, nume de ocupații legate de animale (crescători de animale, păstori, vânători etc.) sau metaforic: nume ale unor particularități fizice, comportamentale ale animalului, sugestive pentru desemnarea unor calități sau defecte umane.

2.1. Ariile de intersecție lexicală a domeniilor romanice sunt discontinue. De exemplu, succesorii lexicali ai lat. *VESPA*, moșteniți în toate limbile romanice, se dovedesc productivi numai în antroponimia domeniului galo-roman, italo-roman și românesc (DHAR 365). Este adevărat că inventarul numelor de familie de tip supranume, care pot fi atribuite lat. *VESPA*, este redus. Multe dintre aceste nume de familie au numai atestări istorice. Numele de familie derivate sunt, de asemenea, foarte rare.

Astfel, aria de conjuncție lexicală se reduce doar la domeniile ibero-romanice: port. *bespa*, *vespa* (DLRP 240), gal. *vespa* (Lorenzo 375); ast. *aviespa* (Neira 57a), cat. *vespa* (DECat 9, 184), care nu au extensiune onomastică. Tot restul Romaniei constituie o arie de intersecție lexico-onomastică: fr. *guêpe* (FEW 14, 342b–344a), it. *vespa* (DELI), sard. *espu*, *espa*, rom. *viespe* (Tiktin 2.847, Pușcariu 877, Ciorănescu 834).

2.2. Zona de intersecție onomastică exclusivă, deși redusă, est bine precizată. Domeniul asturian și cel românesc, de exemplu, nu conservă succesori ai lat. *COLUMBUS*, care a fost înlocuit integral cu elemente lexicale moștenite din lat. *PALUMBUS* „porumb(el)”. Formele onomastice corespondente: *Columbo*, *Columba*, *Colunba*, documentate în onomastica asturiană medievală sau modernă (DHAR 298), sunt puse în legătură cu numele de persoană *COLUMBUS/COLUMBA*, documentat încă din latină (Kajanto 330). În antroponimia românească se înregistrează o formă onomastică izolată, numele de familie *Corâmba* (Constantinescu 421), care a fixat probabil un vechi apelativ regional moștenit *corâmbă*, astăzi dispărut. Numele de persoană *COLUMBUS/COLUMBA*, perpetuat prin tradiția ecleziastică, nu a lăsat nicio urmă în onomastica românească creștină ortodoxă.

¹ Lucrarea noastră beneficiază de experiența și rezultatele proiectului internațional *Patronymica romanica* (PatRom), care a inițiat cercetarea numelor de familie romanice provenite de la supranume, realizând primul *Dicționar istoric de antroponimie romanică* (*Dictionnaire historique de l'anthroponymie romane*).

2.3. Majoritatea numelor de animale aparțin zonei de intersecție lexico-onomastică. Se poate trage concluzia că, în domeniile romanice, numele de animale au reprezentat o sursă importantă de supranume (de tip poreclă), care s-au oficializat ulterior ca nume de familie. În același timp, se poate constata că funcția onomastică a numelor de animale se realizează diferit de la un nume la altul. În această perspectivă, zona de intersecție lexico-onomastică a diferitelor sisteme romanice nu este omogenă. Dacă se compară productivitatea onomastică a numelor de animale în diverse domenii, se constată existența unor modele onomastice comune de puternică sau de slabă productivitate, precum și a unor modele onomastice distincte, foarte productive într-un domeniu și puțin productive în altul. Se ridică din nou problema motivării formelor onomastice care ar putea explica această distribuție.

Cel mai bine reprezentat model de productivitate onomastică a lexemelor romanice este extensiunea antroponimică a apelativelor descendente din lat. LUPUS. Numele comune romanice provenite din lat. LUPUS „lup”: port. *lobo* (DELP 3.434), ast. *llobu* (DALLA 753), cast. *lobo* (DECECH 45), cat. *llop* (DECAT 68), fr. *loup* (FEW 2,68), it. *lupo* (DELI 3.690, GDLI 9.316–9), rom. *lup* (CADE 1.028, DEX 587) alcătuiesc în fiecare arie romanică serii numeroase și diversificate de nume de persoane (prenume, nume de familie, supranume), cum este și seria antroponimică românească, care conține nume simple: *Lup*, *Lupa*, *Lupe*, *Lupu*, *Lupul*, derivate: *Lupache*, *Lupaiu*, *Lupan*, *Lupandra*, *Lupaș*, *Lupașin*, *Lupașcu*, *Lupăiescu*, *Lupău*, *Lupănescu*, *Lupășcuță*, *Lupca*, *Lupea*, *Lupeci*, *Lupei*, *Lupescu*, *Lupeș*, *Lupică*, *Lupilă*, *Lupitu*, *Lupiță*, *Lupoaia*, *Lupoaie*, *Lupoiescu*, *Lupoiu*, *Luponiu*, *Lupșa*, *Lupșan*, *Lupșel*, *Lupșescu*, *Lupuș*, *Lupușor*, *Lupulete*, *Lupulețu*, compuse: *Alupeii*, *Alupului*, *Alupăiesii*, *Alupoaiei*, *Alupșei* etc. (Constantinescu 312–313). Numărul de derivate cu sufixe lexicale și onomastice predomină familia onomastică a numelui delexical *Lup(u)*.

Marea diversitate, precum și vitalitatea acestor nume, se explică prin interferența tradiției onomastice a numelui personal latin LUPUS, răspândit în antroponimia creștină ca nume de sfânt, cu cea a supranumelui de proveniență lexicală, până la imposibilitatea de a preciza caracterul delexical sau deantroponimic al diferitelor forme.

2.3.1. Zona romanică de intersecție lexico-onomastică cuprinde arii diferite sub aspectul frecvenței. Astfel, numele de persoane delexicale descendente din lat. CERVUS sunt inegal reprezentate în inventarele onomastice romanice, în descreștere de la o densitate medie în antroponimia românească la slaba frecvență în antroponimia hispanoromantică și până la absența lor în onomastica domeniului catalan (DHAR 98).

Prin comparație, slaba productivitate onomastică caracterizează majoritatea numelor de animale domestice. Reprezentanții lexicali romanici ai etimoanelor lat.

CAPRA, CATTUS, TAURUS, VERRES, VACA s-au fixat foarte rar în antroponimia medievală și contemporană (DHAR 41–51). Alături de posibile explicații semantice, selecția redusă a lexemelor de acest tip în denotația personală se poate justifica prin particularități ale fiecărui sistem. Slaba reprezentativitate onomastică se explică cel mai adesea prin circulația redusă a apelativelor corespondente. Este cazul apelativului asturian *gallina* „găină”, înlocuit prin lexemul *pîta*, de origine incertă, probabil onomatopeic, neproductiv din punct de vedere onomastic. O situație asemănătoare, explicabilă prin substituția formelor lexicale moștenite, poate fi evocată cu privire la succesiunea lexicală și onomastică românească a lat. CATTUS/CATA „pisică”: frecvența redusă a numelor de persoane provenite din derivatul *cătușă* „pisică” < lat. CATTa corespunde substituirii lexemului moștenit cu forma lexicală *pisică*, probabil de origine onomatopeică (DHAR 52–70).

2.3.2. Încercarea de a motiva semantic numele de persoană provenite de la nume de animale arată numeroase deosebiri între diferitele domenii romanice cu privire la accepțiile figurate ale lexemelor respective. Semele conotative potențiale ale supranumelor metaforice, referitoare la aspectul fizic sau la comportamentul animalului, pot fi atât pozitive, cât și negative. Interpretarea lor este diferită de la un sistem denominativ la altul. De exemplu, antroponimele provenite din lexeme romanice atribuite lat. CAPRA au la bază supranume motivate diferit de comportamentul animalului: caracterul capricios (DCECH 1, 715) și agitat, care dovedește nervozitate, pe de o parte, frivolitate, de cealaltă parte (FEW 2, 295a). Trăsăturile semantice pozitive sugerate de unele calități ale animalului, ca agilitatea și chiar modestia (DA 109–110), sunt rar evocate în motivația metaforică a supranumelor devenite nume de familie. Tot astfel, reprezentanții romanici ai lat. BOS, CABALLUS pot semnifica în același timp „om prost, obtuz” și „om puternic, rezistent”; „om răbdător” (DHAR 8–23). Succesorii lexicali ai lat. FORMICA „furnică”: ast. *formiga*, rom. *furnică* (DHAR 93–100) exprimă metaforic fie calitatea unei persoane harnice, care muncește mult, fie defectul unei persoane nervoase, agitate, simbolizând în același timp micimea, caracterul neînsemnat. Numele de păsări sunt legate semantic, prin sensul lor figurat, de grație, de libertatea zborului sau de frumusețea cântecului. Pentru fiecare lexem romanic se pot multiplica semnificațiile metaforice, pentru că fiecare cuvânt este deschis asociațiilor semantice diverse.

De asemenea, semantismul apelativului poate fi considerat ca neproductiv. Formele lexicale continuatoare ale lat. CAPRA prezintă o extensiune onomastică redusă în anumite domenii romanice, precum cel iberoromanic, în pofida asociațiilor figurative numeroase pe care le poate realiza numele comun. De cele mai multe ori, conotațiile negative implicate în sensul formelor lexicale poate împiedica fixarea lor ca nume de familie.

Din cele arătate, este evident că cele mai multe conotații metonimice și metaforice ale numelor de animale pot explica onomasticizarea unor lexeme, dar nu circulația sau productivitatea lor antroponimică.

3. Toate zonele romanice de intersecție lexicală delimitează zone de disjuncție lexicală, care includ domenii care nu continuă anumite etimoane latine. Disjuncția lexicală a domeniului românesc are două aspecte: a) lexeme moștenite în toată Romania în afară de română; b) lexeme moștenite exclusiv în română.

3.1. În ceea ce privește numele de animale, din limba română lipsesc descendenții lexicali a numeroase etimoane latine: ALAUDA „ciocârlie”, ANGUILLA „anghilă”, BESTIA „animal”, CICONIA „barză”, COLUBRA „șopârlă”, *CROCODILUS „crocodil”, CUNICULUS „iepure”, FALCO „vultur”, GALLUS „cocoș”, GRYPHUS „grifon”, HARING/ARINGUS „hering”, *LUSCINIOLUS „privighetoare”, MULTO „berbec”, MULUS „măgar”, PIPIO „porumbel”, RANA „broască”, RATTA „șobolan”, SARDINA „sardină”, *SCUIRUS „veveriță”, TRUCTA „păstrăv” ș.a. Lexemele românești corespunzătoare sunt cuvinte neromanice (de alte origini), dintre care unele (*ciocârlie*, *barză*, *cioară*, *cocoș*, *berbec*, *măgar*, *broască*, *veveriță*) au alcătuit serii onomastice delexicale.

3.2. Printre lexemele moștenite exclusiv în română se găsește un singur cuvânt din clasa numelor de animale (nume de insecte): *albină* < lat. ALVINA „stup”. Etimonul face parte din câmpul semantic al numelor de insecte, fără să reprezinte propriu-zis clasa respectivă. Celelalte domenii romanice au moștenit lat. APIS/APICULA „albină”, ai cărei succesori romanici: port. *abelha*, sp. *abeja*, cat. *abella*, prov. *abelha*, fr. *abeille*, it. *pecchia* (REW 42) au format numeroase nume de persoane. Din punct de vedere lexical, cele două tradiții romanice, cea a lat. APIS/APICULA și cea a lat. ALVINA, sunt comparabile semantic și sub raportul productivității și al frecvenței lor. Din punct de vedere onomastic, fixarea acestor cuvinte, atribuite unor etimoane diferite, este asemănătoare numai prin tipul denotației, ca nume de familie provenite de la supranume de același tip formal.

Disjuncția lexicală a domeniilor romanice cuprinde, de asemenea, lexeme care nu au funcție onomastică, deși clasa referentului lor ar putea motiva numele de persoană. În română, continuitatea lat. AVICELLUS „pasăre mică” este reprezentată probabil prin forma lexicală *aușel* m., care desemnează o pasăre de mici dimensiuni (*Regulus oistatus*). Lexemul este un termen de ornitologie populară, puțin cunoscut, înregistrat în Oltenia, pe care dicționarele îl menționează ca diminutiv al cuvântului moștenit *auș* m. < lat. AVUS „moș” (CADE 122; DA; Cioranescu 49–50). Hasdeu 456 justifică această etimologie prin noțiunea de regalitate, implicată în toate formele lexicale romanice care desemnează micuța pasăre: fr. *roitelet*, ital. *realino*, span. *reyezuelo*, comună, în subsidiar, și cuvântului românesc *auș* sau diminutivului *aușel*, ambii explicați, însă, printr-un fals etimon: lat. AUSONIUS. Descendența cuvântului *aușel* din lat. AVICELLUS „pasăre mică”, prin intermediul formei din latina populară AUCELLUS (Scriban 28), este considerată incertă (Cioranescu 50). Confuzia etimologică este evidentă. Atribuirea derivatului *aușel*

bazei *auș* se explică prin paronimia etimoanelor: lat. AVUS și lat. AVIS și a diminutivelor corespunzătoare. Dacă se admite, ca etimologie a cuvântului *aușel*, numele generic AVICELLUS, forma lexicală respectivă poate fi evocată ca exemplu de lexem fără extensiune onomastică, având în vedere că materialul onomastic românesc cules până în prezent nu cuprinde supranume sau nume de familie corespunzătoare lexemului *aușel*.

3.3. Disjuncția lexicală a domeniilor romanice este adeseori de natură semantică. Lexemele care continuă același etimon se disting prin sensul lor, care poate fi în continuitatea sau în discontinuitatea sensului etimonului. Astfel, lat. DRACO (< gr. *drákôn*, *-ontos*) „șarpe de mari dimensiuni”, „șarpe infernal, demon, diavol”, „monstru mitic, fabulos” s-a conservat în toată România, dar în mod diferit din punctul de vedere al semnificației (REW 213). Sensul apocaliptic creștin „șarpe infernal, figură care personifică forța diavolului” se perpetuează în franceza veche *drac*, *dra* „spiriduș, spirit malefic, diavol” (FEW 3.150b) și, mai ales, în română, limbă în care apelativul *drac* a devenit sinonim cu lexemul romanic *diable* (Tiktin 2,94). O semnificație apropiată, privitoare la vrăji și spirite malefice, ale cuvântului *drac* apar și în occitană (Mistral 1.824–5).

Sensul arhaic mitologic al lat. DRACO „monstru fabulos, dragon” se continuă în toate limbile romanice, cu excepția dialectului asturian și a limbii române (DHAR 77–86). Ca sens dominant al formelor romanice actuale, apare cu un uz special în heraldica medievală, ceea ce explică numeroase supranume.

Cele două semnificații ale cuvântului latin, diferit transmise continuatorilor lexicali romanici, au numeroase conotații sugestive pentru supranumele devenite nume de familie: puterea fabuloasă, răutatea, perversitatea, spiritul distructiv. Numeroase tabuuri legate de funcția magică a apelativului pot explica slaba productivitate și frecvența redusă a antroponimelor rezultate din onomasticizarea lexemului.

3.4. Disjuncția lexicală între domeniile romanice poate fi cauzată de discontinuitatea formelor lexicale moștenite, în unele arii romanice, în discordanță cu alte arii, în care succesorii lexicali ai aceluiași etimon au continuitate. De exemplu, coincidența lexicală a descendenților lat. PORCUS „porc” privește formele lexicale: port. *porco* (Lorenzo 286), cast. *puerco* (DCECH 4, 675), cat. *porc* (DECat 6, 702), fr. *porc* (FEW 9, 189a), it. *porco* (DEI 3022), sard. *porcu* (DES 2.296) și forma românească *porc* (Tiktin 3.150), bine reprezentate în plan onomastic. Forma lexicală asturiană actuală *gochu* < KOŠ „porc” delimitează o zonă exclusiv asturiană. Substituția lui *puerco* prin *gochu* a fost influențată de uzul metaforic al adjectivului *puerco* cu semnificația „murdar”, precum și „grosolan, necinstit”, care se impune în motivația antroponimelor corespondente.

4. Încadrarea apelativelor romanice în zona de intersecție sau de disjuncție lexico-onomastică este adesea de natură morfologică. Astfel, selecția genului gramatical al formelor onomastice simple se realizează prin adaptarea onomastică a finalei numelui propriu potrivit sexului purtătorului aceluși nume. Un exemplu îl constituie antroponimia iberoromanică, care prezintă modele denominative de supranume istorice, cu terminația de feminin a lexemului *formiga* „furnică” (FEW 3, 720a) adaptată la necesitățile de denumire prin supranume a unei persoane masculine: *Dominicus Formigo*, atestat în 1219 (DHAR 95). Tendința de diversificare a terminației numelor de persoane în funcție de purtătorul numelui se observă, de asemenea, în antroponimia românească. Prenumele feminine provenite din nume comune ca *furnică*, *mierlă* se fixează sub forma feminină articulată hotărât: *Furnica* (DHAR 96). Supranumele devenite nume de familie, al căror gen gramatical nu are nevoie de a fi marcat, se fixează în forma feminină nearticulată *Furnică*.

5. Din punctul de vedere al structurii formelor, derivarea numelor de persoane delexicale care fixează nume de animale prezintă, în domeniile romanice, similitudini și diferențe specifice.

Un prim aspect îl constituie continuitatea unor derivate latine de tipul: *AGNELLUS* < *AGNUS*, *PORCELLUS* < *PORCUS*, *VITELLUS* < *VITA*, prin forme lexicale romanice simple, ca rom. *miel*, *purcel*, *vițel*, cu extensiune onomastică amplă, desemnând, în general, „puiul de animal”. Aceste forme lexicale onomastice se disting de seriile derivative create pe teren romanic, cu sufixele latine -*ARIU(S)*, -*ONE*, -*OSU*, -*TORIUM*, creatoare ale unei zone de intersecție lexico-onomastică amplă.

Zona de disjuncție derivativă este destul de extinsă. Un exemplu îl constituie derivarea românească, diversificată prin includerea a numeroase sufixe de origine slavă, adesea combinate cu sufixele moștenite.

6. Fixarea onomastică a formelor lexicale compuse ale numelor de animale se încadrează în aceleași repere comparative. Zona de intersecție a domeniilor romanice este redusă din acest punct de vedere. Majoritatea numelor de animale nu se încadrează în modele comune de denumiri compuse. Se observă, de asemenea, că modelul numelor de persoană compuse există numai în anumite combinații semantice, de exemplu numele generic al animalului însoțit de un adjectiv de culoare, pe care îl exemplificăm cu numele de persoană asturian *Yohannes de Voialbo* și numele românesc *Boualb* (DHAR 77). Culoarea albă, rară la acest animal, este un semn distinctiv important în individualizarea antroponimică. Seria numelor de persoană românești create după acest model formativ cuprinde nume ca *Boubălțat*, *Bougalben*, *Bounegru*, *Calalb*, *Porcalb*, *Vacăalbă* etc.

Zona de disjuncție a numelor proprii românești prezintă structuri specifice, precum combinarea numelor de animale cu adjective-numerale, de tipul *Șapteboi*, *Treibo* etc. sau cu verbe, de tipul *Belibou*, *Rănibou*, *Taiebou*.

Analiza formelor lexicale și onomastice romanice atribuite aceluiași etimon latin relevă nenumărate fapte semnificative pentru procesul denominativ și pentru trecerea formelor dintr-o clasă nominală în alta. Constatarea unor similarități și distincții la nivelul diferitelor sisteme lexicale și onomastice romanice pledează în favoarea unor cercetări comparative aprofundate în cadrul lexicologiei și al antroponimiei.

SURSE LEXICALE ȘI ONOMASTICE

- [CAAD] CANDREA, I.-Aurel, ADAMESCU, Gh., 1926–1931: *Dicționarul enciclopedic ilustrat*. Partea I: *Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi* de I.-Aurel Candrea. Partea II: *Dicționarul istoric și geografic universal* de Adamescu, Gh., Editura „Cartea Românească”, București.
- [CADE] CANDREA, I. A., DENSUSIANU, Ov., 1907–1914: *Dicționar etimologic al limbii române. Elementele latine. (A–Putea)*, Socec, București.
- [Cihac] CIHAC, A. de, 1879: *Dictionnaire d'étymologie daco-romane*. Vol. I. *Éléments latins, comparés avec les autres langues romanes*, Ludolphe St. Goar, Francfort A/M.; A. Asher, Berlin; Bucarest, Socec, București.
- [Cioranescu] CIORANESCU, Alejandro, 1958–1966: *Diccionario etimológico rumano*, fasc. 1–6, La Laguna.
- [Constantinescu] CONSTANTINESCU, Nicolae A., 1963: *Dicționarul onomastic românesc*, Editura Academiei, București.
- [DALLA] 2000: *Diccionariu de la Llingua Asturiana*, Academia de la Llingua Asturiana, Uviéu.
- [DCECH] COROMINAS, Joan, PASCUAL, José Antonio, 1980–1991: *Diccionario critic etimológico castellano et hispánico*, 6 vol., Gredos, Madrid.
- [DECat] COROMINAS, Joan, 1980–1991: *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalane*, 9 vol., La Caixa, Barcelona.
- [DEI] BATTISTI, Carlo, ALESSIO, Giovanni, 1950–1957: *Dizionario etimologico italiano*, 5 vol., Barbèra, Firenze.
- [DELI] CORTELAZZO, Manlio, ZOLLI, Paolo, 1979–1988: *Dizionario etimologico della lingua italiana*, 5 vol., Zanichelli, Bologna.
- [DELP] MACHADO, José Pedro, 1989: *Diccionário etimológico da lingua portuguesa*, 5 vol., Confluência, Lisboa.
- [DEX] COTEANU, Ion, SECHE, Luiza, SECHE, Mircea (coord.), 1975: *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*. Editura Academiei, București.
- [DHAR] KREMER, Dieter (coord.), 1997: *Dictionnaire historique de l'anthroponymie romane (PatRom). Présentation d'un projet*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen.
- [DLS] PITTAU, Massimo, 2002–2003: *Dizionario de la lingua sarda – fraseologico ed etimologico*, 2 vol., Gasperini, Cagliari.

- [FEW] WARTBURG, Walter von, 1922: *Französisches Etymologisches Wörterbuch*, 25 vol., Bonn, Leipzig, Tübingen, Basel.
- [GDLI] BATTAGLIA, Salvatore, 1961–2002: *Grande dizionario della lingua italiana*, 21 vol., UTET, Torino.
- [Hasdeu] HASDEU, B. Petriceicu, 1887–1893: *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicționarul limbei istorice și poporane a românilor*. Socec și Teclu, București.
- [Lorenzo] LORENZO, Ramón, 1968, *Sobre cronologia do vocabulario galego-português*, Galaxia, Vigo.
- [Mistral] MISTRAL, Frédéric, 1879–1886, *Lou tresor dóu Felibrige ou Dictionnaire provençal-français*, 2 vol., Avignon, Paris.
- [Neira] NEIRA MARTINEZ, Jesús, PIÑEIRO, M^a del Rosario, 1989: *Diccionario de los bables de Asturias*, IDEA, Oviedo.
- [Pușcariu] PUȘCARIU, Sextil, 1905 [1975]: *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache*, Winter, Heidelberg.
- [Scriban] SCRIBAN, August, 1939: *Dicționarul limbii românești*. (Etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaizme, neologizme, provincializme), Institutul de arte grafice „Presa bună”, Iași.
- [Tiktin] TIKTIN, H., 1903–1924: *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*. [Band I–III]. Staatsdruckerei, Bukarest.

BIBLIOGRAFIE

- ANDRÉ, Jacques, 1967: *Les noms d'oiseaux en latin*, Klincksieck, Paris.
- KAJANTO, Iiro, 1965: *The Latin Cognomina*, Societas Scientiarum Fennica, Helsinki.
- CANDREA, I. Aureliu, 1896: *Poreclele la români*, București.
- PAȘCA, Ștefan, 1936: *Nume de persoane și nume de animale în țara Oltului*, Imprimeria Națională, București.
- TOMESCU, Domnița, 2001: *Numele de persoane la români. Perspectivă istorică*, Editura Univers Enciclopedic, București.

ONOMASTIQUE DÉLEXICALE ROMANE ET ROUMAINE. NOMS D'ANIMAUX

(Résumé)

L'article présente quelques aspects de l'onomastique délexicale de différents domaines romans dans la perspective du transfert des mots hérités dans la classe des noms de personne (prénoms et surnoms, fixés comme noms de famille). L'analyse comparative des formes onomastiques issues de noms d'animaux permet d'identifier, dans les langues romanes, certaines zones d'intersection et de disjonction lexicale, onomastique et lexico-onomastique.

Cuvinte-cheie: continuitate, delexical, diferență, lexical, onomastic, similitudine.

Mots-clés: continuité, délexical, différence, lexical, onomastique, similitude.

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

Ioana Vintilă-Rădulescu

LIMBAJUL MIMICO-GESTUAL LITURGIC ROMÂNESC

(pe marginea lucrărilor *Liturghierul tradus în limbajul mimico-gestual liturgic românesc* și *Simbolistica semnelor*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2008, 395 p.; 2009, 436 p.)

Considerațiile care urmează au fost prilejuite de încheierea unui demers al Bisericii Ortodoxe Române vizând crearea unei variante care poate fi considerată stilistică a *limbajului mimico-gestual* (LMG) românesc al surzilor¹, și anume a variantei lui liturgice, adaptată utilizării ca expresie a cultului ortodox.

LMG este denumirea oficială în limba română a ceea ce în alte limbi se numește mai simplu engl. *Sign language*, fr. *langue/langage des signes* etc., cf. și adesea și în românește *limba(jul) semnelor*.

La nivelul Uniunii Europene (UE), Parlamentul European a adoptat în 1988 o *Rezoluție privind limbajele semnelor pentru surzi*, reiterând-o în 1998. În anii 1996–1997, Comisia Europeană a sprijinit un amplu *Proiect privind limbajul semnelor* vizând promovarea recunoașterii limbajelor semnelor, coordonat de Uniunea Europeană a Surzilor, care reunește asociațiile naționale ale acestora. Cinci state membre ale UE au mers până acolo încât au înscris limbajul semnelor chiar în constituțiile lor: Cehoslovacia din 1988, Finlanda și Slovacia din 1995, Portugalia din 1997 și Austria din 2005. Alte state membre ale UE (Belgia – Comunitatea Franceză, Danemarca, Germania, Grecia, Irlanda, Letonia, Marea Britanie, Norvegia, Slovenia, Suedia) reglementează statutul oficial al limbajelor semnelor prin alte legi și măsuri.

Încă înainte de aderarea sa la UE, România a recunoscut oficial LMG românesc prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 102/1999 *privind protecția specială și încadrarea în muncă a persoanelor cu handicap*, și anume de la data intrării în vigoare a Legii nr. 519 din 12/07/2002 pentru aprobarea acesteia. Încă din această Ordonanță se prevedea ca instituțiile publice să asigure, atunci când este cazul, pentru relațiile directe cu persoanele cu deficiențe de auz, interpreți autorizați ai LMG. Ordonanța a fost ulterior abrogată prin Legea nr. 448 din 06/12/2006 *privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap* (republicată cu modificări și completări în „Monitorul Oficial” din 03/01/2008), care întărește recunoașterea oficială a LMG și precizează măsurile în favoarea promovării sale.

¹ Folosim aici termenul *surd*, deoarece persoanele în cauză îl acceptă fără complexe, inclusiv în numele asociațiilor lor. Termenul are și corespondente considerate mai „corecte politic”, precum *persoană cu deficiențe de auz/cu handicap auditiv/hipoacuzică*.

LMG este un mijloc nonverbal de comunicare folosit în principal între surzi și alcătuit dintr-o succesiune de semne la producerea cărora participă mâinile, capul, expresia feței ș.a.

În ceea ce privește vechimea diverselor LMG, se afirmă, de exemplu, că limbi franceze ale semnelor au existat poate încă înainte de sec. 16, iar LMG actuală franceză, menționată din 1752, este primul sistem de acest tip recunoscut ca limbă în lumea occidentală.

Calitatea LMG de limbi în deplinul înțeles al cuvântului nu mai este pusă la îndoială. Astfel, în celebra lucrare coordonată de Paul M. Lewis (ed.), *Ethnologue: Languages of the World*, ed. a XVI-a, Dallas, Tex., SIL International [la origine Summer Institute of Linguistics], 2009 (pentru care v. și <http://www.ethnologue.com/>), printre cele 6.909 limbi înregistrate sunt consemnate, la fiecare țară în parte în care astfel de limbaje există, inclusiv la România, din cele câteva sute de LMG existente în lume, 126 de LMG naturale folosite exclusiv în comunitățile de surzi. Ca orice limbă în deplinul înțeles al cuvântului, LMG au coduri în ISO 639-3; astfel, LMG românească are codul rms. Profesiunea de interpret în LMG este recunoscută în *Clasificarea ocupațiilor din România* și certificată de Ministerul Muncii și de Ministerul Educației.

Din milioanele de persoane surde și cu diverse deficiențe de auz din lume, numărul surzilor din România este apreciat în *Ethnologue* la 1.405.464 de persoane.

LMG este prima limbă sau limba maternă a surzilor, utilizată de majoritatea membrilor comunităților de surzi în comunicarea cotidiană. Diversele LMG diferă într-o anumită proporție de la o comunitate națională la alta, dar prezintă și asemănări. Astfel, între limba semnelor franceză și cea americană, similaritățile lexicale reprezintă 43% dintr-un inventar de 872 de unități.

Pe lângă LMG, surzii se folosesc pentru comunicare și de combinații de dactileme, care redau literele alfabetului prin semne realizate cu degetele mâinii.

Obiectivul unic al învățământului special din țara noastră destinat surzilor constă însă în demutizare și în însușirea de către aceștia a limbii române, LMG fiind numai tolerat între elevii surzi.

În România există 15 comunități de surzi ortodocși pentru care preoții oficiază în LMG; sugestiile acestora au folosit la elaborarea prezentelor lucrări, pornind de la experiența Bisericii Sf. Grigore Palama din Pitești. De asemenea, există biserici ale surzilor în diferite alte orașe din România: Sf. Elefterie Vechi din București, Adormirea Maicii Domnului din Râmnicu-Vâlcea ș.a.

La Seminarul Teologic „Vodă Basarab” din Curtea de Argeș există o clasă specială de surzi cu profilul „Comunicare și slujire în limbajul mimico-gestual”. La Facultatea de Teologie Ortodoxă „Sf. Muceniță Filofteia” a Universității din Pitești funcționează o secție de teologie didactică mimico-gestuală, iar în cadrul Catedrei de sociologie și asistență socială a aceleiași Facultăți există o grupă de masteranzi surzi. La Teatrul „Alexandru Davila” din Pitești s-au reprezentat piese de teatru

religios transpuse în limbajul mimico-gestual de studenți surzi. De asemenea, a luat ființă și un Centru Național de Pregătire, Catehizare și Misiune Creștină pentru Persoanele Deficiente de Auz din Patriarhia Română și Diaspora.

*

Dintre cele două lucrări care mi-au prilejuit aceste precizări o voi prezenta întâi pe cea de a doua în ordinea apariției, deoarece are un caracter mai general.

Sub un titlu netransparent, *Simbolistica semnelor* este de fapt un dicționar al LMG liturgic sau religios românesc, care este creația preotului conf. Constantin Onu, consilier eparhial al Episcopiei Argeșului și Muscelului, având drept colaboratori pentru redactarea și adaptarea textului, adaptarea gestuală a termenilor și celelalte operațiuni mai mulți preoți și asistente universitare.

Constantin Onu este autorul, printre altele, al lucrărilor *Comunicare și slujire prin limbajul mimico-gestual*, Editura Universității din Pitești, 2003, și *Misiunea Bisericii Ortodoxe Române față de credincioșii deficienți de auz și de vedere*, Editura Universității din Pitești, 2007 (teza sa de doctorat).

Simbolistica semnelor a fost precedată de *Limbaul mimico-gestual. Dicționar bilingv ilustrat*, publicat de Iulia Drăguțoiu în 1992 la Sibiu, sub auspiciile Arhiepiscopiei Ortodoxe Române.

Prezenta lucrare are forma unui dicționar (în ordinea alfabetică a cuvintelor limbii române) în care se explică semnificația liturgică a termenilor și se descrie execuția semnului corespunzător, ilustrată prin imaginea unui slujitor al bisericii executând acel semn. Când este cazul, în notele de subsol se fac trimiteri la DEX și la lucrări cu tematică religioasă.

Dicționarul este precedat de un cuvânt-înainte al patriarhului Daniel și de o *Introducere* semnată de Constantin Onu.

El cuprinde cuvinte ale limbii comune, precum și cuvinte și sintagme reprezentând termeni specifici religioși, inclusiv prefixoide, nume proprii biblice, de sărbători etc. De exemplu, inventarul literei *A* cuprinde următoarele intrări: *a* (*alfa*), *acest* etc., *acolo*, *acoperămintele sfintelor vase*, *a acoperi*, *acum*, *Adam*, *adevăr*, *a adora*, *a adormi*, *a adormi întru Domnul*, *Adormirea Maicii Domnului*, *a aduce*, *a aduna*, *aer*, *afară*, *afierosire* (absent din DEX, unde apare numai verbul corespunzător), *a afla*, *agheasmă mare*, *agheasmă mică*, *agneț*, *aici*, *a ajuta*, *aliluia* (în DOOM² *aleluia*), *alt* etc., *altar*, *altfel*, *amin*, *an*, *anafură*, *antimis* (absent din DEX), *apă*, *a apăra*, *ape* / (*întindere de*) *apă*, *a apleca*, *apostol*, *a apropia*, *a arăta*, *arhanghel*, *arhi-*, *arhiepiscop*, *arhiereu*, *arhiereul Vechiului Testament*, *a ascunde*, *asemănare*, *astăzi*, *asupra*, *a aștepta*, *atenție*, *atotțiitor* (absent din DEX), *aur*, *a avea*, *Avraam*.

LMG liturgic se deosebește în anumite privințe de LMG laic. Astfel, termeni ca *Dumnezeu Tatăl*, *oraș*, *sat* au în LMG liturgic o reprezentare diferită de a elementelor corespunzătoare din LMG laic și adecvată domeniului avut în vedere.

În anexa volumului sunt date dactilemele LMG românesc (care nu includ literele cu semne diacritice).

Lucrarea se încheie cu o amplă bibliografie românească și străină cuprinzând lista izvoarelor, dicționare și enciclopedii de cunoștințe religioase, cărți și studii de liturgică și de iconografie, dicționare de LMG (în engleză, maghiară, portugheză, română, slovacă), lucrări de lingvistică și de semiotică generală și aplicată.

Simbolistica semnelor se adresează precumpănitor preoților care urmează să slujească în LMG. Nu este locul aici pentru a discuta modul în care semnele propuse pot fi cunoscute și înțelese de surzii vizați și nici măsura în care explicațiile de ordin liturgic oferite pot fi integral înțelese de aceștia.

Cealaltă lucrare are un caracter aplicativ în raport cu prima, fiind cel dintâi *Liturghier* tradus și imprimat în LMG liturgic românesc, destinat preoților care se adresează surzilor. Este vorba de prima astfel de traducere a unei Liturghii din cuprinsul Patriarhiei Române. Ea a fost coordonată de Episcopul Argeșului și Muscelului, Calinic, și de președintele Asociației Naționale a Surzilor din România, Mihail Grecu, și a fost făcută de autorul dicționarului prezentat (cărui i se datorează și introducerea), ajutat de mai mulți preoți. Sugestiile preoților care oficiază de mai multă vreme în LMG pentru comunități de surzi ortodocși din România au folosit la elaborarea prezentei ediții, pornind de la experiența Bisericii Sf. Grigore Palama din Pitești.

Volumul este însoțit de un DVD video cu caracter didactic, conținând slujba liturghiei în LMG liturgic românesc.

Textul este precedat de un cuvânt-înainte datorat patriarhului Daniel, care subliniază că acest *Liturghier* apare la 500 de ani de la primul *Liturghier* ortodox tipărit pe teritoriul românesc, în 1508, de către călugărul Macarie.

Liturghierul, care cuprinde indicații pentru preoți, este publicat în versiune bilingvă română – LMG liturgic românesc.

Am ținut să prezint aici aceste două lucrări de o factură inedită în câmpul lingvisticii și filologiei românești, cu atât mai mult cu cât două doctorande ale Institutului, o cercetătoare (Irina Floarea) și o fostă cercetătoare din Institut (Diana Ghido) elaborează teze privind diferite aspecte ale LMG, sub conducerea Marianei Neț și, respectiv, a mea.

LA VARIANTE LITURGIQUE DE LA LANGUE DES SIGNES ROUMAINE

(Résumé)

Cette présentation générale de la langue des signes est due au fait que la langue des signes laïque roumaine vient de s'enrichir d'une variante stylistique liturgique adaptée à l'emploi dans les églises orthodoxes s'adressant aux sourds par la publication d'un dictionnaire et d'une traduction du texte liturgique.

Cuvinte-cheie: dactilem, limbaj mimico-gestual laic, limbaj mimico-gestual liturgic românesc.
Mots-clés: dactylème, langue des signes laïque roumaine, langue des signes liturgique roumaine.

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

CRISTIANA ARANGHELOVICI, **Dicționar de sinonime și antonime în context**, București, Editura Niculescu, Colecția *Citim. Știm*, 2009, 311 p.

Cristiana Aranghelovici, coautoare a DOOM², a publicat ulterior un *Îndreptar* cu același obiect ca acesta, dar de dimensiuni evident mult mai reduse (Editura Saeculum Vizual, 2007), precum și un *Dicționar de despărțire integrală în silabe* (tot la Editura Niculescu, 2008, ca și cel prezentat acum) a unui inventar selectiv de cuvinte, lucrări care au, printre altele, meritul de a contribui la răspândirea normelor academice.

Dicționarul de sinonime și antonime în context al aceleiași autoare este un alt tip de dicționar, care se distinge printr-o remarcabilă originalitate, infirmând prejudecata potrivit căreia dicționarele se fac pur și simplu din alte dicționare. Spre deosebire de majoritatea lucrărilor lexicografice românești actuale, chiar de mari dimensiuni, care nu oferă exemple de contexte pentru utilizarea cuvintelor tratate, micul dicționar în cauză pornește de la contexte (extrase din texte literare clasice sau moderne, de proză sau de poezie, ori, în mult mai mică măsură, create de autoare) pentru a deduce din ele raporturile de sinonimie și de antonimie în care sunt angrenate în realitate nu cuvintele polisemantice în integralitatea lor, ci în funcție de sensurile lor și în concordanță cu registrul de limbă căruia îi aparțin.

O altă particularitate, poate la început puțin șocantă, dar justificată, a acestui dicționar o constituie faptul că sinonimele și antonimele indicate nu apar la forma-tip a cuvintelor, ci la aceeași formă gramaticală ca și cuvintele vizate, cu care sunt substituibile în context.

Desigur, această primă încercare de dicționar de tipul descris și mai ales constrângerile impuse de dimensiunile pentru care a optat editura, în concordanță cu faptul că el se adresează precumpănitor elevilor și profesorilor, dar și publicului larg, și nu specialiștilor, nu poate să nu trezească observații privind unele scăpări, lesne de rezolvat la o necesară nouă ediție.

Astfel, uneori sinonimele sau antonimele au alt regim sintactic decât termenul la care se raportează, de ex. *se abat de la lege* este construit

cu prepoziție, spre deosebire de sinonimele *nesocotesc*, *încalcă*, *contravin*, care cer complement direct [*nesocotesc/încalcă legea*] sau indirect [*contravin legii*].

La *se cheamă*, din contextul *Dacă tu faci confuzie între opera lirică și cea epică se cheamă că nu ai învățat nimic*, s-au „lipit”, în loc de *înseamnă*, sinonimele *se numeau*, *se intitula* de la citatul precedent.

Alteori sinonimele indicate nu corespund de fapt cuvântului-titlu, de ex. sub *bun* din contextul *în bună parte* se dau ca sinonime nu numai *mare*, care este într-adevăr substituibil lui *bună* în acest context, dar și *mai ales*, *în mare măsură*, care sunt în fapt sinonime frazeologice (deși autoarea afirmă în *Prefață* că a lăsat deoparte corespondentele de acest tip) nu ale lui *bună* [sunt imposibile construcțiile **în mai ales parte*, **în în mare măsură parte*], ci ale întregii construcții *în bună parte*.

Unele contexte fabricate de autoare nu sunt dintre cele mai fericite; din păcate, aceasta este chiar situația celui care deschide dicționarul, *Vestea dispariției colegului său undeva prin Făgăraș îl abătuse!* Este și cazul unor sinonime recomandate: *Stai liniștit*, pentru care se propune corespondentul mai puțin potrivit în acest context (*Stai calm*).

Șochează puțin și faptul, explicabil până la un punct, că multe sinonime și antonime care apar sub un cuvânt sau altul nu se regăsesc ca intrări distincte, la locul lor alfabetic, și nici măcar într-un indice.

De asemenea, lipsesc lista textelor folosite, precum și o minimă bibliografie a dicționarelor anterioare, cel puțin a celor de sinonime și/sau de antonime.

Pornit de la necesitățile școlii, acest dicționar are o semnificație mult mai largă, care ar face necesară extinderea cercetării la un inventar lexical și la o listă de texte mult mai bogate, făcându-l util și traducătorilor, scriitorilor, redactorilor, cercetătorilor etc.

MARIANA BARA, ANCA ALICE OLARU, **Glosar privind Tratatul de la Lisabona**, București, Institutul European din România, Seria *Acquis comunitar*, 2009, 195 p.

Ratificarea *Tratatului de la Lisabona* de către toate statele membre ale Uniunii Europene (UE) și intrarea lui în vigoare de la 1 decembrie 2009 au confirmat justetea deciziei luate de Institutul European din România (IER) de a întocmi un glosar al terminologiei acestui text fundamental. În fapt, este vorba nu de termeni limitați la *Tratat*, ci de unii folosiți pe scară largă în *eurolimbă*.

Lucrarea, apărută, ca toate publicațiile IER, în excelente condiții grafice, este prefăcută de Gabriela Drăgan, director general al IER, ale cărei obiective prioritare sunt o mai bună înțelegere a dreptului „comunitar” și o mai bună comunicare despre UE.

Urmează un mic studiu introductiv semnat de Mariana Bara, în care, după câteva considerații generale, este prezentată metoda de lucru și se evidențiază unele modificări terminologice și conceptuale ale vocabularului „comunitar”.

Lucrarea, coordonată de Laura Ana-Maria Vrabie, directoarea Direcției coordonare traduceri a IER, are caracter trilingv, două dintre limbile reprezentate fiind române: româna și franceza.

Spre deosebire de glosarele anterioare¹, cel de față este mai cuprinzător, având 632 de intrări, iar cuvintele-titlu sunt ordonate alfabetic după termenul românesc (cuvânt sau, de cele mai multe ori, sintagmă), urmat, în ordine, de corespondentul francez și de cel englez, extrase din textele *Tratatului* în aceste limbi.

Pentru termenul românesc se reproduce, de regulă, sub titlul *context*, pasajul din care a fost extras – de obicei primul din *Tratat* în care apare. Sub rubrica *sursă* se indică cu exactitate

articolul din *Tratat* din care provine termenul. La unele cuvinte se adaugă, după caz, o *notă* sau/și rubrica *ref(erință)*, ca trimitere la alte documente.

Chiar dacă sensul termenilor se poate deduce, în general, din context, este regretabil că aici, contrar majorității glosarelor anterioare, care au definiții în limba de plecare, termenii nu sunt însoțiți decât în mod cu totul excepțional de rubrica *def(iniție)*. Este adevărat că, spre deosebire de majoritatea actelor normative, însuși *Tratatul* nu are o secțiune de *Definiții*, astfel încât elaborarea acestora ar fi necesitat un efort suplimentar. Ar fi însă de dorit ca la o viitoare ediție, a cărei necesitate se conturează de pe acum, având în vedere și tirajul insuficient (400 de exemplare) față de interesul suscitât, să se adauge și definițiile termenilor, așa cum impun cerințele terminografiei.

Ca și glosarele anterioare, cel pe care îl prezentăm include și trei indici, de data aceasta indicele de materii privind limba română, cu trimitere la numărul articolelor respective, și indicii francez și englez.

În *Anexe* se dau informații referitoare la tratatele menționate în textul de bază, precum și despre statele Uniunii Europene.

Volumul se încheie cu o *Bibliografie* a textelor în cele trei limbi ale *Tratatului*, cuprinzând și șapte dicționare și lucrări de specialitate și 26 de adrese internet utile.

Glosarul, care se adaugă relativ puținelor lucrări românești riguros elaborate din domeniul terminologiei, este util nu numai specialiștilor în domeniu și interesant pentru publicul larg, dar, odată cu integrarea noastră europeană, ar trebui să constituie și pentru lexicografi o sursă de îmbogățire a dicționarelor generale ale limbii române cu cuvinte și sintagme din așa-numitul *acquis*.

IOANA VINTILĂ-RĂDULESCU
Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13

¹ *Glosar privind Codul vamal comunitar*, 1991; ediția a II-a revăzută, 2003; *Glosar privind piața internă*, 2003; *Glosar Lapte și produse lactate*, 2004; *Glosar juridic*, 2007; *Glosar bancar*, 2007 (primul și ultimul în patru limbi, incluzând germana).

ALEXANDRU CALCIU, ZAIRA SAMHARADZE, **Dicționar român-spaniol**, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009, 824 p.

Apariția *Dicționarului român-spaniol* (în continuare DRS) reprezintă un eveniment lexicografic deosebit pentru domeniul hispanisticii.

Autorii, Alexandru Calciu și Zaira Samharadze, și-au fixat un obiectiv excepțional – acela de a oferi publicului dicționarele bilingve fundamentale care privesc limbile spaniolă și română. Lucrători neobosiți în domeniul lexicografiei, cei doi autori și-au unit eforturile, constant, timp îndelungat, pentru a realiza două lucrări fundamentale.

Prima la care facem referire este *Dicționarul spaniol-român*², ediție revăzută și adăugită, recent publicat de aceeași editură (2005). Cea de-a doua este dicționarul de față. Ambele se evidențiază prin mărimea corpusului de cuvinte și prin bogăția și precizia echivalențelor, în fiecare caz, ai limbii-țintă.

Al. Calciu a colaborat, într-o primă fază, alături de Constantin Duhăneanu și Dan Munteanu, la elaborarea *Dicționarului român-spaniol*³, pentru care a redactat literele A, Ă, B-L, N, O.

Pentru DRS se reia elaborarea acestor litere, iar restul materialului capătă o nouă redactare.

Lucrarea este simțitor îmbogățită cu noi termeni și accepții, dar aduce și o largă paletă de noi echivalențe. Se suprainstituiează pe drept *cel mai cuprinzător* dicționar bilingv român-spaniol. DRS conține circa 60.000 de cuvinte-titlu, fiind, pe departe, lucrarea cea mai reprezentativă pentru lexicografia bilingvă care are ca limbă-țintă spaniola.

Echivalenții sunt aleși din limba spaniolă actuală standard, dar nu sunt neglijăți nici termenii familiari sau argotici sau unii termeni uzuali aparținând spaniolei americane.

Concentrându-ne asupra corpusului de cuvinte-titlu, putem observa că DRS include atât cuvinte actuale, cât și cuvinte învechite, termeni familiari, populari sau argotici, dar și termeni tehnici. Selecția cuvintelor-titlu s-a făcut, în principal, după DEX – *Dicționarul explicativ al limbii*

române –, completările cu numărul foarte mare de tehnisme (din medicină, biologie, fizică și chimie, economie, finanțe, tehnică, arte etc.) făcându-se după dicționare de specialitate.

Pentru exemplificare am ales, la întâmplare, o pagină de dicționar. Trecând în revistă p. 25, între *amarilis* și *ambrazură*, constatăm includerea unor termeni care nu se găsesc în DEX: *amarilis* (bot.), *amarina*, *amartiza*, *amartizare*, *amatol* (exploziv), *amaurotic* (med.), *amărăștean* (fam.), *ambalator*, *ambarasant* (liv.), *ambarcare* (mar.), *ambarcat*, *ambientare*, *ambliopode* (!) (corect, *ambliopode*) (zool.), *ambosa* și *ambosare* (mar.).

Dar, în aceeași măsură, din același segment, lipsesc din dicționarul de față termeni înregistrați în DEX: *amărățăciune* (plantă), *amărăre* (rar), *amăriu*, *ambidextrie*, *ambiguiza*, *ambiguizare*, *ambiofonie*, *ambițiune*.

Adăugăm câțiva termeni care ar trebui, de asemenea, incluși în lucrare: *disponibiliza*, *disponibilizare*, *haios*, *mentenanță*, *reclamagiu*, *serclaj*.

În dicționar își găsesc loc și împrumuturile recente din limba engleză, care circulă în presă sau în limbajul uzual, precum și termenii neologici (*audit*, *bonitate*). În acest sens, figurează în dicționar *bodyguard*, *hacker*, *laptop*, *marker*, *marketing*, *mass media* (!), termeni deja acceptați în DOOM⁴. Observăm, totuși, că unele anglicisme sunt înregistrate în DRS, în mod curios, sub forma pronunției: *hailaif* (ca în DEX, și nu *high-life*, vezi DOOM), iar *hard disk* nu figurează ca atare, ci apare ca sintagma *disc hard*, s.v. *disc*.

Despărțirea în sensuri și ordonarea acestora în cadrul cuvintelor-titlu sunt realizate respectându-se, în general, structura DEX-ului.

Sunt operate, acolo unde materialul oferit de limba-țintă o impune, unele subdivizări sau nuanțări ale sensurilor. Reproducem aici articolele *amări* și *alunga*, raportate la sensurile din DEX.

În primul caz, avem o situație de sincronizare a sensurilor în DEX și DRS.

DEX: *amări* – vb. *Refl. și tranz. 1* „a căpăta gust amar” *2* (fig.) „a (se) întrista”.

⁴ DOOM. *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ed. a II-a revăzută și adăugită, București, Univers Enciclopedic, 2005.

² Alexandru Calciu, Zaira Samharadze, *Dicționar spaniol-român*, ediția a II-a, București, Univers Enciclopedic, 2005, 974 p.

³ Alexandru Calciu, Constantin Duhăneanu, Dan Munteanu, *Dicționar român-spaniol*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, 1 144 p.

DRS: **amări** – *vt., vr.* **1** poner(se) / volver(se) amargo. **2** (*fig.*) amargar(se), llenar(se) de amargura; agriar(se); entristecer(se); *vr. (fam.)* tragar quina.

În cazul al doilea, în DRS avem un exemplu de nuanțări impuse de echivalenții spanioli:

DEX: **alunga** – *vb. tranz.* **1** (adesea *fig.*) „a goni, a izgoni” **2** „a alerger după; a fugări”.

DRS: **alunga** – *vt.* **1** (*a goni*) ahuyentar, hacer huir; poner en fuga; (*a îndepărta*) alejar (de sí); (*a arunca*) echar, arrojar; (*a scoate*) sacar, desalojar; (*a concedia*) despedir; (*a respinge*) rechazar, repeler, repudiar; (*a speria*) asustar, espantar. **2** (*un câine*) ahuyentar; (*cu strigăte*) zacear, zlear; (*păsările*) oxeaz, oxeaz. **3** (*un chiriaș*) desahuciar. **4** (*a exila*) desterrar, exiliar, confinar, deportar. **5** (*spiritele*) conjurar. **6** (*insectele*) repeler.

O altă calitate a DRS este reprezentată de bogăția formelor echivalente spaniole. Sensurile cuvintelor-titlu sunt exemplificate cu un număr extrem de mare de echivalenți. S-a mers pe varianta maximală, care atinge în unele cazuri peste 30 de forme echivalente; interjecția **aiurea** (*nici vorbă*) este exemplificată cu 16 echivalenți; *cu grămada*, cu 28 de echivalenți; pentru expresia *a cădea de acord* se dau 10 echivalenți (expresii sau unități lexicale simple).

În registrul spaniol, DRS oferă forme aparținând limbajului actual, literar, familiar sau argotic, dar și forme aparținând limbii spaniole vechi (exemple luate din *Don Quijote*), fiind util, în acest fel, studenților și pasionaților limbii spaniole. Echivalenții spanioli respectă normele și criteriile Academiei Regale Spaniole.

Echivalenții spanioli sunt precedați de precizări de registru și însoțiți de succinte indicații morfologice acolo unde acestea se impun. Nu sunt uitați nici unii termeni aparținând spaniolei americane, nu foarte mulți în economia lucrării, deoarece aceasta nu a avut ca scop includerea lor.

Am recomanda, totuși, pentru unii termeni o revizuire a echivalenților (*parteneriat*, *redevinire*, *bugetar*) sau completarea și cu alți echivalenți uzuali (de ex. de adăugat: **necrolog** – „esquela”; **nemetal** – „no metal”; **codaș** – „zaguero”; **contractant** – „contratista”; **certificat de căsătorie** – „acta de matrimonio”; **diurnă** – „viáticos”; **îndrumător** (*de studii*) – „tutor”; precizăm că „tutor” pentru *conducător de doctorat* (s.v. **conducător**) circulă, în prezent, și în Spania, nu este numai americanism).

Frazeologia este foarte bine reprezentată în cuprinsul dicționarului de față. Expresiile sunt

grupate și înșiruite după prezentarea sensurilor cuvântului-titlu, în ordinea următoare: întâi sintagmele care conțin cuvântul-titlu, apoi, expresiile cu verbul la infinitiv, iar, la sfârșit, expresiile la forme personale, proverbele sau alte structuri uzuale luate din conversație. Ca și în cazul sensurilor cuvintelor, DRS oferă numeroase expresii spaniole echivalente care se caracterizează prin fidelitate și actualitate, indicând o foarte bună cunoaștere a limbii spaniole de către cei doi autori.

Expresiile sunt distribuite în funcție de cuvântul-cheie, cuvântul cu încărcătura semantică cea mai mare, iar, în cazul expresiilor care pot fi plasate sub mai multe cuvinte-cheie, se procedează fie la includerea expresiilor sub ambele cuvinte, fie la utilizarea trimerelor care sunt menționate la sfârșitul articolului de dicționar. Pentru aceasta nu este stabilită o regulă și, de aici, și inconsecvențele de tratament în ceea ce privește trimiterile (*birou/oficiu de presă* figurează sub **presă**; *oficiu de presă*, sub **oficiu**; în schimb, pentru *birou de presă*, s.v. **birou**, se face trimitere la **presă**). În alte cazuri, expresiile și sintagmele sunt reproduse sub ambele cuvinte-cheie (*campanie de presă*, lucrat și sub **campanie** și sub **presă**). Trimiterile la alte cuvinte-cheie pot fi de ajutor în localizarea expresiilor, dar fiind parțial operate, nu scutesc pe cititor de căutarea în mai multe locuri.

O observație care se poate face este aceea că în lucrare nu sunt respectate întru totul recomandările ortografice date de DOOM. Dacă figurează corect cuvinte ca *bună-cuviință*, *bună-creștere*, *bine-crescut*, numeroase alte sintagme și cuvinte compuse sunt înregistrate fără cratimă (*porc mistreț*, *argint viu*, *după amiază*, *broască țestoasă*, *Calea Lactee*, *nucă de cocos*, *viță de vie*, *trestie de zahăr*, *mass media* etc.), când, de fapt, acestea trebuie scrise cu cratimă.

O altă observație se referă la introducerea ca articole de sine stătătoare în dicționar a cuvintelor compuse (*bună-credință*, *bună-creștere*, *bună-cuviință*, *bună-purtare*, *bun-gust*) sau chiar a locuțiunilor adverbiale (*de-a berbeleacul*, *de-a binelea*, *de-a bușilea* etc.), care, după aprecierea noastră, ar trebui să figureze sub unul din elementele structurii (în DEX s.v. **bun**, **berbeleac** etc.). Cel puțin în cazul locuțiunilor adverbiale, la aparițiile lor ca articole de dicționar, în DRS, se face trimitere la **berbeleac**, **bine**, **buși**, unde sunt glosate.

Lucrarea este culeasă cu grijă, având în vedere volumul foarte mare, dar, cu toate acestea, s-au strecurat unele greșeli de corectură: **contrabas** (ca substantiv) „contrabasista” (!) – corect „contrabajista”; **contractant** „contractante” corect „contratante”; la expr. *cu diuumul* „a brullo” – corect „a barullo”; **dogorător** „caniculario” – corect „canicular” (așa cum, de fapt, apare s.v. *canicular*); **etanșeitate** „estanquiedad” – corect „estanquiedad”; **inapt** „no apta para” – corect „no apto para” (cum este dat, corect, s.v. *apt*).

Lucrarea nu beneficiază de un cuvânt introductiv, care ar fi ușurat mănuierea dicționarului, și nici de bibliografia folosită.

DRS completează seria de dicționare bilingve din domeniul hispanisticii pe care Editura

Univers Enciclopedic le-a oferit publicului în ultima vreme: *Dicționar spaniol-român* al acelorași autori, 2005; *Dicționar frazeologic spaniol-român* (coordonator: Valeria Neagu; autori: Valeria Neagu, Maria Gabriela Necheș, Tudora Șandru Mehedinți, Maria Melania Albu), 2008.

Lucrarea, care reprezintă încununarea muncii de cercetare a autorilor, va deveni un instrument de lucru prețios pentru toți cei care doresc să se inițieze și să se perfecționeze în acest domeniu, elevi, studenți, profesori, specialiști, scriitori, ziariști, pentru toți cei preocupați de cunoașterea limbii spaniole.

VALERIA NEAGU

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

I. FUNERIU, **Reflecții filologice**, Arad, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, 2008, 253 p.

Cartea lui Ionel Funeriu reprezintă o apariție notabilă, ilustrând preocupările din ultimii ani ale autorului, dintre care se detașează eseul lingvistic și textologia. Volumul stă sub semnul dorinței mai vechi a autorului de a oferi cititorului actual sugestii pentru o corectă receptare a textului literar. În *Precizări liminare* (p. 9–10), autorul anunță că unele dintre capitolele cărții au fost, la origine, articole publicate în reviste științifice, literare sau în volume colective, atrăgând atenția asupra reluării, uneori, a unei idei, ilustrată însă de texte diferite, sau a revenirii asupra aceluiași text, examinat din unghiuri de vedere diverse. Repetițiile conduc însă spre convergența concluziilor, intenția autorului fiind aceea de a insista „asupra realității că, atunci când premisele și raționamentele sunt corecte, rezultatele la care se ajunge vor fi și ele corecte, indiferent de itinerarul parcurs [...]” (p. 10) Elocvent în acest sens este un text al lui Constantin Noica reprodus de autor (p. 10): „Știi de la început un lucru și-l spui de mai multe ori, îl spui neîncetat sub altă formă – până se spune singur.”

Volumul cuprinde mai multe texte reunite, în funcție de tematică, sub patru titluri mari: *Stilistică & textologie*, *Cod tipografic*, *Polemici* și *Biografie și creație*, urmate de un util indice de autori.

Sub titlul *Stilistică & textologie* sunt reunite cele mai multe articole, ilustrând o importantă sferă de interes a lui I. Funeriu: hermeneutica editării.

În textul *Nulla pœna sine lege*?⁵ (p. 13–18), autorul, considerând actul editorial un veritabil fapt de cultură, arată consecințele grave în plan semantic pe care le pot avea erorile așa-ziselor profesioniști ai textului (editorii), care uită că „o cât de mică eroare poate genera, mai ales când

⁵ Autorul aplică în carte următoarele norme de redactare: blankul tipografic precedă semnul exclamării, semnul întrebării, două puncte și punct și virgulă; punctele de suspensie nu sunt precedate de blank decât în situațiile în care înlocuiesc un cuvânt. Vom păstra grafia preferată de autor în titlurile și în citatele din carte. Pentru explicații detaliate, a se vedea textul *O subtilitate tipografică pe cale de dispariție*, p. 135–147.

vine vorba de poezie, piste interpretative iluzorii ce conduc la comentarii fanteziste” (p. 14).

Cu mult umor („trist humor”, punctează autorul, p. 23) este scris textul *Filantropia corectorilor* (p. 20–24), în care sunt prezentate o serie de greșeli ale căror autori sunt corectorii care modifică textul, din neglijență sau din neștiință, dând naștere unor „veritabile perle”: *Romania* (arealul limbilor romanice), transformat în *România*; *apropria*, în *apropia*; *or*, în *ori* etc.

În *Honni soit qui mal y pense (sau despre editarea neologismelor romanice)* (p. 25–42) este criticată superficialitatea cu care au fost tratate împrumuturile romanice în editarea textului poetic. Chiar dacă imperfecțiunile sunt minore, acestea au „consecințe hermeneutice majore, mergând de la trădarea spiritului poetic până la vulgarizarea acestuia.” (p. 33) Autorul oferă exemple din opera lui Al. Macedonski, în ediția Marino (1966) și în ediția Coloșenco (2004), în care, de exemplu, cuvântul *Lyră* este reprodus *liră*, trecându-se peste bine-cunoscuta concepție etimologizantă a poetului și peste valoarea simbolică a termenului (redată, în poetica macedonskiană, prin majusculizare). Exemplele sunt numeroase și îl fac pe autor să enunțe o chestiune de principiu: „editorul nu trebuie să uite că textul nu e proprietatea sa, ci aparține poetului și ar mai trebui să se gândească și la bietul cititor care, cumpărând o carte, vrea să-l citească pe autorul de pe copertă, nu pe editorul său...” (p. 35).

Interesant este și *Textologia cifrelor* (p. 43–50), care aduce în discuție valorile simbolice cu care a fost investit numărul de-a lungul timpului (de exemplu, hermeneutica numărului care stă la baza numelui *trandafirului*, care, după neogreacă, este *triantáfillon* „trezeci de foi”; numerele folosite în opera lui I.L. Caragiale). Autorul se întreabă dacă sunt legitimate întotdeauna accepțiile simbolistico-literare ale numărului în operele scriitorilor evocați: „Oare nu investim noi, fără dreptate, un text literar cu atribute pe care nu le-a avut niciodată? Se poate vorbi [...] despre număr ca fapt de stil?” (p. 50)

În *Traduttore traditore?* (p. 51–63) nu scapă de critica îndreptățită a lui I. Funeriu nici traducătorii care, de multe ori, se fac vinovați de receptarea nefavorabilă în străinătate a scriitorilor români. Amintim doar câteva situații: redarea substantivului *limbă* „seminție, popor” (la Eminescu) prin *langage(s)* în franceză; echivalarea arhaismului sadovenian *județ* „judecată” cu substantivul care desemnează „raion, regiune, departament”, astfel, *Județ al sârmanilor* devenind *Département des pauvres*.

În *Gramatica poeziei* (p. 66–79) se arată că, în poezie, raporturile sintactice dintre propoziții pot fi „ascunse” prin utilizarea juxtapunerii în detrimentul joncțiunii, absența conjuncției sau a elementelor relative creând o oarecare incertitudine asupra textului. Așadar, pentru receptarea și interpretarea unui text literar, analiza sintactică („departe de a fi un arid exercițiu gramatical”, p. 79) este importantă, înlesnind accesul la subtilitățile acestuia.

O distincție clară între pleonasm și tautologie, cu accentul pus pe ultimul, este făcută în *Pleonasm versus tautologie* (p. 81–89). Tautologia nu a beneficiat de o definiție corectă în majoritatea lucrărilor de specialitate, fiind apropiată, uneori până la identificare, de pleonasm și considerată o eroare de limbaj. Autorul demonstrează prin numeroase exemple că, în cazul tautologiei, care presupune repetarea unor termeni, care nu sunt însă identici semantic, „gândirea avansează, nu stagnează.” (p. 86) Fiind un procedeu stilistic, și nicidecum o greșală de limbă, tautologia a fost valorificată în literatură: *Nici îi este toamna toamnă*, / *Nici e vară vara lui* (Eminescu, *Doina*); *Calea să-ți fie numai cu flori*, / *Și casa casă, și masa masă* (Alecsandri, *Rodica*).

Erorile produse de necunoașterea fenomenului paronimiei în limba română fac obiectul articolului *Paronime* (p. 91–104). Autorul comentează o serie de substituiți paronimice, explicabile prin faptul că unele cuvinte relativ recent intrate în limbă sunt mai puțin cunoscute sau utilizate de vorbitori. Amintim aici, spre exemplificare, doar dubletele etimologice *viers* „melodie, cântec”

(același din *Doină, doină, vers cu foc*) și vers „rând dintr-o poezie”, unul moștenit, celălalt împrumutat, probabil prin filieră franceză, din lat. *versus* (p. 95–97). Confuzia dintre aceste două cuvinte este frecventă, întrucât *vers* este din ce în ce mai puțin cunoscut, având tendința de a se retrage la periferia vocabularului.

Textele reunite sub titlul generic *Cod tipografic* relevă faptul că autorul este un susținător fervent al adoptării unui cod tipografic românesc unitar, în măsură să asigure corectitudinea și eleganța textului scris. Autorul militează fie pentru utilizarea accentului grafic, numai când este necesar, pentru evitarea confuziilor datorate absenței accentuării (în *Accentul grafic în codul tipografic românesc*, p. 107–119), fie pentru utilizarea diacriticelor (în *Semnele diacritice în codul tipografic românesc*, p. 121–134), fie pentru nerenunțarea la blankul tipografic înaintea unor tipografeme ca: două puncte [:], punctul și virgula [;], semnul exclamării [!], semnul întrebării [?] (în *O subtilitate tipografică pe cale de dispariție*, p. 135–147)⁶. Autorul mărturisește că acest din urmă articol a luat naștere în urma unei corespondențe electronice avute cu Ioana Vintilă-Rădulescu, coordonatoarea ediției din 2005 a DOOM-ului, căreia îi și dedică articolul, în semn de prețuire (p. 135–136). Autorul apreciază interesul din DOOM² („excelent în multe privințe”, p. 144) pentru codul tipografic, făcând, în același timp, unele observații critice și sugestii.

Trei articole sunt reunite sub titlul generic *Polemici. În Unde ni sunt (cr)editorii?* (p. 151–167), I. Funeriu, autor și al unei lucrări despre editarea operei lui Macedonski⁷, prezintă circumstanțele apariției unei ediții recente a operei macedonskiene (2004) și își argumentează fiecare afirmație critică la adresa autorului acestei ediții. Remarcăm respectul lui I. Funeriu pentru munca bine făcută a celorlalți autori, pentru citarea, ori de câte ori este nevoie, a surselor bibliografice, încălcarea acestei reguli a fairplay-ului în știință fiind aspru criticată.

⁶A se vedea și prima notă.

⁷*Al. Macedonski. Hermeneutica editării*, Timișoara, Editura Amarcord, 1995.

În *Licență prozodică sau eroare de editare?* (p. 169–176), autorul dă dovadă de o admirabilă virtuoziție demonstrativă în domeniul versificației, în analiza poeziei *Cristalografie* a lui Eminescu (poezie de circumstanță, de numai patru versuri, compusă fără intenția de a fi publicată). Versificația face, de asemenea, obiectul articolului *Sofisme prozodice* (p. 177–203), în care autorul argumentează faptul că „o corectă despărțire în silabe și o accentuare adecvată sunt premise esențiale în știința versificației” (p. 182). Realitatea confirmă însă că „lucrări savante, propagatoare de idei sofisticate, conțin greșeli de despărțire în silabe sau de accentuare” (p. 182).

Ultimele două articole, reunite sub titlul *Biografie și creație*, sunt encomiastice. *Columna lui Mnemon*⁸ este un elogiu adus lui Lucian Blaga, evocându-se evenimentele tulburi din perioada de după al Doilea Război Mondial, care l-au îndepărtat pe poet de creația literară. *Prejudecăți învinse* este o evocare omagială a profesorului G.I. Tohăneanu: „cine îi cunoaște temeinic opera observă fără efort că, de-a lungul unei vieți, a spulberat multe prejudecăți” (p. 234), una dintre acestea fiind aceea că între literatură și lingvistică sunt niște granițe precise; prin studiile de stilistică ale profesorului Tohăneanu, „această prejudecată este făcută pulbere cu argumente irecuzabile, faptele de limbă raportându-se la cele literare și invers, într-o perfectă armonie și cu câștig real pentru ambele discipline” (p. 236).

Toate afirmațiile și interpretările lui I. Funeriu sunt susținute de o solidă argumentare științifică. Considerăm că aceasta este marea calitate a cărții, pe lângă o expunere clară, fluidă, din care transpar un rafinat simț al umorului, pe de o parte, și un spirit critic neiertător, pe de altă parte. Salutăm această colecție de „filologice”, scrise cu mult har, cu acribie filologică și, mai ales, cu respect față de cititor.

IULIA BARBU

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

⁸ *Columna lui Mnemon* este un sonet al lui Blaga, publicat postum, în „Contemporanul”, în 1964.

ANTOLÍN LÓPEZ PELÁEZ, **El Gran Gallego (Fr. Martín Sarmiento)**, La Coruña, 1895, ediție facsimil, Vigo, Editorial Galaxia, 2002, 268 p.

Oricine se ocupă de studiul limbii galiciene sau pur și simplu vine în contact cu această realitate lingvistică și cu istoria ei, se întâlnește dintru început cu numele lui Martín Sarmiento, cunoscut mai ales ca Padre Sarmiento și considerat aproape unanim „el gallego mejor que hubo Galicia”. Antolín López Peláez i-a dedicat o carte cu titlul *Marele galician*, printre multele care i-au fost consacrate. Este cea pe care o prezentăm în cele ce urmează. Apărută acum mai bine de un secol, ea a fost reeditată în ediție facsimil, prin îngrijirea cercetătoarei Silvia Viso, la Institutul de Limbă Galiciană din Santiago, în 2002.

Inițiativa reeditării acestei lucrări face parte dintr-un proiect de mare anvergură, patronat de Consiliul de Cultură Galiciană; a început în 2002 și este condus de Henrique Monteagudo. Proiectul, la care lucrează o echipă interdisciplinară de cercetători, are ca obiectiv principal tipărirea operei inedite a călugărului Martín Sarmiento prin localizarea, recuperarea, transcrierea și studierea lucrărilor nepublicate ale acestuia. Al doilea obiectiv al proiectului are în vedere elaborarea registrului exhaustiv al manuscriselor lui Sarmiento.

Ce înseamnă această carte „gândită” – după cum însuși autorul mărturisește – cu mult după moartea marelui teolog, dar publicată și mai târziu, atunci când a întâlnit „ocazia favorabilă”, după cum tot autorul ei afirmă? La acea dată nu lipseau nici biografiile, nici lucrările de analiză și evaluare a moștenirii literare și teologice pe care ilustrul benedictin o lăsase. Spre deosebire de acestea, cartea lui López Peláez încearcă să elucideze câteva probleme care au suscitat discuții, cum ar fi cea a locului și a datei nașterii lui Sarmiento; toate dezvăluirile pe care Peláez le face au la bază mărturisirile lui Sarmiento, risipite în diverse scrisori, în lucrări cu un caracter mai puțin oficial sau științific, aflate încă în manuscris și care au fost cercetate de autorul cărții pe care o prezentăm. Sarmiento vorbește în aceste file de manuscris despre întâmplări care i-au marcat existența, despre motivațiile și condițiile obiective care au determinat scrierea lucrărilor sau participarea efectivă la evenimentele importante ale epocii, pentru unele dintre acestea el fiind chiar inițiatorul. De

asemenea, López Peláez aduce în discuție două aspecte mai puțin cercetate până atunci, aspecte care nu-și diminuează interesul nici în ziua de astăzi, anume, viața privată a lui Sarmiento și felul cum scria călugărul benedictin, care a lăsat în urmă o operă uriașă, fiind deschizător de drumuri în multe domenii. Există în carte un capitol care interesează în mod deosebit pe lingviști, intitulat *Padre Sarmiento și limba galiciană*. La acest capitol ne vom referi în special în cele ce urmează.

Dar mai întâi, cine a fost Martín Sarmiento? Marile dicționare bibliografice îl definesc ca „erudit spaniol, născut la Segovia”. López Peláez aduce corectura necesară. Într-o scrisoare din 1757 către contele Aranda, însuși Sarmiento mărturisește că locul nașterii sale, „mi país”, cum spune el, este Pontevedra, deci Galicia, și s-a născut la 9 martie 1695, după cum afirmă într-o altă scrisoare. La botez a primit numele Pedro José, la care se alăturau, după moda spaniolă, numele de familie ale celor doi părinți, Garcia și Balboa. Studiile primare le face la mănăstirea Lerez, continuă apoi la mănăstirea San Martín din Madrid, unde se și călugărește, schimbându-și numele în Martín, la care, în lucrările științifice și teologice de mai târziu, adaugă cel de al doilea nume de familie al mamei sale, Sarmiento. Pentru călugării de la mănăstirea San Martín, Sarmiento a fost de la început una dintre cele mai frumoase promisiuni. „Superior ingenio”, cum a fost calificat încă din vremea studiilor, a devenit un redevabil specialist în teologie, dar la fel de bun în artă, știință – botanică în special, dar nu numai –, literatură, biblioteconomie, domeniu care abia atunci prindea contur. Reno-vează astfel și înregistrează, încă din perioada studiilor, cele 10 000 de volume câte avea mănăstirea San Martín la acea dată. Tot el este cel care a catalogat, mai târziu, arhiva documentară a catedralei din Toledo. Din aceeași perioadă datează și pasiunea de o viață pentru sistemele de scriere ale diverselor limbi sau grupuri de limbi, vii sau moarte. Continuă studiile la Escorial, apoi la Universitatea din Salamanca. După încheierea lor, începe activitatea de predicator și de profesor de teologie la diverse colegii. Din

1725 îl găsim, pentru un timp, în Galicia natală. Considerat în epocă „el sapientísimo”, se afirma deseori și de către mulți că nimeni nu putea intra în competiție cu erudiția lui Sarmiento. Papa Benedict al XVI-lea l-a vrut aproape de el, la Roma, invitându-l să locuiască la Vatican. Principalele academii europene, ca și Academia Regală Spaniolă, și l-au dorit membru. Regele Spaniei l-a numit cronicar al curții regale. Eliberat din această funcție la cererea sa, Sarmiento a rămas până la sfârșitul vieții, survenit în 1772, în chilă sa din San Martín, scriind și definind și opera.

Montenegro Saavedra amintește în cartea sa *Galicia Recreativa* că Sarmiento „iubea în delir Galicia”, căreia i-a consacrat imensa sa activitate și operă. A scris despre Galicia și galicieni, despre limba și literatura galiciană, despre cultura, dar și despre istoria, arheologia, flora și fauna Galiciei. Pe drept cuvânt afirma un contemporan că este imposibil să scrii ceva referitor la Galicia fără să îi seama de lucrările lui Sarmiento.

Contribuția călugărului benedictin la studiul și afirmarea galicienei, dar și la recunoașterea ei ca mijloc de exprimare scrisă, nu numai orală, a fost fundamentală. Istoriile limbii, dar și cele ale literaturii îl socotesc, împreună cu alți doi teologi, Feixoo și Sobreiro, drept una dintre primele voci care se ridică în apărarea Galiciei și a limbii vorbite pe teritoriul ei. Lucrările și activitatea lor creează premisele și climatul întregii problematice lingvistice care se va desfășura în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și care este cunoscută în istoria Galiciei sub numele de *Rexurdimento* (Renaștere). A fost un curent a cărui traiectorie a avut în vedere nu numai recuperarea lingvistică și culturală, dar și pe cea politică și istorică. Sarmiento a fost primul care a studiat opera trubadurilor din Peninsula Iberică și, după analiza fonetică și lexicală, a ajuns la concluzia că limba în care aceștia au scris nu a fost nici portugheza, nici spaniola, ci galiciană. Ideile și concluziile cercetărilor sale, argumentate științific, au fost expuse pe larg în lucrarea *Memorias para la historia de la poesía y de los poetas españoles*; ele au fost însușite în epocă, iar adevărul și corectitudinea lor nu sunt nici astăzi contrazise.

Sarmiento este de acord că între portugheză și galiciană există multe asemănări; în ceea ce privește filiația dintre cele două limbi, călugărul benedictin consideră galiciană o limbă care se

vorbea și scria curent în vremea când Portugalia se afla încă sub stăpânirea arabilor și deci limba romanică vorbită pe teritoriul ei nu era deplin formată. Mai mult, în manuscrisul *Origen de la voz gallega Mixiriqueiro*, Sarmiento crede, pe baza mai multor comparații de ordin fonetic, morfologic și lexical, că portugheza „nu este decât galiciană modificată”. Asemănarea dintre cele două limbi este evidentă și pentru portughezul Duarte Nunes, contemporanul lui Sarmiento, numai că Nunes în a sa *Origem da lingua portuguesa* nu este de acord cu filiația lingvistică propusă de Sarmiento. Duarte Nunes este de părere că „în vechime, cele două limbi erau o singură limbă, atât în ceea ce privește lexicul, cât și diftongii sau pronunția care, toate, erau altfel decât în orice parte a peninsulei”. În mult discutata, încă de pe atunci, problemă a statutului de limbă sau de dialect al galicienei, Sarmiento păstrează o atitudine moderată, numind-o când limbă, când dialect; afirmă categoric însă că este de origine latină și crede că este mult mai latină decât alte idiomuri din Iberia. „Galiciană – spune Sarmiento – are drept codialecte: castiliană, portugheză, catalană, asturiană”. În sfârșit, conchide călugărul benedictin, „galiciană este un idiom cu nimic mai prejos de cel vorbit la curtea Spaniei”. Își mărturisește însă limita cunoștințelor în ceea ce privește formarea galicienei atât ca perioadă istorică, cât și ca structură.

Una dintre contribuțiile cele mai interesante ale lui Sarmiento la definirea profilului lingvistic al galicienei se conturează în lucrarea, rămasă tot în manuscris, *Sobre el origen de la lengua gallega y sobre la paleografía española*, care datează din 1753 și se păstrează în 46 de pagini de manuscris la mănăstirea San Domingo din Silos. Analizând originea și modul de formare ale galicienei, Sarmiento ignoră influența elementului celtic, menționează în schimb puternica influență grecească, manifestată în special în toponimie, și bineînțeles confirmă puternica influență franceză în exuberantul secol al XVIII-lea în care se afla Galicia la data redactării lucrării menționate. Sarmiento constată lipsa dicționarelor pentru galiciană și consideră drept cea mai importantă sarcină elaborarea grabnică a acestora. Un dicționar, afirmă Sarmiento, nu poate fi opera unui singur autor, ci a unei echipe de specialiști din mai multe domenii. Sarmiento indică și pașii necesari pentru a realiza astfel de lucrări. În primul rând,

cunoașterea instrumentelor latine medievale, considerate de călugărul benedictin ca fiind singulare și absolut necesare. În al doilea rând, recomandă citirea manuscriselor anterioare poeziilor trubadurilor medievale, aflate în arhive, observând și notând ortografia în care au fost redactate. În al treilea rând, este foarte importantă, după părerea lui Sarmiento, culegerea materialului lexicografic prin înregistrări la fața locului în toate localitățile de pe cuprinsul Galiciei. Afirmă adeseori în cuprinsul lucrării că pentru a redacta un dicționar „nu trebuie să citești mult, ci să auzi pe mulți.” În locul multor cărți lipsite de valoare care se publicau în epocă, era mult mai necesar, recomanda Sarmiento conaționalilor lui, să se tipărească *Canționierul galician* al lui Alfonso al X-lea, păstrat la Escorial, *Canționierul lui Macias* sau volumul *Fazañas*. (Toate aceste cărți și multe altele au fost publicate în zilele noastre de Academia de Limbă Galiciană în volumul *Canțigas*.) Necesitatea inventarierii exhaustive a formelor lexicale din toate regiunile Galiciei se datorează bogăției lexicale deosebite a acestei limbi. În mod curios, Sarmiento face cu această ocazie câteva considerații cu un caracter general, afirmând că limbile care nu au o normă scrisă „sunt eterne, imuabile și mult mai bogate decât cele scrise”. Contrar celor care considerau galiciană un adevărat „Babel”, unde în fiecare parohie fiecare vorbește în felul său, Sarmiento aduce în discuție propria sa experiență lingvistică. Călugărul benedictin făcea anual vizite în locurile natale, adevărate excursii de studiu din care se întorcea întotdeauna cu bogate culegeri de material documentar. De aceea contrazice pe cei care remarcă „multitudinea de limbi care se vorbesc în Galicia”; admite că peisajul lingvistic din această parte a Spaniei se caracterizează prin varietate, dar acest lucru nu conduce decât la ideea bogăției lexicale deosebite a acestei limbi. Mare patriot, Sarmiento nu ezită să afirme că „mulți străini se îndrăgostesc de Galicia și de limba galiciană pentru că iau contact cu dulceața și suavitatea acestei limbi”.

Antolín López Peláez a scris cartea pe care am semnalat-o, dintr-o mare admirație pentru personalitatea ilustruului benedictin. Aceasta reiese din acribia cercetării operei lui, atât cea publicată, cât mai ales cea aflată în manuscris, dar și din tonul relatării, el reușind să scrie o carte știin-

țifică care se citește cu nerăbdarea și plăcerea artistică ale unui bun roman. Așa stând lucrurile, López Peláez are rareori o interpretare critică a lucrărilor sau a ideilor expuse de Sarmiento. El se mulțumește să evidențieze toate, sau aproape toate, aspectele pozitive ale textelor la care se referă și care au determinat apariția problematicii limbii galiciene. Cu siguranță, cartea lui Peláez a avut un mare impact în epocă, deoarece fără adevărurile mari enunțate de Sarmiento despre galiciană, acest idiom poate nu ar fi reușit să capteze atenția cercetătorilor și a specialiștilor autohtoni și străini, nu ar fi apărut interesul pentru poezia trubadurilor medievale, nu ar exista astăzi atâtea dicționare de limbă galiciană.

Toată opera și activitatea lui Sarmiento nu au fost decât un început – foarte promițător, este adevărat –, dar nimic mai mult. Faptul că acest început a deschis calea spre o largă îmbrățișare a studiului textelor a avut urmări dintre cele mai favorabile. Sarmiento nu a fost o voce singulară. Toți cei care i-au urmat, literați sau lingviști, au resimțit marele gol născut după stingerea liricii trubadurești și după transformarea galicienei într-un mijloc de comunicare orală și provincială și l-au umplut cu o muncă atentă și stăruitoare și cu talent. Au apărut nenumărate ediții critice ale textelor vechi, au apărut dicționarele mult dorite, au apărut teoreticieni care au apărut galiciană, creându-i norma scrisă care avea s-o ferească de uitare. În fine, a apărut Rosalia de Castro, care, împreună cu Eduardo Pondal și Manuel Curros Enríquez, constituie cele „trei coroane ale literaturii galiciene”, cum au fost numiți.

Sarmiento are fără îndoială limite în cunoștințe și puncte de vedere greșite datorate în parte nivelului la care ajunseseră lucrările teoretice despre limbă la acea dată, dar meritele lui le întrec cu mult pe cele dintâi. Editarea tuturor manuscriselor lui Sarmiento nu numai că va însemna încă un pas înainte pentru recuperarea textelor vechi, dar va putea confirma că drumul parcurs de la punctul inițial – care ar fi Sarmiento – și până în prezent, când galiciană este limbă oficială în Galicia, alături de spaniolă, statut unanim recunoscut încă din 1981, a fost cel îndreptățit.

MARIANA PLOAE-HANGANU
*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

MIHAELA MARIN, **Lexicul autohton al limbii române raportabil la idiomuri iraniene**, București, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2009, 170 p.

Cercetătoare la Sectorul de lexicografie al Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” și coautoare la lucrările acestuia, Mihaela Marin a publicat și o serie de dicționare specializate de mai mici dimensiuni, singură (*Dicționar de neologisme pentru elevi*, București, Editura BIC ALL, 2005, ed. a II-a, revăzută, 2007, 528 p.; *Mic dicționar explicativ pentru elevi*, București, Editura Lucman, 2008, 480 p.) sau în colaborare cu Carmen Nedelcu (*Dicționar de termeni literari*, București, Editura ALL Educational, 2001, 414 p., ed. a II-a, revăzută, 2004, 412 + [4] p.; reeditare 2007; *Dicționar de regionalisme*, București, Editura ALL Educational, București, 2002, 94 p.).

Lucrarea de față, bazată pe teza de doctorat a autoarei, are în primul rând meritul de a ocupa un loc singular printre preocupările actuale ale tinerilor lingviști români. Pe urmele lui Hasdeu și ale altor cercetători, Mihaela Marin întreprinde curajoasă încercare de a compara elementele de substrat ale limbii române cu idiomurile iraniene și trebuie felicitată pentru aceasta. Lucrarea este o sinteză critică a studiilor anterioare privind problema enunțată în titlul volumului. Autoarea nu se sfiște să contrazică nume sacre ale lingvisticii românești (printre care Ov. Densusianu), punând la contribuție în acest scop rezultatele unor cercetări mai recente în domeniu, oferite de bogata bibliografie apărută în diverse limbi.

Având în vedere ineditul domeniului în lingvistica românească actuală, cred că nu ar fi fost inutilă pentru cititori o prezentare preliminară de ansamblu a idiomurilor vechi iraniene.

Recunoscând că nu dispun, pentru a face o analiză de detaliu a lucrării, de erudiția necesară în domeniul limbilor invocate, mă voi rezuma la descrierea ei și la unele considerații cu totul generale.

După un capitol introductiv, incluzând și o trecere în revistă a câtorva studii referitoare la raporturile lingvistice româno-iraniene, volumul cuprinde două secțiuni principale.

Prima dintre acestea privește în principal nume proprii: 25 de toponime traco-dace, printre care *Aci-dava*, *Aldanes*, *Alus*, *Axi*, *Bria*, *Burgaena*, *Karsidava*, *Manta*, *Mossun*, *Narakion*, *Porata*, *Sacidava*, *Sargetias*, *Susulla*, *Tyarantos* ș.a., și 7 nume de râuri românești – *Argeș*, *Buzău*, *Cerna*, *Criș*, *Dunăre*, *Mureș*, *Timiș* –, apoi termenii (a

căror ordonare alfabetică îmi aparține) care fuseseră prezentați de Densusianu într-un curs universitar: toponimele *Abrud*, *Ampoi*, *Citeră*, *Coșomanta*, *Desteag*, *Gaiur*, *Râzna*, *Someș*, *Sura*, *Mureș*, *Uibărești*, *Zaiș*, *Zărand*, *Zunta*, antroponimele *Ciubean*, *Condeu*, *Cotroza*, *Dulea*, *Fanu*, *Fornade*, *Galea*, *Gheberta*, *Ghiuza*, *Goberna*, *Hențea*, *Horobaci*, *Hurtoi*, *Jabra*, *Paveu*, *Rușdea*, *Sim*, *Sirca*, *Șbuc*, *Șoit*, *Tirica*, *Tiz*, *Tuhuș*, *Ținadel*, *Zăhuș*, *Zosa* și cuvintele comune a șăi, țop, a vâi.

În ultimul capitol sunt discutate numele comune românești susceptibile de a fi raportate la idiomuri iraniene: *abur*, *argea*, *baci*, *bască*, *brad*, *brânză*, *burtă*, *buză*, *căciulă*, *doină*, *fărâmbă*, *gard*, *grumaz*, *mire* – pentru care pare în continuare verosimilă descendența din lat *MILES* –, *moș*, *murg*, *sarbăd*, *stână*, *țap*, *țarc*, *urdă*, *vatră*, *zară*.

Unele argumente extralingvistice în favoarea similitudinilor între maramureșeni și iranieni (de ex. „obiceiu de a construi porți înalte și sculptate”, p. 88) mi se par forțate.

Lucrarea se încheie cu un util *Rezumat*, din păcate numai în limba română, nu și într-o limbă de circulație. Concluzia generală este puțin descurajatoare, dar are în orice caz meritul de a spulbera unele speculații anterioare: „...am ajuns la concluzia că unele dintre paralelismele româno-iraniene propuse sunt dubioase sau chiar fanteziste (deoarece se bazează exclusiv pe asemănări formale dintre cuvinte), în majoritatea cazurilor neputându-se depăși sfera ipotezelor” (p. 170).

Ar fi fost utilă și prezența unui indice, chiar dacă ar fi sporit costurile publicării, realizate cu sprijinul ANCS, lucrarea apărând din păcate în condiții grafice... de criză.

Textul volumului ar fi trebuit revizuit cu mai multă grijă, deoarece prezintă unele neglijențe de exprimare, punctuație sau ortografie a unor cuvinte din alte limbi ori în modul citării.

Volumul include de asemenea o *Bibliografie*, lista *Siglelor* (dintre care unele privesc lucrări care apar și în *Bibliografie*, iar altele lipsesc, de ex. SAO) și a *Abrevierilor* (la care o pagină se repetă, iar unele explicații sunt neconcludente sau au forme/ortografii duble, poate în funcție de sursele din care provin).

ILIE RAD (coordonator), **Limba de lemn în presă**, col. *Comunicare/Media*, București, Tritonic, 2009, 366 p.

Volumul reprezintă în cea mai mare parte *Actele simpozionului internațional consacrat Limbii de lemn în presă – ieri și azi*, organizat în octombrie 2008 la Catedra de jurnalism a Facultății de Științe Politice, Administrative și ale Comunicării din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca de prof. Ilie Rad, care este acum și coordonatorul volumului – simpozion la care am avut onoarea să fiu invitată.

Spun „în cea mai mare parte” deoarece volumul cuprinde majoritatea comunicărilor prezentate cu acel prilej, cărora li se adaugă, la început, un studiu foarte amplu al Tatiane Slama-Cazacu, *Limba de lemn – sinteză retrospectivă și constatarea vitalității acestui parazit al limbii române* (urcând la 21 numărul contribuțiilor), și, în final, reproducerea răspunsurilor a 16 intelectuali la o anchetă a CNA din decembrie 2006 pe o temă asemănătoare, *De la limba de lemn la limba de prompter*.

Termenul *limbă de lemn* este folosit în majoritatea contribuțiilor din volumul de față, ca și în multe alte lucrări apărute în țară și în străinătate (a se vedea și mottoul datorat lui Nicolae Manolescu, sub semnul căruia este pus volumul) în accepția sa cea mai largă, în mare de limbaj clișeizat – ceea ce, în opinia mea, duce la o anumită dizolvare a semnificației acestei noțiuni care, în sens strict, se referă la limbajul politic al regimurilor totalitare.

Este de remarcat de asemenea că a fost avută în vedere limba de lemn în presă (scrisă, inclusiv literară, și, în mai mică măsură, audiovizuală – de la radio și TV), și nu limba de lemn a presei, deci nu numai/sau nu atât limbajul jurnaliștilor, ci și/mai ales și acela al altor subiecți, așa cum este el **reprodus** în presă.

Unele dintre contribuții nu au avut în vedere neapărat presa, ci (și) alte tipuri de texte: cărți de critică și istorie literară, dicționare, discursuri ale unor politicieni, proiecte de cercetare științifică și evaluări ale lor, rubricile de horoscop și de anunțuri funerare de la mica publicitate, telegrame de adeziune.

Din *Preambulul Prefetei* relev înțâietatea lui Ilie Rad, pe când era încă student (de! „păcatele tinereților”!), în „înfierarea”, *avant la lettre*, într-o „anumită parte a presei” și la radio, a „limbii de lemn” (nenumite încă astfel) a ședințelor (și,

de fapt, a documentelor de partid și a activiștilor) de la sfârșitul anilor ’70. Așa reușeau, surprinzător pentru acea dată, „să lupte cu inerția” tânărul autor și mediile, deopotrivă de curajoase, care i-au găzduit textul. Text promițător, care semnalează, pentru prima dată la noi, numeroase trăsături ale limbii de lemn pe care le regăsim discutate în actualele contribuții și care îl legitimează pe deplin pe Ilie Rad ca organizator al simpozionului menționat și coordonator al volumului de față.

Despre contribuția Tatiane Slama-Cazacu, care alcătuiește singură secțiunea I, *Texte fundamentale*, a volumului, autoarea însăși afirmă următoarele: „Prezint, în acest volum, pe de-o parte o retrospectivă a studiilor relative la *Limba de lemn* (LI) pe care le-am publicat în ultimele două decenii, iar pe de altă parte un sondaj în realitatea actuală, chiar din noiembrie 2009, care arată «vitalitatea» LI în România de azi”, faptul că ea constituie „o universalie în context românesc”.

Comunicările sunt datorate unor lingviști – cadre didactice sau/și cercetători din Alba Iulia, Arad, Baia Mare, București, Craiova, Iași, Timișoara și Valencia –, jurnaliști (care au prezentat deci tema simpozionului văzută din interior), critici și istorici literari și scriitori – unii îmbinând mai multe calități.

Majoritatea contribuțiilor au caracterul unor cercetări lingvistice, altele se disting printr-o notă eseistică.

Din punct de vedere geografic, aria îmbrățișată este aproape exclusiv România; singura excepție o reprezintă referirile la Spania franchistă din contribuția lui Luis Veres, profesor la Universitatea „Cardenal Herrera” din Valencia, la care se adaugă și cele la Moldova sovietică, din studiul regretatului Dumitru Irimia despre Panait Istrati.

Contribuțiile propriu-zise, de dimensiuni în general comparabile, sunt grupate în patru secțiuni: una, cea menționată, II. *Limba de lemn – diversități conceptuale*, cu caracter teoretic ceva mai pronunțat, apropiat de acela al secțiunii I., și alte două cu caracter aplicativ: III. *Limba de lemn – ieri*, respectiv IV. *Limba de lemn – azi*; aceasta nu înseamnă că în unul și același articol nu se întâlnesc suprapuneri ale acestor trei

orientări fundamentale, ceea ce a creat coordonatorului dificultăți la repartizarea lor în cele trei capitole.

Din secțiunea a II-a, contribuția cea mai apropiată de tema ei generală este aceea a Rodicăi Zafiu, *Dincolo de monotonie: coduri de lectură ale limbii de lemn*, care, analizând discursul politic „de ieri”, infirmă o serie de locuri comune generale privitoare la subiect. Ea își propune să tempereze „tentația actuală de a considera [...] textele în limbă de lemn ca identice”, punând în evidență faptul că „discursul totalitar este uniform în structurile sale lingvistice, dar destul de diferit în ceea ce privește situațiile de comunicare și raporturile dintre participanți” și că „varietatea se înregistrează pe axa istorică, dar și sub raport sociolingvistic”. Autoarea examinează „felul în care *limba de lemn* [din comunism] comunica, totuși, prin mecanismele implicitului (aluzie, eufemism etc.), o serie de informații, pentru descoperirea cărora era necesară activarea unor coduri de lectură”.

De altfel, textul fundamental cel mai important în domeniu consider că este cartea aceleiași autoare, *Limba și politică* (2007). Din păcate, fiind publicată la Editura Universității din București, aceasta nu a avut difuzarea pe care o merită, astfel încât majoritatea autorilor nu se raportează la ea, ci la contribuțiile Tatiane Slama-Cazacu.

Deși cu un titlu general, *Limba de lemn și distrugerea morală*, articolul lui Dan Anghelescu din secțiunea II se referă cu precădere la critica literară a anilor '50 și la genul literar al reportajului din perioada comunistă. Ea se apropie astfel mai curând de două articole din secțiunea III, *Realismul socialist și limba de lemn în critica literară a anilor '50* – în care Mihaela Albu a cercetat, pe baza numerelor din anul 1955 a trei reviste centrale de profil, critica literară de îndrumare a epocii, profund politizată în sensul doctrinei marxist-leniniste – și *De la proletcultism la ceaușism în „limba de lemn” a criticii literare* – în care Mircea Popa dovedește că limbajul volumelor și articolelor de critică și istorie literară din epocă era o „limbă de lemn, găunoasă și plină de tautologii”.

Prin *ieri*, în majoritatea contribuțiilor se înțelege în general perioada totalitarismului comunist românesc, de la epoca lui Gheorghe Gheorghiu-Dej (ale cărui discursuri sunt studiate amănunțit de Nicoleta Mihai) la aceea a lui

Nicolae Ceaușescu (evocată de Lavinia Betea). Singura excepție este reprezentată de studiul Doinei Rad, referitor la perioada dictaturii carliste, *Limba de lemn în timpul lui Carol al II-lea*.

„Limba de lemn – ieri” face obiectul nu numai al contribuțiilor din secțiunea respectivă, ci și al unor texte din secțiunea II, așa cum s-a văzut deja. La cele menționate până acum se pot adăuga toate celelalte articole din această parte, care prezintă mai puțin diversități conceptuale propriu-zise, cât ipostaze diferite ale limbii de lemn din perioada comunistă. Astfel, în comunicarea „*Limba de lemn*” în lucrări lexicografice, Nicolae Felecan s-a referit la lexicografia dinainte de 1989, examinând litera A din *Dicționarul limbii române literare contemporane* (1955) și din *Dicționarul enciclopedic român* (1962) sub raportul inventarului de cuvinte, al citatelor ilustrative, preluate din presă, al redactării definițiilor și al lexicului folosit în explicații. Studiul confirmă afirmația Rodicăi Zafiu din articolul citat, potrivit căreia „în perioada totalitarismului comunist, controlul asupra interpretării era realizat [și] de intruziunile ideologice în dicționare”.

Alte trei contribuții din secțiunea II au în vedere domenii specializate ale mass-mediei deopotrivă de ieri și (mai ales) de azi. Astfel, în *Anchiloza discursului vizual, expresie a limbii de lemn*, Nicolae Melinescu arată că, în zilele noastre, „sub influența agresiunii publicitare [...], o parte din șabloanele vechi au fost înlocuite cu altele noi [...], născătoare ale limbii de plastic”. Iar în *Limba de lemn în emisiunile radiofonice*, Gabriela Rusu-Păsărin identifică „limba de lemn ca limbă propagată de presă” atât ieri, cât și azi. În opinia sa, „limba de lemn utilizată în comunicarea mediatică de astăzi [...] este reperabilă în special la nivelul discursivității, al detaliului care înăbușă evenimentul, al patosului care nu permite reflexivității”. Autoarea citează, printre altele, și abateri de la exprimarea corectă, semnalate în cadrul monitorizării din anul 2008 a audio-vizualului de către CNA și Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, abateri care exced, în opinia mea, limitele limbii de lemn. Problema textelor copiate pur și simplu de jurnaliști din comunicatele agențiilor de presă, tratată de Doina Ruști în comunicarea prezentată, *Copiatorii de știri*, nu are nici ea, în opinia mea, legătură strictă cu tema volumului.

Deși inclus în secțiunea III, consacrată limbii de lemn de ieri, studiul Laviniei Betea, „*Limba de lemn*” – de la Ceaușescu la Ion Iliescu (despre care în *Prefață* ni se spune că a mai fost publicat, însă fără indicarea precisă a primei apariții) insistă asupra continuității observabile în discursul politic al celor doi oameni politici, de ieri și (cronologic, nu ca mentalitate!) de azi – ilustrată însă cu un citat dintr-un discurs al lui Petre Roman.

O poziție aparte ocupă studiul lui Dumitru Irimia, *Panaît Istrati față cu limba de lemn*, în care autorul prezintă înfierarea scriitorului în limba de lemn a presei sovietice pe măsură ce acesta a demascat, primul în lume, adevărul despre sistemul comunist instaurat în URSS, pe care a știut să-l descopere sub aparențe la fața locului.

În afară de comunicările citate, din această secțiune retroactivă face parte și studiul lui Ilie Rad, *Limba de lemn în telegramele trimise lui Nicolae Ceaușescu*. Acestea, menționate în trecut și de Tatiana Slama-Cazacu, confirmă afirmația Rodicăi Zafiu din volumul de față potrivit căreia „discursurile de răspuns (de exemplu: telegramele de adeziune) nu aveau dreptul de a inova, fiind doar repetitive, confirmative, celebrative”.

Comunicările din ultima secțiune a volumului prezintă noua limbă de lemn, pe care Mariana Cernicova o denuște, cu un termen mai greu de acceptat în românește, *Noulimba de tranziție*; termenul este ortografiat de Adriana Stoichițoiu-Ichim *Nou-limba* și redat de Tatiana Slama-Cazacu, poate mai potrivit, prin *Novlimba*.

Într-o comunicare cu un caracter ceva mai general, *Spectacolul politic – un clișeu al noii limbi de lemn?*, Adriana Stoichițoiu-Ichim își concentrează „atenția asupra câmpului conceptual al «spectacolului politic» așa cum apare el în presa perioadei postdecembriste”, urmărind, „preponderent, **valorizarea pozitivă a stereotipilor lexico-semantice**”.

Majoritatea celorlalte comunicări din această secțiune au avut în vedere aspecte particulare ale manifestării așa-zisei limbi de lemn în perioada actuală.

Astfel, Ionel Funeriu relevă *Limba de lemn în proiectele de cercetare științifică*: pentru a le asigura succesul, acestea trebuie „scrise” și apoi evaluate după anumite canoane, inclusiv de redactare. Aceasta arată, în opinia autorului, că, în zilele noastre, limba de lemn „și-a pierdut funcțiile, dar și-a perpetuat obiceiurile”, prin „relicve [...] care se reproduc rutinier în aproape toate tipurile de discurs”, lucru dovedit, în jargonul birocratic al proiectelor de cercetare științifică, prin „supralicitarea ritualică a termenilor dominați” și prin „hipertrofierea unităților sintactice”.

Soții Daiana și Oliviu Felecan s-au ocupat în comunicările lor de două „genuri” speciale găzduite în presă. Astfel, cea dintâi a pus în evidență diverse *Structuri clișeizate în redactarea horoscopului*, iar cel de al doilea a analizat *Limba de lemn în mesajele funerare de la mica publicitate*.

Cu privire la horoscopul mediatic, considerat de Daiana Felecan un gen de presă al jurnalismului popular, autoarea (bazându-se însă pe cercetarea unor site-uri specializate de pe internet, mai ușor accesibile și reproductibile) consideră șablonizarea un mecanism principal de generare a limbii de lemn.

Iar Oliviu Felecan afirmă despre limba de lemn că, „indiferent de perioada istorică sau de factorii externi, ea rămâne o constantă a exprimării multor indivizi și instituții, chiar și în societatea contemporană”, remarcându-se „stereotipii de legislație (inclusiv europeană), administrative, social-politice, uneori chiar științifice și lingvistice”.

Cu privire la ambele genuri este de presupus însă că, în măsura în care aceste rubrici apăreau sau ar fi apărut și în presa de ieri, ele prezentau/ ar fi prezentat desigur stereotipii formale asemănătoare, care nu țin decât prea puțin de epocă, fiind determinate de natura tipului respectiv de mesaj. Până și inscripțiile funerare antice, de exemplu, erau redactate într-un fel de limbă de lemn *avant la lettre*, poate numai cele de pe crucile din cimitirul de la Săpânța făcând, până la un punct, excepție, deși și în acest caz s-a ajuns de la un moment încolo la o anumită repetitivitate. Dacă extindem într-atât accepția

termenului *limbă de lemn*, am putea spune, de exemplu, că până și textele prefabricate ale felicitărilor (tipărite sau publicate mai ales înaintea sărbătorilor pe site-uri speciale pe internet și preluate în SMS-uri) pentru diferite ocazii au un asemenea caracter! Compararea tipologiei unor astfel de texte în diverse limbi/culturi poate fi, este adevărat, un element servind la studiul mentalităților diverselor epoci și societăți.

Dată fiind desfășurarea, inevitabilă, a simpozionului în secții paralele simultane, nu am avut posibilitatea să urmăresc pe viu toate comunicările prezentate. Constat acum că articolul meu, care răspunde cu NU la întrebarea *Limba presei românești de astăzi – o limbă de lemn?*, reprezintă o poziție singulară printre acestea, prin aceea că limitează conceptul de limbă de lemn la accepția sa cea mai restrânsă (de desemnare denotativă, specializată pentru limbajul politic al regimurilor totalitare comuniste și, prin extensiune, și al altor regimuri totalitare), iar limba presei la limba ziariștilor, susținând, cu exemple care contrazic caracteristicile limbii de lemn, că limba propriu-zisă a presei românești de azi nu este o limbă de lemn în acest sens restrâns al termenului.

Ancheta CNA, adresată unor profesioniști din media sau cu preocupări tangente (Ioana Avădani, Marina Constantinescu, Șerban Iliescu, Dan C. Mihăilescu, Cristian Tabără, Daniela Zeca-Buzura), scriitori (Ana Blandiana, Romulus Rusan), actori (Mircea Diaconu), profesori universitari (regretatul Dan Horia Mazilu, Ioan Pânzaru, Andrei Pleșu, Rodica Zafiu), membri ai Academiei Române (Valeria Guțu Romalo, Marius Sala, Constantin Bălăceanu Stolnici) a pornit de la ideea că „limba vorbită astăzi în audiovizual” se deosebește de limba de lemn și a vizat și alte aspecte: degradarea limbii vorbite la radio și TV, problema unor teste de limba română și de cultură generală pentru angajarea redactorilor și a realizatorilor radio/TV, problema atitudinii redactorilor/moderatorilor de emisiuni față de eventualele încălcări ale normelor de exprimare corectă și civilizată de către unii invitați. După unii respondenți, audiovizualul „a

abandonat limba de lemn ca să împrumute limba de plastic a publicității și a marketingului” (Daniela Zeca-Buzura), după alții, „limba vorbită azi în audiovizual este tot un fel de limbă de lemn” (Marina Constantinescu), „noul limbaj de lemn” (Șerban Iliescu), „un succes al modelului limbii de lemn” (Ioan Pânzaru), „limba de cauciuc, pentru că e mult mai flexibilă, dar se și uzează mult mai repede” (Cristian Tabără).

Din punct de vedere strict formal, se observă că doi autori (Dumitru Irimia, Tatiana Slama-Cazacu) au ținut, explicit sau implicit, la păstrarea particularităților lor ortografice. De asemenea, cu toată strădania coordonatorului (se pare că nu și a unor autori și mai ales a editurii!), în unele articole apar neglijențe în exprimare (formulări ca *impetuos necesară* la Lavinia Betea; termenul *lecturare* la Daiana Felecan; frecvente ezitări în acordul predicatului cu un subiect multiplu ș.a.) sau greșeli la introducerea în calculator (mai numeroase în contribuția lui Nicolae Melinescu; v. și pierderea notelor de subsol din articolul Rodică Zafiu).

Dar acestea, cum se spune în... „limba de lemn” a recenziilor, realmente „nu știrbesc cu nimic meritele volumului”. În concluzie se poate subscrie pe deplin la afirmația din *Prefață* a lui Ilie Rad, potrivit căruia „cartea de față se înscrie în bibliografia obligatorie a temei discutate”. Este aici atât meritul autorilor, cât și acela al profesorului Rad, care a imaginat această nouă temă, de un deosebit interes, pentru un simpozion din seria multelor organizate de catedra sa și a îngrijit volumul rezultat.

A se vedea, printre altele, pe aceeași temă, și alte lucrări recente, românești și străine: Christian Delporte, *Une histoire de la langue de bois*; Radu Paraschivescu, *Dintre sute de clișee. Așchii dintr-o limbă tare*; Aurel Sasu, *Dicționarul limbii române de lemn* (cu privire la elaborarea căruia își exprimaseră dorința și alți specialiști).

IOANA VINTILĂ-RĂDULESCU
Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13

MARIUS SALA, *Cuvintele – mesageri ai istoriei*, București, Editura Meronia, 2009, 261 p.

Acad. Marius Sala este unul dintre puținii oameni de știință contemporani care au înțeles necesitatea unor lucrări bine documentate dar fără exces de informație, scrise într-un limbaj alert și accesibil, menit să facă inteligibile publicului larg o serie de probleme fundamentale ale limbii, culturii și civilizației românești. Este ceea ce își propune și ultima sa apariție editorială, *Cuvintele – mesageri ai istoriei*, carte care continuă preocuparea autorului de a explica lexicul românesc, preocupare materializată până acum în cele două volume intitulate *Aventurile unor cuvinte românești* (apărute la Univers Enciclopedic în 2005 și 2006), în articole din revistele *Magazin istoric* și *Historia* și într-o serie de emisiuni de la TVR Cultural.

Volumul este împărțit în trei părți distincte (nenumite astfel), precedate de un cuvânt-înainte și de o introducere și urmate de un indice de cuvinte și o bibliografie.

După cum aflăm din *Introducere* (p. 9), lucrarea își propune să arate „felul în care cuvintele unei limbi, prin forma sau sensul lor, pot arunca o lumină asupra unor aspecte ale vieții trecute sau chiar asupra unor evenimente reale”. Este ceea ce face, cu precădere, partea întâi a lucrării, care explică originea și înțelesul unor cuvinte provenite din nume proprii, de la *academie* la *zeppelin* (apărute prin recategorizarea unor antroponime) și de la *agată* la *vicleim* (termeni care au luat naștere prin recategorizarea unor toponime).

Partea a doua a volumului concentrează în circa o sută de pagini informațiile esențiale privitoare la istoria limbii române, văzută în contextul istoriei și civilizației europene și comparată, în primul rând, cu istoria celorlalte limbi romanice. Această sinteză se bazează, în primul rând, pe cercetările anterioare ale autorului, materializate în volumele *De la latină la română* (1998) și *Etimologia limbii române* (1999).

Autorul trece în revistă principalele straturi etimologice ale vocabularului românesc, de la lexicul latin până la influența maghiară, slovenă sau romani, trecând prin cuvintele vechi slave intrate în limba română, prin cele trei etape ale influenței grecești, apoi prin influențele turcești, germane, franceze etc. O atenție specială este acordată, cum era și firesc, distincției între termenii moșteniți și cei împrumutați, apoi între împrumuturile directe și cele indirecte, fără a fi neglijată problema cuvintelor cu etimologie necunoscută. Ultimele pagini din acest capitol central se ocupă de influența românei asupra acelor limbi cu care a venit în contact în decursul istoriei.

Pentru problematica centrală a lucrării, sintetizată și în titlul volumului *Cuvintele – mesageri ai istoriei* –, se cuvine subliniată, de exemplu, observația că „Din analiza domeniilor onomasiologice în care se încadrează cuvintele împrumutate se pot trage concluzii cu privire la impactul avut de diferite populații vecine asupra societății românești. Astfel, constatăm că pentru anumite îndeletniciri, ca aceea de miner, de tipograf sau de mecanic, terminologiile au numeroase cuvinte germane. [...] Aceleași remarci se pot face dacă analizăm reversul medaliei: ce a dat limba română limbilor vecine.” (p. 202–203)

Ultima secțiune a cărții – cea mai scurtă (p. 209–232) – este dedicată relației dintre toponimie și istorie și demonstrează convingător ideea că „toponimia ajută la interpretarea faptelor de istorie și că ea are nevoie de datele istoriei [...] dar este o disciplină de graniță și când este vorba de geografie” (p. 214).

MARIANA NEȚ

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

IOANA VINTILĂ-RĂDULESCU, **DIN. Dicționar normativ al limbii române. Ortografic, ortoepic, morfologic și practic**, București, Editura Corint, 2009, 895 p.

La patru ani de la apariția celei de-a doua ediții a DOOM-ului, elaborat de Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, coordonatorul volumului, Ioana Vintilă-Rădulescu, publică la editura Corint un *Dicționar normativ al limbii române (DIN)*. *Ortografic, ortoepic, morfologic și practic*, de dimensiuni și cu un mod de prezentare comparabile.

Raportând DIN la DOOM² (singurul dicționar cu care se poate compara, celelalte, apărute în număr considerabil, fiind ori dicționare care reproduc fragmentar DOOM², ori lucrări de autor, neacceptate ca materiale normative), găsim răspunsul la întrebarea firească asupra necesității apariției unui nou dicționar:

- DIN preia și respectă indicațiile normative oficiale atât în privința regulilor ortografice, ortoepice și morfologice ale limbii române, cât și a modificărilor punctuale din DOOM², fiind, în consecință, un dicționar normativ.

- Structura articolelor de dicționar diferă de cea adoptată de DOOM² (preluată, de altfel, din DOOM¹), în primul rând prin despărțirea integrală în silabe a cuvântului-titlu și a formelor flexionare care pun astfel de probleme. În al doilea rând, prin ordinea categoriilor gramaticale în cazul adjectivelor și al verbelor, care urmează descrierea din gramaticile școlare. Are deci un caracter practic mai marcat decât dicționarul academic.

- La sfârșitul articolelor de dicționar apar în multe cazuri și recomandări sau indicații corective referitoare la cele mai frecvente abateri de la normele limbii literare, care privesc pronunțări și grafii greșite [**nu**: *aranjază*]; forme frecvente, dar neliterare [**nu**: *cotidiane*], [**nu**: *grizonat*]; grafii greșite [**nu**: *copil-minune*]; pleonasme [**nu**: *a-și aduce aportul*] sau chiar comportamentul lexico-semantic al unor cuvinte: *a cunoaște* [**nu** trebuie folosit în locul lui *a ști*].

- Corpusul ales este în mare parte comun, DIN optând însă pentru eliminarea unor cuvinte care aparțin unor variante sau registre de limbă neliterare, care prin definiție nu pot fi normate, lucru ce nu a fost posibil în cazul DOOM². Mai

mult, au fost introduse cuvinte propuse pentru a fi luate în considerare în vederea normării lor, marcate în dicționar cu semnul +, a căror înregistrare într-un dicționar este bine-venită. Dintre cuvintele nou-introduse, cele care își vor dovedi cel mai mult utilitatea pentru toți utilizatorii dicționarului sunt neologismele neadaptate sau în curs de adaptare, cuvinte provenite în principal din engleză, dar și din franceză sau italiană, în scrierea cărora se întâlnesc cele mai multe ezitări: *cash-and-carry*, *rottweiler*, *outdoor/out-door*, *pad*, *roquefort*, *off-shore*, *passemontagne*, *drive-test*, *husky*, *ottocento* etc.

Alte cuvinte nou-introduse sunt fie infinitive lungi, acolo unde în dicționarul academic exista numai verbul, fie forme paralele, derivate substantivale cu sufixe diferite de la același cuvânt de bază – ca în cazul *+faianțator*, alături de *faianțar*, *+cârpănoșenie*, alături de *cârpănoșie*; variante populare *+cepșoară*, cuvinte familiare *+a se fasoli*, *+fătucă*, creații lexicale noi: *+(a) faxa*, *+a inactiva*, *+(a) isteriza*, nume proprii *+Dostoievski/Dostoevski*, *+Horia/Horea*. Cele mai multe cuvinte nou-introduse însă sunt cele obținute prin conversiune, prin adjectivizarea participiilor, adverbializarea adjectivelor sau substantivizarea supinelor. Participiile adjectivale lipsesc și din DEX, nejustificat, de vreme ce multe dintre ele sunt cu precădere folosite ca adjective: *falsificat*, *fardat*, *făcut*, *hotărât*, *împărțit*, *ofilit*, *oprimat*, *ras*, *răcit*, *ruginit*, *ruinat* ș.a. În cazul adverbelor provenite din adjective, teoretic, orice adjectiv calificativ, cu excepția celor terminate în *-esc*, poate deveni adverb. Sunt înregistrate în DIN adverbe precum: *cantitativ*, *considerabil*, *constant*, *ermetic*, *evident*, *fals*, *fățis*, *grațios*, *imediat*, *insuficient*, *invers*, *lung*, *relativ* etc., care lipsesc din DOOM², unde figurează numai ca adjective. Faptul că nu sunt prezente în DIN adverbe ca *cert*, *insuportabil*, *obligatoriu*, *rapid*, *semnificativ*, *sigur*, etc., adverbe des întâlnite, mai ales în practica școlară, este explicat în *Precizări privind structura dicționarului*: „din motive de economie nu au fost înregistrate separat toate cuvintele în această

situație, a căror generare este aproape automată și care nu pun probleme speciale” (p. 20). De asemenea, din categoria substantivelor adverbi-alizate, + *foc*, + *covrig*, + *tun*, + *turtă*, + *țintă*, ar face parte și *buștean*, *cuc*, *grămadă* și altele, care, de fapt, ar trebui tratate într-un dicționar exclusiv gramatical.

• Raportarea la DOOM² este făcută în mod explicit de către autoare, prin marcarea nu numai a cuvintelor nou introduse, ci și a modificărilor pe care le propune, atrăgând atenția asupra lor prin semnul |: *īaffettuoso* pentru *affettuoso*, *īalaltăieri-după-amiază* adv. pentru *alaltăieri după-amiază* adv. + adv., *īalaltăieri-după-masă* adv. pentru *alaltăieri după-masă* adv. + adv., *īarsenic* adj. m., + f. *arsenică* pentru *arsenic* adj. m., pl. *arsenici*, *īArt deco* s.n., + art. *Art deco-ul* pentru *art deco* s.n., *īdarămite/darmite* adv. pentru conj., *īadevăratele (de-)* pentru *adevăratele/de-adevărat*, *īinserat (pe ~)* loc adv. pentru *īnserat* s.n., *īfloricică* în loc de *floricea/floricică*, *īturturică* în loc de *turturea/turturică*. Modificările propuse aici nu sunt foarte numeroase, dar merită să fie luate în discuție la o nouă ediție oficială.

• Originalitate dicționarului de față rezidă însă, mai ales, în inserturile sub formă de tabele care conțin informații nu numai utile, ci și necesare, de la detalierea cu acribie – de fapt, acesta este termenul definitoriu pentru întreaga lucrare – a normelor de scriere și de pronunție ale fiecărei litere, până la intervenții punctuale de uz lingvistic, de stil sau chiar de legislație și standardizare, aparent extralingvistice, în fond cu influențe asupra grafiei cuvintelor.

Cele mai ample tabele sunt inserate după descrierea literelor-vocale. La litera *e*, de exemplu,

sunt detaliate relațiile: *e-ă*, *e-he*, *e-ie*, *e-ie* în hiat, *ea-a*, *eai*, *eau-iai*, *iau*, *eo* și *eo*, despărțirea la capăt de rând, desinența de plural *-e* în concurență cu *-uri* (cu trimitere la variantele libere). Descrierea se constituie astfel într-o micromonografie a valorilor de sistem sau de uz ale fiecărei litere.

Tabele la fel de detaliate, înscrise la locul alfabetic al termenului în cauză și menționate la sfârșitul dicționarului în *Indice*, conțin numele statelor independente, adjective/nume de locuitori, nume de capitale/adjective, nume de locuitori, denumirile limbilor oficiale, scrierea numelor proprii românești compuse, despărțirea la capăt de rând. Foarte utile sunt și inserturile cu numele locuitorilor județelor și reședințelor lor, scrierea cu majusculă inițială, alfabet, dar și indicațiile punctuale normative sau corective, de exemplu despre scrierea și pronunțarea unor numerale compuse, despre anumite prefixe, sufixe, semne de punctuație, numele lunilor anului, abrevieri, elemente de compunere, accentuarea unor cuvinte, descrieri și recomandări prin care se pot recompune normele actuale ale limbii române literare.

Dacă dicționarul în ansamblu este un instrument de lucru indispensabil tuturor celor care vor să folosească o limbă română corectă, lectura tabelor inserate, în ciuda unui caracter eterogen sau poate tocmai de aceea, este revelatorie pentru multitudinea problemelor de ordin ortografic, ortoepic sau gramatical, extrem de utilă și, de multe ori, captivantă.

CRISTIANA ARANGHELOVICI

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

LAURA ANA-MARIA VRABIE (coord.), **Ghid stilistic de traducere în limba română pentru uzul traducătorilor acquis-ului comunitar** – ediția a V-a revăzută și adăugită –, București, Institutul European din România, Seria *Acquis comunitar*, 2008, 158 p.

Deși traducerea acquis-ului comunitar adoptat după aderarea României la Uniunea Europeană (UE) nu mai cade în sarcina Institutului European din România (IER), ci a traducătorilor români din instituțiile comunitare,

acest ghid, aflat acum la a V-a ediție, este în continuare util mai ales pentru traducerea și revizia textelor legislative și a jurisprudenței instanțelor comunitare (trei volume de rezumate și, respectiv, de hotărâri integrale au fost

publicate de IER în 2008 și 2009, și este în pregătire o culegere de jurisprudență CEDO – cauze recente împotriva României).

În acest sens, spre deosebire de edițiile precedente, prezenta versiune cuprinde instrucțiuni mai detaliate, actualizate, completate și restructurate.

Coordonarea și autorii prezentei ediții sunt cu totul diferiți față de primele patru ediții, o singură coautoare a acestora regăsindu-se printre colaboratorii la edițiile I–IV.

Volumul este precedat de un *Cuvânt-înainte* (tradus și în engleză) al Laurei Ana-Maria Vrabie, directoarea Direcției coordonare traduceri a IER.

În primele două părți ale *Ghidului*, care justifică numai parțial atributul *stilistic* din titlu, sunt prezentate pe rând noțiuni de bază privind UE (instituții și concepte-cheie, proceduri decizionale, *acquis*-ul și dreptul comunitar – legislația comunitară și jurisprudența instanțelor comunitare) și actele comunitare (identificare, publicare, structură).

Ultima parte este aplicată la limba română, prezentând, în acord cu DOOM² și, în măsura posibilului, cu noua Gramatică a Academiei, o selecție de norme (privind punctuația, ortografia și morfosintaxa) implicate în procesul de traducere a *acquis*-ului, însoțite de justificări.

În continuare sunt prezentate convenții specifice traducerii în limba română (privind denumirile oficiale, structurile specifice, scrierea sumelor și a datei, aspecte formale privind traducerea hotărârilor), insistându-se asupra unor construcții lingvistice recurente.

În încheiere se dau o serie de instrucțiuni de tehnoredactare.

Scopul acestor indicații este acela de a se asigura caracterul unitar al textelor comunitare traduse. Opțiunile de traducere, însoțite de explicații, privesc concepte și sensuri referitoare la realități comunitare, lipsite până în prezent de echivalent în limbajul juridic românesc. Indicațiile

țin în linii mari seama de normele aplicate de juriștii lingviști români din cadrul instituțiilor europene, care definitivează textele legislative comunitare revizuite de IER.

În diversele *Anexe* cu caracter în bună parte enciclopedic se dau cronologia tratatelor europene; denumirile instituțiilor UE; o listă de abrevieri; proceduri, terminologie și formulări standard; denumirile statelor membre și ale unităților lor monetare; codul denumirii limbilor, conform ISO 639; subdiviziunile actelor comunitare; modele de acte comunitare (regulamente, directive, decizii, hotărâri) și instrucțiuni de traducere a diferitelor tipuri de hotărâri comunitare.

Ghidul se încheie cu o *Bibliografie* cuprinzând dicționare și lucrări de specialitate (printre care se numără publicațiile analoge *Ghid stilistic interinstituțional*, Luxemburg, 2008, publicat de Oficiul pentru Publicații Oficiale al Comunităților Europene, ca și *Interinstitutional Style Guide*, 2000; *English Style Guide*, 2001, publicat de Serviciul de Traduceri al Comisiei Europene etc.) și câteva adrese de internet, și cu o cuprinzătoare listă de adrese de internet recomandate traducătorilor (privind *acquis*-ul comunitar, terminologia comunitară, diverse bănci de date terminologice; dicționare, glosare și enciclopedii on-line).

Spre cinstea autorilor, ei au avut și probitatea de a anexa și o erată – practică dispărută, în mod regretabil, din activitatea tuturor editurilor.

Deși adresat unui public-țintă precis delimitat, acest *Ghid* cuprinde sugestii utile și altor categorii de traducători, precum și informații interesante pentru un cerc mai larg de cititori.

Din păcate, publicațiile IER nu sunt prezente în librării, trebuind solicitate Institutului. În schimb, versiunea pdf a *Ghidului* este accesibilă pe internet la adresa www.ier.ro.

IOANA VINTILĂ-RĂDULESCU
Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13

DOINA CONDREA DERER, HANIBAL STĂNCIULESCU (coordonatori), *Un secol de italianistică la București. I. Ctitorii*, Editura Universității din București, 2009, 199 p.

Universitatea din București a sărbătorit de curând, cu fastul cuvenit, împlinirea a o sută de ani de când studiile italiene au fost introduse aici în ceea acum se numește *curriculum*. Pe plan editorial, aniversarea a fost marcată prin publicarea unui elegant și interesant volum dedicat celor doi înaintași succesivi în domeniu, unul italian, Ramiro Ortiz, și celălalt român, Alexandru Marcu. La alcătuirea volumului – care, prin numerotare, include promisiunea implicită a unui al doilea – au contribuit Tatiana Slama Cazacu, Veronica Turcuș¹, Corina Anton și Anamaria Gebăilă.

După *Cuvântul-înainte* al Doinei Condrea Derer urmează cele două secțiuni, egale, ale volumului, consacrate celor doi „ctitori”, cu un plan asemănător, dar nu identic: câte un portret, o serie de documente, inclusiv în facsimil (în cazul lui Ortiz, atât din arhive românești, cât și din arhive italiene), un tabel cronologic, lista lucrărilor publicate, fotografii. Despre Ramiro Ortiz sunt publicate în traducere fragmente din evocările semnate de Carlo Tagliavini (la comemorarea din 1948) și Lorenzo Renzi (în 2008), iar despre Alexandru Marcu (despre care îmi vorbiseră în adolescența mea – deși cu fereală, din motive politice –, părinții mei, care îi frecventaseră cursurile și îi citiseră unele lucrări și traduceri) – cea a Tatiane Slama Cazacu, poate una dintre puținele persoane în viață care l-au cunoscut direct și care amintește totuși, în acest volum comemorativ, și aspecte mai puțin flatante din biografia italianistului român, menționând și propria activitate. Ambele secțiuni cuprind și fragmente sau sumarele unor numere din revistele de italianistică publicate în epocă în România, *Roma* (în care întâlnim semnăturile lui G. Călinescu, Al. Ciorănescu, N. Iorga ș.a. și a italianistei Ninetta Façon) și noua ei serie, *Studii italiene* (al cărei director fusese Alexandru Marcu). În sumarul din 1943 al acesteia am regăsit cu plăcere numele lui D. Bodin, care la sfârșitul anilor '50 avea să-mi devină profesor de istorie la Liceul „I.L. Caragiale” din București, ceea ce spune ceva despre calitatea cadrelor didactice din învățământul preuniversitar de atunci, indiferent de modul în care se explică ea. În prima parte sunt reproduse și texte în italiană datorate lui Ortiz.

Nu pot decât să împărtășesc speranța exprimată de Doina Condrea Derer privind restituirea cât mai completă căreia să-i facă obiectul cei doi italieniști.

IOANA VINTILĂ-RĂDULESCU

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

EUGENIU COȘERIU, *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală*, Antologie, argument, note, bibliografie și indici de Dorel Fînar, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009, 466 p.

Antologia cuprinde 16 traduceri în limba română ale unor studii coșeriene. O versiune în română a unora dintre acestea apăruse deja în reviste sau în volume (*Omul și limbajul său; Universaliiile limbajului și universaliiile lingvisticii; Semn, simbol, cuvânt; Teze despre tema „limbaj și poezie”; Creația metaforică în limbaj; Determinare și cadru; Logicism și antilogicism în gramatică; Logica*

¹ În 2009 a apărut și traducerea în italiană a monografiei despre Alexandru Marcu a Veronicăi Turcuș.

limbajului și logica gramaticii; Competența lingvistică; Nu există schimbare lingvistică; Timp și limbaj), altele sunt traduse pentru prima oară în această lucrare (*Lingvistica generală, teoria limbajului, filosofia limbajului; Limbajul între φύσις și θέσις; Limbajul și înțelegerea existențială a omului actual; Semantica, forma interioară a limbajului și structura profundă; Dincolo de structuralism*). Celor 16 studii li se adaugă textul *Zece teze despre esența limbajului și a semnificației*, reprodus în întregime în *Argument* de îngrijitorul ediției.

Cuprinsul volumului a fost stabilit, în mare parte, împreună cu autorul, în 2001; în afară de cercetările indicate de acesta, au fost incluse două texte (*Logicism și antilogicism în gramatică și Dincolo de structuralism*).

La această antologie au lucrat 23 de traducători: (din spaniolă) Eugenia Bojoga, regretatul Constantin Dominte, Dorel Fînar, Lucian Lazăr, Angela Petriuc, Cătălina Pinzariu, Mihaela Pohoată, Ramona Pohoată, Nicolae Saramandu, Lavinia Seiciuc; (din franceză) Florian Bratu, Vasile Dospinescu, Dorel Fînar, Nicoleta Moroșan, Dan Stoica; (din germană) Laura Mihăileasa, Eugen Munteanu, Ana-Maria Prisăcaru, Ioana Rostoș; (din italiană) Ana Covaciu, regretatul Dumitru Irimia, Ciprian Popa; (din engleză) Georgeta Rață, Emma Tămăianu.

Caracterul special al acestui volum constă în aplicarea *metodei comparativ-cumulative*, adică în includerea tacită în traducerea românească a diferențelor care apar între versiunile în limbile spaniolă, germană, italiană, franceză și engleză.

Volumul include și lista lucrărilor lui Eugeniu Coșeriu, bibliografia citată de autor, un indice al numelor proprii și unul tematic.

CARMEN MÎRZEA VASILE

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

CHRISTIAN DELPORTE, *Une histoire de la langue de bois*, Paris, Flammarion, 2009, 355 p.

Profesor la Universitatea din Versailles Saint-Quentin, Christian Delporte este specialist în istoria mass-mediei și a comunicării politice, fiind, printre altele, autorul unei istorii a comunicării politice în Franța din 1930 până în zilele noastre (*La France dans les yeux*, 2007).

În opinia sa, istoria limbii de lemn – cel puțin în Franța, am preciza – începe în 1789, odată cu Revoluția Franceză. Autorul urmărește în continuare evoluția ei în Germania nazistă și în Uniunea Sovietică și în țările de democrație populară (mai ales în Polonia și RDG), dar și în Africa (în Ruanda și Zair, dar și în Maghreb). El consideră că limba de lemn s-a dezvoltat în special în perioadele de război, pentru a ascunde o înfrângere sau a o prezenta drept victorie, încă din timpul lui Napoleon, trecând prin Primul Război Mondial și evenimentele din Algeria și până în epoca lui George Bush, precum și în perioadele de criză. Christian Delporte constată că limba (sau limbile) de lemn este/sunt departe de a fi murit, regăsindu-se, sub forme noi, practic inevitabile, în limbajul politic al democrațiilor actuale, fie că este vorba de corectitudinea politică, de limbajul economiei de piață sau de *eurolimba* care merge de la *Tratatul de la Paris* din 1951 până la *Tratatul de la Lisabona* din 2007 (intrat în vigoare la 1 decembrie 2009), astfel încât Uniunea Europeană a fost nevoită să publice, începând din 1982, glosare ale limbajului Comunității Europene în toate limbile statelor membre (a se vedea în prezentul număr și recenzia la *Glosarul* privitor la acest din urmă *Tratat*).

Principalele surse ale autorului sunt cărți și broșuri publicate în perioada 1789–1917 sau referitoare la această epocă și apoi la perioada din 1917 și până în zilele noastre, precum și ziare apărute în Franța până în anul 2009 inclusiv și surse audiovizuale – declarații și interviuri din jurnalele TV, alocuțiuni televizate și mesaje prezidențiale, interviuri la posturi TV din afara jurnalelor de știri, emisiuni politice, campanii televizate și emisiuni electorale și diverse, precum și emisiuni de radio și chiar două filme (celebrul *Om de fier* al lui Andrzej Wajda și *La revedere, Lenin*, regizat de Wolfgang Becker).

Cartea, scrisă într-un stil eseistic, respectă însă rigorile demersului științific, fiind însoțită de lista principalelor surse, de o bogată bibliografie la zi, pe probleme, și de un indice al numelor persoanelor menționate, printre care figurează și Ceașescu, fără ca lucrarea să conțină referiri la limba de lemn din România.

IOANA VINTILĂ-RĂDULESCU

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

CRISTINA FLORESCU (coord.), ELENA DĂNILĂ, LAURA MANEA, MARIUS-RADU CLIM, *DTLR^d – Bază lexicală informatizată – derivate în -ime și -iște*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2008, 354 p.

Volumul prezintă rezultatele cercetării din cadrul proiectului *DLRI. Bază lexicală informatizată. Derivate* (cod CNCIS 1609), desfășurat în perioada 2007–2008 în Institutul de Filologie Română „A. Philippide” al Academiei Române – Filiala Iași. Volumul, inițiat și coordonat de Cristina Florescu, de la acest institut, cuprinde două părți: 1) analiza lingvistică a derivatelor cu sufixele *-ime* (de origine latină) și *-iște* (de origine slavă) pe teren românesc; 2) Dicționarul Tezaur al Limbii Române. Derivate în *-ime* și *-iște* (DTLR^d). Dicționarul atașat lucrării cuprinde un corpus lexical alcătuit din articole ale derivatelor în *-ime* și *-iște* din DA (actualizat și completat după normele lexicografice din DLR) și din DLR. Extrem de utilă este prelucrarea informatică a materialului lexicografic, ceea ce relevă necesitatea finalizării unor întreprinderi de lexicografie computațională (în desfășurare actualmente, în special în proiectul eDTLR) și înlesnește o analiză minuțioasă a materialului lingvistic.

Primul obiectiv al cercetării a fost valorificarea materialului lexicografic cuprins în cele peste 15.000 de pagini ale *Dicționarului limbii române* (DA – seria veche – și DLR – seria nouă), grupat pe categorii lexicologice. Al doilea obiectiv a fost analiza lingvistică și informatică a derivării pe teren românesc cu sufixele amintite (493 de derivate în *-ime* și 227 în *-iște*).

Volumul reunește patru studii: *Derivatele cu -ime* (Elena Dănilă), *Derivatele cu -iște* (Cristina Florescu), *Valorificări la nivelul limbii literare. Studii de caz: Dosoftei* (Laura Manea), *Cadrul informatic* (Marius-Radu Clim), autorii fiind și redactori la *Dicționarul limbii române*, editat sub egida Academiei Române.

Cercetarea întreprinsă reprezintă o contribuție semnificativă în domeniul lexicologiei și al lexicografiei noastre, deschizându-se, în acest fel, o nouă și modernă modalitate de studiere a lexicului limbii române, prin valorificarea materialului bogat cuprins în *Dicționarul limbii române*.

IULIA BARBU

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

fr|Lexique panlatin des chariots de manutention, *ca*|Lèxic panlatí de carretons de manutención, *es*|Léxico panlatino de las carretillas de manutención, *gl*|Léxico panlatino de caretillas de almacenamento industrial, *it*|Lessico panlatino dei carrelli per movimentazione, *ro*|Lexic panlatin al cărucioarelor de manipulare, *en*|Pan-Latin Industrial Trucks Lexicon, Realiter; Québec, Office québécois de la langue française, 2007, 418 p.

Obiectivul general al Realiter (Rețeaua Panlatină de Terminologie), creată în 1993 din inițiativa Uniunii Latine, este acela de a favoriza dezvoltarea armonizată a limbilor romanice în domeniul terminologiei și de a contribui la promovarea și difuzarea limbilor romanice, alături de engleză, în știință și tehnică.

Pornind de la misiunea sa de a asigura pentru diversele domenii, în funcție de necesități, o terminologie corespondentă în limbile engleză și franceză, Office québécois de la langue française conduce, în parteneriat cu Realiter, elaborarea unor glosare terminologice plurilingve extinse la celelalte limbi romanice, realizate prin voluntariat. În multe din aceste glosare este reprezentată, în funcție de posibilități, și româna, ca limbă a Realiter. Unele din aceste glosare sunt publicate numai pe internet sau și tipărite.

Structura glosarelor este următoarea: cuvântul-titlu în limba secțiunii respective, cu menționarea părții de vorbire și a categoriei gramaticale; corespondentele în celelalte limbi, în ordinea alfabetică a limbilor (indicate prin simbolul lor conform normei ISO 639-1), cu aceleași indicații gramaticale minimale. Când este cazul, unii termeni sunt însoțiți de sinonime sau de precizarea localizării geografice. Sinonimele apar și la locul lor alfabetic, cu trimitere la termenul principal. Corespondentele din engleză sunt plasate la sfârșitul fiecărui articol.

Din această serie face parte și prezentul *Lexic*, cuprinzând cei 300 de termeni cei mai folosiți în domeniul respectiv. Alegerea domeniului se datorează faptului că manipularea mărfurilor este o activitate desfășurată la nivel global, iar cărucioarele de manipulare sunt nelipsite din mediile industriale, unde totul este manipulat, stocat și transportat. În acest lexic, francezei și englezei li se alătură cinci limbi romanice: catalana, galiciană, italiană, româna și spaniola (după cum se vede, pentru portugheză nu s-au găsit de data aceasta colaboratori).

Ca responsabilă pentru limba română în Biroul Realiter, am coordonat elaborarea părții românești a unor asemenea glosare, inclusiv a celui de față, în care secțiunea în limba română se datorează doctorandei mele Cristina Gruber, de la Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” din București.

Din cadrul Sectorului de Romanistică al Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” au colaborat sub îndrumarea mea la astfel de glosare, care vor fi publicate în viitor, Antonia Ciolac, Teodora Codiță și Nicoleta Petuhov. Pe măsura creșterii numărului membrilor români ai Realiter, și alți lingviști români și-au asumat sarcina colaborării, pentru partea românească, la diverse glosare panlatine, publicate cel puțin pe internet sau în curs de elaborare.

Prezentul volum a apărut în excelente condiții grafice.

Acest lexic poate fi descărcat în format pdf de pe site-ul Office québécois de la langue française [<http://www.oqlf.gouv.qc.ca>] și de pe site-ul Realiter [<http://www.realiter.net/>], dar pentru utilizarea conținutului său este necesară, bineînțeles, aprobarea de la Office québécois de la langue française.

fr|*Vocabulaire panlatin de la nanotechnologie*, *ca*|*Vocabulari panllati de nanotecnologia*, *es*|*Vocabulario panlatino de nanotecnología*, *it*|*Vocabolario panlatino della nanotecnologia*, *pt*|*Vocabulário panlatino da nanotecnologia*, *ro*|*Vocabular panlatin al nanotehnologiei*, *en*|*Pan-Latin Nanotechnology Vocabulary*, Realiter, [<http://www.realiter.net/>]; Québec, Office québécois de la langue française, [<http://www.oqlf.gouv.qc.ca>], 2009, 91 p.

Din aceeași serie cu lexicul precedent face parte și recentul vocabular.

Nanotehnologia, termen care lipsește și din ultima ediție a DEX, grupează diferite tehnici recente care permit să se fabrice, la scara nanometrului ($= 10^{-9}$ m), obiecte care posedă noi proprietăți.

Prezentul vocabular care îi este dedicat reunește 160 de concepte, cu termenii corespunzători în șapte limbi: cele șase principale limbi romanice (catalană, franceză, italiană, portugheză, română și spaniolă – de data aceasta lipsește galiciană) și engleză.

Proiectul panlatin a fost coordonat de Tina Célestin, iar pregătirea manuscrisului panlatin se datorează lui Denis Godbout, ambii de la Office québécois de la langue française.

Partea științifică a fost asigurată pentru română de prof. ing. Floriana Filip, de la Universitatea Politehnică din București, secondată inițial de Ileana Cernica, de la un institut național de cercetări din București. În ce mă privește, am verificat, în măsura în care a fost necesar, aspectele lingvistice ale nomenclaturii.

Dau aici un exemplu de articol:

1. *fr* **activation de médicaments** (n. f.)

activation de médicament (n. f.)

activation (n. f.)

Opération par laquelle on permet au principe actif contenu dans des médicaments de se libérer au moment voulu et d'entrer en action dans un organe, un tissu ou une cellule.

ca activació de medicaments (n. f.)

activació (n. f.)

es activación de medicamentos (n. f.) [AR]

liberación de medicamentos (n. f.) [ES]

liberación controlada de fármacos (n. f.) [ES]

liberación de fármacos (n. f.) [ES]

liberación (n. f.) [ES]

it attivazione del farmaco (s. f.)

pt ativação de medicamentos (s. f.)

ativação de fármacos (s. f.)

ativação (s. f.)

ro activare controlată a medicamentului (s. f.)

en drug activation

activation

Vocabularul are un indice general multilingv, în care intrările sunt de tipul

abordare ascendentă | *ro* 6

Precizările privind accesul făcute cu privire la lexicul prezentat anterior sunt valabile și pentru acest vocabular, care a început să fie difuzat și sub formă tipărită. Conținutul lui este inclus și în *Le grand dictionnaire terminologique* canadian, difuzat pe internet la adresa [<http://www.oqlf.gouv.qc.ca/ressources/gdt.html>].

Având în vedere expansiunea domeniului, se preconizează elaborarea unei a doua părți a acestui vocabular.

IOANA VINTILĂ-RĂDULESCU

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”

București, Calea 13 Septembrie nr. 13

CĂTĂLINA MĂRĂNDUC, *Familia de cuvinte*, București, Editura Lucman, 2008, 263 p.

Lucrarea, situată la granița dintre abordarea academică și expunerea didactică, prezintă o viziune proprie asupra conceptului de familie de cuvinte. Punctul de plecare al autoarei este tendința vorbitorilor de a stabili relații analogice între forma și sensul cuvintelor, tendință valorificată și completată cu metode riguroase de analiză științifică. Distincțiile conceptuale între familia etimologică și familia lexicală sunt susținute de exemple edificatoare, menite să faciliteze înțelegerea fenomenului lingvistic, dar și să favorizeze îmbogățirea și organizarea vocabularului personal al celor mai tineri dintre beneficiarii volumului de față, elevii și studenții.

NICOLETA PETUHOV

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”

București, Calea 13 Septembrie nr. 13

Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, IULIA MĂRGĂRIT, *Vocabularul graiurilor muntenesti actuale*, București, Editura Academiei Române, 2009, 321 p.

Dedicată memoriei Magdalenei Vulpe, prezenta carte a foarte activei Iulia Mărgărit prezintă, prin valorificarea unor cercetări mai vechi sau mai noi, ceea ce are propriu lexicul graiurilor dacoromâne sudice (din Muntenia, Oltenia și Dobrogea) atât față de celelalte variante teritoriale ale dacoromânei, cât și față de limba literară (deși aceasta a absorbit în general geosinonimele muntenesti).

După un foarte scurt text intitulat *În loc de prefață* urmează foarte amplă *Bibliografie* (plasată la început întrucât conține abrevierile titlurilor citate în lucrare), *Introducerea* și o prezentare a diverselor *Contribuții la studiul lexicului graiurilor dacoromâne sudice*.

Unitățile lexicale proprii subdialectului muntenesc actual sunt discutate în cele două capitole principale ale lucrării, *Elemente lexicale conservatoare...* și, respectiv, *... inovatoare*.

În prima din aceste secțiuni sunt prezentați pe rând termeni (de fapt, cuvinte) considerați pierduți în trecerea de la latină la română; termeni cu semantismul din sec. XVI sau specifici acestui secol; termeni învechiți, al căror sens a evoluat față de limbile de origine; termeni care au păstrat sensul etimologic, neatestați sau atestați în alte zone; termeni comuni cu alte arii dialectale conservatoare.

În cea de a doua din aceste secțiuni sunt inventariate cuvintele formate prin mijloace interne (derivare propriu-zisă și regresivă, formații metaforice, dezvoltări semantice; compunere – contaminare și pseudodescompunere; conversiune) și prin mijloace externe (împrumuturi neologice).

Volumul se încheie cu cuvenitele *Concluzii* și cu trei indici: de autori, de cuvinte românești și de cuvinte din alte limbi.

IOANA VINTILĂ-RĂDULESCU

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

VALERIA NEAGU, *Dicționar de buzunar spaniol-român/român-spaniol*, Ediție revizuită, București, Editura Niculescu, *Citim. Știm*, 2008, 651 p.; *Dicționar spaniol-român*, București, Editura All Educational, 2008, 189 p.

Pe lângă colaborarea la lucrări de lingvistică hispanică propriu-zisă și coordonarea *Dicționarului frazeologic spaniol-român* (autori: Valeria Neagu, Maria Gabriela Necheș, Tudora Șandru Mehedinți, Maria Melania Albu), Editura Univers Enciclopedic, București, 2008, 632 p., și a *Dicționarului spaniolei americane* (în pregătire), Valeria Neagu este autoarea mai multor variante de dicționare bilingve în ambele sensuri privind limba spaniolă, publicate în ultimul sfert de secol la diverse edituri.

Prezentul dicționar-pereche apărut în ediție revizuită face parte din seria dicționarelor de buzunar din seria *Citim. Știm* a editurii Niculescu consacrată unor limbi de circulație internațională și destinat începătorilor în învățarea acestor limbi. Ca urmare, și dicționarul de față cuprinde cuvinte și expresii uzuale, dar și termeni din diverse domenii, inclusiv, pentru că este vorba de Spania, *tauromahie*!

Sunt precizate partea de vorbire și categoria gramaticală și se dau unele indicații de uz (americanism; familiar, figurat, ironic, învechit, literar, peiorativ, popular) sau de domeniu. Echivalenții în limba a doua sunt despărțiți pe sensuri.

Cele două dicționare reunite aici într-un singur volum ne rezervă și o surpriză: între cele două secțiuni este intercalat, ca bonus, un compendiu de gramatică spaniolă privind problematica dificilă a sistemului verbal.

Minusculul *Dicționar spaniol-român*, dintr-o serie în care au mai publicat și alte cercetătoare din Institut (engleză: Ilinca Constantinescu; franceză: Domnița Tomescu), reduce materialul lexical la cel strict necesar unui începător.

ISABELA NEDELCU, *Categoria partitivului în limba română*, Editura Universității din București, 2009, 291 p.

Nu fac decât să semnez aici cu satisfacție apariția acestei excelente lucrări, care merită o viitoare recenzie detaliată.

Volumul se adresează profesorilor, cercetătorilor și studenților filologi.

Monografia este o descriere a relației dintre parte și întreg la nivel lexical, semantic și sintactic.

Analiza pune în evidență caracteristicile partitivului ca o categorie universală și particularitățile lui în română în comparație cu alte limbi.

În *Introducere* se prezintă *Punctul de pornire*, *Obiectivele lucrării* și *Corpusul utilizat*.

Cele 5 părți ale lucrării privesc I. *Relația parte – întreg (meronimia) – relație semantică lexicală*, II. *Sintaxa și semantica relației lexicale parte – întreg și compararea ei cu alte relații semantice înrudite*, III. *Prepozițiile partitive*, IV. *Relația sintactico-semantică parte – întreg în grupul nominal* și V. *Relația sintactico-semantică parte – întreg în grupul verbal*.

Urmează *Concluziile*, *Bibliografia*, lista *Surselor*, a *Abrevierilor*, *Indicele de autori* și *de materii*.

MIHAI PAPUC, *Dicționar de expresii și locuțiuni străine*, Chișinău, Editura Știința, Colecția *Dicționare școlare*, 2008, 320 p.

Acest mic dicționar foarte util cuprinde cca 1.500 de expresii și locuțiuni (inclusiv sub formă de propoziții și chiar scurte fraze) din latină și din alte limbi vechi de cultură (ebraică, greacă veche, sanscrită) și moderne de circulație internațională (engleză, franceză, germană, italiană, neogreacă, spaniolă, turcă), care se folosesc ca atare în contexte românești. Ele sunt ordonate în dicționar după primul cuvânt. Pe lângă limba sursă se indică clasa morfologică și se dau echivalentul sau traducerea în limba română și explicarea sensului și a uzului, însoțite de informații de ordin enciclopedic privind istoria expresiei/locuțiunii, precum și exemple ilustrative extrase din texte diverse în limba română. Nu se dau eventualele forme flexionare și nu se indică decât foarte rar locul accentului (la *A* numai la *a capélla*) și niciodată pronunțarea, deși ar fi fost de multe ori necesar. Bibliografia cuprinde 17 dicționare, dar lipsește o listă a surselor. În dicționar apar și unele greșeli surprinzătoare (inclusiv în citate, astfel încât nu știm cui aparțin la origine), de ex. la litera *A* *à la paysan*, *à la turc*, deși celelalte expresii de același tip sunt reproduse corect, cu forma de feminin cerută de *la* (subînțeles *manière*).

RADU PARASCHIVESCU, *Dintre sute de clișee. Așchii dintr-o limbă tare*, București, Editura Humanitas Fiction, Colecția *Râsul lumii*, 2009, 196 p.

Radu Paraschivescu, care s-a remarcat prin articole și cărți în care a criticat în tonalitate umoristică (uneori exagerată) metehne comportamentale și de exprimare ale unor „oameni de bine” ai zilelor noastre (*Ghidul nesimțitului*, 2006; *Fie-ne tranziția ușoară – perle românești*, 2006; *Mi-e rău la cap, mă doare mintea – noi perle de tranziție*, 2007), adună într-o nouă carte – care ar putea face parte dintr-o colecție intitulată *Râsu’-plânsu’* și care, oricum, nu reprezintă, din păcate, o... ficțiune – câteva zeci de enunțuri clișeizate (mergând de la o structură ternară la propoziții și chiar fraze) care țin de o limbă pe care autorul o numește „tare”, sugerând însă, prin echivalarea clișeelelor cu niște *așchii*, că este vorba de o nouă limbă de lemn.

Majoritatea sunt opera ziariștilor, în special a celor sportivi, dar și din alte domenii (știri, fapt divers, buletin meteo, chiar critică literară ș.a.). *Balonul e rotund; Bucureștenii au luat cu asalt supermarketurile încă de la primele ore ale dimineții; Ca de obicei, s-au încins grătarele pe care au sfârșit micii și s-a încins o petrecere pe cinste; Apele dezlănțuite le-au răpit oamenilor agoniseala de-o viață; Primii care s-au bucurat de zăpadă au fost, bineînțeles, copiii; Lucrătorii de la descarcerare au scos cu greu victima dintre fiarele contorsionate; Localnicii sunt în stare de șoc și nu-și explică nici acum cele întâmplate; Locuința regretatului actor s-a transformat într-un veritabil loc de pelerinaj; În zilele următoare, vântul va sufla mai nervos pe creste; Iată un nume de care cu*

siguranță vom mai auzi; Iată un roman pe care nu poți să-l lași din mână; Am acceptat să moderez această emisiune fiindcă îmi plac provocările; X a fost chemat să dea cu subsemnatul ș.a. sunt câteva dintre clișeele considerate de autor reprezentative pentru „româna cu fixativ” sau „limba de lemn a unei lumi de plastic”. Ele dau, fiecare, titlul unor texte de câteva pagini în care autorul comentează clișeele alese și în care adaugă și alte exemple de același fel. Concluzia este redactată integral, în glumă, într-o succesiune de astfel de formule.

Deși nu se datorează unui lingvist și nu este o lucrare științifică, volumașul în cauză oferă, pe de o parte, material de studiu pentru lingviști, iar, pe de altă parte, ar putea fi mai eficient în combaterea fenomenului decât o expunere doctă, cu condiția să fie citit de cei vizați. Parcurgându-l, aproape că ți se face frică să redactezi un text, ca să nu cazi cumva în păcatul incriminat de Radu Paraschivescu.

SANDA REINHEIMER RÎPEANU (ed.), *Abordări semantice în lucrări de lingvistică romanică*, Editura Universității din București, 2009, 168 p.²

Apărut sub egida Catedrei de lingvistică romanică, limbi și literaturi iberoromane și a Centrului de lingvistică comparată din cadrul Facultății de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, volumul de față reunește opt contribuții în franceză, italiană, portugheză, română și spaniolă, legate de tezele de doctorat în domeniul lingvisticii romane sustinute (patru) sau în pregătire la vremea respectivă (celelalte patru) în cadrul Facultății, teze în care româna este comparată cu alte limbi romane.

Volumul se deschide cu o *Introducere* a editoarei, în care se consemnează, printre altele, titlurile tezelor de doctorat sustinute sau în pregătire ale autorilor contribuțiilor din volum.

Textele sunt precedate de rezumate în altă limbă decât aceea a articolului.

Oana Dana Balaș, în *Rom. asemenea în discurs, un indefinit excentric*, a analizat raportul dintre invarianta semantică din conținutul acestuia și dimensiunea liberă la care primește un conținut în co(n)text.

Verbos de movimento em inglês, romeno e português: análise comparativa, de Adriana Ciama, este o contribuție în care, utilizând elemente de semantică cognitivă, autoarea consideră că lexicalizarea diferită a componentelor semantice ale schemei cognitive a mișcării poate genera diferențe între limbi romane precum portugheza și româna.

Simona Fianu, în *I geosinonimi nella lessicografia. Studio comparativo in prospettiva diacronica tra due edizioni del dizionario Zingarelli*, a studiat modul în care două ediții ale dicționarului lui Zingarelli au reflectat *geosinonimele*, cuvinte cu același referent dar folosite, în situația tipică limbii italiene, în spații geografice diferite.

Conceptul de izotopie este aplicat de Anamaria Gebăilă, în *Izotopia minimală și sinestezia. Adjectivul „acru” într-o viziune comparativă*, la semele reiterate în cadrul unei sintagme minimale.

Liana Gehl, în *Sull'Esperiente*, a discutat întâi rolul tematic Experimentator pornind de la baza teoretică oferită de noua Gramatică a Academiei și apoi a prezentat concluziile unei aplicații practice, în care identitatea rolului Experimentator este aprofundată în contextul analizei sistematice a verbelor afective din italiană și română.

Japonezul Shingo Suzuki, în *Marcatatura preposizionale dell'oggetto diretto in romeno*, a studiat și el mult dezbătută problemă a comportamentului sintactic al complementului direct din limba română cu prepoziția *pe*, insistând asupra legăturii dintre acesta și proprietățile semantice ale substantivelor comune implicate.

În *Représentation sur la causation des événements non-intentionnels*, Ileana Tănase a examinat reprezentarea asupra cauzării evenimentelor non-intenționale în franceză și română, ca opțiune pentru interpretarea relației cauză→efect, pornind, pe urmele lui Louis de Saussure, de la distincția dintre *représentări* și *denotări*.

² V. și o recenzie în nr. 1/2010 al revistei „Studii și cercetări lingvistice”.

În fine, Marinela Vrămuleț, în *Simmetrie e dissimmetrie tra italiano e romeno nel campo metaforico* La politica è guerra, a întreprins, din perspectiva teoriei cognitive, o analiză comparativă a câmpului metaforic ales în italiană și română la nivelul de suprafață.

Un amănunt, totuși supărător: nu există identitate între numele unor autori, respectiv titlurile unor contribuții, așa cum apar în sumar și în corpul volumului.

IOANA VINTILĂ-RĂDULESCU

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

AUREL SASU, *Dicționarul limbii române de lemn*, Pitești, Editura Paralela 45, 2008, 407 p.

Volumul nu este numai o lucrare de pură lexicografie, ci o sinteză de istorie culturală în care sunt înregistrate și exemplificate deplasările semantice ale cuvintelor în contextul folosirii lor în timpul celor cinci decenii de comunism. Dicționarul reunește cuvinte și expresii remarcabile prin stereotipie și clișeizare, preluate din documente politice, volume omagiale, volume de critică și istorie literară semnate de autori ai perioadei proletcultiste (1949–1961), reviste literare și cotidiene. Imagine elocventă a discursului totalitar, lucrarea lui Aurel Sasu poate constitui o bază de lucru valoroasă pentru cercetătorul interesat de limba de lemn a comunismului românesc.

NICOLETA PETUHOV

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

STATUL MAJOR GENERAL, SERVICIUL ISTORIC AL ARMATEI, *Enciclopedia armatei României*, București, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2009, 1 354 p.

Coordonată de amiral prof. univ. dr. Gheorghe Marin, șeful Statului Major General, care semnează și *Cuvântul-înainte*, această primă enciclopedie a armatei României este opera a peste 80 de istorici, cercetători, arhiviști și muzeografi militari și civili.

Lucrarea, de dimensiuni impresionante, nu este organizată alfabetic, ci pe 16 capitole: *Structuri centrale de conducere militară; Categoriile de forțe* [terestre, aeriene, navale și subdiviziunile lor]; *Arme și specialități; Armament și tehnică de luptă; Gândirea militară și decizii de război; Campanii; Politica de apărare; Diplomația militară; Învățământul militar; Simbolică și tradiții militare* [uniforme și grade, decorații, drapele etc.]; *Instituții culturale militare; Mijloacele de informare militară; Clerul militar; Sportul militar; Ligi, asociații și organizații militare; Direcția Financiar-contabilă, Radiolocația*.

Deși, ca și alte volume pe care le prezentăm aici, nu este o lucrare de lingvistică, prin multe din capitolele ei, *Enciclopedia armatei României* poate constitui o sursă utilă de informații la zi pentru redactarea corectă a definițiilor unor termeni legați de domeniul militar și incluși în dicționarele explicative ale limbii române, pentru care singura sursă comodă, dar nu totdeauna sigură, pe care am putut-o folosi pentru unele inserturi de acest tip din dicționarul meu *DIN. Dicționar normativ al limbii române. Ortografic, ortoepic, morfologic și practic*, apărut la Editura Corint în acest an, a fost reprezentată de internet.

IOANA VINTILĂ-RĂDULESCU

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

EMIL SUCIU, *Condensarea lexico-semantică*, Iași, Institutul European, 2009, 235 p.

Lucrarea, aparținând cunoscutului specialist în contacte lingvistice turco-române și beneficiind de o prefață semnată de acad. Marius Sala, abordează un fenomen lingvistic mai puțin studiat în lingvistica românească: condensarea lexico-semantică.

În viziunea autorului, condensarea lexico-semantică este procedeul de obținere a unor cuvinte noi prin „omiterea unuia sau a mai multor elemente constitutive ale unui grup sintactic stabil [...], care se prezintă uneori în formă de cuvânt compus, și reținerea din acest grup a unui singur element, în care [...] se condensează semantismul întregului grup sintactic, respectiv al compusului originar” (p. 12) (ex.: *rahat* < tc. *rahatlokum*).

În lucrare sunt prezentate și analizate definițiile sub care a fost cunoscut și tratat acest procedeu în lingvistica românească și în cea internațională, tipurile de condensare, modificările formal-gramaticale și semantice pe care le suportă cuvintele antrenate în condensări. Cadrul teoretic este susținut cu numeroase exemple preluate din română, dar și din alte limbi.

Volumul se încheie cu un indice de cuvinte condensate, repartizate pe limbi, și cu două rezumate în principalele limbi de circulație, franceza și engleza.

NICOLETA PETUHOV

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

EMMA TĂMÂIANU-MORITA, MIORIȚA ULRICH (coord.), *Limba primar vs. Metalimbaj: Structuri, funcții și utilizări ale limbii*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2008, 366 p.

Lucrarea propune examinarea câtorva aspecte ale limbajului primar (vorbirea despre realitatea extralingvistică) și ale metalimbajului (vorbirea despre limba însăși: metalimbaj terminologic și metalimbaj „reflexiv”), compensând un gol în cercetările lingvistice actuale, care separă, uneori nejustificat, studiile metalingvistice de cele dedicate limbajului primar. Volumul reunește, într-o formă revizuită și amplificată, comunicările prezentate în cadrul simpozionului „*K să uiți de durere*”. *Limba primar vs. Metalimbaj*, care a avut loc la Facultatea de Litere a Universității „Babeș-Bolyai” (6–7 martie 2008), la acestea adăugându-se cinci contribuții suplimentare.

Cartea este structurată în cinci secțiuni. Primele două reunesc contribuții referitoare la limbajul primar, punând accent pe structurile și funcțiile acestuia, respectiv pe lexicul terminologic; metalimbajului i se acordă un spațiu mai amplu. În partea a III-a se tratează aspecte legate de conștiința lingvistică și de metalimbajul terminologic. Partea a IV-a are ca obiect metalimbajul reflexiv, iar în partea a V-a, atenția se îndreaptă asupra utilizării limbii ca „simptom” în textele plurilingve.

Reunirea într-un volum colectiv a două domenii de cercetare care, de obicei, sunt prezentate separat permite tratarea în corelație a unor arii tematice interesante precum plurilingvismul și contactul dintre limbi, fenomenul imitării unei limbi prin mijloacele specifice altei limbi, rolul metalimbajului în didactica limbilor, interacțiunea „verbal” – „vizual” în textele multimedia, funcția „simptomatică” a limbii etc.

IULIA BARBU

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

ALICE TOMA, *Pragmatique informationnelle du discours scientifique*, Editura Universității din București, 2009, 251 p.

În studiul interdisciplinar *Pragmatique informationnelle du discours scientifique*, Alice Toma propune clasificări personale ale noțiunilor aflate la granița dintre numeroase discipline științifice: lingvistica și semantica teoretică și formală, sintaxa textului, logica matematică, teoria mulțimilor, analiza conversațională, teoria argumentării, terminologia discursului specializat, teoria genurilor literare și naratologia, teoria și didactica, epistemologia și structurarea informativă a discursului științific, teoriile psihologice referitoare la nevoi, la motivații și la scopuri.

Structurarea noțională a conținutului discursului științific are o valoare argumentativă puternic marcată și constă într-un aport de informații noi, care reprezintă scopul primordial al mesajului științific. În cadrul acestui discurs, structurarea noțională are prioritate în raport cu forma în sine a mesajului lingvistic. Deci metalimbajul discursului științific este mai degrabă de natură terminologică (și univoc semantică), fiind pertinent mai ales în plan argumentativ, și anume în cadrul unor interacțiuni de tip didactic, ziaristic sau literar. Aceste interacțiuni constau în transmiterea unor cunoștințe noi dinspre un emițător – profesor / ziarist / narator – înspre un receptor – elev / cititor / lector. În schimb, conținutul interacțiunilor din cadrul comunicării curente, adică al celor de tip opus celui științific, este caracterizat fundamental prin polisemantismul mesajelor. El este lipsit de scopuri persuasive precise, dar și de marcarea unor valori informative pertinente. În consecință, conținutul mesajelor din comunicarea curentă nu are drept scop primordial importanța consacrată aportului de informații noi, ci comunicarea în sine.

Lucrarea lui Alice Toma este bine documentată, sintezele personale realizate de autoare beneficiind și de consultarea a două personalități ale lingvisticii europene, Eddy Roulet și Emilio Manzotti. Contribuția științifică a autoarei, în ceea ce privește atât adâncirea, cât și lărgirea clasificărilor din domeniul interdisciplinar abordat, se dovedește de o extremă utilitate pentru cititor.

ANTONIA CIOLAC

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

ADRIAN TURCULEȚ (ed.), *La variation diatopique de l'intonation dans le domaine roumain et roman*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2008, 272 p.

În cadrul Proiectului AMPER (*Atlas multimedia prosodique de l'espace roman*), inițiat de profesorul Michel Contini, conducător științific al proiectului, au fost prezentate, până în momentul de față, patru seminare de lucru: *Premier Séminaire du projet AMPER* (Centre de Dialectologie de l'Université „Stendhal” – Grenoble/Maison des Sciences de l'Homme, 2001; *Séminaire International du Projet AMPER* (Centre de Dialectologie de l'Université „Stendhal” – Grenoble, 2004); *Workshop International III Jornadas científicas del Proyecto AMPER* (Laboratoire de Phonétique de l'Université de La Laguna, 2006); *I Jornadas científicas AMPER-Por* (Département de Langues et Cultures de l'Université de Aveiro, 2008).

Simpozionul internațional de prozodie organizat la Iași în anul 2008 de echipa românească a proiectului AMPER poate să fie considerat al cincilea seminar de lucru, la care au participat, pe lângă raportori, și colaboratorii la program. Comunicările prezentate la Iași urmăresc obiectivul proiectului AMPER: înregistrarea variațiilor prozodice în cadrul variantelor lingvistice romanice, iar, într-o etapă ulterioară, realizarea unei tipologii a acestor variante.

Comunicările susținute sunt cuprinse în volumul *La variation diatopique de l'intonation dans le domaine roumain et roman*. În primul rând este analizată variația geoprozodică (în special la nivelul intonației) în interiorul aceleiași limbi (Eugenio Martinez Celdrán, Ana Ma. Fernández Planas, Paolo Roseano, Lurdes de Castro Moutinho, Rosa Lidia Coimbra, Ana Margarita Vaz, Carmen Muñiz Cachón, Mercedes Alvarellos Pedrero, Elisa Fernández Rei, Ana Escourido Pernas, Josefa Dorta,

Helena Rebelo, Albert Rilliard, Jean-Pierre Lai, Antonio Romano, Renzo Miotti, Paolo Mairano). Ultimele rapoarte utilizează materialele bazei de date de la Grenoble, care a devenit operațională.

Două comunicări prezintă variația prozodică la nivelul limbilor de cultură/standard (italiana – Antonio Romano, Grazia M. Interlandi – și româna – Adrian Turculeț, Luminița Botoșineanu, Ana-Maria Minuț, Ioan-Constantin Mladin).

Independent una de cealaltă, trei contribuții din acest volum au apelat la calculul coeficienților corelației curbelor F_0 (derularea temporală a duratei și a energiei vocalelor) sau pentru confirmarea, în întregime, a dezvoltării perceptive (A. Turculeț, L. Botoșineanu, A.-M. Minuț, I.-C. Mladin), sau pentru a încerca ameliorarea calculului distanței prozodice propusă de Dick Hermes (A. Rilliard, J.-P. Lai, A. Romano, R. Miotti).

În comunicarea lui P. Mairano și A. Romano se propune un algoritm pentru măsurarea distanței ritmice între variantele romanice.

Proiectul AMPER este prezentat în final, în stadiul actual și în viitor, în intervenția lui Michel Contini: „Des résultats très intéressants ont déjà été obtenus comme le montrent aussi les contributions présentées au Symposium de Iași, rassemblées dans ce volume. Ils ne peuvent que renforcer notre motivation à aller de l'avant pour assurer la réussite d'AMPER, un projet de géolinguistique indiscutablement novateur, dans lequel dialectologues et phonéticiens se rejoignent pour la réalisation d'une typologie intonative des variétés romanes.”

MARIA MĂRDĂRESCU-TEODORESCU

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”

București, Calea 13 Septembrie nr. 13

ELENA ZGÂRCIBABĂ-BOGDAN, *Problema predicatului verbal compus cu semiauxiliare modale în limba română actuală. Monografie*, Chișinău, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, CEP USM, 2009, 230 p.

Problema *predicatului complex* românesc (conform terminologiei din *Gramatica* academică apărută în 2005/2008) a fost analizată de mulți lingviști; aceasta este însă considerată în continuare insuficient „rezolvată”, din cauza multitudinii de perspective complementare care pot da o imagine suficient de relevantă acestei realități foarte eterogene.

Studiul Elenei Zgârcibabă-Bogdan reia această temă, oprindu-se asupra predicatelor verbale complexe cu sens modal. În primul capitol (*Statutul predicatului verbal compus (PVC) cu semiauxiliare modale în limba română*), după sintetizarea și comentarea diverselor soluții date în cercetările anterioare, autoarea descrie particularitățile morfosintactice, distribuționale și semantice ale operatorilor modali (numiți și semiauxiliare modale).

În al doilea capitol, predicatul verbal compus cu semiauxiliare modale propriu-zise și contextuale este raportat la șapte microcâmpuri semantico-funcționale: posibilitatea (*a putea, a apuca, a-i ieși* etc.), necesitatea (*a trebui, a se cuveni, a rezulta* etc.), dorința (*a vrea, a-i veni, a visa* etc.), aparența (*a părea, a (se) arăta, a semăna* etc.), obligația (*a se obliga, a promite, a se tocmi* etc.), capacitatea (*a ști, a se sătura, a uita* etc.) și decizia (*a se hotări, a cuteza, a ezita* etc.). Pentru fiecare tip de nuanță modală se realizează un inventar al semiauxiliarelor și se detaliază analiza acestora începută în capitolul anterior (informații reluate sintetic în trei anexe).

De remarcat examinarea unui număr important de texte literare (în total 55), pe care autoarea își întemeiază observațiile (inclusiv cantitative) privind tipul de operator semantic (conjunctiv, infinitiv, supin sau participiu) selectat de operatorul modal, precum și tipul de subiect (animat sau inanimat).

Bogata bibliografie a lucrării este foarte utilă celor interesați de istoria cercetării predicatului verbal complex românesc, în special cu operator modal.

CARMEN MÎRZEA VASILE

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”

București, Calea 13 Septembrie nr. 13

Folia linguistica bucarestiensia. Buletinul Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” din București, nr. 3 (ianuarie – iunie) 2009, 44 p.

Noul buletin informativ semestrial al Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” din București, având ca redactori pe Doina-Paula Doroftei, Carmen Mîrzea Vasile și Maria Mărdărescu-Teodorescu, cu o versiune tipărită și una, extinsă, în format electronic, a ajuns cu acest număr la a treia apariție. Cu excepția cazurilor menționate mai jos, el se referă la activitatea Institutului din semestrul I al anului 2009.

Correspondența profilului buletinului, ultimul număr prezintă modificările în componența colectivelor de cercetare ale Institutului; programele și proiectele de cercetare pe anul 2009; aparițiile editoriale (cărți; traduceri; reviste îngrijite în Institut; articole apărute în volume colective; în alte reviste decât cele îngrijite în Institut; recenzii publicate în alte reviste; lucrări apărute în format electronic); participarea membrilor Institutului la manifestări științifice organizate de Institut și de alte instituții; conferințele Academiei Române; organizarea și coordonarea de către membri ai Institutului a unor manifestări științifice; situația doctoratelor; burse, stagii de documentare, cursuri de vară de care au beneficiat/la care au participat membri ai Institutului; cercetători membri în comitete de redacție și în organisme științifice naționale și internaționale (completări față de numărul precedent); activitatea serviciului de consultanță pe internet al Institutului; publicații intrate în biblioteca Institutului (cărți și periodice); calendarul evenimentelor din viața Institutului.

Buletinul include și un necrolog consacrat lui Ion Dănilă (1933–2009), fostul șef al Sectorului de lexicologie și lexicografie al Institutului.

Revue de linguistique romane 291/292, juillet-decembre 2009, tome 73, p. 321–640

Punctual și elegant ca de obicei, prezentul număr al RLIR, organul Société de Linguistique Romane, cuprinde 6 articole: Carolina Julià Luna, *El cuerpo humano en la creación y motivación de los nombres románicos de insectos*; Franz Rainer, *Étude diachronique des adjectifs de relation anatomique, tout spécialement ceux en -ien*; Carsten Sinner, *Las gramáticas francesas como fundamento, modelo e inspiración del análisis lógico y el análisis gramatical en España*; Ángeles Romero Cambrón, *Estudio codicológico del ms. 19134bis, Bibl. Nac. España*; Žarko Muljačić – din păcate decedat între timp –, *Bibliographie de linguistique romane: domaine dalmate et istriote avec les zones limitrophes (1996–2000)*; Jaume Corbera Pou, *Quelques questions conflictuelles concernant l'algérien*. Primul are și referiri la limba română.

Dintre recenzii remarc cu satisfacție, în secțiunea *Dacoromania*, textul lui Fernando Sánchez Miret despre noua *Gramatică* a Academiei și al lui Gerhard Ernst despre *Formarea cuvintelor în limba română din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*, lucrare coordonată de Magdalena Popescu-Marin.

Urmează o *mise en relief*: Alberto Varvaro, *J.N. Adams, Bilingualism and the Latin Language e The Regional Diversification of Latin, 200 BC – AD 200*.

Volumul propriu-zis se încheie cu necroloagele închinat de Franz Jablonka lui Robert Lafont și de Johannes Kramer lui Žarko Muljačić.

În secțiunea *Cronică* sunt incluse informații cu privire la al XXVI-lea Congres Internațional de Lingvistică și Filologie Romanică (Valencia, 6–11 septembrie 2010) și la a treia Școală de Vară de Lingvistică și Filologie Romanică (Procida/Napoli, iunie 2010).

LR, LIX, nr. 1, p. 135–136, București, 2010

Urmează anunțuri despre ultimele apariții din Biblioteca de Lingvistică Romanică (BiLiRo), tabla de materii a celor două numere din 2009, apelul la plata cotizațiilor de către membrii Societății de Lingvistică Romanică, informații despre site-ul internet al Societății și despre componența Biroului Societății (din care amintesc că fac parte – dintre membrii și foștii membri ai Sectorului de romanistică – Maria Iliescu, președinta Societății; Marius Sala, membru de onoare al Biroului; Maria Grossmann, consilier delegat pe lângă Birou) și alte informații cu privire la cotizațiile și abonamentele pentru anul 2009.

Universitatea din Craiova, Facultatea de Litere, Centrul de cercetare în onomastică și lexicologie, *Studii și cercetări de onomastică și lexicologie* (SCOL), Anul I, nr. 1–2, 2008, Craiova, Editura Sitech, 373 p.

Noua revistă craioveană continuă publicația *Studii și cercetări de onomastică* (SCO) a Laboratorului de onomastică al Universității din Craiova, apărută între 1995 și 2003 și al cărei sumar este reprodus în SCOL.

Deși are titlul în românește, revista apare în limbi străine, privilegiind engleza, franceza și, mai puțin, italiana, cu rezumate și cuvinte-cheie în aceeași limbă ca și textul.

Noua publicație are legături „de suflet” cu Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”: din Comitetul ei științific internațional fac parte Cristian Ionescu, fost cercetător la Institut, și Domnița Tomescu, care nu este numai cadru didactic la Universitatea „Petroil și Gaze” din Ploiești, ci și cercetătoare la institutul nostru (de altfel ca și Adriana Stoichițoiu-Ichim, și, pentru un timp, Grigore Brâncuș, profesori la Universitatea din București). Redactor-șef al revistei este Silvia Pitiriciu, fostă doctorandă a Mioarei Avram, care prefățează numărul inaugural. Printre editori se numără și Dragoș Vlad Topală, care a fost doctorandul meu, ca și autoarea unuia dintre articole, Mariana Vârlan. Semnatarea altui articol, Elena Șodolescu Silvestru, a lucrat și ea la Institut.

Legăturile sunt de altfel mai vechi, de pe când Gheorghe Bolocan, fost șef de sector la institutul nostru, a devenit profesor la Universitatea din Craiova și a condus elaborarea, prin colaborarea dintre cele două instituții (evocată în SCOL într-un al doilea editorial de Teodor Oancă), a *Dicționarului toponimic al României. Oltenia*.

Autorii articolelor din numărul inaugural sunt cadre didactice, cercetători, doctoranzi și masteranzi de la universități de stat și particulare și din institute de cercetare din diverse centre universitare din România, Republica Moldova, Polonia și Serbia.

Ponderea celor două domenii – onomastică (toponimie și antroponimie) și lexicologie – este echilibrată.

Articolele (ordonate alfabetic după numele autorilor) privesc preponderent limba română (faza ei actuală, precum și istoria limbii), dar și engleza, franceza, italiana, latina sau probleme de lingvistică generală.

Secțiunea de articole este completată de recenzii.

„Cârcotașă” cum sunt, nu mă pot abține să nu menționez că există greșeli de traducere în unele texte (de exemplu în versiunea franceză a celui de al doilea editorial, semnat de Teodor Oancă) și greșeli de tipar în sumarul în cele trei limbi. În plus, „beția de majuscule”, generală la noi, după model englez, manifestată și în titlul revistei, este inutilă: sigla formată din majuscule nu impune scrierea fiecărui cuvânt din titlu cu majusculă la inițială, contrar nu numai DOOM², ci și DOOM¹.

Aceste lipsuri inerente începutului nu mă împiedică să salut apariția noii publicații și să-i urez succes și viață lungă!

IOANA VINTILĂ-RĂDULESCU

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

Atelierul de lingvistică al tinerilor cercetători
din Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, 2009

Atelierul de lingvistică al tinerilor cercetători din Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, organizat din inițiativa Dianei Ghido, fostă cercetătoare în Institut la Sectorul de fonetică, și a Nicoletei Petuhov, suplinită o perioadă de Teodora Codiță, ambele din Sectorul de romanistică, funcționează din luna mai 2006.

În ciuda numelui complet, atelierul este deschis tuturor cercetătorilor din Institut și și-a propus să îmbunătățească dialogul între generații, să favorizeze schimbul de experiență și colaborarea între cercetătorii cu preocupări științifice comune, să creeze premisele implicării cercetătorilor în obținerea de granturi naționale și internaționale.

În ședințe, de regulă, bilunare, cercetătorii prezintă lucrări, impresii și observații în urma participărilor la manifestări științifice interne și internaționale, noutăți din lumea lingvistică românească și internațională.

Activitatea atelierului este completată de un grup de discuții online (http://tech.groups.yahoo.com/group/atelier_lingvistica/) pe care cei aproximativ 40 de membri, cercetători și doctoranzi ai Institutului, își pot transmite informații sau pot continua discuțiile pe marginea ședințelor atelierului.

În anul 2009, în cadrul atelierului au prezentat una sau mai multe expuneri cu caracter științific sau informativ, individual sau în grup (în ordine alfabetică): Ana-Maria Barbu, *Platforma NEOROM*; Victor Celac – *O prezentare a noului Dictionnaire Étymologique Roman (DÉRom)*; Antonia Ciolac – *Fonduri structurale europene pentru cercetare*; Blanca Croitor, Adina Dragomirescu, Ionuț Geană, Ana-Maria Mihail, Carmen Mîrzea Vasile, Alexandru Nicolae, Irina Nicula – *Programul școlii de vară EGG 2008: Summer School in Generative Linguistics, Debrecen, Ungaria, 28 iulie–8 august 2008*; Blanca Croitor, Mona Moldoveanu Pologea – *Școala de gramatică generativă (EGG) de la Poznań, Polonia, 27 iulie–7 august 2009* (cu privire la care se poate vedea mai jos cronica detaliată); Ion Giurgea, *Interpretarea genului la pronume. Implicații asupra analizei genului în română*; Mona Moldoveanu Pologea – *Introducere în managementul de proiect*; Mariana Neț – *Stagiul la New York University*; Alexandru Nicolae – *Conferința internațională Variation and Change in the Romance and Germanic Noun Phrase*, Universiteit van Amsterdam, Faculty of Humanities.

CONFERINȚELE ACADEMIEI ROMÂNE

Limba română și relațiile ei cu istoria și cultura românilor, 2009

Seria Conferințelor Academiei Române organizate de acad. Marius Sala sub genericul *Limba română și relațiile ei cu istoria și cultura românilor*, începând din anul 1995, a continuat neabătut și în anul 2009.

Conferințele au reconfirmat în parte caracterul lor internațional, prin participarea prof. Alexandru Niculescu (Paris) cu o conferință despre *Romanitatea românească și barbarii*.

Celelalte 12 conferințe din anul 2009 au fost susținute în majoritate de cercetătoare de la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” (unele foarte tinere) sau de cadre didactice de la Facultatea de Litere a Universității din București, dintre care cele mai multe sunt și cercetătoare la Institut (în ordine alfabetică): Angela Bidu-Vrănceanu (*Etape și tendințe în evoluția*

terminologiilor românești), Emanuela Dima (*Vocabularul păstoresc românesc în context romanic*¹), Florica Dimitrescu (*Din istoria denumirilor de textile în limba română contemporană*²), Adina Dragomirescu (*Româna în „oglinda” altor limbi: concordanțe sintactice surprinzătoare*), Liliana Ionescu-Ruxăndoiu (*De la latină la primul text românesc*), Carmen Mîrzea Vasile (*Din evoluția recentă a adverbului românesc*), Camelia Stan (*Probleme ale cercetării sintaxei limbii române vechi*), Adriana Stoichițoiu Ichim (*Semantica termenilor politici*), Ariadna Ștefănescu (*Limba română din Basarabia*), Daniela-Luminița Teleoacă (două conferințe: *Un tipar sintagmatic greco-latin productiv în limbile romanice actuale* și *Interferențe lingvistice între „sacru” și „profan” în spațiul romanic*), Rodica Zafiu (*Teme de actualitate în cercetarea argoului românesc*).

Colocviul „Teorie și analiză în lingvistică. In memoriam Sorin Stati”, Academia Română,
Secția de filologie și literatură, 15 mai 2009

În memoria lui Sorin Stati (născut, potrivit site-ului său oficial, în 1931, iar, conform diverselor necroloage, în 1932, și decedat în 2008), membru de onoare al Academiei Române, Secția de filologie și literatură a Academiei Române a organizat un colocviu cu tema (parafrazând titlul unei cărți a regretatului lingvist) *Teorie și analiză în lingvistică*.

După *Cuvântul de deschidere* al acad. Eugen Simion, președintele Secției, acad. Marius Sala, vicepreședinte al Academiei Române și directorul Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, a evocat personalitatea lui Sorin Stati.

Fost cercetător la Institut și cadru didactic la Universitatea din București, Sorin Stati a debutat în domeniul filologiei clasice și al studiului componentei latine a limbii române. S-a orientat ulterior precumpănitor spre lingvistica generală, și anume spre sintaxă, apoi spre lexicologie și semantică romanică, pragmalingvistică, teoria argumentării. În ultima perioadă, numele lui s-a legat mai ales de calitatea sa de fondator și animator al Asociației Internaționale pentru Analiza Dialogului (IADA), care a stimulat și constituirea unei asociații românești similare, RADA. Stabilizat în Italia, a păstrat legătura cu România, ca membru al comitetelor de redacție ale revistelor „Limba română” și „Revue roumaine de linguistique” și ca susținător al participării unor lingviști români la reuniunile IADA din străinătate.

La colocviu au prezentat comunicări³, privind evaluarea generală și punctuală a contribuțiilor lui Sorin Stati din diversele perioade și domenii ale activității sale la progresul cercetării lingvistice, Valeria Guțu Romalo, membru de onoare al Academiei Române (*Sorin Stati în perspectiva evoluției lingvisticii contemporane*), Gabriela Pană Dindelegan, membru corespondent al Academiei Române (*Sorin Stati, sintactician*), alți profesori de la Facultatea de Litere a Universității din București și cercetători de la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” (în ordine alfabetică): Angela Bidu-Vrănceanu (*De la semantica lexicală la lexicologia textuală*), Adriana Gorăscu (*Despre „miturile cuvântului”* – parafrazând de asemenea un titlu al lui Sorin Stati), Emil Ionescu (*Contribuția lui Sorin Stati la dezvoltarea lingvisticii generale*), Margareta Manu Magda (*Sorin Stati și științele comunicării*), Liliana Ruxăndoiu (*De la filosofia limbajului la pragmalingvistica interacțională*), Nicolae Saramandu (*Limba română în cadrul romanității orientale*), Andra Vasilescu (*Dincolo de sintaxă*).

IOANA VINTILĂ-RĂDULESCU

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13

¹ Publicată în numărul de față.

² A se vedea și cronica privitoare la Colocviul Catedrei de limba română.

³ Comunicările sunt publicate în nr. 1/2010 al revistei „Studii și cercetări lingvistice”.

Școala de vară de gramatică generativă, Poznań, Polonia, 27 iulie – 7 august 2009

În perioada 27 iulie–7 august 2009 s-a desfășurat la Poznań *Central European Summer School in Generative Grammar* (EGG09), organizată de asociația *Generative Linguistics in Eastern Europe* (GLEE), în parteneriat cu proiectul de achiziție a limbii COST A33, finanțat de *European Science Foundation*⁴.

Manifestarea a fost găzduită de Universitatea „Adam Mickiewicz” din Poznań, prin Institutul de Filologie Engleză („Instytut Filologii Angielskiej”). Școala de vară este organizată în fiecare an într-un alt oraș din Europa și se adresează mai ales studenților din Europa Centrală și de Sud-Est. Obiectivul principal este acela de a face cunoscute în țările din această regiune gramaticile generative, curent foarte dezvoltat la ora actuală în universitățile și centrele de cercetare din străinătate.

Tema școlii din acest an a fost achiziția limbajului, mai precis, efectele semantice și pragmatice legate de achiziția limbajului și de exprimările defectuoase (*specific language impairment*), aspectele cognitive ale limbajului și, în special, evidențele externe în favoarea teoriilor lingvistice.

Ca în fiecare an, un loc important în programul școlii de vară a fost alocat cursurilor introductive și avansate de semantică și sintaxă generativă.

Principalele subiecte dezbătute în cadrul cursului de sintaxă au fost axate pe distincția competență / performanță introdusă de Chomsky, modalitatea de organizare a unui enunț din punctul de vedere al constituenților, noțiunea de „categorie sintactică”, tipurile de categorii sintactice ale constituenților, subcategorizarea lor, structurile sintactice binare, proiecțiile minimale și maxime ale centrilor de grup sintactic, teoria X-bar, adjuncții, complementele și distribuția lor în interiorul unui enunț.

Cursul de semantică s-a bazat pe definirea propoziției din punctul de vedere al opoziției adevărat/fals într-o anumită situație, introducerea simbolurilor din logică pentru descrierea funcțiilor semantice ale constituenților unui enunț, tipurile de predicate logice, argumentele predicatelor semantice, formalizarea relațiilor semantice dintre constituenții enunțului sub formă de arbore. Cursul despre semantica pluralului (în strânsă relație cu cel de semantică generală) a avut drept subiect central numeroasele dificultăți care pot exista în citirea enunțurilor, având drept cauză în mod special cele două tipuri de citire (opacă/transparență sau *de dicto/de re*) și ambiguitățile generate de semantica pluralului în engleză.

Elementul principal a fost reprezentat de cursurile privind achiziția limbajului, în cadrul cărora au fost prezentate aspecte precum: ipoteza innăscută a gramaticii universale (susținută de Chomsky), diferențele dintre gramaticile descriptive și cele mentale, „universaliiile” gramaticale regăsite în aproape toate limbile, factorii sintactici implicați în achiziția limbajului de către copii (parametrul OV–VO⁵, rădăcinile infinitivale, distribuția cuvintelor într-un enunț, categoriile sintactice ale cuvintelor) și experimentele realizate asupra copiilor sănătoși sau asupra celor cu deficiențe de auz sau de vorbire. Cursul a relevat principalele aspecte gramaticale ale achiziției limbii dezvoltate la vârstele de 0–3 ani și de 3–5 ani, tipurile de dezacorduri gramaticale pe care le fac copiii și particularitățile privind tipurile de cuvinte și părțile de vorbire reflectate în vocabularul copiilor.

Alte cursuri din programul școlii de vară au dezbătut ipotezele actuale ale teoriei optimalității (aplicată în domeniul fonologiei), relațiile dintre sintaxa generativă și domeniul muzicii, noutățile privind teoria cazurilor din perspectivă generativă, legăturile dintre rețelele neuronale și gramatica universală, structurile recursive care apar în gramatica limbilor.

Cursurile au fost susținute de prestigioși profesori de la universități din Europa și de specialiști recunoscuți în domeniul gramaticilor generative: Bart Hollebrandse (Universitatea din Groningen), Charles W. Kisseberth (Universitatea din Tel Aviv), Mary Ann Walter (Universitatea din Northwestern),

⁴ Școala de vară EGG 2008, *Summer School in Generative Linguistics*, care a avut loc la Debrecen, Ungaria, între 28 iulie și 8 august 2008, a făcut obiectul unei prezentări în cadrul Atelierului de lingvistică al tinerilor cercetători din Institut.

⁵ VO – verb-obiect; OV – obiect – verb.

Sara Finley (JHU), Stavroula Stavrakaki (Universitatea din Salonic), Hedde Zeijlstra (organizator și profesor la Universitatea din Amsterdam), Uli Sauerland (ZAS Berlin), Omer Preminger (Massachusetts Institute of Technology), Natalia Gagarina (Universitatea din Berlin), Markus Alexander Poechtrager (Universitatea din Istanbul), Ewa Haman (Universitatea din Varșovia), Eytan Zweig (Universitatea din York), Uli Sauerland (Universitatea din Berlin), David Pesetsky (Massachusetts Institute of Technology) și Hamida Demirdache (Universitatea din Nantes).

MONA MOLDOVEANU POLOGEA

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București,
Al III-lea Simpozion internațional de lingvistică, 20–21 noiembrie 2009

La sfârșitul lunii noiembrie 2009 a avut loc la București al III-lea Simpozion internațional de lingvistică organizat de la reunirea celor două institute care au dat naștere Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”.

Aceste simpozioane, desfășurate anual (I. 13–14 noiembrie 2007; II. 28–29 noiembrie 2008) de Nicolae Saramandu, secondat de Manuela Nevaci și Carmen Ioana Radu, preiau ștafeta sesiunilor anuale de comunicări ale Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan” și apoi ale noului Institut, organizate de mine în anii 2000–2003.

În ciuda apropierii, ca dată, de tradiționalul colocviu al Catedrei de limba română a Facultății de Litere din Universitatea București, au fost anunțate 82 de comunicări, dintre care însă câteva nu s-au ținut.

Pe lângă numeroși membri ai Institutului, care au participat cu comunicări legate sau nu de temele lor de plan, s-au înscris cu comunicări individuale sau în colaborare cadre didactice și doctoranzi de la Universitatea din București și de la universități de stat sau particulare din țară și din străinătate și cercetători de la institute din țară și din afara țării.

Spre deosebire de ceilalți ani, de data aceasta nu au avut loc ședințe în plen. În ciuda desfășurării lucrărilor simpozionului pe parcursul a două zile (având în vedere numărul mare al participanților), comunicările – care nu au fost supuse constrângerilor unei teme generale – au fost repartizate pe următoarele șase secțiuni, dintre care unele s-au suprapus parțial: *Gramatică; Lexicologie; Stilistică, pragmatică; Istoria limbii, limbă literară; Istoria limbii, dialectologie; Dialectologie, onomastică.*

Aceasta nu a permis fiecărui participant să asiste la toate comunicările care l-ar fi interesat, de aceea, pentru pronunțarea asupra lor trebuie așteptată apariția, în coordonarea organizatorilor, a volumului cuprinzând *Lucrările* simpozionului, a cărui publicare a intrat, de asemenea, în tradiție.

Dezbateri ocazionate de lansarea lucrării „Glosar privind Tratatul de la Lisabona”,
Reprezentanța Comisiei Europene în România, București, 23 noiembrie 2009

La 23 noiembrie 2009 a avut loc la Reprezentanța Comisiei Europene în România, în prezența unui public numeros, lansarea *Glosarului privind Tratatul de la Lisabona*, publicat recent de Mariana Bara și Anca Alice Olaru în cadrul Institutului European din România/IER (Seria *Acquis comunitar*, 195 p.).

Invitați de onoare la lansare au fost Leonard Orban, comisarul european pentru multilingvism, și acad. Marius Sala, vicepreședinte al Academiei Române și director al Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”. Din cuvântul lui L. Orban este de reținut, pe lângă ideile generale

expuse, speranța republicării *Glosarului* după completarea sa cu echivalenții în toate limbile Uniunii Europene/UE pe lângă cele reprezentate în actuale versiune (română, franceză și engleză). Să sperăm că ideea va fi reluată și după reorganizarea comisariatelor europene, întrucât propunerea nu este o simplă sugestie favorabilă României, ci corespunde viziunii generale a UE.

La lansare au vorbit, de asemenea, Nicolae Idu, fost director general al IER, actualmente șeful Reprezentanței Comisiei Europene în România, și Gabriela Drăgan, actualul director general al IER, care au pus în evidență importanța apariției *Glosarului*, mai ales cu câteva zile înainte de intrarea în vigoare a *Tratatului* la care se referă.

Auditoriul a fost informat și cu privire la existența unei Baze de date terminologice pregătite de IER, cu peste 25.000 de intrări validate și tot atâtea în curs de validare, bază accesibilă la adresa de internet www.ier.ro. Este, de asemenea, consultabilă pe internet, la adresa <http://iate.europa.eu/iatediff>, Baza de date terminologice IATE a UE.

Glosarul a fost prezentat de Mariana Bara. Au urmat întrebări și discuții ale participanților.

La 30 noiembrie, *Glosarul* a fost prezentat la emisiunea *Calea europeană* a postului B1TV, moderată de Dan Cărbunaru, la care am participat împreună cu Mariana Bara și la care au intervenit telefonic profesorul de drept comunitar Augustin Fuerea, autorul lucrărilor *Drept comunitar european* și *Manualul Uniunii Europene*, și europarlamentarul român Ramona Mănescu; emisiunea s-a difuzat de mai multe ori în reluare.

Sunt două exemple pentru felul cum se poate face promovarea unor lucrări. Este adevărat însă că nu toate pot beneficia de sprijinul Reprezentanței Comisiei Europene din România și de prestigiul conferit de aceasta.

Catedra de limba română, Centrul de lingvistică teoretică și aplicată, Școala doctorală a Facultății de Litere, Universitatea din București, Al 9-lea colocviu al Catedrei de limba română
Limba română: controverse, delimitări, noi ipoteze, 4–5 decembrie 2009

Schimbarea șefiei Catedrei de limba română din Facultatea de Litere a Universității București nu a însemnat, nici sub aspectul colocviilor anuale, o întrerupere, ci, dimpotrivă, o continuare, astfel încât, după cele opt colocvii inițiate de Gabriela Pană Dindelegan a avut loc, sub noua conducere a Rodicăi Zafiu, un al nouălea, dedicat, firește, tot limbii române, dar pentru care s-a găsit cu ingeniozitate un nou subtitlu.

Au fost anunțate peste 130 de comunicări și prezentări individuale și colective, din care, ca de obicei, au lipsit până la urmă câteva.

Cei mai mulți participanți au fost, firește, cadre didactice și doctoranzi de la Facultatea de Litere și/sau cercetători de la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, dar și, în număr diferit, de la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, de la ASE sau de la universități private, de la universități din Brașov, Cluj-Napoca, Constanța, Craiova, Galați, Iași, Miercurea-Ciuc, Pitești, Ploiești, Târgoviște, de la alte institute de cercetări din București, Cluj-Napoca, Iași, precum și – la secțiunile de didactică – profesori din învățământul liceal și chiar gimnazial din Arad, Baia-Mare, București, Curtea-de-Argeș, Popești-Leordeni, Sibiu, Timișoara, precum și din foruri de conducere ale învățământului românesc.

Deși se sfiește să-și spună *internațional*, colocviul a avut și participanți (chiar dacă români) de la universități străine, și anume de la Amsterdam și Budapesta.

Comunicările au fost grupate în secții paralele, inegal reprezentate, referitoare la (în ordine alfabetică) *Didactica limbii române ca limbă străină*; *Didactica limbii și literaturii române* (incluzând secțiunile *Noi abordări metodologice* și *Polemici și deschideri didactice*); *Gramatică*; *Istoria limbii și filologie*; *Lexic, semantică, terminologii*; *Pragmatică* și *Stilistică*.

Colocviul s-a deschis cu o ședință plenară, la care au prezentat comunicări Florica Dimitrescu, *Considerații lingvistice asupra denumirilor din domeniul textilelor în limba română. Între lingvistică*

și geografie (a se vedea și cronica privitoare la Conferințele Academiei Române), Liana Pop, *Mărci lingvistice și orientare discursivă*, și Stelian Dumitrăcel, *Polemica Philippide – Weigand. La 150 de ani de la nașterea lui Alexandru Philippide*.

În cadrul secției de pragmatică a fost inclusă o masă rotundă pe o temă de actualitate, *Discursul parlamentar*, iar secțiunea consacrată *Didacticii limbii și literaturii române* a fost prevăzută să se desfășoare pe baza unor prezentări și discuții.

Prin tematica sa variată, colocviul a dovedit din nou preocupările Catedrei atât pentru dezvoltarea laturilor teoretică și aplicativă ale studiilor consacrate limbii române, cât și pentru păstrarea legăturii cu foștii studenți și optimizarea modalităților de predare a limbii române ca limbă maternă și ca limbă străină.

Apariția tradiționalului volum cuprinzând *Actele* colocviului – din ce în ce mai voluminos pe an ce trece – este de aceea așteptată cu îndreptățită nerăbdare.

IOANA VINTILĂ-RĂDULESCU

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

ARTUR GREIVE
(1936–2009)

Limba română a pierdut pe unul dintre cei mai atașați prieteni ai ei, pe cel care a luptat cel mai mult pentru promovarea ei la Universitatea din Köln. Eu am pierdut pe cel care rămăsese cel mai bun prieten al meu din afara României, după moartea lui Manuel Alvar.

Ne-am întâlnit prima dată în 1966, într-o gară, la Bonn, unde tânărul asistent de atunci al profesorului Harri Meier fusese trimis să mă întâmpine. Nu ne cunoșteam, dar la coborârea din tren mi-am dat seama că el era cel care mă aștepta, fiindcă purta în dreptul inimii un exemplar din „Revue roumaine de linguistique”. Am simțit că era de-ai noștri și, cu temperamentul meu bine cunoscut, eram gata să-l îmbrățișez. N-aș putea spune de ce, poate din cauza zâmbetului său cuceritor. Am simțit și că vom fi prieteni. El, mai puțin expansiv, a fost cucerit de faptul că, abia ajuns la hotel, i-am relatat, disperat, că mi-am uitat cravata acasă și că îl rog să mă ducă să îmi cumpăr una. A declarat de mai multe ori, peste ani, că m-a așezat atunci în grupul celor care detestau cravata, deci în armata prietenilor săi anticravatiști (în 1983, la un mare colocviu româno-german, la care am participat alături de Iorgu Iordan, E. Zăciu și E. Coșeriu, și-a păstrat cravata la gât numai cât a fost prezent rectorul). De multe ori și-a adus aminte de magazinul de unde mi-am cumpărat atunci cravata, bleu cu o discretă dungă verde. Cele cinci mărci, prețul acesteia, mi le-a dat cu împrumut, fiindcă plecasem de acasă fără bani... A fost o prietenie profundă, deși n-a fost întreținută prin scrisori. Dovadă era faptul că, la amândoi, pronunțarea numelui celuiilalt producea un val de sentimente și idei, care se solda cu o revedere. Nu știu nici astăzi cum a reușit să mă invite, pentru un semestru, să țin un curs despre limbi în contact, pentru studenții de la spaniolă. Îmi amintesc că, la lecția de deschidere, a adus toți profesorii de romanistică de la Köln. Deși nu locuia în Köln, venea aproape zilnic la Seminarul de romanistică și își găsea timp să mă invite la un „briefing”. A fost o gazdă extraordinară: la prânz, când era liber, mi-a prezentat pe rând restaurantele cu bucătării exotice din Köln. Într-unul, patronul indian ne aștepta cu muzică populară românească; își făcuse studiile la Facultatea de Petrol și Gaze din București, avea o soție româncă și oferea și mâncăruri românești, inclusiv palincă transilvăneană. Seara, în zilele când avea cursuri după-amiază, terminam ziua la „Hans Sachs”, un bistro de lângă facultate, unde consumam, în pahare speciale, mai mici decât *tapii* de la noi, *kölsch*, celebra bere făcută la Köln. Vorbeam despre profesorii noștri, despre familie și despre planuri lingvistice; câteodată era cu noi și Ion Taloș, profesor de română. De multe ori evoca interesul său special pentru limba română, ceea ce l-a făcut să aibă mereu lectori de română, chiar și atunci când statul român nu mai trimitea. La rugămintea lui, în 1993, am fost de acord ca o tânără cercetătoare, cel mai bun produs al generației anilor '90, care era și vorbitoare de germană, să plece pentru patru ani la Köln ca să predea româna, deși aveam pentru ea planuri îndrăznețe la Institut. N-am știut atunci că Cici se va îndrăgosti de un „neamț” și nu va reveni alături de noi la terminarea stagiaturii; s-a întors doar ca să-și prezinte teza de doctorat, pe care o începuse cu mine. Pot declara acum că nu-i reproșez nimic lui

Artur. Cred că nici el nu s-a supărat când n-am acceptat o altă propunere a lui: în 1983, când țineam cursul de limbi în contact, la o masă organizată în cadrul unui colocviu la care participa și maestrul meu Iorgu Iordan, mi-a propus să rămân la Köln. I-am răspuns: „Artur, vreau să rămânem prieteni. De aceea, mă fac că n-am auzit ce mi-ai propus.” Iordan, așezat vis-à-vis de noi, între diverși comeseni, era ocupat cu un *osso buco*, dar a înțeles despre ce era vorba. S-a oprit și i-a zis lui Artur: „Lasă-l în pace. Avem nevoie de el acasă.” Și așa am rămas prieteni, până la plecarea lui dintre noi.

Artur Greive și-a desfășurat activitatea de romanist între Bonn (1960–1970), unde l-a avut profesor pe H. Meier, și Köln, unde a fost invitat ca profesor. La Köln a fost, timp de 30 de ani, până la pensionarea sa în 2001, temelia Institutului de Lingvistică Romanică (a fost decan, membru al Senatului universității). A sprijinit studiul limbilor romanice, domeniu pe care cred că l-a moștenit de la maestrul său H. Meier. Primul său articol de romanistică, inspirat foarte probabil de H. Meier, este unul în care se discută etimologia lui *nasture* (*Zur Etymologie von rum. NASTUR, it. NASTRO, wallon. NÂLE und verwandten Formen*, în ASNS 202 (117), 1966, 93-101). Am fost printre primii cărora le-a oferit extrasul respectiv; și am fost tot printre primii care au primit teza lui de doctorat (*Französisch PART, PARTIE, PARTI. Wort-und Bedeutungsgeschichte*, 1961) și excelentul volum consacrat studierii lui *h-* aspirat francez (*Etymologische Untersuchungen zum französischen h- aspiré*, 1970). S-a ocupat mai ales de studiul limbii franceze (ortografie, cuvinte savante), dar și de studiul literaturii franceze (despre Montesquieu și Molière) sau de varianta francezei din Belgia.

Cât privește româna, amintesc faptul că l-au preocupat relațiile dintre W. Meyer-Lübke (pe care îl diviniza datorită lui H. Meier) și filologia română. A organizat și un colocviu la Cluj, în 2002, împreună cu Ion Taloș, Ion Mărieș și Nicolae Mocanu, la care a prezentat o comunicare despre W. Meyer-Lübke (actele colocviului au fost publicate la Cluj, în 2003). S-a ocupat îndeaproape de reeditarea traducerii germane a lucrării *Limba română* a lui S. Pușcariu (în 1997, când a apărut, a publicat și o postfață). Cu ocazia Centenarului morții lui Mihai Eminescu (1989) a dat, împreună cu G. Schüller și I. Taloș, o interpretare a poemului eminescian *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*, publicată ulterior (în 1992) la München. O operă nescrisă au fost călătoriile în România, pe care le-a organizat pentru studenții germani de la română, cu celebrul său microbuz. Cu microbuzul venea și la facultate.

Nu pot termina schița de portret a lui Artur fără să vorbesc despre căldura cu care organiza, la el acasă, agape. Cea care m-a impresionat cel mai mult a fost în 1993. Iorgu Iordan își fracturase mâna, căzând pe scara rulantă a unui magazin, cu o zi înainte de a se întoarce la București. Pentru a-l face să uite întâmplarea, a organizat seara o întâlnire la el acasă unde, un cvartet creat de el de multă vreme, a interpretat muzică germană. Pentru maestrul meu a fost un prilej de aducere aminte a anilor de după Primul Război Mondial, când frecventa concertele de la Berlin, pe vremea specializării sale în lingvistica romanică.

Acesta a fost Artur Greive, un mare prieten al limbii române și al românilor.

MARIUS SALA

THEODOR HRISTEA (1930–2009)

Lingvistica românească a fost din nou îndoliată, odată cu dispariția subită a lui Theodor Hristea, reprezentant de marcă al lingvisticii românești din ultima jumătate de veac, fost profesor la Facultatea de Litere a Universității din București, colaborator devotat al Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” din București al Academiei Române și membru important al Comitetului de redacție al revistei „Limba română”.

În plan strict științific, numele său evocă în primul rând lucrarea sa din 1968, *Probleme de etimologie*, dedicată mai ales stratului modern al limbii române, cu privire la care a adus contribuții personale esențiale în legătură cu calcul lingvistic, etimologia populară, hipercorectitudinea, derivarea frazeologică etc.

Atenția profesorului Hristea s-a îndreptat mai ales asupra componentei neologice a limbii române, domeniu în care a adus, prin numeroase articole, corecțiuni importante în special despre sursele franceze sau rusești, presupuse sau reale, ale unor cuvinte românești. Aportul său, rămas anonim, la discutarea și definitivarea etimologiilor unor cuvinte din *Dicționarul academic*, ca membru al Comisiei de etimologii, este esențial.

Profesorul universitar nu a disprețuit nivelul școlii, pentru care a publicat excelente lucrări ajutătoare. Astfel, Theodor Hristea a acordat o atenție specială prezentării într-o manieră relativ mai accesibilă a problemelor de bază ale structurii limbii române, prin celebrele *Sinteze de limba română*, pe care le-a coordonat și redactat parțial (trei ediții, 1972, 1981, 1984).

Last but not least, cultivarea limbii a constituit unul dintre domeniile predilecte ale activității sale, Theodor Hristea devenind o autoritate în materie, concretizată în ultima perioadă și prin frecvența sa invitate la televiziune.

Nu mi-a fost niciodată, în mod direct, profesor, deși mi-aș fi dorit-o încă de la primele contacte prilejuite de prezența sa în comisia în fața căreia am susținut examenul de admitere la Facultatea, pe atunci, de Limba și Literatura Română.

Nu puteai să nu admiri pe acest adevărat domn, cu o siluetă elegantă și o ținută impecabilă (la care contribuia discret și soția sa, lexicografa Valentina Hristea, a cărei colegă de institut am devenit ulterior), cu un timbru extrem de plăcut și o cultură solidă, dar neostentativă, care încărunga frumos pe măsura trecerii anilor și care puneă aceeași eleganță în maniere și în scris. În același timp, îi știam de frică, metaforic vorbind, și a fost persoana de al cărei verdict m-am temut poate cel mai mult, atunci când am coordonat noua ediție a DOOM, întrebându-mă: Oare ce va spune domnul Hristea de cutare sau cutare soluție normativă adoptată? Am răsuflat ușurată când am constatat că Domnia Sa, deși în general sever pe bună dreptate față de greșelile de limbă, era departe de a fi atât de conservator cum se zvonea și că avea, dimpotrivă, lărgimea de vederi care îi permitea să recunoască îndreptățirea acceptării în normă a unor evoluții normale ale limbii române.

IOANA VINTILĂ-RĂDULESCU

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”

București, Calea 13 Septembrie nr. 13

DUMITRU IRIMIA (1939–2009)

Cu puțin înainte de Theodor Hristea, părăsise această lume, răpit rapid de o boală necruțătoare, cum se spune eufemistic, încă un alt important lingvist, Dumitru Irimia, profesor la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, membru al comitetului de redacție al „Revue roumaine de linguistique” și „al multor comitete și comiții”, în sensul bun al cuvântului.

Dumitru Irimia a reunit în opera sa, în principal, două domenii aparent contradictorii, așa cum au făcut și iluștri predecesori ai săi, printre care Iorgu Iordan: gramatica și stilistica – cu precădere eminescologia.

Astfel, el este autorul unei de neocolit mari *Gramatici a limbii române* (de care a ținut seama și noua *Gramatică a Academiei*), apărute întâi pe părți (*Structura gramaticală a limbii române. Verbul*, 1976; *Sintaxa*, 1983; *Numele și pronumele. Adverbul*, 1987) și apoi integral, în 1997, 1999, 2000, 2004, 2005, cu o a III-a versiune, revăzută, în 2008.

Pe de altă parte, de numele său se leagă o lucrare fundamentală privind *Structura stilistică a limbii române contemporane* (1986), completată ulterior de o *Introducere în stilistică* datând din 1999.

Aspectele teoretice dezvoltate în volumele menționate sunt aplicate în analize de text aparținând mai ales domeniului eminescologiei (dar nu numai), începând cu teza de doctorat din 1976, *Limbaul poetic eminescian* (publicată în 1979). Articolele proprii și edițiile privitoare la opera lui Eminescu au fost încununate prin coordonarea de către Dumitru Irimia a unui monumental *Dicționar al limbajului poetic eminescian*, în care profesorul a adăugat comentariilor sale de tip „clasic” mijloacele ultramoderne de prelucrare electronică de corpus și de evidențiere a concordanțelor poeziilor antume (2002, 2 vol.) și postume (4 vol., 2006) ale lui Mihai Eminescu. Prin toate acestea, numele lui Dumitru Irimia se alătură aceluia al lui Perpessicius, cu monumentala lui ediție Eminescu, și al altor importanți eminescologi.

Pe lângă alte onoruri științifice binemeritate (*doctor honoris causa* a două universități din Republica Moldova etc.), în anul 2004 lui Dumitru Irimia i-a fost dedicat un volum omagial, *Studia linguistica et philologica in honorem D. Irimia*.

L-am cunoscut personal târziu pe Dumitru Irimia, cu prilejul unor recente colocvii de jurnalism organizate la Cluj de profesorul Ilie Rad. Îl precedase, pentru mine, faima de aprig apărător al „vechii” ortografii și unele zvonuri privind severitatea sa ca profesor și conducător de doctorat. Am descoperit însă, cu mare plăcere, cu acest prilej o persoană aparent timidă și cu un delicat simț al umorului. Aceasta este imaginea omului Dumitru Irimia care rămâne în amintirea mea.

IOANA VINTILĂ-RĂDULESCU

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

INDICELE REVISTEI „LIMBA ROMÂNĂ” PE ANUL 2010

INDICE DE MATERII*

- ABREVIERE, 509–518.
- ABSTRACT, substantive derivate care exprimă noțiuni ~e 43.
- ACORD, 183–191.
- ACTUALIZARE, ~a dublă adverbială și adnominală 173–182.
- ADVERB, 202–207; 238–247.
- AGENT, nume de ~ 560–571.
- ALEXANDRIA, 134–136.
- ALFABET, *Texte românești cu ~ latin: Psalterium Hungaricum, în traducerea anonimă din secolul al XVII-lea* 305.
- ALOCUTIV, 230–237.
- AMBIGUITATE, 238–247.
- ANTONIM, *Dicționar etimologic de ~e neologice* 148.
- ANTROPONIME, 574–577.
- APOZITIV, relație ~ă 275–284.
- ARIE, ~ii de expansiune 71–74; ~ antropo-nimică 574–577.
- ARTICOL, 254–261.
- ATESTARE, primele ~ări 85–104.
- AUTOÎNTRERUPERE, 192–201.
- AUTOSEMANTIC, cuvânt ~ 499–508.
- CALC, ~ lingvistic 31–40; 45; ~ lingvistic în limba română 127.
- CÂMP ONOMASIOLOGIC, 48–64.
- CDER, 481–498.
- CIRCUMSTANȚIAL, 221–229.
- CLASIFICARE, 238–247.
- CLITIC, dublare ~ă 285–296.
- COMPLEMENT 531–535.
- COMPUNERE, elemente de ~ 499–508, 536–544.
- COMPUS, cuvânt ~ 31–40; 509–518.
- CONJUNCȚIE, ~ cauzativă 248–253, ~ circumstanțială 248–253, ~ coordonatoare 248–253, ~ subordonatoare 248–253.
- CONSTRUCȚIE, ~ relativă 268–274.
- CONTAMINARE, 466–480.
- CONTRAGERE, 221–229.
- CONVERSIUNE, 202–207.
- COORDONARE, 183–191.
- CREAȚIE, ~ii românești 17–18.
- CRONICĂ, ~ ritmată 105–121.
- CUMAN, împrumuturi ~e 466–480.
- DACIC, cuvinte ~e 466–480.
- DATIV POSESIV, ~ adverbial 173–182.
- DEFINIȚIE, ~ lexicografică 509–518, 536–544.
- DEMONSTRATIV 183–191.

* Indicele de materii a fost alcătuit de Andreea Dinică. Trimiterile se fac la paginile celor 4 numere ale revistei, corespondența fiind următoarea: nr. 1 = 1–164, nr. 2 = 165–308, nr. 3 = 309–452, nr. 4 = 453–000.

DERIVARE 41–47, ~ regresivă 481–498, ~a cu sufixul *-ar* în graiurile muntenesti 560–571.

DERIVATE, 560–571.

DERIVATIV, elemente ~e 42–45, 560–571.

DESCÂNTEC, 48–64.

DETERMINANT, 183–191, 275–284.

DIACRONIC, dialectologie ~ă 5–11.

DIALECTAL, distribuție ~ă 208–213, localizări ~e 574–577.

DICTIONARIUM VALACHICO-LATINUM, 136–137.

DICȚIONAR, ~ *etimologic de antonime neologice* 148~ *invers al limbii române* 148–149; ~ *etimologic* 155; ~ *al numelor de ape din România* 155; ~ *de afaceri francez-român, român-francez* 157, ~ *de argou al limbii române* 157, *istoria ~ului* 457–465, ~ *etimologic* 481–498, *relația dintre sintaxă și* ~ 531–535; ~ *explicativ modern* 536–544.

DINAMICA, ~ limbii române 167–172.

DISTRIBUȚIE, ~ dialectală 208–213.

DLR, 457–465.

DOCUMENT, ~e transilvănene 85–104.

DOCUMENTARE, problema ~ii în CDER 483–487.

DOSOFTEIANĂ, *poezia și poetica* ~ 141–143.

DUBLARE, ~a clitică 285–296.

ELIPSĂ 221–229.

ENGLEZĂ, influența ~ în româna actuală 299–303.

ENUNȚ, ~uri neterminate 192–201.

ETEROGENITATE 238–247.

ETIMOLOGIC, *Dicționar ~ de antonime neologice* 148.

ETIMOLOGIE, revizuirea unor ~ii 466–479: *abatesă* 467, *abductor* 467, *abecedar* 467,

abilita 467, *abonament* 467, *aborigen* 467, *abrutiza* 467, *abțigui* 467, *abzigui* 467, *abur* 467, *abura*¹/*aburi*¹ 468, *abura*² 468, *aburca* 468, *acadea* 468, *acătării* 468, *acciz* 468, *acompaniament* 468, *acordor* 468, *adânc* 468, *alerga* 468, *alunga* 468, *amanet* 468, *aprig* 468, *arăta* 468, *arătare* 469, *arătos* 469, *arcer* 469, *aret* 469, *arșar* 469, *ateia* 469, *baltag* 469, *barz* 469, *barză* 469, *băga* 470, *băi* 470, *bălbăi* 470, *beci* 470, *beregată* 470, *biță* 471, *bolbora* 471, *bolborosi* 471, *boșorog* 471, *bozgândi* 471, *brad* 471, *bulz* 471, *bură*¹ 472, *bură*² 472, *burduf* 472, *burlan* 472, *burtă* 472, *butaș* 472, *capsă* 472, *castană* 472, *catifea* 472, *cazma* 472, *cărăbașă* 472, *cărăbuș* 472, *cățara* 473, *căuș* 473, *cârlan* 473, *cârlig* 473, *chindie* 473, *chiorpeacă* 473, *chirpici* 473, *chițcan* 473, *ciob* 474, *cicârlie* 474, *ciomp* 474, *ciopată* 474, *copârți* 474, *ciopli* 474, *ciorb* 474, *ciubli* 474, *ciuciulete* 474, *ciuguli* 474, *ciump* 474, *clarinet* 475, *cobuz* 475, *contrabas* 475, *cot* 475, *cotoșlean* 475, *cotonog* 475, *cotor* 475, *cotoroage* 476, *cotoroață* 476, *cotorosi (a se)* 476, *cotreanță* 476, *creț* 476, *cunti (a se)* 476, *cunții* 477, *cuntinri* 477, *cuntinrit* 477, *cută* 477, *desfăta* 477–478, *desfăida* 478, *desfăidat* 478, *desfătat* 479, *desfēciori* 479, *dezmierda* 479, *dușman* 479, *face vorbă* 479, *feri*¹ 479, *feri*² 479, *flacăra* 479; ~ *ii eronate în CDER: a întâmpina* 487–488, *moș* 488–489, *brânză* 489–490; ~ *internă: bun („bunic”)* 490–491, *a dezmăța* 491, *căciulă* 492–493, *năpârcă* 492, *flămând* 493, *plăpând* 494; ~ *multiplă lampă* 496, *consiliu* 497, *stat* 497; ~a unor cuvinte: *bilon* 519, *casac* 519, *chirnog* 519, *cioclie* 520, *clonă* 520, *craiștic* 521, *cupit* 521, *fix* 521, *ghebeji* 521, *ghemoti* 521, *giur*, *giurlic* 521–522, *imă* 522, *iutura* 522, *înghebeji* 522, *lovitură* 522–523, *lutiță* 523, *măglisi* 523, *mănărie* 523, *milcoși* 523, *mima* 524, *mimă* 524, *mlat* 524–525, *nărcăli* 525, *nemoșnic* 525, *paramedic* 525, *paranghelie* 525, *pămpălău* 526, *păitră* 526, *piștaci* 562, *pocânzeu* 526, *posta* 527, *prefix* 527, *scândură* 527, *trage*, *trăsătură* 528, *udvă* 528, *vaclă*

- 528, *vatăm* 529, *vocal* 529; ~ populară 466–480; ~a controversată sau necunoscută a unor termeni: *mărsie* 105–121, *otrobii* (pl.) 105–12.
- EXPRESIE, 536–544.
- EXTENSIE/EXPANSIUNE, 221–229.
- FILOLOGIE, sectorul de limbă literară și ~ 5–11, *Școala filologică din Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”* 65–70, *Scrierea tainică la români* 129–130, *Cărți populare din secolele al XVI-lea–al XVIII-lea. Contribuții filologice* 130–134.
- FLEXIUNE, ~a verbului *a fi* 208–213.
- FONETICĂ, 545–556.
- FORMAREA CUVINTELOR, 41–47, ~ în limba română veche 125–127, 167–172.
- GEN, 183–191.
- GEOGRAFIE, ~ lingvistică 545–556.
- GERMANĂ, împrumuturi din ~ 16–17.
- GRAI, ~uri de tranziție 20–30.
- GRAMATICALIZARE, 248–253, 202–207, 230–237.
- GRAMATICĂ, ~a descriptivă a limbii române 167–172; ~i din secolul al XIX-lea 254–261.
- GRANT, 457–465.
- GRUP, ~ adjectival 268–274, ~ prepozițional 268–274, ~ verbal 268–274, ~ nominal 268–274, 275–284, ~ adverbial 268–274.
- INFLUENȚĂ, ~a engleză în româna actuală 299–303.
- INFORMATIZARE, 457–465.
- INSTRUMENT, nume de ~ 560–571.
- INTONAȚIE, 230–237.
- INVENTAR, ~ de cuvinte 536–544.
- ISTORIE, ~a Bucureștilor, ~ Țării Românești 105–121. ~a Contrareformei 137–140.
- ISTORIE, ~a dicționarului 457–465.
- ÎMPRUMUT ~ uri slave, maghiare, cumane 466–480; ~uri din maghiară 15–16; ~uri din germană 16–17; ~din limbile slave 17, 31–40, ~ savant 43–45, ~ latino-romanice 43–45, ~ din latina literară 43.
- LATIN, cuvinte ~e moștenite 466–480.
- LATINĂ, cuvinte moștenite din ~ 12–19, împrumut din ~ literară 43.
- LEXIC, ~ românesc 85–104, ~ comun, ~ specializat 509–518.
- LEXICAL, selecție ~ă 509–518.
- LEXICOGRAFIE, sectorul de lexicologie și ~ 457–465.
- LEXICOLOGIE, sectorul de ~ și lexicografie 457–465.
- LIMBĂ LITERARĂ, sectorul de ~ și filologie 5–11; problemă *de* ~20–30; sinonimie în ~ a secolului al XIX-lea 41–47.
- LIMBĂ, *Introducere în studiul limbii* 149–153; ~a vorbită 192–201.
- LINGVISTIC, calc ~ 31–40.
- LINGVISTICĂ, stilistică ~ 5–11; interferențe ~e 20–30, realitate ~ 20–30, ~ structurală 545–556, geografie ~ 545–556.
- MAGHIAR, împrumuturi ~e 466–480.
- MAGHIARĂ, împrumuturi din ~ 15–16.
- MANUSCRIS, *Însemnări de pe ~e și cărți vechi din Țara Moldovei* 147.
- MĂRCI COMUNICATIVE, 230–237.
- MOD, 202–207, adverb de ~ 238–247.
- MODIFICATOR, 183–191.
- MOȘTENIT, cuvinte latine ~e 466–480; cuvinte ~e din latină 12–19.
- MOTIVAȚIONAL, pol ~ 578–596.
- NEOLOGIC, *Dicționar etimologic de antonime* ~e 148.
- NEOLOGIC, prefix ~ 499–508.
- NORMĂ, evoluția ~i 285–296.

- OMONIMIE, ~a în limba română 155–156.
- ONOMASTICĂ, colectivul de ~ 557–559.
- ORTOEPIE, 167–172.
- ORTOGRAFIE, 167–172.
- PALIA DE LA ORĂȘTIE*, 303–304.
- PERCEPȚIE, verb de ~ 262–267, ~ activă 262–267, ~ pasivă 262–267, ~ statică 262–267.
- POSESIV, construcții ~e 173–182.
- PREDICATIV SUPLIMENTAR, 268–274.
- PREFIX, ~ privativ 45; ~ neologic 499–508.
- PREPOZIȚIE, 499–508; 531–535.
- PROFORMĂ, 221–229.
- REDUNDANȚĂ, 536–544.
- REGIONAL, termeni ~i în opera lui Ioan Slavici 12–19, termeni regionali 20–30; particularități ~ ale limbii române 214–220.
- REGIONALISM, 71–74.
- REGISTRU, ~ cult, ~ popular 285–296.
- RELATIE, ~ apozitivă 275–284.
- RELAȚIONAL, 499–508.
- RELIGIOS, text ~ 48–64.
- RELATIV, construcție ~ă 268–274, 285–296.
- RELUARE, strategie de ~ 275–284.
- ROMÂNĂ, limba ~ veche 31–40; exerciții de limba ~ 156; *Corectitudine și greșală. Limba română de azi* 158; influența engleză în ~a actuală 299–303.
- ROMÂNESC, *Texte ~ești cu alfabet latin: Psalterium Hungaricum, în traducerea anonimă din secolul al XVII-lea* 305.
- SECOL, ~ul al XIX-lea 41–46; ~ul al XVI-lea ~ul al XVII-lea 48–64; ~ul al XVII-lea 74–85; ~ul al XIX-lea 208–213.
- SECTOR, ~ul de limbă literară și filologie 5–11, ~ul de gramatică 167–172; ~ul de lexicologie și lexicografie 457–465, ~ul de onomastică 557–559.
- SEMANCTIC, roluri ~e 262–267.
- SENS, ~ relațional 499–508.
- SINONIM, ~ele și concurenții substantivului „febră” 48–64.
- SINONIMIC, serii ~e 41–47.
- SINONIMIE, ~a în limba literară a secolului al XIX-lea 41–47.
- SINTAXĂ, ~ istorică 285–296; relația dintre ~ și dicționar 531–535.
- SLAV, împrumuturi ~e 466–480.
- SLAVĂ, împrumuturi din limbile ~e 17.
- SLAVONĂ, limba ~ 31–40.
- STILISTICĂ, ~ lingvistică 5–11.
- STRATEGIE, ~ de reluire 275–284.
- STRUCTURALISM, 545–556.
- TERMINOLOGIE, ~ lingvistică 254–261; ~a medicală 509–518.
- TEXT, ~e din secolul al XIX-lea 208–213; ~e românești cu alfabet latin: *Psalterium Hungaricum, în traducerea anonimă din secolul al XVII-lea* 305.
- TIMP, 202–207.
- TIPOLOGIC, particularități ~e ale limbii române 167–172.
- TIPOLOGIE, ~a construcțiilor posesive 173–182.
- TOPONIM, vechimea ~ului *Oltenia* 572–574.
- TOPONIMIE, ~ urbană 578–596.
- TRADUCERE, 31–40, *Primele traduceri românești ale Acatistului Maicii Domnului* 74–85, *Viața Sfintei Maria Egipteanca. Cele mai vechi traduceri, manuscrise, și versiuni. Studii și texte* 143–147.
- TRADUCTOLOGIC, perspectivă ~ă 303–304.
- URBANONIMIE, 578–596.
- VALOARE PRAGMATICĂ, 230–237.
- VERB, ~e de percepție 262–267, 531–535.
- VICONIMIC, desemnare ~ă 578–596.
- VOCABULAR, 31–40.

INDICE DE AUTORI*

- Aaron, Vasile 42
 Abălașei, Gheorghe 547
 Adamescu, Gh. [49], 202, [206], 483, [570]
 Adrados, F.R. 533, [535]
 Agache, Liliana 68, **71–74**, 306
 Agyagfalvi, Sándor Gergely 305
 Albin, A. [529]
 Albin, Jana [43]
 Alecsandri, Vasile 43, 44, 45, [46], 248, 251, [252], 495
 Alep, Paul de 48, [49]
 Alessio, Giovanni [480]
 Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Maria M. [49]
 Alexandrescu, Grigore 43, 251, [252], 289, 291, [293], 495
 Alinei, M. 553
 Almaș, D. [582]
 Andrei-Fanea, Anca 557
 Andrei, Nicolae [506], [507]
 Andreianu, M. [530]
 Anghelescu, Nadia *149–153*, 152
 Anghelescu, Rodica Constanța *155*
 Antim, Ivireanul 139, 140, 178, 179, 180, [181], [274]
 Antonescu, Teohari 291, [293]
 Antonovici, Ioan [46]
 Apostol, din Tecuci [78]
 D'Aquino, Toma 304
 Aron, Petru Pavel 70
 Arsenie, din Bisericiani [78]
 Arvinte, Vasile 303, 304, 460
 Asachi, Gheorghe 42, 43, 495
 Ascoli, Gr. I. 486
 Austin, J.L. 151
 Avram, Andrei 460, 545, [546], 547, 548, 549, 556
 Avram, Mioara [65], 167, 168, 169, 170, [191], [221], [229], [247], 249, 250, 251, [253], [257], [258], [260], [274], 275, 277, 280, [283], 286, [294], [500], [507], 558, 559
 Balacciu, Jana 483
 Banciu, Axente 215, 216, 217, 218, 219, [220]
 Bantaș, Andrei 524
 Barbu, Ana [283]
 Barbu Mititelu, Verginica 551
 Barbu, Violeta [70], [72], [135], *137–140*, 139, 140, 306
 Barițiu, George 111, [207]
 Bartoli, M. [49]
 Battaglia, Salvatore [480]
 Bazzanella, Carla 195, [200]
 Băcilă, Florina-Maria *155*
 Bădic, Dana-Melania */155/, /156/*
 Bălan, T. 71, [73]
 Bălășescu, Nicolau 45, [46]
 Bălcescu, Nicolae 43, 46, 128, 249, 251, [252]
 Bărbuș, Dorina [529]
 Beciu, C. [237]
 Bégnu, D. [60], [63]
 Belchiță-Hartular, Anca 548, 552, 553, 555
 Beldiman, Alecu 42
 Belulovici, A. [49]
 Benveniste, E. 151, 152
 Berânda, Pamvo 56, 76
 Berneker, E. 486, 525, [529]
 Bhat, D.N.S. [283]
 Bianu, Ioan [51], 71, [73], [76], [77], *114*
 Bidu [Vrânceanu], Angela 153, [236], [267], 499, [507], 513, [518], [543]
 Blaga, Iosif 218, 219
 Blanche-Benveniste, Claire 200, [201]
 Bloomfield, L. 158
 Bobb, Ioan 42, [43]
 Boboc, Alexandru *158*
 Boerescu, Pârvu **466–480**, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 479
 Bogdan, I. [56]
 Bogrea, Vasile 469, 474
 Bolintineanu, Dimitrie 44, 128, 211, [212], 251, [252], 495

* Indicele de autori a fost alcătuit de Georgiana-Andreea Șovar.

Numerele culese cu caractere **aldine drepte** trimit la autori de articole; numerele culese cu caractere *cursive albe* trimit la autori recenzați sau discutați, în mod special, în articole, sau al căror nume apare în titlul unui articol; numerele puse între paranteze drepte „[]” trimit la autori citați în note de subsol sau în bibliografia de la sfârșitul articolului, inclusiv numele care apar sub sigle; numerele puse între bare oblice „/” trimit la autori de recenzii și de semnalări.

- Bolliac, Cezar 495
 Bolocan, Gheorghe [5], [73], 155, 557, 558, 559, [573]
 Bondi, Marina [200]
 Boninius Mombritius 145
 Bopp, Franz 151
 Borsley, Robert D. [191]
 Borza, Al. [57], 529
 Brad Chisacof, Lia [59]
 Bratu, Costin [30], [236], 550, 552
 Brăescu, Raluca 170, 171
 Brătianu, G. 112
 Brâncuș, Elisabeta [293]
 Brâncuș, Grigore [5], [52], [57], [58], 460, 467, 469, 470, 471, 472, 476, [480], [489], [490]
 Breazu, I. [13]
 Broché, Șerban 555
 Bucuța, Emanoil 21, [30]
 Budai-Deleanu, Ioan 44, 46, 69, 211, 212, 255, 256, 259, 260
 Bulgăr, Gh. 6, [571]
 Burci, Iustina 155
 Buretea, Emilian 558
 Busuioc, Monica 457–465, 459, 462, 463
 Buză, Emanuela 8, 66, 68
 Byck, J. 167, 168, [206], [213], [253], [274], 292, [295], 471
 Byhan, A. [49]

 Cabej, Eqrem 467, 471, 473, 476, [480]
 Caciuperi 476
 Camariano-Cioran, Adriana [109]
 Candrea, G. [106]
 Candrea, I.A[urel] [31], [49], [57], 202, [206], [207], 473, 477, 479, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 490, 492, 493, 494, 497, [570], [577]
 Cantemir, Dimitrie 37, 38, 48, [60], 63
 Capidan, Th. [49], [52], 486, 489
 Caproșu, Ioan 303, 147
 Cappuccini, Giulio [535]
 Carabulea, Elena 168, 169, 170, 171, 286, [294]
 Caragiale, I.L. 42, 43, 45, 250, [252], 290, 291, [293], 523, 563
 Caragiu Marioțeanu, Matilda [30], [87], 202, 205, [207], [221], [229], 552
 Carpov, Maria 145
 Cartoian, Nicolae [108], 134, 135
 Cazacu, Boris 6, 7, 29, [30], [47], [65], [236], [294], [530], 545, 546, 547, 550, 553, 554, 556, [571]
 Călărașu, Cristina [236], [267], [507]
 Călinescu, G. [12]
 Căpățineanu, Stanciu 43
 Căpățină, Cecilia 148
 Cârstoiu, Ion 155
 Чебанъ, С. Н. [56]
 Celac, Alina 552
 Celac, Victor 461, 463
 Cernovodeanu, P. [49]
 Chelaru Murăruș, Oana [230], [236]
 Chiriacescu, Rodica 483
 Chiril, al Alexandriei 75, 133
 Chivu, Gheorghe 5–11, 8, 9, 10, [41], [47], [57], [58], [60], 66, 67, 69, [73], 130, 136, 137, /147/, /148/, /148/, /156/, [181], [206], [207], [253], 254, 255, 259, [260], [293], /303–305/
 Chiaburu, E. 147
 Chioresanu, Margareta 552
 Chomsky, N. 151, 153, 157, 158
 Cigalas 133
 Cihac, A. de 202, [207], 473, 476, 486
 Cinque, Guglielmo [191]
 Ciobanu, Elena 458, 464, 560, [570], 597
 Ciobanu, Fulvia [31], 167, 168, 169, 170, 286, [294]
 Ciocea, Ion [73], 558
 Cioculescu, Șerban [5], [6]
 Ciolac, Marina 552, 554
 Ciompec, Georgeta 202, [207]
 Ciorănescu, Al[exandru] [49], 202, 206, 468, 470, 472, 473, 474, 477, 478, 479, 481, 482, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 494, 495, 496, 497, 498
 Cipariu, Timotei [248], [253], 255, 256, 257, 258, 259, 260, 292, [294]
 Climax, Ioan 308
 Cobzaru, Mihaela 156
 Codrescu, Th. 528, [529]
 CoHuț, Cornelia [236], 547, 549, 551
 Cojocaru, I. [252]
 Comrie, Bernard 150, 152
 Constantinescu, Ileana 157

- Constantinescu, N. 87, 93
 Contraș, Eugenia [6], 125–127, 168, 169, 171
 Conțiu, Mihai [29], 550, 554, [570]
 Corbea, Teodor 57, [59], [60], 100
 Coresi 36, 51, 52, 54, [55], 65, 66, 67, 68, 203, 204, [206], 268, 273, 275, 286, 287, [293], 306, 469, 477
 Cornilescu, Alexandra 153, [258]
 Cortelazzo, Manlio [480]
 Cortez, Elena [6]
 Cosnier, Jacques [200]
 Costin, Miron 63, 65, 78, 108, 140, 174, 176, [178], 180, [181], [274], 288, [293], 479
 Costin, Nicolae 271
 Costinescu, Ion 43, [46]
 Costinescu, Mariana 8, 9, [47], [51], [52], 66, 69, [73], 75, [76], 79, [82], 84, 107, 274
 Costinescu, Petre [47], 69
 Coșbuc, George 69
 Coșeriu, Eugen 149, 150, 151, 153, 158, 547
 Coteanu, Ion 6, 169, [221], [229], 297, 457, 458, 459, [503], [507], [518], 553, 554, 597, 598
 Crașoveanu, D. [242], [247]
 Crăciun, I. [109], [111], [112], [113]
 Crăciunescu, Alexandra /141–143/
 Creangă, Ion 290, 291, [293]
 Creția, Petru [239], [247]
 Crețu, Grigore [56], [75], 76, 136, 137
 Crețu, Ion [5], [6]
 Croitor [Balaciu], Blanca 170, 171, 172, **183–191**, [284]
 Croft, William 152
 Cvasnii Cătănescu, Maria [233], [234], [236]

 Dalrymple, Mary 188, 189, [191], [276], [283]
 Damaschin, Studitul 146
 Danovici, Pătrașco 138
 Daponte, Chesarie 138
 Daremberg, Ch. [49]
 Dariu 216
 Dascălu Jinga, Laurenția 170, 171, **192–201**, 192, 193, [200], [201], [231], [236], 547, 548, 549, 555, 556
 Dauzat, A. [480]
 David, Doina [220]
 Dăianu, E. 216, [219]
 Dănăilă, Ion 297–298, 458, 459, 460, 461, 463, 597–598
 Dănăilă, N. [65]
 Debru, Armelle [60]
 Dediu, Cristina 171
 Delehay, H. 144
 Demény, L. [50]
 Densusianu, Ovid [31], [32], [49], [52], [53], [57], [207], 208, [213], 288, [294], 473, 477, 478, 483, 493, 494
 Diaconescu, Ion [221], [229]
 Diaconovici Loga, Constantin 44, 46, [47], 210, [213], 254, 256, 257, 259, [260], [292], [294]
 Diculescu, Vladimir [584]
 Dima, Cristina-Ioana 70, **74–85**, /143–147/
 Dima, Eugenia [480], [507], [518], [543]
 Dima, Gabriela [267]
 Dimitrescu, Florica [51], [65], [206], 208, [213], 288, 289, [294], 483, [543]
 Dimitrie, (Tuptalo) al Rostovului 146
 Dimitriovici, Vasile 114
 Dinică, Andreea 170, 171, 172, **202–207**
 Dinu, Mihai 141–143, 143, 555
 Dinu, Tudor [283]
 Dobre, Maria 557, 558, 559
 Docan, N. 112
 Donat, Ion 557, 559
 Dorcescu, Eugen [213], [260], [294]
 Dosoftei 41, 71, 73, 75, 79, 80, 82, 83, 84, 105, 108, 133, 139, 141, 142, 143, 146, 156, 202, 203, 204, [206], 269, 270, 271, 479
 Dostie, Gaétane [230], [236]
 Dragomir, Otilia 69
 Dragomirescu, Adina /149–153/, /158/, 171, 172, **208–213**
 Drașoveanu, D.D. [221], [229]
 Drăganu, Nicolae [84], 112, 113, 114, [115], [116], 288, [294]
 Drăgănescu, Mihai 547
 Drăghici, Claudia 148
 Drăghici, Ovidiu 148
 Drăgușanu, I. Codru 211, 212
 Drimba, Vladimir 460, 470, 472, 474
 Dubois, J. [480]
 Du Cange 103
 Dudaș, Fl. 307
 Duma, Nicolae Popa Dumitru 112
 Dumitrașcu, Pompiliu 13

- Dumitrescu, Al. T. 110
 Dumitrescu, Ion [5], [6]
 Durante, D. 474, [480]
- Eco, Umberto 149, 153
 Edelstein, Frieda [229], [294]
 Eminescu, Mihai 6, 43, 44, 45, 46, [47], 143, 249, 252, [253], 495
 Etiemble, R. 299
 Eustatievici Brașoveanu, Dimitrie 291, [294]
- Fabian–Bob, V. [43]
 Farkas, Donka F. [189], [191]
 Farkas, Jenő 156
 Ferro, Teresa 305
 Ficșinescu, Florica 45, 168, 169, 476
 Filimon, Nicolae 43
 Filotei, al Buzăului (episcopul) [55]
 Filotei, călugărul [75]
 Fischer, I. 123
 Flinte, Eugenia 552
 Floarea, Irina 551, 552
 Flora, Radu 552
 Florea, Viorica 557
 Florea, Virgiliu 159
 La Fontaine [531]
 Forăscu, Narcisa 513, [518]
 Franco, Iv. 134
 Frătilă, Vasile 305, 575
 Frâncu, Constantin 9, [47], [289], [294]
 Frâncu, Teofil [106]
- Gaffiot, Félix [562], [571]
 Gafton, Alexandru [31], [51], 303
 Gaster, M. [54], 159
 Gaudin, François 536, [543]
 Gelas, Nadine [200]
 Georgescu, Magdalena 8, [10], 66, 68, 69, [73], [107], [181], [206], [293]
 Gerov, N. 519, 520, 527, 528, [530]
 Gheorghe, Mihaela 170, 171, **214–220**, [229], 285, [294]
 Gheorghiu, Tudor Octavian [583]
 Gherman, Alin-Mihai [57], [58], **85–104**
 Gherman, Cristina 125–127, 169, 171
 Gheție, Ion 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, [14], [17], 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, [26], 27, 29, [30], [33], [39], [42], [47], [51], 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, [106], [126], 130, 135, 145, [179], [182], 209, [213], [253], [254], [260], [261], [294], 306, [530]
- Ghibănescu, Gh. 76, 78, 79
 Ghibu, Onisifor 216, 218, [219]
 Ghica, Ion 46
 Ghiculete, Galina [30], [106], [236], [530], 550, [571]
 Gioroceanu, Alina 148
 Giosu, Ștefan [30], [37]
 Gisborne, Nikolas [263], [267]
 Giuglea, Ion 471, 473, 479
 Giurescu, Constantin C. 111, [112], 113, 114, 117, 572, 573, [583]
 Giusti, Giuliana [191]
 Goffman 151
 Goicu-Cealmof, Simona **12–19**
 Goldenberg, S. [583]
 Golescu, Dinicu 42, 210, 212, 249, 250, 251, [253], 289, [294]
 Golescu, Iordache 210, [213], 257, 260, [261]
 Golopenția-Eretescu, Sanda 153, 199, [201], [221], [229], 555
 Gombocz, Melich [15]
 Gomoiu, V. [48]
 Gomoiu, Viorica [48]
 Goose, Andre 302
 Gorăscu, Adriana 170, 171, 555
 Gorovei, Ștefan 138
 Graur, Al. 6, 123, 124, 153, 167, 168, 169, 172, [247], [253], [261], [294], 457, 458, 459, 467, 468, 471, 473, 474, 476, 495, 496, 548, 564, [571]
 Greceanu, Radu 63, 146
 Grecescu, Constantin [65]
 Grecu, Doina 461
 Grégoire, de Tours 468
 Gregorian, Mihail [65], [274]
 Grice, H.P. 151
 Grimm, J. 158
 Grisellini, Francesco 49
 Grmek, M.D. [49]
 Grønbech, K. 470, 472, 474, [480]
 Guia, Sorin 303, 304
 Guilbert, L. 300
 Guimier, Claude [238], [247]

- Guruianu, Viorel 68, 177, 488
 Gusti, D. 44, [47]
 Guțu, Gheorghe 468, 470, [562], [571]
 Guțu, Olimpia [73]
 Guțu Romalo, Valeria 158, 168, 170, [191], [207], [213], [229], [247], [253], [260], [261], [283], [284], 292, [294], [535], 555
 Hagège, Claude 149, 152
 Haleatovskyi, Ioannykij 307
 Halichias, Cristina [283]
 Halici, Mihail (tatăl) 136
 Halici, Mihail (fiul) 136
 Halliday, M.A.K. [229]
 Haneș, Gh. [244], [247]
 Hasan, Finuța [31], [33], 125–127, 168, 169, [295], [499], 501, [507]
 Hasdeu, B.P. [58], 136, 137, [206], 250, [253], 457, 468, 469, 482, 483, 560, [571]
 Hazy, Ștefan [221]
 Heliade Rădulescu, Ion 10, 42, 43, 45, 210, [213], [248], [253], 254, 257, 259, [261], [295], 495
 Heltai, Gaspar 303
 Hjelmslev, L. 158
 Hoancă, Lucian 572
 Hodoș, Iosef [207]
 Hoinărescu, Liliana 463
 Holban, Maria [48], [49]
 Holloway King, Tracy 188, 189, [191], [276], [283]
 Holmes, Jasper [263], [267]
 Holzmann, Verena [60]
 Hristea, Theodor [31], [36], 460, 472, **481–498**, [486], 513, 568, [571]
 Huddleston, Rodney [247], [276], [277], [283]
 Humboldt, Alexander von 157
 Humboldt, Wilhelm von 152, 157, 158

 Iacob, Niculina [55]
 Iațimirski, A. I. 129, 132
 Iliescu, Ada 558
 Iliescu, Maria [295], [529]
 Ilieș, A. [109], [111], [112], [113]
 Ionașcu din Coiceni 54
 Ionașcu, Ecaterina 560, [571]
 Ionescu, Christian 557, 558, 559
 Ionescu Ruxândoiu, Liliana [30], 151, 153, 197, [201], [221], [229], [236], [267], [507]
 Ionică, Ion [29], 550, 552, 554, [570], [571]
 Ioniță, Magdalena 66, [73], [181], [206], [293]
 Iordan, Iorgu 6, 11, 29, [30], 31, 65, 124, 153, 167, [181], [221], [229], [254], [256], [258], [260], [261], [293], [295], 457, 458, [480], 557, [577], [583]
 Iorga, Nicolae [59], [73], 112, 135, 138, 249, 250, [253], [274], 306
 Iorgovici, Paul 44
 Iovan, Tiberiu [529]
 Ispirescu, Petre 468
 Istrate, Gavril [260]
 Istvanhavi, Ștefan 305
 Ivănuș, Daniel 148
 Ivănuș, Dumitru 148
 Izbășescu, Mihai [529]

 Jagik 486
 Jivcovici, Mirco [17]
 Jones, William 151

 Kałuźniacki, E. [56], 129
 Karataev, I. 307
 Karski, F. 307
 Kempe, Anders 149
 Kerbrat-Orecchioni, Catherine [200]
 Király, Francisc [16], 136, 137, 472
 Kisch, Ruth 558
 Klein, Ernest 483
 Klein, Samuel 71
 Kogălniceanu, Mihail 42, 211, 212
 Kokona, Vedat 474, [480]
 Kretzulescu, Em. E. [111], 112
 Kristophson, J. [52]
 Kryk, Barbara 262, [267]
 Kunze, Konrad 143, 145
 Kurylowics, J. 486

 Lacea, C. 306
 Lamiroy, Béatrice 180, [181]
 Laurian, A.T. [43], 44, 45, 46, [47], 202, [207], 457, 464
 Lăzărescu, Paul [6], 20, 21, 22, 25, 27, 29, [30], [106], [236], [530], 550, 552, [570], [571]
 Lăzăroiu, Aurelian 547, 548
 Lecca, O.G. 573
 Lecouteux, C. [61]

- Leech, J. 262, 263, [267]
 Levaković, Rafael 139
 Levrier, Françoise [247]
 Lința, Elena 306, 308
 Littré, Emile 483
 Loșonți, Dumitru 469, 473, 474, 475, 574, 575, 576, [577]
 Lucaci, ritorul 66, 73, 74
- Macarie, ieromonahul 58
 Macrea, D. 483
 Macrobius 124
 Magda, Margareta 552
 Maior, Gr. [58]
 Maior, Petru 43
 Maiorescu, Titu [21], 29, 42, 43, 46, 290, 291
 Mancaș, Mihaela [236], [267], [507]
 Manea, Dana 170, 171, **221–229**
 Maneca, Constant [5], [507]
 Maniu, Iuliu [216], 217, 218, [219]
 Manliu, I. 44, 45, 46, [47], 216, [220]
 Manoliu [Manea], Maria [256], [258], [261], 275, [283], 555
 Mantsch, Heinrich 558
 Manu Manea, Margareta 170, 171, **230–237**, [230], [231], [236], [237], 555, 556
 Marcato, Carla [480]
 Marcu, Florin [507], [518]
 Marcus, Solomon 153, 555
 Mareș, Alexandru 8, [32], [36], [51], [52], [59], **65–70**, 66, 67, 68, 69, 70, [72], 73, 105, 106, 129–130, 130–134, 130, 131, 132, 133, 134, 135, /136–137/, /137–140/, 145, [146], [181], [206], [274], [293], /305–308/, 306, 461, 572, 573, 574
 Mareș, Lucreția 48, [50], [62], [63], [507], [518], [571]
 Mardale, Alexandru Daniel 463
 Mardarie, Cozianul 56, [58], 62, [75]
 Marin, Maria [14], [15], [17], 19, [30], [106], [236], [530], 547, 550, 551, 552, 553, [571]
 Marinescu, Anca 550, 552
 Marinescu, Bogdan [29], [30], [236], 550, 552, 553, 554, [570]
 Marinović, Stefan 306
 Marmeliuc, Dumitru [5], [6]
 Marsigli, Luigi Ferdinando 57
- Massaro, Francesco 48
 Massim, I.C. [43], 44, 45, 46, [47], 202, [207], 210, [213], 254, 259, [261], 457, 464
 Mateescu, C.N. 111
 Matthews, P.H. [283]
 Mauro, Antonio Maria [58]
 Mazilu, D.-H. 135
 Mazilu, Marius 70, /130–134/, /158–159/
 Maxim, Peloponezianul 138
 Mărânduc, Cătălina **499–508**, [500], [507]
 Mărdărescu-Teodorescu, Maria [236], 547, 548, 549, 550
 Mărgărit, Iulia [14], [15], [17], 19, **20–30**, [30], [106], 470, [530], 550, 552, 553, **560–571**, [571]
 Mării, Ion 461
 Meillet, A. 152
 Melhisedec, al Romanului (episcopul) 76, [78]
 Melonashi, Ana [480]
 Metea, Alexandru 158
 Meyer, Charles F. [277], 279, [283]
 Meyer, G. 486
 Meyer-Lübke, W. 486, 560
 Micu, Samuil 55, 210, [213], [248], [253], 255, 257, 259, [261], 291, [295]
 Migliorini, Bruno 532, [535]
 Mihail, Ana-Maria 171, [284]
 Mihăescu, Doru **105–107**
 Mihăescu, H. [13], [14]
 Mihăilă, Ecaterina **557–559**, 557, 558, 559, **572–574**, [572], [573]
 Mihăilă, Gheorghe [31], [51], [56], [58], 457, 459, 460, 479
 Mihăilă, Rodica 555
 Mihăileanu 476
 Mihăilescu, Gabriel 143–147, 144, 145, 306
 Miklosich, Franz [50], [56], [61], 486
 Miclescu Spătaru, Nicolae 138, 139
 Minotto, Francantonio [58]
 Mircea, Ion-Radu 306
 Mirska, Halina [33]
 Mitterand, H. [480]
 Mitran, Mircea 168
 Mîrzea Vasile, Carmen 171, 172, **238–247**, [247], [281]
 Modoran, Filofteia 557, 559, [581]
 Moiescu, Gheorghe I. [75]

- Moldoveanu Pologea, Mona 463, **531–535**
 Molinier, Christian [247]
 Molnár, Albert Szenci [59], 136, 305
 Moraru, Mihai 68, [112], [113], 144
 Morcov, Mihaela 551
 Moroianu, Cristian [36], 148, 486
 Mortureux, Marie Françoise [543]
 Moscopoleanul, Daniel [52]
 Movilă, Petru [75], 139, 140, 307
 Moxa, Mihail 128, 138
 Mumuleanu, Paris 42
 Muntean, Gavrilă I. 216, [220]
 Munteanu, Eugen 157, 304
 Munteanu, Ștefan [12]
 Murádin, Ladislau 461
 Mureșanu, Andrei 42
 Murnu, G. 486
 Mușlea, C. 306, 307, 308

 Nagy, Rodica [43], [44], [47]
 Nandriș, Gr. 486
 Nădejde, Ioan 210, [213]
 Năsturel, Udriște 139
 Neagoe, Victor [571]
 Neagoe, Victorela [30], 550, 552, 553, [571]
 Neamțu, Vasile [583]
 Neculce, Ioan [65], [110], 129, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, [181], [253], 271, [274]
 Nedea, Raluca-Mihaela **509–518**
 Nedelcu, Isabela 170, 171, 172, **248–253**, [248], [253]
 Negruzzi, Constantin 5, 42, 43, 44, 45, 46, 211, 212, [213], 289, 291, [294], 495
 Negulescu, C. 215, 216, 217, 218, 219, [220]
 Negulici, I.D. 43
 Neiescu, Petre [550]
 Nestorescu, Virgil [73], 477, **519–530**, 522, 529, [530], 558
 Nevaci, Manuela 551, 552, 553
 Nica, Dumitru [247]
 Nichita, Ioana 553
 Nicolae, Alexandru /157–158/, 171, 172, [182], **254–261**, 299–303
 Nicolescu, Aurel 7, 123
 Nicolescu, G.C. 22
 Nicula, Irina 171, 172, **262–267**, [275], [284]
 Niculescu, Alexandru [261], [295]
 Niculescu, Dana [178], [182]
 Niculescu-Gorpin, Anabella-Gloria 463
 Novakovič, Emilian 135

 Oancă, Teodor 558, **574–577**, 574, [575], [577]
 Ocheșeanu, Rodica 125–127, 168, 169
 Odobescu, Al. 42, 43, 128, 250, [253]
 Ofrim, Alexandru [578]
 Olsan, Lea T. [63]
 Olsen [221]
 Oltean, Vasile 305–308, 306, 308
 Olteanu, Pandeale [52]
 Onișor, Victor 216, 217, [220]
 Onițiu, Virgil [220]
 Onu, Liviu [47], [181], 288, [295]
 Oprea, Ioan [43], [44], [47]
 Oprișanu, Cornelia [293]
 Orel, Vl. 467, 471, 472, 473, 475, [480]
 Osiander, Lucas 303
 Ovidiu 123, [493]

 Pamfil, Carmen-Gabriela [47], [260], [294]
 Pamfil, Viorica [206], [274], 303
 Panait, Panait I. [582]
 Panaite, Oana 304
 Panaitescu, P.P. [65], [82], [181], [274], [293], 306
 Pană Dindelegan, Gabriela 153, 168, 170, 171, 172, **173–182**, 182, [236], [237], 247, [261], [267], [284], [507], 513
 Pană[-Boroianu], Ruxandra [30], [236], 550, 552, 553, [571]
 Pann, Anton 42, 43, 159
 Pantaleoni, Daniele 305
 Papahagi, P. [52]
 Papahagi, Tache [52], [62], [63], 476, [562], [570]
 Pascu, G. 472, 486, 560, [571]
 Pascu, Ștefan [46]
 Pașaliu, Iulian 555
 Pașca, Ștefan [58], [139]
 Paulus Diaconus 145
 Pava, R. 129
 Pavel, Eugen 304–305
 Pavel, Toma 555
 Pavel, Vasile 552, [571]
 Păun, Maria 464
 Peltomaa, Leena Mari [75], [84]
 Penișoară, Ion 557

- Perpelea, N. [237]
 Perpessicius 5
 Petra-Petrescu, Horia 218, [220]
 Petrovici, Emil [50], [56], 545
 Philippide, Al. [13], 457, 468, 486, 488
 Piccillo, Giuseppe [58], 305
 Pierrel, Jean-Marie 463
 Piot, Mireille 250, [253]
 Pippidi, D.M. [480]
 Piru, Al. [108], 111
 PISOI, Simona 148
 PISOI, Virgil 148
 Pleșoianu, G. 42, 43
 Poincaré, Henri 485
 Pokorny 470, 471, 472, 474
 Pop, Sever 545
 Popa, Eleonora 297
 Popa, M. [146]
 Popescu, Cornelia [73]
 Popescu-Marin, Magdalena [31], [33], [43], [49],
 125–127, 168, 169, 170, 171, [207], 476,
 481
 Popescu, Mihaela /157/, 463, **536–544**, 543
 Popescu, Nicolae M. [75]
 Popescu, R. 272, 273
 Postică, Gheorghe [584]
 Pottier, B. 152, 158
 Poutsma, H. 262, [267]
 Precup, Anca-Nicoleta 157
 Preda, Anamaria 148
 Preda, Vlad 148
 Procopovici, Al[exie] [52], [206], 307
 Pullum, Geoffrey K. [247], [276], [277], [283]
 Purdela-Sitaru, Maria [16], [31], [52]
 Pușcariu, Sextil [49], [52], 107, [108], [110], [206],
 214, [220], 288, [295], 299, 307, 457,
 459, 468, 470, 473, 476, 477, 479, [480],
 483, 486, 488, 494, 496, 545, 577

 Racoviță-Cornet, Florina [206]
 Radu, Carmen Ioana 551, 552
 Radu, Rodica [47]
 Rask, Ramus 151
 Rădulescu, A. [274]
 Rădulescu-Dulgheru, Georgeta [46]
 Rădulescu Sala, Marina **167–172**, 169, 170, 171,
 172, 179, [182]

 Răuțu, Daniela 551, 552
 Regman, Cornel [5], [6]
 Reguș, Aspazia [73]
 Reguș, Corneliu [73]
 Reinheimer-Rîpeanu, Sanda [49]
 Renan, E. 158
 Rezeanu, Adrian 557, 558, 559, **578–596**, [581],
 [583], [585]
 Rey, Alain [535]
 Rey-Debove, Josette [535]
 Răzescu, I. 66, [74], 167, 168, 169, [274]
 Robciuc, Ion [73], 529, [530]
 Roceric-Alexandrescu, Alexandra 555
 Roesler, R. 486
 Roman Moraru, Alexandra 8, [9], [10], [47], 66,
 68, 69, [73], [181], [206], [293]
 Roques, Mario 303
 Rosetti, Al. 6, 7, *11*, 43, [47], [49], [62], 65, 123,
 153, [181], 208, [213], 292, [295], 468,
 494, 545, 546, 547, 548, 554, 555, 556
 Rosetti, C.A. 249, 251, [253]
 Roth, Samuilă [219]
 Roulet, Eddy 195, [201]
 Rubattel, Christian [201]
 Ruffini, M. 135
 Ruja, Alexandra [12]
 Rujički, F. 528, [530]
 Rus, Ioan 44, [47]
 Rus, Valer [583]
 Rusinescu, Nicolae 110, 111, 112
 Russo, Alecu 45
 Russu, I.I. 467, 468, 469, 470, 473, 476, 490
 Rusu, Grigore 29, [30], 550
 Rusu, Valeriu [29], [52], [62], [294], [518], 547,
 550, 552, 553, [570], [571]
 Ruzicka, Leon 129

 Sabbah, G. [49], [60]
 Sadoveanu, Mihail *13*, [486], 523
 Šafarik, J. 307
 Saglio, E. [49]
 Sala, Marius [31], **123–124**, [170], **297–298**, 457,
 459, 460, 461, 463, 467, 478, 480, [493],
 [545], 556
 Samarian, P. [60], [62]
 Sandfeld, Kr. [221], 486

- Saramandu, Nicolae [29], [106], [530], **545–556**, [546], 547, 550, 551, 552, 553, 554, **557–559**, 558, 559, [570], [571]
 Saussure, Ferdinand de 150, 153, 158
 Sava, Aurel 71, [74]
 Sădeanu, Florența 567
 Schegloff, Emanuel A. 197, [201]
 Schlegel, August 151
 Schlegel, Friedrich 151
 Schmitt, L.-E. 553
 Schwanz von Springfels, Friedrich 49
 Schwartz Popa-Burcă, Liana 555
 Scriban, August [49], 202, [207], 472, 473, 477, 488, 519, 520, 523, [530]
 Searle, J. 151
 Seche, Luiza [6], 459, 464, [507]
 Seche, Mircea [5], [6], [56], [58], 458, 459, 464, [507]
 Sfirlea, Lidia [10]
 Simion, Dascălul 479
 Simion, Eugen 299, [578]
 Simionescu, Galina 557
 Simionescu-Râmnicănu, Marin [579]
 Simonescu, Dan [65], 108, [109], 110, 111, 112, 113, 114, 135
 Skok, Petar [106], 470, 474, 486
 Slama-Cazacu, Tatiana 299
 Slavici, Ioan 12–19
 Slușanski, D. [48]
 Smedea, Tit [75]
 Staicu, Grămticul 57, [58], [59]
 Stan, Camelia 169, 170, 171, [182], [255], 256, [261], **268–274**
 Stan, Ionel [550]
 Stanciu-Istrate, Maria [11], **31–40**, [31] [33], [36], 68, 70, 127–128, 129–130/
 Stanislavov, Filip 139
 Stati, Sorin 196, [200], [201]
 Stavrescu, Sanda [6]
 Stănescu, Eugen [65]
 Steiner, George 149
 Stere, Marian [530]
 St.-Étienne [60]
 Stoichițoiu-Ichim, Adriana 299–303, [518]
 Sterian, Florin 460
 Strajan, Mihai 43
 Streinu, Vladimir [5], [6]
 Strungaru, D. [56], [57]
 Suciu, Emil 10, 461, 472
 Szabo, T. Atilla [89], [91], [92], [93]
 Szathmary, Melitta 148
 Șandru Mehedinți, Tudora [49], [207], 481
 Șăineanu, Lazăr [49], 202, 478
 Șerb, I. [294]
 Șerban, Gheorghe [6]
 Șerban, Olimpia [213], [260], [294]
 Șerbănescu [Vasilescu], Andra 169, 170, 171, [230], [237], **275–284**, 277, [284], 286, [295]
 Șincai, Gheorghe 44, 210, [213], [248], [253], 255, 257, 259, [261], 291, [295]
 Șodolescu-Silvestru, Elena 155, 558
 Ștefănescu, Ariadna **192–201**
 Ștefănescu-Goangă, Zizi 464
 Ștrempel, G. [53], [54], [76], [77], [78], [109], [111], [112], [113], 140, [181], [274]
 Șuteu, Flora 6, 8, [236]
 Șuteu, Valeriu 545, 549, 550
 Tagliavini, C. [57]
 Tanaka, Lidia 196, [201]
 Tarantino, Angela [274]
 Tasmowsky, L. [181]
 Tălășescu, Al. [220]
 Tănase, Michel [583]
 Teaha, Teofil [13], [15], [16], [17], 19, [29], 471, 473, 545, 547, 550, 552, 553, 554, [570], [571]
 Teleoacă, Dana-Luminița [15], [16]
 Tempea, Radu 46, 94
 Teodorescu, Mirela 9, [33], **41–47**, [47], 66, 68, 69, 125–127/, 127–128/, [179], [182], [260]
 Teofil din Rucăr 54
 Theban, Laurențiu 555
 Tihonravov, N. 132
 Tiktin, H. 43, [49], [52], [85], [207], [274], 468
 Timofte, Elena 557
 Timotin, Andrei 68
 Timotin, Emanuela **48–64**, [59], 68, 70, 105, 106, 134–136/, 306
 Tiugan, Marilena [30], 550, 551, 552, 553, 554
 Tiugan, Nicoleta 459

- Todi, Aida 271, [274], [288], [295]
 Todoran, E. 216, 217, 218, 219, [220]
 Todoran, Romulus [30], 489
 Tohăneanu, G.I. 123–124, 123, 124
 Toma, Ion 155, 558
 Tomescu, Domnița 170, 557, 559
 Tomici, Mile [73], 558
 Topciu, Luan [480]
 Topciu, Renata [480]
 Triandaphyllidis 486
 Tudose, Claudia 560, 568, [571]
 Turato, G.F. 474, [480]
 Turdeanu, Emil [75], 108, 110, [112], 114, 115
- Țâra, Vasile D. [12]
 Țichindeal, Dimitrie 44
- Udrescu, D. [530], [571]
 Ulivi, Anca 547, 549
 Ungureanu, Cornel [18]
 Ureche, Gr. [65], 71, 140, 176, 179, 180, [181], [274]
 Uricariul, Axinte 204, [206]
 Ursu, Despina [8], [37], [42], [43], [44], [46], [47], [126]
 Ursu, Nicolae A. [8], [37], [42], [43], [44], [46], [47], [60], [63], [108], 109, 110, [112], [126], [294], 461
 Usoniene, Aurelia [263], [267]
- Vaida, Petru [38]
 Vaillant, I.A. 486
 Vaina-Pușcă, Lucia 555
 Varlaam 7, 13, 78, 203, 204, [206], [274], 304, 307, 478
 Vasileanu, Monica 171
 Vasilescu, Florin 462, 463
 Vasilescu, Gheorghe [518]
 Vasiliu, Emanuel 153, [221], [229], 545, [546], 547, 548, 555, 556
 Vasiliu, Laura 168, 169, 170, 521, [530]
 Vasiluță, L. [16]
 Văcărescu, I[enache] 42, [261]
 Văcărescu, Ienăchiță [110], 254, [255]
 Vântu, Ileana 170, 547, 555
 Vârtosu, Emil 105, [106], 129
 Velculescu, Cătălina [112], [113], [135]
- Velescu, Oliver [578], [583]
 Vergilius 124
 Vianu, Tudor 5, 6, 7, 11, [12], [47]
 Viberg, Åke [267]
 Vințeler, Onufrie 148
 Viski, Ioan 305
 Vișan, Ruxandra [232], [237]
 Virban, Floarea 10
 Vîrnav 42
 Vlasiu, Marina [6]
 Volceanov, George 157
 Vuković, Božidar [75], 306, 307
 Vulcan, Iosif [530]
 Vulpe, Magdalena [29], [30], [106], [236], 237, 285, [295], [530], 550, 551, 552, 553, [570], [571]
- Wald, Lucia 69, 123, [283], 461, 483
 Walde 471, 474
 Walther, von Wartburg 483
 Webster, Noah 483
 Wechsler, Stephen 188, 189, [191], [276]
 Wegener, G. 547
 Weigand, G. 551
 Weijnen, A. 553
 Wilson, Peter 199, [201]
- Xavier de Feller, François 49
- Yaguello, Marina 149
- Zagarodnâi, Dionisie 553
 Zafiu, Rodica 170, 171, 172, [182], [230], [235], [237], 249, [253], [284], **285–296**, [295], 525
 Zamfir, Dana-Mihaela 202, [207], 209, 210, [213], 551, 553
 Zamfirescu, Duiliu 20, 21, 22, 23, 24, 29, [30]
 Zăstroiu, Viorica [47]
 Zec, Draga [189], [191]
 Zdrenghea, Mircea [213], [253], [261], [295]
 Zgraon, Florentina 8, [10], 66, 68, 69, 70, [73], **107–121**, [107], [114], 134, 135
 Zimmermann, Harald 86
 Zingarelli, Nicola 533, [535]
 Zlatić, Larisa 188, 189, [191], [276]
 Zumthor, Paul 145

INDICE DE CUVINTE*

ALBANEZĂ: abull 467, avull 467, i (e) bardh(-ë) 469, 470, belb 471, (i) belbër 471, belbëzoj 470, borë 472, *brada 471, *bradh 471, bredh 466, 471, bredhi 466, breth 466, 471, bulë 472, bulëz 472, burdhë 472, buzë 488, çakërore 474, cop(ë)lój 474, copë 474, copëtoj 474, çuk 474, çukis 474, çukit 474, është 208, flakë 479, gandoj 471, gudulis 474, gushë 488, kacarrohem 473, kacarroj 473, *kara 473, kazmë 472, kërr 473, kërrabë 473, kërric 473, kërrigë 473, kërrus 473, kókëzë 488, (më) kot 475, krimb 475, lejlek 470, mësh 466, mëz 466, mëzi 466, moshë 488, 489, nepër(t)ke 492, pupëzë 488, (bëhem) qull 474, (i lagur) qull 474, rremb 475, robull 467, 472, shkëmb 475, shkumb 475, shpuzë 488, thumb 474, (bëhem) xúrxull 474.

ARMEANĂ: korium 473.

BULGARĂ: Arčär 469, вакло 528, вакъл 528, *bärtuh 472, çöplja 474, çup 474, джиркам 522, джурилка 522, джурул 522, джуруляк 522, йарбата фата 529, касак 519, kät 477, кьгра 17, кьсак 519, крив 520, кривоног 520, kurtulisvam 476, lamba 496, лют 523, лютеница 523, mäsja 106, mäsja 106, *млат 525, *млата 525, млатав 525, *млато 525, mräsi 106, немощен 525, нога 520, погазей 527, погъзей 527, погъзья 527, погузьяка 527, пугандзейн 527, попьда 527, skut 477, tärbuh 472, утва 528, utroba 107.

CEHĂ: mlato 525.

CELTICĂ: *bard 468.

CUMANĂ: bapas 470, *beč 470, *bur- 472, burgu- 472, burul- 472, çöbü 474, düšman 479, ekindü 473, kerpič 473, kinde 473, körpe 473, papas 470, papaz 470, peč 470, qara baš 472, qatifa 472, qazma 472, qobuz 475, qovuš 473, (syč)qan 473, tüšman 479.

ENGLEZĂ: ablaze 532, abstain 532, abut 532, accuse 532, class 532, clone 520, 521, diazepam 514, ibuprofen 514, impaired 532, life 532, malt 525, memory 532, mime 524, mine 276, my 276, post 527, pregnancy (ectopic ~) 517, remember 532, second 276, sink 532, some 276, talk 532, those 276, vocal (to became ~) 529.

FRANCEZĂ: abasie 514, abbé 467, abbesse, abducteur 467, abécédaire 467, abonnement 467, aborigène 467, abrutir 467, accompagnement 468, accordeur 468, adhérence 512, agriothymie 511, agrypnie 511, aliénation 512, allitération 512, anaphrodisiaque 512, anaphrodisie 512, anaphylactique 511, anaphylaxie 511, anergie 512, angiographie 512, angiographique 512, anorchidie 511, anosmie 511, appareil d'État 497, auto 504, balbutier 470, billon 519, car 252, chef d'État 497, clarinette 475, clone 520, 521, commémoratif 532, commémoration 532, commémorer 532, connaissance (en ~ de cause) 38, conseil (~ d'administration) 497, (~ d'État) 497, (~ de discipline 497), (~ de famille) 497, (~ de guerre) 497, (~ de sécurité) 497, (~ des ministres) 497, (~ municipal) 497, Conseil (~ Supérieur de la Magistrature) 497, contrebasse 475, coup 522, (~ d'État) 497, cynique 38, diazepam 514, échographie 517, ectopie 517, ectopique 517, embryectomie 511, entéroplastie 511, entéro-virus 514, entreprise d'État 497, épidural 514, état 497, État dans l'État 497, être 531, -eur 468, fièvres 61, fiévreux 59, frileux 59, galact(o)- 505, gallo- 505, galvano- 505, gamét(o)- 505, gamo- 505, gastéro- 505, gastr(o)- 505, gazo- 505, -génie 505, génio- 505, géo- 505, -gère 505, germano- 505, géronto- 505, gir(o)- 505, -gire 505, glaucomateux 510, gloss- 505, gloss(o)- 505, -glosse 505, gluc(o)- 505, glyc(o)- 505, gnath(o)- 505, -gnathe 505, -gnathie 505, -gnathisme 505, gobe- 505,

* Indicele de cuvinte a fost alcătuit de Marius Mazilu.

gon(o)- 505, -gone 505, -gonie 505, gonio- 505, -grade 505, -gramme 505, grapho- 505, grenadier 16, gymn(o)- 505, gyn(o)- 505, -gyne 505, gynéco- 505, gyr(o)- 505, -gyre 505, hagio- 505, hallucino- 505, halo- 505, haplo- 505, hect(o)- 505, 507, hélio- 505, hémato- 505, hémér(o)- 505, hépat(o)- 505, hépatique 510, hérissé 469, hétér(o)- 505, hex(a)- 505, hydr(o)- 505, -hidros 505, hidrot- 505, hiér(o)- 505, hipp(o)- 505, hist(o)- 505, histio- 505, hodo- 505, hol(o)- 505, homéo- 505, homicide 35, homme d'État 497, homo- 505, horo- 505, hyalo- 505, hydr(o)- 505, hygro- 505, hymén(o)- 505, hyper- 505, hypn(o)- 505, hypo- 505, hystér(o)- 505, iatro- 505, ichty(o)- 505, icon(o)- 505, -ide 505, idéo- 505, idio- 505, igni- 505, iléo- 505, immémorial 532, immuno- 505, impari- 505, in- 505, 506, incestueux 35, infra- 505, inter- 505, 506, intra- 505, 506, iod(o)- 505, irid(o)- 505, ischi(o)- 505, -isme 505, iso- 505, 506, Jardin des Tuileries 590, judéo- 505, juxta- 505, kér(a)- 505, kérat(o)- 505, kilo- 505, kin- 505, labi(o)- 505, lact- 505, lacti- 505, lacto- 505, lamelli- 505, lamello- 505, lampe 496, (~ à souder) 497, (~ de mineur) 497, (~ électrique) 497, laparo- 505, laryngo- 505, latéro- 505, lépid(o)- 505, lept(o)- 505, léthi- 505, leuc(o)- 505, limni- 505, limno- 505, lingui- 505, lip(o)- 505, -lit(h)e 505, lith(o)- 505, loco- 505, log(o)- 505, -logie 505, -logien 505, -logiste 505, -logue 505, longi- 505, loph(o)- 505, lophi(o)- 505, luci- 505, lymph(o)- 505, lys(i)- 505, lys(o)- 505, -lyse 505, -lytique 505, -machie 505, macro- 505, magnét(o)- 505, malac(o)- 505, mamm(o)- 505, -mancie 505, -mane 505, mangani- 505, mangano- 505, -manie 505, mast(o) 505, maxi- 505, maxilli- 505, maxillo- 505, mécano- 505, méco- 505, médi(o)- 505, médico- 505, médull(o)- 505, még(a)- 505, mégal(o)- 505, -mégale 505, mél(o)- 505, mélan(o)- 505, -mèle 505, mémoire 532, mémorable 532, mémorandum 532, mémorial 532, mémorialist 532, mémoriel 532, mémoriser 532, méningo- 505, mentir 532, -mère 505, -mérie 505, méro- 505, mes- 506, méso- 505, -mestre 505, mét(a)-

505, meta- 506, métall(o)- 505, métr(o)- 505, -mètre 505, -métrie 505, mi- 505, micro- 505, milli- 505, mime 524, mini- 505, ministre secrétaire d'État 497, mis(o)- 505, -mixie 505, mnémo- 505, -mnèse 505, -mnésie 505, -mobile 505, mon(o)- 505, morfondre 59, morfondu 59, morph(o)- 505, -morphose 505, mourant 495, mourante 495, muc(i)- 505, muc(o)- 505, multi- 505, musc(i)- 505, musc(o)- 505, muséo- 505, my(o)- 505, myél(o)- 505, -myélite 505, myl(o)- 505, myr- 505, myria- 505, mytho- 505, mytil(i)- 505, myx(o)- 505, odo- 505, -oïde 505, poster 527, précurseur 34, raison d'État 497, remémorer 532, rentrer 531, saignant 513, sanglant 513, secret d'État 497, souffrant 495, souffrante 495, souriant 495, souvenir 532, -tion 44, tout-puissant 35, vaiier 470, vajer 470, venir 531, vouloir 531.

FRIULANĂ: curind.

GERMANĂ: abgezogen 467, absägen 467, abziehen 467, abzog 467, Abzug 467, allmächtling 35, anreden 216, apotheke 215, Arbeitgeber 216, asprechen 216, auflösen 216, Bank(e)rott 215, Beamte 16, Bevölkerung 44, Brett 528, Contrabass 475, Finanzamt 16, Gotsmann 94, Grenadier 16, Grenadierer 16, habilitieren 467, Handreichung 216, Kapsel 472, Kar-toffelpflanzer 475, Klarinette 475, Kreuzstich 521, Lampe 496, Malz 525, memorien 532, Schuppen 16, sparen 216, Stein 526, Steueramt 16, werben 17, Werbung 17, Wohllullen 34, ziehen 528, Zug 528.

GREACĂ: Ἀκάθιστος 74, ἀξιολόγη 32, ἄξιος 32, borborizō 471, δεοφόρος 32, -eidis 501, eidos 501, θερμαίνομαι 59, θέρμη 59, kárabos 472, κλων 520, kyrtós 473, κυνικός 37, λόγη 32, megalopsihia 33, megalopsihia 35, προδρομος 33, προδρομος 35, πυρ 54, πυρεταίνω 59, πυρετος 54, 56, 59, ταπεινωσυνή 33, hekaton 507, φάρυγξ 470, φρικοδες 59.

NEOGREACĂ: άγνοια 38, αθανασία 38, αθανατος 38, ακίνητος 38, ανοησία 38, ασταθής 38, ασυλλογισία 38, άταξία 38,

ηαραγγελια 525, kápsa 472, kástana 472, katifēs 472, λάμπα 496, λογικός 38, υπόστασι 38.

GOTICĂ: bairhts 469.

INDO-EUROPEANĂ: ak- 469, aker- 469, *awon 491, *bhereg- 469, 470.

ITALIANĂ: abbecedario 467, abburare 468, abilitare 467, aborigeno 467, abrupto 532, accompagnamento 468, acero riccio 469, avanti 532, avere 533, balbettare 470, barbugliare 471, bēllico 470, bolla 471, borbugliare 471, ceppo 474, che 533, clarinetti 457, clarinetto 475, contrabasso 475, grenatiere 16, lampa 496, languore 58, memorizzare 532, obbrobrio 106, prendere 532, quartiere 105, 106, rimembranza 532, scerbentala 58, stato 497, -tio 44, -tione 44.

LATINĂ: ab- 468, *abullāre 467, 468, *a(b)būlus 467, 468, *abbūl(l)us 467, *abullīre 467, *abburāre 468, abductor 467, abecedarium 467, *abūrīcāre 468, (ad)ancus 468, aduncus 468, Afrīcus 468, *a(l)būlus 467, *allargare 468, allēgāre 468, *allergare 468, *allongare 468, amphemerinus 57, 60, anno tertio 13, annosus 488, Anthyllis vulneraria 529, aper 468, aprīcus 468, ardea 469, 470, -arius 560, *arrectare 469, *arreptare 468, 469, arreptum 468, 469, arripiere 468, 469, arripiō 469, asper 468, asprīs 468, *attiliāre 469, *auferīre 479, auferre 479, avoncūlus 491, *avunus 491, avus 491, *bull(ī)di 471, 472, bagāre 470, balbus 470, 471, balbūtīre 470, benevolentia 34, *bilicāta 470, *bītea 471, *bītium 470, brandea 489, 490, brandeum 489, *bolbolare 471, *bolbulāre 471, bulbus 471, 472, bulla 471, 472, bullāre 471, bullātus 471, *bullīdus 471, capsā 472, carabus 472, carnalis 473, casearius, -a, -um 562, caseum 489, caseus 489, cauliculus 14, caulis, -is 14, causodes 57, 59, cinctoria 92, circumstantia 38, cithara 13, cithera 13, *colic(u)lus 14, consilium 497, continēre 476, 477, contīnīre 476, 477, contuere 477, contuērī 477, contuīre 477, corando 206, *cotulus 475, cubitus 475, *cunctināre 477, * currando 202, currendo

202, 206, currendum 202, currendus 202, currere 202, curvus 473, cynicus 38, demonstrativus 37, dis- 477, 478, discedo 58, *disfedāre 477, 478, 479, *disfetāre 477, 478, *disfetēre 478, *dismaer(ī)dus 479, *dīsmērdāre 479, *dismetiare 491, *ēlitāre 468, *ēlitōsus 469, ēlongāre 468, -entia 38, ephemer 57, ephemerus 57, epialos 57, *ērīciārium 469, *ērīciārius 469, ērīcius 469, esse 38, 208, essential 38, est 208, * esti 208, extrematura 102, extremitates panni 102, faber, -brum 14, facula 479, famelicus 493, 494, febricitans 57, febricito 57, 58, febricula 57, febriculosus 57, febrīens, -tis 57, febrilis 57, febris 49, 57, 58, (~ amphemeros) 60, (~ causus) 63, (~ frigida) 63, (~ incendiosus morbus) 63, (~ morbus) 63, (~ quarcera) 57, (cotidiana ~) 60, (quotidiana ~) 60, (tertian ~) 57, feriae 479, feriāri 479, *ferīre 479, ferrarius 14, fieri 208, filia 26, *flaccula 479, *flamelicus 493, *flamen(i)cus 493, 494, flamma 493, (~ gulae) 493, *flammabundus 493, focus 50, foedāre 479, foedus ferire 479, foetēre 477, 478, frigora 49, 64, frigosus 59, frigus 49, *gardea 490, 491, habilitare 467, hālītus 469, harpax 468, * ignicia 52, * ignitia 52, ille 256, incestuosus 35, incogitantia 38, inconsiderantia 38, ipse 256, 278, *jugaster 469, jugum 469, juvenis 14, languor 53, 56, litāre 468, 469, longus 468, Lynaria vulgaris 529, magnanimitas 35, Mars 105, 106, memento 532, mētiri 491, metus 52, molchinarius, -a, -um 100, molchinus 100, monstrāre 469, monstrum 469, nex, -cem 52, nivem 14, omnipotens, -tis 35, omnitenens 35, opprobrium 106, *ōrīcāre 468, ōrīrī 468, ostium 468, palpabundus 494, palpandus 494, palpare 494, pecorarius 14, pictāre 485, pictor 485, pictura 485, pingēre 485, populus 475, purgatorium 38, quaedam 255, quartana 60, querceraeus, -a, -um 57, 59, quidam 255, ramus 475, Ratiāria (ligna) 469, *ratiārium (lignum) 469, rector 37, rectus 38, scamnum 475, scarabaeus 473, scarlatum 100, sebum 101, sol(ī)di 471, *stana 466, status 497, substantia 38, subterfugium 38, subterraneus 38, sum 208, taberna casearia 562, tener 14, *tenerus 14, tertiana 60, tilia 469, -tio 44, -

tionis 44, -ulus 475, umbilicâta 470, umbilicus 470, *umbulicus 470, unicus 38, *uricâre 468, *ustium 468, vagâre 470, vagâri 470, venetus 14, verba facere 479, viridia 14, vîtea 471, *viteum 470, vîtis 470, 471, *vocâre 470, *volbullâre 471, *volvola 471, volvus 471, vox 489.

LETONĂ: bula 472, buls 472.

LITUANIANĂ: béržas 469, búris 472.

MAGHIARĂ: aszag 16, bársony 215, bojtár 15, boszorkány 15, bunda 15, bútas 472, csorda 15, csupál 15, czyzma 92, egység 39, életheléptetés 216, fêdel 15, fedeles 15, félre 479, igény 215, kétseg 39, kicsupáz 15, köpenyeg 91, lámpa 496, liktarium 15, liptár 15, major 96, nyom 215, papist 16, púp 16, sógor 102, számadó 16, szükség 215, szükséglet 215, tolvajság 39.

POLONĂ: karlik 473, rokoszyć się 107.

PORTUGHEZĂ: bolha 471, borbulhar 471, carneiro 473.

ROMÂNĂ:

Aromână: adălăgare 468, afirire 479, alăgare 468, anțârțu 13, bardz(a) 469, bardz(u) 469, n cot 475, (mi) cutrusesc 476, cutrusire 476, (mi) cutursesc 476, cutursire 476, *cuturusire 476, favru 14, favur 14, gione 14, h'avră 49, ńaťa 52, nea 14, picurar 14, veardză 14, verdzu 14, vinit 14.

Dacoromână:

A: a- 468, 515, -a 43, 488, a- 515, avea (a ~ lipsă) 215, fi (a ~ de lipsă) 215, a(n)- 511, abate 467, abatesă 467, abazie 514, abductor 467, abecedar 467, abeci 466, abilita 467, abona 467, abonament 467, abor 467, abore 467, aborigen 467, abrutiza 467, abțigui 467, abțugui 467, abur 466, 467, 468, 472, abura 466, 468, abură 468, aburca 466, 467, 468, 472, abure 467, aburî 468, abzigui 467, acadea 468, acatist 74, acătării 468, acăța

473, accesa 537, accidental 244, acciz 468, acciză 468, aceasta 283, aceea 277, acel 275, 277, acela 275, acest 275, acesta 275, 276, 277, achindie 473, acolo 224, 225, acolo unde 225, 226, acompaniament 468, acordor 468, actor 468, acum 224, acvatic 243, adânc 241, 468, adenom 516, aderență 512, adia 477, admirabil 242, ADN 513, aduia 477, adulmeca 263, 265, afară 218, *aferire 479, affirmative 218, afla (a ~ de bine) 218, afrodiziac 512, afrodizie 512, agendă 216, agrăția 216, agrăi 216, agriotimie 511, agripnie 511, agud 575, aici 224, AINS 515, ainte-apuca 32, 33, ainte-pune 32, 33, airbag 537, al 257, 258, 259, 260, alăturiș 246, albastru 239, albie 560, 561, albier 560, albinar 561, albinărar 561, albinărie 561, albine 561, albinism 516, alde 22, a-legeei-pășitor 34, a-legiei-călcătoriu 33, 34, (a)-legiei-frângătoriu 33, 34, alerga 203, 245, 468, alergător 468, alergători 468, alergături 468, alergând 202, alesără (l-am ~) 22, -algie 515, alienare 512, aliterație 512, alt- 281, 282, alta 281, altceva 281, altcineva 281, 283, altfel 224, 225, 242, altminteri 224, 225, altă 259, altul 281, alții 281, ală 257, alunga 468, amândoi 280, 281, amanet 468, amănunțit 246, amăsurat 216, ambliopie 516, amenințător 239, 241, amigdalită 516, amova 216, amplifica 501, -an 472, an- 515, ana- 499, anaerob 243, anafilactic 511, anafilaxie 511, anafrodiziac 512, anafrodizie 512, analitic 240, anergie 512, 516, angajator 537, angiografic 512, angiografie 512, anorhidie 511, anosmie 511, ante-503, antebelic 243, anti- 503, anticoncurențial 537, anti-inflamator 538, antirisipă 500, antistie 215, antistres 538, antum 243, 245, anțârț 13, 18, anțerț 13. anual 243, anunța (a se ~) 217, aparat de stat 497, apăsa 215, apăsat 246, apendicită 516, apicol 243, aplica 537, apo- 500, apotecă 215, aprig 466, 468, aprindere 48, aprins 246, aprofunda (a se ~) 218, -ar 18, 516, 560, 561, 567, 568, 569, 570, ara 177, arăta 263, 264, 266, 468, 469, arătare 469, arătătoriu 37, 38, arătos 469, arcer 469, ardica 468, aret 469, argintu-tăietoriu 32, 33, arhi- 503, arhiereu 527, arman 23, arretare 469, arșătură 48, arsoare 48, arsură 48, 63

64, arșiță 48. artic 71, artizanal 239, 240, 241, artroză 516, arțar 469, arzime 48, ascrie 216, asculta 262, 263, 264, ASLO 513, aspirină 514, asta 244, astfel 224, 225, 244, astupă 23, astupătură 23, asupra 534, asupră-luare 32, 33, așa 224, 225, 244, așeza (a se ~) 245, -at 492, ateia 469, atenție 243, atinge 263, 266, atot 503, atotputernic 32, 35, 39, atotțitor(iu) 32, 335, 39, atrofie 516, atunci 224, 225, atunci când 225, audia 263, 264, ausculta 264, austriecește 244, auto 504, autoevaluare 538, Autogara Rahova 593, autoimpus 538, automobil 503, autoritar 240, autosesiza 538, autotransport 504, auzi 262, 263, 264, AVC 513, avea 264, (a ~ gust) 266, aveni 216, avocado 538, -ază 516.

Ă: ăla 20, -ălău 526, -ălui 42, -ărie 523, ăsta 20.

B: ba 224, babă 569, bagiu 87, baltac 564, baltag 469, baltă 486, banci 87, bancrot 215, barbar 240, bardză 469, barșon 215, barz 469, barză 20, 469, baș- 503, bazaconie 35, 36, băbar 569, băga 470, bălăgar 564, băraș 87, bărbat-ucigătoriu 32, 33, 35, băț 470, băzăuc 470, bălbăi 470, bândan 472, bândăhan 472, bărgău 575, bătă 472, beamter 16, 18, becer 470, becerie 470, beci 470, beciariu 470, belci 88, belciug 88, berbecar 88, 98, berc 88, beregată 470, *berza 469, berze 469, bilion 519, bilunar 243, bine (a fi ~) 534, bine 34, 245, binecuvânta 32, 34, 35, 36, 39, bine-grăi 32, 33, 34, bineînvoi 32, 33, binevoi 32, 34, 35, binevrea 32, 33, birșag 273, biștari 526, biț 471, biță 471, bițe 471, blagocestiv 36, blagodarenie 36, blagodari 36, blagoslovi 35, 36, blagoveștenie 36, blând 494, blidar 561, blidar 563, boace 489, boala focului 61, bobar 567, bobîțari 563, bobotă 88, boceală 489, bocet 489, boci 489, Bocioacă 575, bocitoare 489, boitar 15, 18, 19, boitănește 244, bolbolosi 471, bolbora 466, 471, bolborăi 471, bolborăsi 471, bolboros 471, bolborosi 466, 471, 476, bolbotinar 568, bolbotină 568, bolbura 471, bold 88, boldiș 246, boloboc 471, bolovan 88, bombonari 563, borborosi 471, boreasă 569, boresar 569, bortă 472, borț 472, bosoarcă 15, 18, bosorcos 15, bostănărie 20, boș 88,

boșorog 466, 471, botar 563, bozgândi 471, brad 471, bradi- 515, *bradz 471, *braz 471, brâncis 246, brânzar 561, 562, brânză 88, 489, 490, bre 28, breaz 89, bricolaj 538, briefing 538, broccoli 538, bronșită 516, brusc 238, brutal 239, 241, bubă-voire 32, bucată 474, bucium 487, buciumă 487, bucura 89, budă 89, buhai 20, bulbura 471, bulz 471, bulzi 472, bumbar 567, bun 34, 490, 491, buna-govire 32, Bunavestire 32, 35, 36, bună 34, 491, bună-credință 32, 35, bună-cuvântare 32, bună-dereagere 32, 33, bună-făcere 32, 33, bună-govire 33, bună-govitură 32, 33, bună-înțelepție 32, 33, bună-mândrie 32, 33, bună-mirosenie 32, 33, bună-smerenie 32, 33, bună-vestire 32, 33, bună-voie 32, 35, bunăvoie 34, bunăvoință 34, 35, bună-voire 34, bună-vre(a)re 32, bundă 15, 18, bunic 491, bunică 491, bură 466, 472, burca 468, burdihan 472, burduf 472, burduh 472, burdușe 472, burduși 472, buric 470, burica 468, burui 23, burlan 466, 472, burloi 472, burtă 20, 472, burtican 472, butaș 472, buză 488.

C: ca 269, 270, caftan 80, caisar 568, calce 90, calculat 246, calcului 43, cale 581, cale-făcător 32, 33, canceros 510, candida (a se ~) 217, candidoză 516, cantonier 565, capsă 472, *carab- 473, caraban 473, carabașă 472, carabă 473, carabăț 473, caragiu 90, carcali 523, carcalisi 523, card 538, cardio 514, cardiologic 514, cardiologie 514, care 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, carea 286, 288, carele 287, 288, 290, 291, careva 259, cari 287, 288, 290, carii 287, 288, carmazin 90, cartana 60, cartirie 105, 106, casa deputaților 216, (~ magnaților) 216, casac 519, castană 472, castravete 90, caș 90, 489, 562, catifea 472, cauc 473, cazac 519, cazalnic 90, cazma 466, 472, că 248, 272, căci 248, 249, 250, 251, 252, căci 248, căciulă 492, 493, cădea (a ~ într-o categorie) 218, *călan 473, călca 34, călcător 34, călcătoriu de lege 37, căldărar 14, căldărar 566, căldură 48, 63, 64, călugăriță 90, căoaci 93, căpeneacă 90, căpiță 91, *cărab- 473, *cărabu 472, cărăbașă 472, cărăbete 473, cărăbuș 466, 467, 472, cărnar

562, cărpă 19, cășar 562, cătană 17, cătană 91, cătare 468, cătanie 17, 18, cătărig 91, către 534, cătăra (a se ~) 466, 473, căuș 466, căuș 473, căuta 17, căutătoare 17, *cârnar 473, cânesc 37, 38, câmp 512, cânepar 567, cântat 246, cârăit 246, cârcă 468, cârciumar 20, cârciumă 20, cârdei 576, cârlan 466, 473, cârlig 466, 473, cârligar 567, cârn 519, 520, cârpă 17, 18, cât 232, câte 271, căteși 503, căteșipatru 27, căteștrele 27, cătăva 259, ce 232, 244, 245, 273, 276, 287, cehoslovăcește 244, cel 257, 258, 259, 260, 277, cela 259, celū 257, 259, celuloid 501, centura 539, cepar 563, ceteră 13, 18, ceva 259, chef 241, chepeneag 91, chept 22, cherpici 473, chiar (și) 223, 227, chiler 24, chiloman 24, chindie 473, chinuit 246, chiorpeacă 466, 473, chip 241, chircit 246, chirnog 519, 520, chirnogea 519, chirnogi 519, chirpicar 565, chirpici 466, 473, 565, chirurgical 240, chiț 473, chițcan 473, chițcăi 473, chrestini 76, cimitir 20, cinci 91, čine 273, cingătoare 92, 539, cioacă 474, ciob 474, cioban 14, ciobi 474, cioblă 474, cioc 474, 493, ciocan 24, 493, *ciocălie 474, ciocârlan 493, *ciocârlă 493, ciocărlău 493, ciocărlie 466, 473, 474, *ciocilă 493, cioclie 520, *cioculă 493, cioclu 520, ciocoi 474, cioculi 474, cioflică 92, ciomp 474, ciontonog 471, ciontorog 471, *ciop 474, *ciopu 474, ciopartă 474, ciopată 474, ciopăți 474, ciopârți 474, cioplea 474, ciopli 92, 474, ciorb 474, ciorbă 92, ciordi 523, ciordisi 523, ciorpec 473, circumstanță 38, cireșar 568, cireșer 568, ciripit 246, cismă 92, ciu(r)-ciu(r) 474, ciublă 474, ciubli 474, ciubotar 20, ciubotă 20, ciuciulete 474, ciuculi 474, ciude-făcătoare 36, 37, ciude-făcător 32, 33, 35, ciude-făcători 36, ciudotvoretă 36, 37, ciuguli 474, ciump 474, -ciune 45, ciupeli 15, 19, ciupi 20, ciurdă 15, 18, 19, ciurhe 15, ciuroi 474, ciuruială 474, cizmă 20, clar 239, 241, clarifica 501, clarinet 466, 475, clarinetă 475, clarinete 475, clarineți 475, clătinat 246, clătina 488, (babă) cloanță 476, clon 520, clonă 520, clondir 92, cloșcar 564, coacăză 488, coadă 17, coagulat 539, coarneș 17, cobuz 475, coc 493, cocărlă 493, cocean 493, cocenar 567, cociobar 564, cocoșa 521,

codinar 567, codoriște 17, 18, coi 93, colăcar 563, colăuda 216, comparui 43, complet 242, comproba 216, computerizat 243, conchema 216, concrede 216, concurențial 538, conform 534, conscrie (a se ~) 216, considerabil 242, consiliu 497, (~ de administrație) 497, (~ de disciplină) 497, (~ de familie) 497, (~ de miniștri) 497, (~ de război) 497, (~ de securitate) 497, (~ de stat) 497, (~ municipal) 497, Consiliul (~ Superior al Magistraturii) 497, constanțieri 565, contempla 264, conteni 477, continuu 243, contra- 503, contrabas 466, 475, *contrabasă 475, contrabasuri 475, contrabași 475, contrar 534, copaie 561, copăier 560, copilărește 244, copăitar 567, corcodar 568, corcodușar 568, corcoțar 563, 564, corect 243, 245, corhană 20, 22, corhănește 22, corhăni 22, corhănior 22, corhănire 22, corn 17, corni 475, coroană 512, cortorosi 476, cositorar 561, coș 93, coșciug 18, 20, cot 466, 475, (din ~) 475, (în ~) 475, (a-i arăta cuiva ~ul) 475, (mă doare în ~) 475, cotețar 562, cotofleant 475, cotoñoage 476, cotonog 471, 475, cotor 475, 476, cotorăsi 476, cotori 476, *cotorig 476, cotorigi 476, cotorisi 476, cotori 476, cotoroage 466, 471, 476, cotoroanță 476, cotorogi (a se ~) 476, cotoros 476, cotorosi (a se ~) 476, cotreanță 476, *cotu 475, covaci 93, Craiova 573, craiștic 521, crăcănar 566, crâmpot 93, crâșnic 17, 18, crâșmă 20, credenționale 216, crește 208, crești 208, creț 476, criotehnie 501, criș 20, 22, croătește 244, crucifica 501, cruciș 246, cruța 216, CT 513, cu 533, 534, cu toate acestea 225, (cu-)un-corn 33, 34, cu-bărbat-zăcătoriu 32, 33, cucurigu 93, cum 233, 244, 245, 272, 273, cum că 272, cumu 271, cunoștință (în ~ de cauză) 38, cunteni 477, cunți (a se ~) 466, *cuntii 476, cunți(nr)imânt 477, cunțiimânt 477, cuntina 477, cunțimânt 477, cuntinri 477, cuntinrit 477, cuntiri 477, *cuntui 477, cupar 72, cupă 72, cupărel 72, cupărie 72, cupit 521, cura 202, curând 202, 203, 204, 205, curânda 205, curândare 205, curățitoriu 37, 38, cure 34, 202, 203, 205, curechi 14, 18, 19, cursoare 93, curte 20, curund 203, 204, curundzel 204, 205, custos 98, cutare 259, cută 477, cutinri 477, cuturisi 476, cuvânta 34, CV 538.

D: da 223, da (a-și ~ sufletul) 541, (a ~ boala în cineva) 24, (a ~ seama) 541, (a ~ socoteală) 541, (a ~ sus) 216, 218, (a ~ ușa de perete) 541, (a-și ~ duhul) 541, (a-și ~ obștescul sfârșit) 541, dairea 487, damier 528, dar însă 251, dară 20, dascăl 105, 106, dat 93, datorită 534, dăm-har 36, dărăcar 567, dascălie 105, dătător de lucru 216, (~ de viață) 37, dătătoriu de lege 37, dătătoriu legiei 37, dără 540, dârlog 473, de 217, 228, 232, 270, 272, 533, de- 503, de aceea 225, 226, 503, de asta 225, 226, de când 503, de cum 503, de present 219, de sine 219, de tot 219, de unde 273, de vreme ce 248, 249, deade har 36, de-bine-făcătoriu 37, debriefing 538, declara (a se ~) 217, decorat 541, dedesubtul 534, de-Dumnezeu-glăsitoriu 32, 33, de-Dumnezeu-Născătoare 32, 33, 37, de-Dumnezeu-purtător 32, 33, 37, deficiență 216, degusta 265, deînmulțit 459, deja 459, delătura 216, de-lege-călcătoriu 33, 34, 37, de-lege-dătătoriu 37, delicat 239, 241, demina 539, de-minuni-făcătoare 37, de-minuni-făcător 32, 33, 35, (de)-o(a)m(eni)-iubire 32, 33, demo 538, demonstrativ 38, de-oameni-iubire 37, de-oameni-iubitoriu 32, 33, 37, deoarece 248, 251, deobliga 216, deonestare 216, depava 540, depreună-vie 32, 33, deputat singuratic 216, derivare 45, derivație 45, derivațiune 45, derivăciune 45, dermato 514, dermatologie 514, des- 476, 478, 479, 492, 503, descălcit 246, descăpățâna 478, deschide (a ~ brațele) 542, (a ~ gura) 542, (a ~ mâna) 542, (a ~ ochii) 542, descinge 539, descompunerea căsătoriei 216, desconggestion 539, 540, descotorosi 466, 475, 476, descurcat 246, deseatină 273, desface 539, desfăida 466, desfăidat 478, desfăta 466, 478, 479, (a se ~) 477, desfătat 478, 479, desfătăciune 478, desfeciori 478, 479, desfeti 478, 479, desfiera 478, desfira 478, desholtei 478, deslușit 246, desmățat 491, 492, desmografie 538, desmoid 538, desmolază 538, desmoliză 538, desmologie 538, desmopatie 538, desmopatologie 538, desmoplexie 538, despre 534, destrăma 102, 478, desvătăt 479, deși 227, deșira 541, 542, deșocat 541, deșucheat 93, detrage 216, deținere 459, deținut 459, deveni 216, de-viață-dătătoriu

32, 33, 37, de-viață-purtătoriu 32, 33, dezbârna 478, dezgărdina 478, dezghica 478, dezlăta 478, dezlâna 478, dezmăta 491, dezmățat 491, 492, dezmierda 266, 479, di- 501, dia- 500, diabetic 510, diazepam 514, 515, diform 500, diftongoid 501, din 533, din cauză că 249, din caz în caz 219, din destul 219, din moment ce 248, 249, din pricină că 248, 249, din punct de vedere 241, 242, 245, dincoace 92, dintr-odată 243, dințar 569, diplopie 516, dis- 500, 515, discopotiriu 459, discord 459, disfuncție 501, disgrafie 501, disgravidie 501, disproporție 500, diz- 501, Doamne Dumnezeule! 233, Doamne! 233, doar 223, 227, doauă 39, doftor 28, dogoreală 48, dolman 93, Domn 231, dostoinică-cuvântului 32, 33, drac 23, drept 270, dreptcredincios 36, drojdier 563, drujbar 565, ducerea de mână 216, ducund 203, duducă 20, Duhul-Sfânt-Luptătoriu 32, 33, dulamă 93, dulăpar 562, dulce 34, dulce-cinstit 32, 33, 36, dulce-credincios 32, 33, dulce-cuvânta 32, 33, 34, dulce-dare 32, 33, 36, dulce-dată 32, 33, dulce-dărui 32, 33, dulce-dăruire 32, 33, dulce-dătătoriu 32, 33, dulce-frâmseate 32, 33, dulce-govire 32, 33, dulce-har-da 32, 33, 36, dulce-har-dăm 36, dulce-miroseală 32, 33, dulce-(în)-jobraz 32, 33, dulce-spune 32, 33, 37, dulce-tocmeală 32, 33, dulce-vesti 32, 33, 37, dulce-vestire 32, 33, dulce-voie 32, dulce-vrea 32, 33, dulce-vre(a)re 32, Dumnezeu 23, dușman 479, dyke 459.

E: e 208, 209, 210, 211, 212, -ea 576, -eală 17, -ean 44, -e(a)ță 43, ECG 513, echimotic 515, echimoză 515, eco 514, ecoencefalograf 510, ecoencefalografic 510, ecoencefalografie 510, ecoencefalografist 510, ecoencefalogramă 510, ecograf 509, ecografic 509, ecografie 510, 514, 517, ecografist 510, ecogramă 510, ecstazy 538, ecto- 516, ectodermoză 516, ectopic 517, ectopie 517, eczematiiform 515, eczematogen 515, eczemă 515, edem 515, edematos 515, edemația 515, EEG 513, -ei 527, EKG 513, electromagnetic 240, electronic 242, elipsoid 501, embolic 515, embolie 515, emboligen 515, emboliza 515, embolizare 515, embolus 515, embriectomie 511, emfizem

- 515, emfizematos 515, -emie 515, empiocel 516, en- 515, encefalomegalie 516, endo- 499, 516, endocervicită 516, endodontie 516, endometrioză 516, englezește 245, enoftalmie 516, enteroplastie 511, enteroplexie 516, enterorafie 516, enterovirus 514, epi- 499, epicardită 516, epicondilită 516, epididim 516, epididimar 516, epididimită 516, epidural 514, epifizar 516, epifiză 516, epifizită 516, epiglotită 516, epilepsie 515, epileptic 515, epileptiform 515, epileptogen 515, epileptoid 515, -esă 467, -esc 16, 44, -escu 210, esență 38, esofag 515, este 208, 209, 210, 211, 212, -eș 17, eșichier 528, -ește 243, 244, ești 208, 210, -ețe 43, -eu 527, eurodeputat 538, europarlamentar 538, european 44, europenesc 44, europienesc 44, eurosceptic 538, ex- 503, excepta 222, exclude 222, exclusive 218, exo- 515, extravirgin 538, execuție 28.
- F:** face (a se ~) 271, 272, (a ~ spor) 218, (~ vorbă) 479, factice 218, fagoți 475, familiari 565, familieri 565, familist 565, fariseu 527, fată 479, faur 14, 18, făcătoare de minuni 35, 37, făcător de minuni 35, (~ de pace) 37, (~ de viață) 36, făcătoriu de bine 37, fără-deleage 32, 35, fărădelege 35, 36, 39, fărălegi 32, 33, fără-legiuitor 32, 33, fără-măsură 32, 33, făt 478, fătăciune 478, fătural 71, febră 49, 58, 59, 61, 62, 63, (~ caldă) 63, (~ rece) 63, fedeleș 15, 18, feodalitate 43, ferăie 72, feri 466, 479, ferm 239, 241, 242, feti 479, feudalism 43, feudalitate 43, fi 38, 208, 209, 212, 226, 227, fiăcare 259, fiăce 259, fiăcine 259, ficătari 567, fidelar 566, fie 26, fierar 14, fierăstrăier 52, fierbinte 53, 59, fierbințeală 58, 62, 63, fiică 26, fiindecă 248, 250, 251, 252, fiintă 38, filantrop 37, filantropie 37, fin 43, finătate 43, finețe 43, fior 49, fitness 538, FIV 513, fix 521, (are multe ~) 521, (are un ~) 521, flacăra 479, flauți 475, flămând 493, 494, *flămâng 494, fleant(ă) 475, flegmatic 240, floc 94, florar 568, fluierul 513, foame 493, foc 48, 50, 51, 54, 58, 61, 62, 64, focăriță 58, 62, 64, focărie 48, focărițe 62, foier 566, fonfăit 246, -form 515, forma 42, formarisă 42, formălui 42, franceza 245, franțuzește 244, 245, frate 231, frângător 34, frânge 34, frig 49, 59, 62, frigór 57, frigorific 501, friguros 57, frigura 57, frigurile 57, friguri 48, 49, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 64, (~ mari) 61, (~ de patru zile) 60, (~ de toate zilele) 60, (~ de trei zile) 60, frigurică 57, frigurili 57, 58, friguros 57, frumoasă (~ de frumoasă) 235, (~ de pică) 235, (~ foc) 235, frumos 240, 245, fruntar 566, fuga (a o lua la ~) 564, fugar 564, fugi 203, fulgari 563, fumegând 494, fundar 566, furișe 22, furțișag 39, furtună 94, fustar 567.
- G:** gaie 94, gastro 513, gastroenterologie 514, gay 538, găinar 568, găletar 569, gămălie 493, găzar 567, gâdila 266, gâjăit 246, gândit 506, gângav 94, gângurit 246, gânjei 527, gânjeu 527, gânscă 94, gârb 94, gâscă 94, gât 94, gâtej 94, gâtuit 246, -gen(ie) 515, genialoid 501, gheb 521, ghebejeală 521, ghebeji 521, ghebeși 521, ghebos 521, gheboșa 521, gheboși 521, ghem 521, ghemoti 521, ghemuit 246, ghici 22, ghiduș 20, ghindar 568, ghiocar 563, ghiotura 522, giardioză 516, ginere 20, gios-cădea 33, gios-mergea 33, gios-pleca 33, gios-scoate 33, giur 521, 522, giurlic 521, 522, giurui 522, giuruleac 522, giurulica 522, glaucomatos 510, globalizare 538, glugă 466, gociman 94, gogălt 94, golan 95, GPS 538, -graf(ie) 515, grapă 95, gras 240, 241, graseiat 246, grație 534, grav 242, grăi 34, greblă 95, grenadier 16, grenadir 18, greșit 241, 249, greu 242, grije 22, grind 95, gripă 516, gusta 95, 263, 265, gușă 95, 488, guzgan 466, 473.
- H:** hagi 95, haiducește 243, 244, halima 24, har-dăm(u) 36, hărăit 246, hârb 474, hârșie 95, hârzob 95, hecto- 507, hepatic 510, hepatită 516, herghelar 565, herghelegiu 565, hergheliar 565, hiper- 499, 503, 515, hiperboloid 501, hipo- 499, 503, 515, hipoacuzie 516, HIV 514, hobaie 466, hoban 466, hobac 466, hodorog 471, hodorogit 246, hodoronc 471, hodorebeie 106, hodorebele 106, holba (a se ~) 264, holtei 478, horbotă 20, hoț 95, HPV 514, hudubă 528, hui 26, hupi 521, hupit 521, hurubă 106, hutrupi 106.
- I:** -i 208, 209, 210, 211, 212, i 256, iarăși 243, iaste 209, 210, 211, ibuprofen 514, -ică 26, iconă 35, icre 95, -id 515, ideologic 240, -ie

- 17, 44, 45, 105, 516, 520, ieftin 241, iești 210, iezer 63, 64, iezeri 61, -ific 501, -ifica 501, ihtioză 516, ilegal 46, im- 45, IMAO 515, imă 522, iminei 24, impersonal 46, impersonale 46, implicatură 538, impresie 45, impresiune 45, in- 45, 503, in 95, -ina 488, incestuos 35, incluzive 218, incorigibil 45, incorigibile 46, independență 45, indienește 244, inelari 563, inerent 240, infecțios 510, infra- 500, 503, inorog 36, ins 278, instrucție 44, instrucțiune 44, inteligent 239, 241, intenție 45, intențiune 45, inter- 503, 515, interguvernamental 500, interorase 500, intervertebral 243, interzonal 243, intra- 499, 503, 515, intramuscular 243, intro- 500, -ință 38, inuman 46, inutil 244, inviolabilitate 46, -irui 42, -isi 42, 523, 524, -ism 43, 516, Israil 76, -ist 43, isteț 239, istov (de ~) 72, -iș 246, -ișcă 17, -iși 524, italesc 44, italian 44, italianesc 44, -itate 43, -ită 516, ițar 95, -iță 18, iubire de oameni 36, 37, iubire omenească 36, 37, iubitor de avuție 36, iubitor de oameni 37, -iune 44, 45, iute 522, iutura (cu ~) 522, -iza 467.
- I:** îi 208, 209, 210, 211, 212, imă 522, îmbălsăma 533, îmbârca 468, împiedica 246, impleticit 246, implundu 203, împopora 44, împoporațiune 44, împotriva 534, împotriva-da 33, împotriva-sta 33, împre-giurstare 38, împrejurul 534, împreună 31, 244, în 217, 533, în- 488, -în 522, în (cest) chip 270, în felul acesta 225, în mod 241, 245, în nex 219, în tot anul 219, în vreme ce 249, 250, înainte 34, înaintea 534, înainte-alergător(iu) 33, 34, 37, înainte-curător(iu) 33, 34, 37, înainte-mergător 34, înapoia 534, înăbușit 246, înălțat 533, înăuntru 218, încet 242, încinteală 48, încoace 96, încumeta 533, încumete 533, încurunda 205, îndelung 243, îndelung-răbda 33, 34, îndreptătoriu 38, (*în)făta (a se ~) 478, înfierbânta 53, 59, înfierbântată 53, 63, (în)fierbințele 48, 59, înfloreste 208, înflorești 208, înfocăriță 58, 62, 64, înfocăciune 48, înfundat 246, îngânat 246, înghebeji 522, înghebeji 522, înghemui 522, înghibuji 522, în-gios-aruncații 33, îngrămădi 539, îngrămădit 539, îngustime 533, înjura 20, înlătura 539, însă 248, înstări 497, însuși 31, 277, 278, 283, înșirate 541, întâmpina 487, 488, întotdeauna 243, între- 503, între 534, întrema 102, întreprindere de stat 497, întru 217, întru 270, întrucât 248, 250, 251, înțelepție 34, îs 208, 209, 212, îsu 210, -iș 246.
- J:** jidovii 76, jintițar 565, jirar 568, jitar 20, jos 218, jugastru 469, june 14, junere 14, Jupân 466, jur 522, jurui 522.
- K:** Kontrabass 475.
- L:** -l 257, la 96, 217, 533, 534, la aparentă 218, la loc 219, la nici un caz 218, la toată ocazia 219, la tot cazul 218, lambă 496, lampă 496, (~ de miner) 497, (~ de sudat) 497, (~ electrică) 497, laolaltă 244, larg 240, larghețe 43, largitate 43, largitudine 43, latinește 244, lăsa 272, lăsa (a se ~ în înțelegere) 218, lăsat 96, lângă 534, langoare 53, 56, 58, 62, 64, legănat 246, lege 34, lege-dătător 33, 34, lele 96, lepăda 96, leu 466, -li 474, lictar de prune 18, lictariu de prune 15, lin 96, lingurar 561, 569, link 538, litiază 516, loază 17, local 243, loco 504, logice 218, lojniță 457, lovire 522, 523, lovitură 522, 523, lovitură de stat 497, lud 17, 18, 19, ludișor 17, -lui 257, lunar 243, lung 96, lungoare 61, lung-răbda 33, 34, luptător al icoanelor 36, lutiță 523, luund 203.
- M:** macro- 515, maglă 523, magnetic 242, mai 232, 243, Maică! 235, maică, măicuța mea! 235, maier 96, majorenitate 43, majoritate 43, mal 466, mamă 522, Mamă! 231, 232, 233, 234, 235, mamă, mamă! 235, Mamma mia! 234, 235, manci 96, manevră 523, manual 240, 241, mare-cuvânta 33, 34, mare-sufleție 33, 34, 35, 37, Marghioalo 231, maritim 243, Marițo 231, Marte 105, 106, matala 20, maț 492, maxi- 230, maxi 504, maxijupă 504, măceș 568, măceșar 568, măgălie 493, măglisi 523, 524, măguli 523, măicuțiță 231, măicuțiță Doamne! 235, mălăier 562, 563, măligar 566, mămligar 566, mânglisi 523, măreț 96, mărgărit 96, mărime a sufletului 35, mărime de suflet 35, mărimea inimii 35, măriniemie 35, măsăie 106, măsăială 105, măsăietură 105, mărsei 106, mărseie 106, mărsei 105, 106, 107, Mărsie 106, mărșios

- 105, mătăhăi 20, mătură 17, măturișcă 17, 18, mândrie 34, mângâia 266, -mânt 477, mânzat 466, mânzărar 562, mârșăie 105, 106, mârșăială 105, mârșăietură 105, mârsei 105, mârșios 105, mazădă 71, medic 504, 525, medico- 504, mega- 230, 515, megaesofag 515, mereu 243, merge 34, 208, 245, mestecar 566, mestecare de sânge 36, mestecău 566, meta- 503, 515, meu 256, mi 256, miață 51, 63, 64, *micliși 524, micloși 523, micro 504, micro- 515, microradiografie 504, microscopice 243, mieunat 246, miglisi 523, 524, migliși 523, 524, milcoși 523, milcui 523, mim 524, mima (a juca ~) 524, mima 524, mini 504, minijupă 504, ministru secretar de stat 497, miorar 562, miorlăit 246, mirosi 263, 265, 266, mirt 105, mișel 96, mișelește 243, miță 471, mlad 524, mlat 524, (m)niață 52, moarte 204, moașă 488, 489, moașe 489, mod 241, mohor 97, moldo- 504, mono 504, monodifuzor 504, moral 241, 242, mormăit 246, mortal 244, morțiș 245, moș 488, 489, moșie 273, muc 97, muierar 569, muieră 569, multi- 504, multu 259, mulțimi 36, mulțumită 534, mumă 522, murind 494, 495, murui 17, muruială 17, 18, muscar 563, mușina 265, muta 528, mutație 44, mutațiune 44.
- N:** naiba 231, naltă-mândrie 33, 34, natal 510, natural 244, naturist 240, național 44, naționalnic 44, navetar 565, navetist 565, năcârcăli 525, năcârli 525, nădușeală 27, năpărcă 492, *năpărlă 492, năpârli 492, nărcăli 525, năsălie 24, Născătoare de Dumnezeu 37, ne- 45, 46, 223, 500, 503, 506, nea 18, neachitare 538, neadoptare 538, neag 97, neam 97, neașezare 38, neatârnaire 45, neauă 14, neclar 46, neclătitor 38, neconținut 243, necontestat 46, necorigibil 45, necunoștință 38, (în ~ de cauză) 38, nefast 46, nefățarnic 33, nefățarnic 34, nefățesc 46, nefroid 501, nefumător 538, negândire 38, negură 97, neîncetat 243, neîntrerupt 243, nelegal 46, nemoarte 38, nemoșnic 525, nemuritoriu 38, nemutător 38, neo- 515, nepermis 46, nepersonal 46, nerealizabil 46, neregularitate 46, nesămăluire 38, nescareva 259, nestătător 38, nește 255, netăgăduit 46, neuman 46, neuro- 515, neuroviroză 515, neviolabilitate 46, ni 256, -nic 43, nici 223, 227, niciun 259, niscăi 255, niscări 255, niște 255, 256, nobileță 43, nobilitate 43, noblesă 43, nobleță 43, noblețe 43, nodul 513, noi 279, 280, 283, non- 500, 503, norod 27, noroi 20, nostru 256, nu 223, 224, 256, nucă 97, numai 223, 227, 251, numitără (l-am ~) 22.
- O:** o 257, 280, oacă 528, oacheș 529, ôrecare 259, ôrece 259, ôrecine 259, oboi 475, observa 264, observare 45, observație 45, observațiune 45, -ocel 516, odată 227, odată ce 248, 249, odăier 564, ogniță 52, 63, 64, ogodirea pântecelui 36, olan 472, olar 569, olăcar 97, oltean 97, Oltenia 572, 573, -om 515, om de stat 497, omăt 14, omnipotent 35, omucigaș 35, opri 97, oprobriu 106, -or 468, orăștean 98, ordobele 106, oregano 538, ori- 281, ori 541, oricare 281, orice 281, oricine 281, 283, oricum 227, -orog 471, ortoman 466, orz 561, orzar 561, orzărea 561, osânză 98, -osi 476, ostășește 244, -oșă 521, -oși 524, -oti 521, otrobii 105, 106, 107, otrobiu 106, oțetar 567, ovoid 501, -oză 516.
- P:** pace-făcătoriu 33, 34, 37, palpa 263, 266, până 98, paparazzo 538, papistaș 16, 18, papistășesc 16, papistraș 16, para- 503, 525, paramedic 525, paranghelie 525, 526, parte 474, pastor 98, -pat(ie) 515, păcală 98, păcat 231, păcălici 98, păcum 250, păcurar 14, 18, 19, păgânătate 43, păgânism 43, păier 568, pămpălău 526, păpușoi 18, păstor 98, păși 34, (a ~ la alegeri) 218, pășitor 34, păta 485, 486, până 534, pânză 98, pâr 98, pe 176, 533, 534, peană 98, pen- 500, pene 20, -penie 515, pentru 534, pentru aceea 225, pentru asta 225, pentru că 248, 250, 251, 252, pentru căci 248, pentru toate acestea 225, peri- 503, 515, periodic 243, periscapular 515, peritonită 516, persește 244, pescar 564, PET 513, petaloid 501, piatră 512, 526, picioroage 471, 476, piciorog 471, picta 485, 486, 491, pictor 486, pictură 486, piele 98, piercing 538, pieri 479, piersicar 568, piguli 474, pipăi 263, 265, pisic 20, piștaci 526, pitaci 526, pitic 466, pițigăiat 246, playback

538, plăcintar 566, plăpând 494, 495, plătică 98, pleca 245, plecarea-înțeleaptă 33, 34, pleș 99, plevar 567, -plexie 516, ploua 99, plus- 503, pneumonie 516, pocândel 526, pocânde 526, pocânz 526, pocânzeu 526, 527, pocânzi 468, pochinzer 526, podi 527, podilă 527, pogânzie 526, poi- 500, poliglobulie 516, polițar 565, polițist 565, polițiune 45, polonește 244, pondilă 527, pondili 527, popândi 527, popor 27, 475, poporațiune 44, populație 44, populațiune 44, portughezește 244, porumb 18, 20, porumbar 568, posibil (a fi ~) 534, post- 500, 503, posta 527, postbelic 243, postinfecțios 510, postnatal 510, posttransplant 510, posttuberculos 510, postum 243, 245, Poteca Joița 580, poteră 99, potrivit 534, povești 245, poziționa (a se ~) 245, praf 20, pravoslavnic 36, p(r)e 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, p(r)e care 285, 286, 287, 288, 289, 290, 292, 293, pre- 34, 503, 515, pre carea 288, pre carele 287, 288, pre carii 288, Preacurata 33, 36, 39, preacurată 35, preageșală 33, 34, preaînfrămăsețe 33, 34, preaînțelepciune 33, 34, Precista 36, precum 248, 250, 272, 273, precursor 35, prefăcut 246, prefix 527, (a-și schimba ~ul) 527, premergător 34, prenatal 510, prepoziție 45, prepozițiune 45, prim- 503, prisăcar 561, privi 245, 262, 264, pro 503, 504, probabil (a fi ~) 534, prost 245, prostălău 526, prună 20, Prund 585, PSA 514, publica 42, publicaris 42, publicăului 42, publicui 42, pușcină 259, pulă 99, punct de punct 219, pune (a ~ pond pe) 218, (a se ~ în concurență) 218, punerea în viață 216, punte 99, pup (a ședea ~) 16, pupăză 488, purcăreață 99, purgatoriu 38, purtător de Dumnezeu 37, pururi 466, pușcaș 99, puternic 242, putinei 527, putineu 527, puț 20, puță 99, puzderie 99.

R: rabie 516, radio 504, radioemisie 504, -rafie 516, raporta 42, raportui 42, rasial 240, rating 538, rațiune de stat 497, ră- 503, răbda 479, răbel 105, răbelie 105, răboj 99, răcni 27, răcoși 107, rădăcină 512, răs- 503, răspunde 245, răstit 246, rășină 100, rău 31, (a fi ~) 534, rău-cuvânta 33, 34, rămnic 100, rămuriș 99, rânc(aci) 466, râng 466, rânzar 567, -re

45, re- 503, rebel 105, 106, rebelie 105, 106, reciproc 244, rector 38, regional 243, repede 242, respective 218, reumatic 510, ridica 468, ritos 245, RMN 513, rocoși 107, rocoșitură 107, rocoșutor 107, românește 244, roșie 585, roșu 241, rung 466, rușina 488, rută 100.

S: -s 208, 209, 211, sad 100, saftian 100, salamalec 537, sarcină (~ ectopică) 517, sau 541, savura 263, savura 265, să 272, sălta 246, săltat 246, săm 210, sămădău 16, sămădău 18, săptămânal 243, sărăcilă 537, sărbătoare 100, sânge-mestecătoriu 33, 34, 35, sângera 513, sângerândă 513, sângeroasă 513, sănt 210, săntem 210, săntemă 210, sănteți 210, săntă 210, scândură 527, 528, scapular 515, scarlat 100, scârț 231, scăfărlie 473, scărăbuș 473, schemeat 537, schelă 101, schiler 101, schirnog 519, scleroză 516, scoabă 101, scoate 512, scop 101, scorbură 466, serie 177, scrob 466, 467, 472, scruta 264, scuipa 20, sculpta 485, sculptor 485, sculptură 485, scump 240, 241, scurt 240, secret de stat 497, semă 210, serios 240, seu 101, sfadă 101, sfârlează 473, sfeclă 101, sicriu 18, 20, SIDA 514, sida 538, sifestră 28, simplitate 43, simplitate 43, simți (a se ~) 266, simți 266, sin- 31, sine 31, singur 31, singuratec 38, sinuzită 516, sită 101, slad 101, slujirea idolilor 36, smăcina 488, sobă 470, sobol 101, socotitoriu 38, solzar 562, solzi 471, sondar 565, soră 231, soselar 565, soție 101, spăla 466, spânz 466, specifica 501, spori (a se ~) 218, spune 34, 245, spuză 488, sta 245, 497, 498, stafidă 101, stană 101, stare 497, stat 497, stat în stat 497, statornic 497, stătător 497, stătut 497, stâna 466, stârci 466, sterp 101, sterpar 562, steueramt 16, 18, stingher 466, strabism 516, strajă 101, stră(u) 466, strașnic 525, stră- 503, strămătură 102, strănuta 245, strâns 241, strica 540, striga 27, 102, strungar 562, stupar 561, sū 210, sub- 499, 503, substanță 38, substare 38, subteran 38, 243, subterfugiu 38, sudoare 20, 27, suferind 494, suferindă 495, sugar 564, suna 263, 264, 266, suntemă 210, sunteți 210, suntă 210, super- 230, 503, supra- 499,

503, supraplan 500, suprapopula 500, supt-pământ 38, supt-pământ-fugire 38, surâzândă 494, svat 478, svânt 478, svedenic 72.

Ș: șalău 102, șapte 102, șarpe 18, șcarlat 100, șchiopătând 245, șchiopătat 246, ședea (a ~ rușine) 24, șef de stat 497, șerpar 18, și 256, șie 31, șogor 102, șoldiș 246, șontonog 471, șontorog 466, 471, șopârlă 473, șopron 16, 18, șorlic 473, șosea 581, șoselar 565, șpagă 466, șperlă 102, științific 240, științific 240, 241, 242, 501, știrb 102, știrist 538, șubă 102, șuroi 474, șuşelar 565.

T: tace 208, tafta 102, tahi- 515, tare 241, 242, tată 231, tăcea 103, tăia 177, tău 256, tâmpi 488, tâmpină 487, 488, tâmpină 487, 488, (a bate în ~) 488, tânăr 14, târâș 246, târban 472, târșăit 246, TBC 513, teatral 240, tebecist 513, tebeicar 563, tecar 568, teiș 103, teagă 103, telefonic 242, 243, telegrafia 28, telegrafic 242, 243, telegrafice 218, telegrafisi 27, telemea 103, temelt 103, temperatură 48, terasă 475, tilișcă 103, timbra (a ~...de...) 218, timpani 475, -toare 17, tobă 487, -tom 515, tontălău 526, toporiște 17, -tor 17, 245, tot 224, 243, totu 259, totuși 224, 225, toți 27, 280, 281, 283, toți cinci 280, toți doi 280, toxoplasmoză 516, tracta 42, trage 528, (a ~ în judecată) 218, (a ~ sus) 216, 218, traistă 103, trâmbiță 487, trâmbiță 487, trans- 503, transplant 510, traseism 538, traseist 538, trata 42, tratarisi 42, trăistar 564, trăsătură 528, trântor 103, treanță 476, trebui 534, trei 280, tremurând 494, tremurândă 494, tremurător 245, trist 239, troacă 18, trochiță 18, -trof(ie) 515, tromboni 475, tronc 231, tsunami 538, tuberculos 510, tuberculoză 516, tuculari 563, tulă 565, tulenar 567, turească 20, tus- 503, tuspătru 280, tustrei 27, 280, tușe 22, tutunar 563.

Ț: țafandache 466, țacălie 466, țâncărie 20, țeapă 466, țep 466, ține (a ~ de rău pe cineva) 24, (a ~ socoteală de) 218, țintirim 20, țipa 246, țipat 246, țircumstanție 38, țopăit 246, țurcănar 562.

U: udvă 528, -ui 42, 43, uita (a se ~ la) 262, 264, ujog 16, 18, 19, -ul 257, ulceros 510, -(u)lete 474, -uli 474, ultra- 503, -ului 257, un 280, una 255, 280, unanim 244, unăciune 39, unchi 20, un-corn 35, -und 203, unde 233, 272, unde nu 233, unduit 246, unele 255, unic 38, unicorn 35, 36, unii 255, un(ă) 257, 259, unul 255, 280, unul-născut 33, -ura 522, urât 245, urător de oameni 36, urca 466, 468, urdă 104, uric 71, -urie 515, urla 104, urloi 472, urvă 528, -uș 472, ușe 22, ușor 104, utrob(i)e 107, utrobă 107, utrobii 107, utrubă 106, 107, utrubețe 106.

V: -va 503, vaclă 528, 529, varză 14, vatăm (iarbă de ~) 529, văduv 569, văduvar 569, văduvă 569, vărsare de sânge 36, vătăm 529, vătămătoare 529, vână 14, 18, vedea 262, 263, 264, 266, 267, vel- 503, veneție 104, veni 245, verbonc 17, 18, vericare 259, verice 259, veriun 259, vesel 239, vesti 34, veșnic 525, vi 256, viață-făcătoriu 33, 34, vidră 104, vinari 564, viroză 515, 516, vișinar 568, viță 471, viziona 264, vocal 529, voi 34, 279, 280, voie 34, voievodici 104, voire 34, volbura 471, volvora 471, vorbă 479, vorbi 245, vorbind 242, vostru 256, voucher 538, vraci 104, vrea 34, vre(a)re 34, vreun 259, vrund 203, VSH 513, vui 26.

Z: zăbla 104, zămârsi 106, zăpadă 14, 20, zăpăuc 470, zăplaz 20, zăpreți 477, zăpretitul 477, zări 263, zâmbi 245, zdreanță 476, zdrelea 474, *zgânda 471, zgâi (a se ~) 264, *zgândi 471, zgândări 471, zigzagat 246, zilnic 243.

Istroromână: neț 14, picurăr 14, verzeț 14.

Meglenoromână: bardz(a) 469, bardz(u) 469, iavră 49, juni 14, lăgari 468, nea 14, picurar 14, veardză 14, vinăt 14.

Rusă: balabolit 471, burdjuk 472, karlik 473, lampa 496.

Sardă: bogare 470, kallentura 63.

Sârbo-croată: berikat 470, brboriti 471, brbositi 471, burag 472, bure 472, *čop- 474, čopati 474, čupati 474, čupav 474, cupit 521, čopljiti 474, čisma 92, *kotrig 476, krpa 17, krsnik 17, loza 17, lud 17, Mrsan 106, mrsiti 106, mlato 525, peć 470, pećar 470, soba 470, trba 472, trbuh 472, utroba 106, 107.

Siciliană: kurennu 206.

Slavă: –apъ 560, bezakonije 32, bezakonikū 32, bezakonovati 32, bezmērīnū 33, blago 34, blago(iz)voliti 32, blagočistivyi 32, blagodarēnīe 32, blagodariti 32, blagodarovati 32, blagodējanīe 32, blagodēteli 32, blagogovēnīe 32, blagolēpije 32, blagomodrosti 32, blagoobrazīnū 32, blagoslovenīe 32, blagosloviti 32, blagostojanīe 32, blagouhanīe 32, blagovērijē 32, blagovērīnū 32, blagovēštenīe 32, blagovēštīje 32, blagovēstīti 32, blagovēstvovati 32, blagovoljenīe 32, bo-, bogoglasīnikū 32, bogonosīci 32, bogonosīnū 32, bogorodica 32, človēkljubecī 32, človēkoljubīje 32, 36, človēkonenavīstīnikū 36, črēvougodīje 36, čudotvorīci 32, dhtb 93, dlūgotrūpēti 33, dostoinoslovo 32, duhoborīci 32, –eū 527, jzero 61, idolo-služēnīe 36, ikonoborīci 36, inorogū 33, jedinorodīnū 33, ѱegavīca 56, 57, 58, 61, 62, karpa 17, krivū 473, *krūno-nogīi 520, krūvomēšenīe 36, krūvomēšīci 33, krūvoprolitīje 36, *кръногъ 520, *кръноногъ 520, lihoimēnīe 32, loza 17, *malta 525, mirotvorīci 33, možeubiica 32, muželožnikū 32, neli-cemērīnyi 33, nispasti 33, nivrēšti 33, nizvesti 33, nizvoditi 33, nog 520, nog(a) 471, nog(a) 475, ognavīca (~ pleō) 58, 62, ognīca 52, 56, 62, ognī 50, 51, 53, 61, 62, ostavīti 477, po-, potišīstivīnikū 32, pravoslavīnū 36, prēcīsta 33, prēditeča 33, prēdložiti

32, prēdūvariti 32, prēgrēšenīe 33, prēmodrostī 33, prēpodobīje 33, prhwatī 477, protivostati 33, sladūkū 34, srebroiici 32, srebrokovači 32, srebroljubecū 36, srebrosēčīci 32, strašinū 525, sūhoditi 33, sūmērjenomodrije 33, ustavīti 477, večīnū 525, velerēčevati 33, velikodušie 35, velikodušīje 33, vīse-drūžiteli 32, vūkutūživetī 32, vūzdati 33, vysokomodrije 33, zakonodavecī 33, zakonoprēstopīnikū 33, zakonoprēstopīnū 34, zaprhtīti 477, zaprhwenj 477, živonosīnū 32, životvoreštīi 33, životvorjaštīi 36, žiznipodateli 32, zlosloviti 33.

Slovacă: mlato 524.

Slovenă: birikata 470.

Spaniolă: borbollar 471, calentura 63, carnero 473, deshijar 478, despedirse de soltero 478, eres un inútil 475, garza 470, garzo 470.

Tătară: baltak 469.

Turcă: akide 468, amanet 468, balta 469, Beč 470, boru 472, düşman 479, emanet 468, ickindi 473, kadife 472, karabaş 472, katifa 472, kazma 472, kerpiç 473, kobuz 475, kopuz 475, kōrpe 473, kurtulmak 476, lamba 496.

Tracă: *bard 469.

Ucraineană: burdiug 472, kuternoha 475, kuternogii 475, vakleša 529.

Venetă: kurando 206, zuòppo 474.

Valonă: abur 468, bager 470.

LIMBA ROMÂNĂ

Calea 13 Septembrie nr. 13
050711, București 5
România

Founded in 1952
4 issues every year

Editor in Chief: Marius Sala

Assistant Editors: Gh. Chivu and Alexandru Mareș

Editorial Secretary: Doru Mihăescu

Romanian Associate Editors: Gr. Brâncuș, Gh. Chivu, Doru Mihăescu, Alexandru Mareș,
Valeria Guțu Romalo, Theodor Hristea, Camelia Stan, Laura Vasiliu, Rodica Zafiu,
Cristina-Ioana Dima

International Associate Editors: Klaus Bochmann, Anatoli Ciobanu, Jiří Felix, Christian
Ionescu, Cicerone Poghir, Tamara Repina

LIMBA ROMÂNĂ is devoted to the study of the Romanian language: grammar, vocabulary, the literary language and stylistics, the history of Romanian linguistics, dialectology, language refinement, orthography, etymology, onomastics and philology, articles in general linguistics, commentaries, opinions on usage, notes and reviews. The journal also publishes annually an exhaustive bibliography of works in linguistics printed in Romania.

Editorial address: Redacția revistei LIMBA ROMÂNĂ, Institutul de Lingvistică
„Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, Calea 13 Septembrie nr. 13, 050711, București 5,
România.

Books for review and publications for exchange should be sent to the address above.

Purchase orders should be sent to:

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE, Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5,
050711, București, România; tel. (4021) 318 8146, (4021) 318 8106;
fax (4021) 318 2444; e-mail: edacad@ear.ro.

Subscriptions should be sent to:

ORION PRESS IMPEX 2000 S.R.L., P.O. Box 77–19, sector 3, București, România,
tel./fax (4021) 610 6765, (4021) 210 6787; tel.: 0311 044 668; e-mail: office@orionpress.ro

